

Ataxan Vəli Əbilov

1965-ci ildə anadan olub.
Bakı Dövlət Universitetinin Hüquq fakültəsini,
Rusiya Hüquq Akademiyasının beynəlxalq
hüquq ixtisası üzrə aspiranturasını, Niderland
İnholland Universitetinin Sosial Hüquqi
Xidmət fakültəsini bitirib.

1991-1997-ci illərdə Bakı Dövlət
Universitetinin Beynəlxalq hüquq və xarici
ölkələrin konstitusiya hüququ kafedrasında
müəllim, 1998-2007-ci illərdə Azərbaycan
Beynəlxalq Hüquq jurnalının redaktoru, 2005-
2007-ci illərdə Beynəlxalq xüsusi hüquq
şirkətinin direktoru vəzifələrində çalışıb.

100-dən çox elmi-publisistik məqalələrin, 6
kitab və monoqrafiyanın, o cümlədən
Azərbaycan və Avropa Şurası əlaqələrilə bağlı
Avropa Şurası və Azərbaycan, Avropa İnsan
Hüquqları Məhkəməsi və Azərbaycan,
Azərbaycan Avropa ailəsində kitabların
müəllifi, universitetlərin Hüquq və Beynəlxalq
hüquq fakültələrin tələbələri üçün yazılmış
Beynəlxalq xüsusi hüquq dərsliyin
həmmüəllifidir.

2000-ci ildə Azərbaycan Milli Məclisi
tərəfindən qəbul edilən Beynəlxalq xüsusi
hüquq haqqında Qanun layihəsinin
yaradıcısıdır.

2009-cu ildən Niderland Krallığında yaşayır.
Niderland dilində "Qeyri-leqalların əsas
hüquqlarının nəzəri və praktik aspektləri"
elmi-tədqiqat işi Ümumniderland İllegal
Təşkilatının rəsmi saytında yer alıb.

Ataxan Vəli Əbilov
(Atachan Wali Abilov)

**Demokratiya
dərsləri**
2018

Ataxan Vəli Əbilov
(Atachan Wali Abilov)

**Demokratiya
dərsləri**

Ataxan Vəli Əbilov
(Atachan Wali Abilov)

Demokratiya dərsləri

Ataxan Əbilov

Demokratiya dərsləri

2018

Vatənimizdə demokratik cəmiyyətin olmadığı səbəbindən son mənzillərinə yola sala bilmədiyim, anam Vəsməğə xanım Şeyx Məhəmmədin və qaynatam Əşrəf Kərimzadənin əziz xatirələrinə ithaf olunur

Ataxan Vəli Əbilov (Atachan Wali Abilov)
Demokratiya dərsləri

Redaktoru: Leyla Yunus

Rəyçilər: Rəşid Hacı, Qurban Məmmədov

Ataxan Vəli Əbilov. Demokratiya dərsləri. Bakı. 2018. —s. 348

Kitabda cəmiyyət idarəçiliyi və onun ayrı-ayrı tərəfləri ilə bağlı demokratiya məsələlərindən bəhs edilir. Topluda müəllifin mühacirətdə yaşadığı dövrdə sözü gedən mövzu ətrafında yazdığı məqalələr, müxtəlif tədbirlərdə etdiyi çıxışlar və kütləvi informasiya vasitələrinə verdiyi müsahibələr əksini tapıb. Kitabda demokratiya, insan hüquq və azadlıqları, dövlət, hüquqi dövlət, hökumət, vətəndaşlıq anlayışları və s. bu kimi nəzəri məsələlərlə yanaşı, Azərbaycanda insan hüquqların praktik vəziyyəti ilə bağlı konkret hallar və eyni zamanda sosial dövlət olaraq Niderlandda təhsil, səhiyyə, dövlət və vətəndaş münasibətlərin ayrı-ayrı tərəfləri barədə məlumat verilir. Kitabdan siyasətçilər, hüquq müdafiəçiləri, aidiyyəti mütəxəsislər, tələbələr və bu mövzu ilə maraqlanan hər bir şəxs faydalana bilər.

© A.Əbilov (A.Abilov)

Mündəricat

Ön söz	10
I. Demokratiya və insan hüquqları.....	12
1.1. Demokratiya nədir?	12
1.2. Demokratiya: toqquşan, yoxsa bölünmüş maraqlar	17
1.3. Demokrtikləşmə təbii prosesdir	18
1.4. İnsan hüquqları dövlətdaxili məsələ deyil	19
1.5. Ədalətə susamış cəmiyyətimiz.....	20
1.6. Novruzəli Məmmədovun və onun ailəsinin məhv edilməsinin qısa xronikası.....	23
1.7. Hüquq müdafiəçisi Hilal Məmmədova “İran şpionu” ititihamı absurddur	39
1.8. Rəşad Ramazanova azadlıq tələb edək!	42
1.9. Jurnalist Rauf Mirqədirov nə etməlidir?	46
1.10. Azərbaycanda “yaltaqlara dür” demək həbsə aparır .	48
1.11. Bu həm də vətənimdə normal cəmiyyətin olmamasının acısını yaşamaq deməkdir	50
1.12. Sergio Vieira de Mello mükafatı kimlərə verilir?	53
1.13. Rüşvət Səfərov vicdan məhbusudur	56
1.14. Qohumluqdan imtinaya məcburetmə yolverilməzdir	57

1.15. Azərbaycan hökuməti öz vətəndaşlarıyla əsir kimi davranır.....	59
II. Demokratiya və “dövlət və hüquq” məsələləri	60
2.1. Hüquqi dövlət nədir?	60
2.2. "Dövlət", "dövlətçilik" və "siyasi rejim" anlayışları haqqında.....	67
2.3. Dövlət hakimiyyəti və konstitusionalizm	68
2.4. “Sosial dövlət” anlayışından nə bilirik?.....	69
2.5. Hökumət, onun funksiyaları və legitimliyi haqqında	71
2.6. Cəmiyyətimizin vətəndaşlıq problemi	75
2.7. Asosial hüquqdan qurtulaq.....	80
2.8. Viktimologiya və zərərçəkmiş Azərbaycan xalqı	82
2.9. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 18-ci il dönümünə	84
2.10. Üçüncü referendumun əsas hədəfi barədə.....	86
2.11. Referenduma təklif edilən layihənin paradoksallığı ...	88
2.12. Konstitusiyayı pozmaqla Konstitusiyaya dəyişiklik edirlər	91
2.13. Azərbaycan idarəçilik forması axtarışında?	95
2.14. Belə parlamentlə nə etməli?	98
2.15. Məhkəmədə nümayəndəlik institutu haqqında	100
2.16. Hakim təyinatı niyə xalqdan xəbərsiz olmalıdır?	104
2.17. Cinayət, yoxsa cəza hüququ?.....	106

Demokratiya dərsləri

2.18. Azərbaycanın gömrük siyasəti	107
2.19. Qondarma ittiham və hökmlərin müəllifləri hansı cinayətləri törətmiş olurlar?	109
2.20. Müqavilə öhdəliyinə görə kimsə azadlıqdan məhrum edilə bilməz.....	116
2.21. Erkən nikahlar və polis özbaşınalığı haqqında	119
2.22. Dövlət və hüquq məsələləriylə bağlı suallara cavab.	123
III. Demokratiya və beynəlxalq hüquq	131
3.1. Beynəlxalq hüququn əsas prinsipləri arasında ziddiyyət varmı?	131
3.2. İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyannamənin 65 illiyinə.....	134
3.3. Avropa İttifaqı tarixin möcüzəsi, bəşəriyyətin ən böyük nəaliyyətidir	135
3.4. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi və insan hüquqları düşmənlərinin təqibi.....	136
3.5. Xocalı soyqırımının ildönümünə	147
3.6. Qarabağ probleminə belə münasibət yolverilməzdir.	149
3.7. Ermənistanın qondarma Dağlıq Qarabağı tanıması nə vəd edir?	151
3.8. ABŞ-ın Kaliforniya ştatının Dağlıq Qarabağın müstəqilliyini rəsmən tanımasıyla bağlı	153
3.9. Nüvə Təhlükəsizliyi Sammitinə dəvət bir diplomatik prosedurdur	155

3.10. BMT Təhlükəsizlik Şurasına üzlük beynəlxalq nüfuz kriteriyası ola bilməz.....	157
3.11. Avropa Birliyi Azərbaycanla readmissiya sazişi imzalamğa hazırdır.....	159
3.12. Azərbaycan niyə İtkin düşən Şəxslər üzrə Beynəlxalq Komissiyaya üzv deyil?.....	160
3.13. İranın böyük altılıqla anlaşması nə vəd edir?	162
3.14. Beynəlxalq hava limanlarında tranzit zonalar və onların hüquqi rejimi	164
3.15. Avropada qaçqın statusu almaq istəyənlər üçün	170
3.16. "Qanuni oğru"lar beynəlxalq terminologiyada.....	173
IV. Demokratiya və cəmiyyət.....	175
4.1. Məklrlə idarə olunan cəmiyyətimiz	175
4.2. Xilas ədalətli cəmiyyət uğrunda ümümxalq hərəkətidir	178
4.3. Avropa siyasi mühacirlərin birləşmiş aksiyası nümunə ola bilərmə?.....	188
4.4. Azərbaycanı Suriyaya çevirənlər kimdir?.....	193
4.5. Coğrafiyamız Avropadır, "təy-tuşumuz" isə Afrika	197
4.6. Avtoritarizm neçə təşəkkül tapır?.....	198
4.7. İdeoloji bölgəçiliyin fəsadları	199
4.8. Binanı ölkədəki problemlər yandırdı	201
4.9. İqtisadi böhranla nə etməli?.....	203

Demokratiya dərsləri

4.10. Bilmək üçün fikirləşmək anı	205
4.11. Maariflənmə - bir qeyrət məsələsi	208
4.12. "Müdrikliyə, ədalətə, uğura 40 çağırış"	213
4.13. Taleyin ironiyası, yoxsa zamanın paradoksu?.....	214
4.14. Facebook sosial şəbəkəsi haqqında	217
4.15. Avropa azərbaycanlıları barəsində iki sual	218
V. Demokratiya və din	222
5.1. "Vidən"ın fəlsəfəsi haqqında	222
5.2. Dinimizi xilas edək!	223
5.3. Məhərrəmlik xatirələri.....	226
5.4. 2013-cü ilin Qurban bayramı	228
5.5. Xalqın mədəniyyətini sehmli çubuqla məhv edirlər... ..	230
5.6. Nardaran olayına Niderlanddan baxış	234
VI. Demokratiya və milli məsələ	237
6.1. Azərbaycanda milli məsələ ilə bağılı problemlər barədə.....	237
6.2. Populizmin milli özünəxəcalətdə rolu.....	240
6.3. Azərbaycanda milli-etnik diskriminasiya varmı?	241
6.4. Talışlar	245
6.5. Təzələnen köhnə millətlərarası müşavirlik	251
6.6. "Talış" adının qadağısı nə üçündür?	254
6.7. Şuşada talış dilində yayımlanan radio ilə bağılı... ..	256

Demokratiya dərsləri

6.8. Şəhidlərin ruhundan qorxun.....	257
6.9. Talışı Azərbaycansız, Azərbaycanı da talışsız təsəvvür etmək mümkün deyil	259
VII. Demokratiya və fərd	266
7.1. Tarixdə şəxsiyyətin rolu	266
7.2. Parisin Şarl de Qoll və Uinston Çörçill təzadı	269
7.3. Böyük bir dövləti kiçik bir kənddə dəfn etməyi "bacaran" lider.....	270
7.4. Ölkənin baş ideoloqu nə istəyir?	272
7.5. Eldar Mahmudov və BMT-nin Korrupsiya konvensiyası.....	277
7.6. Novellanın "xilaskar" barmağı	279
7.7. Rafiq müəllimə nekroloq əvəzi	282
7.8. İntihar fərdin və cəmiyyətin özgələşməsinin əsas indikatorudur	283
VIII. Demokratiyanın Niderland təcrübəsi	290
8.1. Niderlandda idarəçilik, milli kimlik və vətəndaşlıq məsələləri	290
8.2. Niderlandın hökumət kabineti.....	293
8.3. Niderlandda dövlət orqanlarının əhaliyə xidməti barədə.....	294
8.4. Azərbaycan deputatı niderlandlı həmkarı ilə müqayisədə sırayı həmvətənlərindən 18 dəfə çox qazanır	296

8.5. Niderland Krallığının yoxsulluq haqqında qanunvericiliyin tarixinə qısa baxış	297
8.6. Niderlandın təhsil sistemi (Nə öyrənə bilərik?)	299
8.7. Bir daha Niderlandda orta təhsil haqqında	313
8.8. Niderlandda həkim-xəstə münasibətləri	316
8.9. Niderlandda əlillərin hüquqi vəziyyətinin bəzi məsələləri	319
8.10. Niderlandda məzlum yoxdur	320
8.11. Niderlandda uşağa dövlət qayğısı.....	322
8.12. Niderlandda diktator gecələri.....	324
8.13. Niderlandda şəxsi-ictimai kitabxana təcrübəsi.....	325
8.14. Bir atalar sözünün izi ilə.....	325
8.15. Vilders və Eynulla.....	327
8.16. Xilas ümid dolu danışıklardan keçir	331
8.17. Yaxşı əsər sərhəd tanımır.....	334
İstifadə olunmuş ədəbiyyat	342

Ön söz

Əziz oxucu,

“Demokratiya dərsləri” adlandırdığımız bu toplunun əsas mövzüsü adından göründüyü kimi demokratiyadır. Demokratiya bir dövlətin, bir ölkənin xalq (əhali) tərəfindən idarəçiliyinə deyilir. O, dövlət və cəmiyyət idarəçiliyinin insan sivilizasiyasının bu günə ən mükəmməl forması hesab edilir.

Kitabda XXI əsrin əvvəllərində Azərbaycanda və dünyada baş verən cəmiyyət hadisələrindən bəhs etmişəm. Burada həm nəzəri məsələlərə, həm də praktik olaylara yer ayırmışam. Barəsində danışılan hər bir hadisəyə, onun dövlət, cəmiyyət, fəlsəfə, din, hüquq, insan hüquqları, fərd və digər xüsusiyyətlərlə bağlı olmasından asılı olmayaraq, bu və ya digər formada demokratiya prizmasından baxmağa cəhd etmişəm.

Bu gün demokratiyaya insanların bir həyat tərzini kimi baxılır. Müasir dünyada o xalqlar və insan toplumları öndə dirlər ki, onlar öz həyatlarını demokratiyanın tələbləri baxımından qura bilib və onu bir mexanizm kimi işlək vəziyyətdə saxlamağı bacarırlar. Bu baxımından, son 10 ildə yaşadığım və dünyanın öndə gedən demokratik ölkələrindən hesab edilən Niderland cəmiyyətinin təcrübəsi oxucular üçün maraq doğurmaya bilməz. Kitabın son fəslində birbaşa Niderland demokratiyasının ayrı-ayrı elementlərindən danışılır.

Kitabın hər bir paraqrafı müəyyən bir tarixi gündə yazılıb və bu, bir qayda olaraq, həmin tarixdə baş verən hadisəyə verdiyim bir reaksiya kimi qəbul edilməlidir. Buna görə də hər bir paraqrafın altında onun qələmə alındığı tarix qeyd edilib. Söhbət gedən hər bir mövzuya da onun yazıldığı tarixi kontekstdə baxıb, qiymət verilməsini oxuculardan rica edərdim.

Onu da qeyd etməyi vacib hesab edirəm ki, topluda Azərbaycanı siyasi repressiyalar və siyasi məhbuslar barədə heç də tam və hərtərəfli məlumat verilməmişdir. Əslində son iyirmi beş ildə Azərbaycanda qeyri-demokratik rejim şəraitində baş verən çoxsaylı həbsləri, işgəncələri və digər qanunsuzluqları bir kitab daxilində əhatə etmək heç mümkün də deyil. Zira kitabın məqsədi də heç bu deyildir. Bir sıra siyasi məhbusların işlərinə xüsusi diqqətin kökündə isə müəllifin sözü gedən siyasi məhbusların müdafiəsində daha yaxından iştirakı ilə bağlıdır və bunun da oxucular tərəfindən nəzərə alınması rica olunur.

Kitabdakı məqalələrin xeyli hissəsi dövrü mətbuatda çap olunub. Onların bəzilərini moderator.az, azadliq.info, meydan.tv, contact.az və digər internet resurslarında bəlkə də oxumusunuz.

Kitabın ərsəyə gəlməsində özlərinin məsləhət, redaktə və digər köməklərini əsirgəməyən bütün dostlara təşəkkürümü bildirirəm. Kitabla bağlı arzu, təklif və iradlarınızı ataxanabilov@mail.com elektron poçtuma yazıb bilərsiniz.

Ümid edirəm ki, Azərbaycan cəmiyyətinin demokratikləşməsi istiqamətində bu kitabın faydası ola bilər.

I. Demokratiya və insan hüquqları

1.1. Demokratiya nədir?

Son dövrdə “demokratiya” ilə bağlı etdiyim müəliyədən gələn bəzi mətləbləri oxucularla bölüşmək istəyirəm.

Hərfi mənası “xalq hakimiyyəti” olan bu ictimai fenomen özünün ilkin klassik mahiyyətindən çoxdan fərqlənir. Bu gün demokratiyaya bir yaşam tərzı kimi baxırlar. Bu mənada demokratiyanın makro, meso və mikro səviyyədə təzahür formalarını fərqləndirmək lazımdır.

Makro səviyyə dövlət idarəçiliyi və daha geniş mənada dünya idarəçiliyi ilə bağlıdır. Çox vaxt demokratiyadan məhz bu dairədə baş verən fenomen kimi söhbət açılır. Bu səviyyədə (dövlət) demokratiya aşağıdakı 8 əlamətə¹ cavab verməlidir:

- 1) Xalqın təmsilçiliyi, yəni dövlətin xalq tərəfindən seçilən şəxslər tərəfindən təmsil olunması. Xüsusən parlamentin birbaşa xalq tərəfindən seçilməsi, respublika üsul-idarəçilişində isə həm də dövlət başçısının seçkili olması;
- 2) İctimai fikri və iradəni əks etdirən azad, gizli və həqiqi seçkilərin olması. Bunun üçün seçkinin hansısa formada

¹ Kenmerken van een (representatieve) democratie. Prodemos.nl (axtar: kenmerken).

saxtalaşdırılmasına şərait yaradan bütün şübhələrin aradan qaldırılması;

3) Hakimiyyət bölgüsü. Hakimiyyətin üç qolu (qanunverici, icraedici və məhkəmə) elə təşkil olunmalıdır ki, hansısa ailə, klan, qrup hakimiyyətin çox hissəsinin ələ keçirməsinə nail olmasın;

4) Hər bir vətəndaş üçün siyasətdə iştirakla bağlı bərabər start vəziyyətin mövcudluğu. Hər bir vətəndaş bərabər hüquqlara malik olmalı və eyni vəzifələr daşımalıdır. Vətəndaşları “ağlara və qaralara” bölmək yolverilməzdir. Hər bir vətəndaş eyni meyarlarla qiymətləndirilməlidir;

5) Əsas Qanunun (Konstitusiyayanın) mövcudluğu. Konstitusiya, dövlətin qoşulduğu beynəlxalq müqavilələr, Konstitusiyaya uyğun qəbul edilən qanunlar bircəyayaşayışa forma verir. Qanunlar və müqavilələr parlament vasitəsilə demokratik formada müzakirə edilməklə qəbul edilir;

6) Fərdi hüquq və azadlıqların qorunması (müdafiə olunması) imkanı. Bunun təminatı müstəqil məhkəmələrin olmasından keçir;

7) Vətəndaş cəmiyyəti institutlarının olması. Dövlətdən asılı olmayan bu institutlar (qeyri-hökumət təşkilatları, həmkarlar təşkilatları, müxtəlif hüquqi formalı qruplar) hökumətlə vətəndaş arasında bufer rolunu oynayır;

8) Azad mətbuat. Onlar vasitəsilə hər bir fərd siyasi həyatın və cəmiyyətin digər sferalarla bağlı məlumatları almaqda bərabər imkanlar qazanmalıdır. Radio, televiziya, internet, qəzetlər bu imkanın realizəsi üçün vasitə olmalıdır.

Demokratiya azad mətbuat olmadan təsəvvür edilməzdir.

Meso səviyyə hər bir şəxsin fəaliyyət göstərdiyi sferadır. Qonşular, işlədiyin yerdə təmaslar, fəaliyyət göstərdiyin təşkilat və digər gündəlik əlaqədə olduğun dairə meso səviyyə hesab edilir. Bu səviyyədə iştirakçılar çox vaxt dövlətin müdaxiləsi olmadan qarşılıqlı münasibətlərdə davranış normalarını və ona riayət etmə şərtlərini müəyyən edir.

Mikro səviyyə isə fərd olaraq konkret bir şəxslə bağlıdır. Fərdin düşüncə tərzı və onun ifadəsi (belə ifadə səmimi və maskalanmış formalarda ola bilər), daşdığı dəyərlər və prinsiplər, onlara sədaqət və s. bu kimi məsələlər bu zaman müzakirə predmeti olur. Hər bir fərd özünün nəyə qadir olduğunu (o cümlədən demokratik dəyərlərə münasibətdə) hamıdan daha yaxşı bilir.

Hər üç səviyyədə olan ab-havanın necəliyi birbaşa demokratiyaya münasibətdən asılıdır. Məsələnin belə qoyuluşu demokratiya uğrunda mübarizə aparan dairələr üçün (o cümlədən Azərbaycanda) öz üzərində işləmək baxımından əhəmiyyət kəsb edir. Totalitar, və ya avtoritar

Demokratiya dərsləri

rejimli ölkələrdə demokratik dairələrin uzun müddət qalib gələ bilməməsi mikro və meso səviyyədə “demokratiya” ilə bağlı işlərin düz qurula bilməməsilə sıx bağlıdır.

Məlumdur ki, bir anlayış olaraq “demokratiya”dan geninə-boluna istifadə edilir. Ən zülmkar rejimlər, ən qanlı diktatorlar belə özlərinə “demokrat” deməkdən zövq alırlar. Xüsusilə avtoritar rejimli ölkələrdə əhali bu sözün saxtakarcasına istismarından bezir, çox vaxt onu eşitmək belə istəmirlər. Məhz belə rejimlərdə özünü demokratik müxalifət hesab edən qüvvələrin üzərinə bu sözün səmimiyyətlə deyilməsinə və işlədilməsinə insanları inandırmaqdan dolayı ciddi iş düşür. Meso səviyyə hesab olunan bu dairə demokratik norma və prinsiplərə, ətrafdakılar üçün cəlbedici formada, səmimiyyətlə riayət etməlidirlər.

Meso səviyyənin özünün də mikro səviyyədən, yəni orda yığılan fərdlərin dünyagörüşü və baş verənlərə münasibətindən asılı olduğunu mətləbə qatsaq, demokratik dəyərlərə sadiqliyini elan edən qüvvələrin nədən uzun müddət uğur qazanmamalarına bir daha işıq düşəcəkdir.

Deyilənlərin Azərbaycan siyasi mühitinə də aidiyyəti birbaşadır.

Demokratiya dərsləri

“Demokratiya” ilə bağlı digər mühüm məqamlardan biri də onun məqsəd, yoxsa vasitə olmasının ayırd edilməsilə bağlıdır². “Demokratiya” heç bir vaxt “məqsəd”ə bağlanmamalıdır. Nə mənada? “Məqsəd” gələcəyə işarədir. Fikir versək bütün avtoritar rejimlər “demokratiya”dan “məqsəd” kimi danışirlar. Azərbaycandakı rejim mənsubları da “demokratiya”dan danışanda onu gələcəklə bağlayırlar və israrla Azərbaycanın hazırda “demokratiya”ya hazır olmadığını vurğulayırlar. Məsələnin belə qoyuluşu düz ola bilməz. Ona görə ki, “demokratiya” “məqsəd”i deyil “vasitə”ni ifadə edir. Demokratiya bir vasitə olaraq idarəçiliyin, idarəetmənin, insanların birgəyaşayışının bir forması və metodudur.

Demokratiya bu günlə bağlı olduqda realdır, o “indi”də təcəssümünü tapmalıdır. Digər bütün gəlişmələr illüziyadır, söz yığınıdır, baş aldatmaqdır.

Müasir dünyamızda “demokratiya” tək idarəetmə vasitəsi deyil. İnsanların həyat səviyyəsi, həyat tərz, cəmiyyətdə cinayətkarlığın durumu, hətta dünyada baş verə biləcək müharibələr belə bu gün “demokratiyanın” mövcüdlüğündən asılıdır.

² K.Deschouwer & M.Hooghe, Politiek. Een inleiding in de politieke wetenschappen, Den Haag, 2011, s. 90.

Demokratiya dərsləri

Demokratiya ilə bağlı mövcud nəzəriyyələrə görə demokratiyanın səviyyəsi ilə ictimai sərvətlərin nisbətən bərabər, ədalətli bölünməsi arasında bağlılıq var. Yəni demokratiyanın səviyyəsi ilə sərvətlərin bölünməsi düz mütənasibdi.

Demokratik cəmiyyətlərdə heç bir vaxt insan acından ölməz, ədalətsizlik ayaq tutub yeriməz, dövlət strukturlarında oturuşmuş cinayətkarlıq hökm sürməz, dövlət başçısı mafiya başçısı kimi xarakterizə olunmaz... Və ən nəhayət, demokratik ölkələr bir-birləri ilə müharibə etmirlər. Avropanın son 70 illik tarixi bu tezisi bir daha sübut edir.

Hamınıza demokratiya arzusuyla...

14-04-2017

1.2. Demokratiya: toqquşan, yoxsa bölünmüş maraqlar

Demokratiyaya həm də cəmiyyətin qarşısında duran problemlərin həlli metodlarından biri kimi də anlayış vermək olar.

Qərbdə belə hesab edirlər ki, "demokratiyaya baxış"ın köhnə və yeni yanaşmaları fərqlidir. Məsələn, "demokratiyanın kökündə nə dayanır?" sualına köhnə yanaşmada belə cavab verilirdi: Toqquşan maraqlar.

Bunun izahı belə idi: Baxışların və maraqların toqquşduğu yerdə siyasət meydana gəlir. Siyasət hakimiyyət və ideyalar uğrunda mübarizədir. Bu müstəvidə bir siyasi mədəniyyət yaranır. Siyasi peyzaj tez-tez dəyişir. Hər bir müxtəliflik yeni bir siyasi partiyanın yaranmasına gətirib çıxarır.

Yeni yanaşmaya görə isə demokratiyanın kökündə "bölünmüş maraqlar" dayanır. Siyasət "nələrin toqquşması" ətrafında deyil, "bölünmüş nəsnələrin" ətrafında fırlanır. İkinci siyasətə ehtiyacın kökündə durur. Təkbəşinə bölmə və forma vermə mümkün deyil. Cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrini təmsil edən siyasi partiyalar hər seçkidən sonra özünün məqsəd və vəzifələrini ortaya qoyur və bunun əsasında ümumi və bölünmüş maraqları müəyyən edirlər. Ümumi maraqlar "çoxluq" yaradır və bu qanunvericilik bazası əldə etmək üçün əsasdır. Bunun da əsas şərti birgə əməkdaşlıqdır.

28-10-2012

1.3. Demokrtikləşmə təbii prosesdir

İnsanın sosial mahiyyətində özünü inkişaf etdirmək tələbatı, özünütəsdiq istəyi var. İnsanın içindən keçdiyi və gözlə görə bilmədiyi zaman bunu ona diktə edir.

Müasir dünyada hər bir fərdin kənarda qala bilmədiyi, zəruri, təbii bir proses olan, qarşılıqlı asılı və səbəbiyyət əlaqələri ilə bir-birinə çox sıx bağlı olan üç istiqamət var:

- 1) qloballaşma;
- 2) fərdiləşmə;
- 3) demokratikləşmə³.

Bunu dərk etməyən və ya qəbul etmək istəməyən cəmiyyətlər, hakimiyyətlər və xalqlar ictimai inkişafın, tərəqqinin autsayderi, bir növ 3-cü dünya ölkəsi kimi zamanın ayaqları altında qalacaq. Buna şübhə etməyin!...

25-06-2016

1.4. İnsan hüquqları dövlətdaxili məsələ deyil

İnsan hüquqları həm mahiyyətinə, həm də hüquqi statusuna görə dövlətdaxili məsələ deyil. Bu məsələnin hüquqi statusu onun müasir beynəlxalq hüquqda onlarla akt vasitəsilə tənzimində ifadə olunub və həmin aktların əsas hissəsi dünyanın bütün dövlətləri tərəfindən imzalanıb və dövlətdaxili hüquqda Qanun statusuna malikdir.

İnsan hüquqlarının bu güncü beynəlxalq hüquqi statusu da onun mahiyyətilə bağlıdır. Bəşər tarixi, xüsusən müharibələr tarixi sübut edir ki, bütün təcavüzkar müharibələrin kökündə əsası məhz dövlət daxilində

³ E.Tonkems, Tussen onderschatten en overvragen, SUN Trancity, 2008, s. 52.

qoyulan anti-insani münasibətlər durur. İnsan hüquqların pozulması nəticəsində anti-demokratik rejimlər formalaşır⁴. Bu rejimlərin başında duranlar ilk olaraq, ölkə daxilində allahlıq iddiasına düşür, bu baş tutduqda isə həmən iddiaları ölkə xaricinə ixracı üçün vasitə axtarışına çıxırlar. Heç Hitleri demirəm, çoxlarımızın müasiri olmuş Səddam Hüseyn buna əla misaldır.

Azərbaycan rəsmiləri də tez-tez "daxili işimizdir" deyərək insan hüquqları ilə bağlı mövcud vəziyyətə haqq qazandırmğa çalışırlar. Beynəlxalq ictimaiyyət də çox gözəl dərk edir ki, buna permanent dözümlü nümayiş etdirmə son nəticədə onların başında çatlayacaq. Ona görə Amerika, Qərbi Avropa azərbaycanlıların əla gözlərinə aşıqlıqdan "insan hüquqları" deyərək bağırırlar...

06-06-2014

1.5. Ədalətə susamış cəmiyyətimiz

Rövşən və Rüşad Zahidovları mühakimə edirlər. Səbəb onların Qənimət Zahidlə⁵ qohum olmalarıdır.

Azərbaycandakı avtoritar rejimin Qənimət Zahidə əli çatmır. O, xaricdədir və dayanmadan bu rejimin qanunsuz əməllərini ifşa edərək, rəhbərlik etdiyi "Azərbaycan saati" telelahiyəsi vasitəsilə dünyaya yayır.

⁴ K.Henrard, Mensenrechten vanuit internationaal en nationaal perspectief, Den Haag, 2008, s. 68.

⁵ Zahidov Qənimət Səlim oğlu - "Azadlıq" qəzetinin baş redaktoru.

Qənimət Zahid hazırda Fransa dövlətinin yurisdiksiyası altında yaşayır. Şübhə yoxdur ki, əgər onun jurnalistik fəaliyyəti qanundan kənar olsaydı, hüquqi dillə desək 1950-ci il Avropa Konvensiyasının 10-cu maddəsinin 2-ci hissəsində nəzərdə tutulanlarla üst-üstə düşsəydi, Fransa hökuməti dərhal bunun qarşısını alardı.

Rəsmi Bakıyla rəsmi Parisin münasibətlərinin neçə sıcaq olması bütün dünyaya bəllidir. Bunun müqabilində Fransa səlahiyyətliləri Qənimət Zahidə "gözün üstə qaşın var" belə demirsə, deməli Qənimət bəyin fəaliyyəti dünyada ümumqəbul edilən ifadə azadlığına tamamilə uyğundur. Yəni, Fransada çox gözəl bilirlər ki, Qənimət Zahidin "Azərbaycan Saati" telelahiyəsindəki dediklərinin hamısı yüz faiz doğru-dürüstdür.

Avtoritar rejim həqiqəti eşitmək istəmir və bu barədə Azərbaycan əhalisinin məlumatlandırılmasını isə özünün mövcudluğu üçün çox böyük təhlükə hesab edir. Eyni zamanda Azərbaycan rəsmiləri artıq çox gözəl dərk edirlər ki, Qənimət Zahidi onun Azərbaycanda yaşayan qohumlarına hansısa təziq və təqiblərlə susdurmaq qeyri-mümkündür. "Azərbaycan Saati" telelahiyəsinin nələrinə müqabilində susacağıнын mümkünsüzlüyü çoxdan məlumdur.

Bəs onda Qənimət Zahidin qohumları üzərində qurulan bu məhkəmə teatrı kimə və nəyə lazımdır?

Mən iki səbəb görürəm. Bunlardan biri digər potensial "üsyancılar" dərs verməklə bağlıdır. "Aga Nəzərəm, necə istəyirəm, elə də gəzərəm" deyib, "törətdiyim cinayətləri kimsə mənə xatırlada belə bilməz" kimi avtoritar "polya"sını (sahəni) möhkəmlətməklə bağlı cəmiyyətə xəbərdaredici siqnallar vermək bu tutatut oyunun əsas səbəblərindən biridir. "Azərbaycan Saati" xalqımızın şahsevənlik xassəsinin dayaqlarına balta çalır. Xalqımızın mentalitetində onun bu xassəsilə bağlı nə qədər istəyirsiz "aforizimlər", "bayatılar", nə bilim "dodaqdəyməzlər" var: ac qulağım, dinc qulağım; camaatın dərdi sənə qalmayıb; başını aşağı sal, bir parça çörəyini qazan; hökumətlə hökumətlik etmək olmaz; əlahəzrət Allahın yerdəki nümayəndəsidir və s. və i.ə. "Dövlətçiliyimiz" naminə bunun qabağını almaq üçün ən nadürüst metodlar belə keçərli hesab edilir. Plastilin məhkəmələrimiz isə dünəndən əmrə müntəzirdir.

Gündəlik çörəklərini əllərinin qabarıyla qazanan, günahsız Rövsən və Rüşət Zahidovların şərlənərək uzun müddətli həbsə göndəriləcəklərinin digər səbəbi isə birincidən də cılız və düşükdür. Avtoritarlar bu həbslərlə onların qulaqlarını deşən, gecələr yuxularına haram qatan Qənimət Zahiddən intiqam alacaqlarını düşünürlər. Təəssüf ki, Azərbaycan cəmiyyəti bu olaysız da dövlətin rıcaqlarını intiqam ehtiyaclarını ödəməkdən dolayı istifadə ilə çoxdan üz-üzədir.

Düşünürəm ki, cəmiyyətimiz baş verənlərdən hali deyil. Amma onun bütün cizgilərilə ap-aydın görünən bunca ədalətsizliyə susqunluğu çox düşündürücüdür...

11-06-2016

1.6. Novruzəli Məmmədovun və onun ailəsinin məhv edilməsinin qısa xronikası

17 avqust Novruzəli Məmmədovun⁶ xatirə günüdür

Novruzəli Məmmədov kim idi?

Məmmədov Novruzəli Xanməmməd oğlu 10 mart 1942-ci ildə o vaxtkı Azərbaycan SSR, Astara rayonu, Ərçivan kəndində anadan olub. O, orta təhsilini doğulduğu kənddə aldıqdan sonra Azərbaycan Xarici Dillər Universitetində ingilis filologiyası fakültəsini bitirib, dilçilik üzrə alimlik dissertasiyası müdafiə edib.

Novruzəli Məmmədov 2 fevral 2007-ci il tarixdə Azərbaycan Respublikası (AR) Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi (MTN) tərəfindən həbs edilib, 17 avqust 2009-cu il tarixində Bakı həbsxanasında müəmmalı şəkildə dünyasını dəyişib. Həbs olunan vaxtı o, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEM) Dilçilik institutunun Roman-German dilləri elmi-tədris sektorunun müdiri, "Tolışi Sədo"

⁶ Məmmədov Novruzəli Xanməmməd oğlu - Azərbaycan filoloqu, 2001-2007-ci illərdə "Tolışi sədo" qəzetinin baş redaktoru.

qəzetinin baş redaktoru, Respublika Talış Mədəniyyət Mərkəzinin sədr müavini idi.

Həbs və istintaq

2 fevral 2007-ci ildə Novruzəli Məmmədov səbəbi izah edilmədən MTN-nə aparılıb və orada heç bir protokol tərtib edilmədən fasiləsiz olaraq 24 saat 2004-cü ildə İranda keçirilmiş elmi konfrans barəsində sorğu-sual edilib, ac-susuz saxlanılıb və döyülüb. Bu müddət ərzində o, sağ əlindən və sol çiyindən xəsarətlər alıb.

3 fevral 2007-ci il, saat 16:00 radələrində Novruzəli Məmmədov MTN-nin əməkdaşlarının maşınında Elmlər Akademiyasının qarşısına gətirilib və orada polis tərəfindən tutularaq barəsində protokol tərtib edilib. Yasamal rayon məhkəməsi onun barəsində 15 günlük inzibati həbs qərarı çıxarır. N.Məmmədov dərhal da MTN-nin əməkdaşlarına təhvil verilib.

17 fevral 2007-ci il tarixdə Novruzəli Məmmədova AR CM-nin casusluq formasında dövlətə xəyanət ittihamı elan olunub. İstintaq müddəti ərzində Novruzəli Məmmədova elan olunmuş casusluq ittihamı özünün təsdiqini tapmayıb.

8 aylıq həbsdə saxlama müddətini əsaslandırmaq üçün 27 sentyabr 2007-ci il tarixdə ona Azərbaycan Respublikasına qarşı düşmənçilik fəaliyyəti aparmaqda xarici dövlətə kömək etmə formasında yeni məzmununda ittiham elan olunub.

AR MTN İstintaq Baş İdarəsinin II şöbəsinin mühüm işlər üzrə baş müstəntiqi polkovnik-leytenant Novruz Kərimovun tərtib etdiyi, AR Baş prokurorunun I müavini II dərəcəli dövlət ədliyyə müşaviri Rüstəm Usubovun təsdiq etdiyi ittiham aktında Novruzəli Məmmədov heç bir tutarlı sübut olmadan aşağıdakılarda ittiham edilib:

- Azərbaycan Respublikasına qarşı düşmənçilik fəaliyyəti aparmaqda xarici dövlətə kömək etməkdə, yəni respublikamızda yaşayan talışlar üçün inzibati muxtariyyət yaratmağa nail olmaq məqsədilə zəruri məlumatları toplamaqda;
- xarici xüsusi xidmət orqanına lazım olan məlumatlara malik şəxsləri müəyyənləşdirməkdə;
- onları xarici xüsusi xidmət orqanı ilə əlaqələndirməkdə;
- və ya belə şəxsləri xarakterizə edən məlumatları onlara ötürməkdə;
- talışların hüquqlarının pozulması adı altında uydurma bəhanələrlə beynəlxalq təşkilatlara müraciət etməkdə;
- beynəlxalq təşkilatlarda insan hüquqlarını və azadlıqlarını pozan ölkə kimi Azərbaycanın mənfəətinə imicinin formalaşmasına və beynəlxalq təşkilatların Azərbaycana təzyiqlərinə nail olmasında;
- bu yolla talışlar üçün Azərbaycan Respublikasının ərazisində inzibati muxtariyyət yaranmasına kömək

göstərmək haqqında razılıq verərək, məxfi əməkdaşlığa cəlb edilmiş və 1992-ci ildən 2007-ci ilin fevral ayının əvvəllərinə qədər bu fəaliyyətlə məşğul olmaqda.

Həmin aktla N.Məmmədov daha sonra aşağıdakılarda ittiham edilib:

- 1998-ci ildə "Tolışi Sədo" qəzetinin baş redaktorluğunu ələ keçirib, ona verilmiş tapşırıqlara uyğun məqalələri qəzetdə çap etməkdə;
- idmançıların təbliğatı adı altında talışçılığın təbliğində;
- respublikanın cənubunda dinə meyilli talış gənclərinin aşkar edilib onları xaricə dini təhsil almaq üçün göndərməkdə;
- talış dilində verilişin açılması üçün İctimai televiziya kanalının rəhbərliyinə və başqa instansiyalara müraciət etməkdə;
- Respublika Talış Mədəniyyət Mərkəzinin, "Tolışi Sədo" qəzetinin Ədliyyə Nazirliyində qeydiyyatdan keçirilməsi üçün ərizə ilə müraciət etməkdə;
- müxtəlif əcnəbi dilçi alimlərlə bərabər talışların kompakt yaşadıqları ərazilərdə kəşfiyyət xarakterli sorğuların aparılmasında və onların tərəfindən talış dilinin tədqiqinə dair kitabların, məqalələrin yazılmasına nail olmaqda;

Demokratiya dərsləri

- talışları icra və qanunvericilik orqanlarında işə düzəlməyə təhrik edib sonradan onların imkanlarından istifadə etməklə gələcəkdə talışlar üçün inzibati muxtariyyət yaratmağa nail olmaqda;
- Elman Quliyevin İrandan gətirdiyi pulun bir hissəsini əldə etməkdə təqsirli bilinib.

Məhkəmə

24 iyun 2008-ci il tarixdə Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə (ACDiÜ) Məhkəmə (hakimlər: Ələsgərov Şakir (sədr), Allah-verdiyeva Ramella, Məmmədova Şəkər) istintaq orqanının ona təqdim etdiyi ittiham aktının birbaşa köçürməsi olan hökmü ilə Novruzəli Məmmədovu boş zalda Azərbaycan Respublikası CM-nin 274-cü maddəsilə (dövlətə xəyanət) təqsirli bilinib, əmlakı müsadirə olunmaqla 10 il müddətinə cəzasını ciddi rejimli cəzaçəkmə müəssisəsində çəkməklə azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edib.

Məhkəmə Novruzəli Məmmədova qarşı irəli sürülən ittihamların uydurma olması ilə bağlı ona təqdim edilən sübutları, o cümlədən Astara gömrük sərhədindən 2002-2006-cı illər ərzində Elman Quliyevin İrandan valyuta gətirməsini istisna edən rəsmi sənədi qəbul etməyib və çıxartdığı hökmündə həmin bəraətverici sübutlara istinad etməkdən vaz keçib.

Məhkəmə təhlükəsizlik orqanının agenti kimi çalışan bir şahid ifadəsinə istinad edərək, qapalı şəraitdə sübutları və

sənədləri saxtalaşdırmaqla hökm çıxarıb. Məhkəmənin hökmü hətta müdafiəçinin iştirakı olmadan gizli elan edilib.

27 may 2009-cu ildə AR Ali Məhkəmədə hakim Tapdıq Mahmudovun sədrliyi ilə Novruzəli Məmmədovun Bakı Apellyasiya Məhkəməsinin 26 dekabr 2008-ci il tarixli qərarından verdiyi kassasiya şikayətinə baxılıb. Qapalı keçirilən məhkəmə prosesində N.Məmmədovun məhkəmədə iştirak etməsi ilə bağlı qaldırılmış vəsatət təmin olunmayıb və məhkəmə ilk instansiya məhkəməsinin hökmünü qüvvədə saxlamaqla kassasiya şikayətini rədd edib.

N.Məmmədov yüksək qan təzyiqindən, zobdan, prostat vəzinin iltihabından, görmə qabiliyyətinin sürətlə itməsindən, ayaqlarının aşağı nahiyələrinin şişməsi xəstəliklərindən əziyyət çəkməsinə baxmayaraq o, İstintaq Təcridxanasında saxlandığı müddət ərzində müayinə və müalicə kursu almayıb.

İstintaq müddətində N.Məmmədovun azadlıq, səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrindən istifadə, ayrı-seçkiliyə məruz qalmamaq hüquqlarının pozuntusu ilə bağlı məhkəmələrə müraciət edilsə də, bu heç bir nəticə verməyib.

Həbsxanada

14 yanvar 2009-cu il tarixdə N.Məmmədov 15 sayılı Cəza Çəkmə Müəssəsinə (CÇM) köçürülüb və dərhal da 15 günlüyə cərimə təcridxanasına salınıb, işgəncəyə, qeyri-insani və ləyaqəti alçaldan rəftara məruz qalıb, milli-etnik

mənsubiyyəti təhqir edilib. 14 - 21 yanvar 2009-cu il tarixlərdə o, 7 gün soyuq, şüşələri çıxarılmış nəfəslikdən içəri daxil olan küləkli, nəm, rütubətli, oturmaq və uzanmaq üçün heç bir avadanlığı olmayan kamerada saxlanılıb. Həmin kamerada N.Məmmədov səhər saat 5-dən 21-ə qədər ayaq üstə durmağa və saat 21-dən sonra nəm döşəkdə yatmağa məcbur olub. 7 gün davamlı olaraq həmin şəraitdə saxlanması onun səhhətində ciddi pozuntular yaradıb. Kamerada saxlandığı müddət ərzində o, dərmanla və isti paltarla təmin edilməyib.

21 yanvar 2009-cu il tarixdə İşgəncələrə qarşı mübarizə komitəsinin sədri Elçin Behbudovun monitoring keçirməsi nəticəsində N.Məmmədov cərimə təcridxanasından "səhhəti ilə" əlaqədar azad edilib. Lakin N.Məmmədovun hansı xəstəliklərdən əziyyət çəkməsi, səhhətində hansı problemlərin olması barədə məhkəməyə rəsmi sənəd təqdim edilməyib.

Nizami rayon məhkəməsi 6 mart 2009-cu il tarixli qərarı ilə 15 sayılı CÇM rəisinin 14 və 15 yanvar 2009-cu il tarixli qərarlarını qanunsuz hesab edərək, həmin qərarları ləğv edib və müəssisənin üzərinə N.Məmmədovun müayinə və müalicə olunması vəzifəsini qoyub.

Bu tarixdən başlayaraq N.Məmmədov 5 ay müayinə və müalicə olunmayıb, onun xəstəlikləri gizli saxlanılıb, müdafiə tərəfinin və məhkəmənin sorğularına cavab verilməyib və yalnız bir dəfə onun hipertoniya əziyyəti

çəkməsi barədə ACDİÜ Məhkəməyə rəsmi sənəd göndərilib. Məhkəmənin 6 mart 2009-cu il tarixli qərarı 5 (beş) ay müddətində icra olunmayıb.

22 iyul 2009-cu il tarixdə ailə üzvləri N.Məmmədovla 15 sayılı CÇM-də görüşərkən məlum oldu ki, onun vena damarından qan götürülüb. Həmin tarixdən başlayaraq şikayətləri mütəmadi xarakter alsa da, onun CÇM-nin səhiyyə şöbəsinə köçürülməsi müxtəlif bəhanələrlə təxirə salınıb.

25 iyul 2009-cu ildə N. Məmmədov ağır vəziyyətdə 15 sayılı CÇM-nin səhiyyə şöbəsinə köçürülüb və o, yataq xəstəsi olub. Həmin tarixdə İşgəncələrə qarşı Komitənin sədrinə və N. Məmmədovun vəkilinə onunla görüşməyə icazə verilməyib.

27 iyul 2009-cu il tarixdə N. Məmmədov müstəqil hərəkət edə bilmədiyindən vəkillə görüşə digər məhkumların və həkimin köməyi və müşayiətiylə gətirilib. O, otura bilməyib, uzanmış vəziyyətdə ağır durumda olması ilə bağlı bütün beynəlxalq müdafiə təşkilatlarına müraciət etməyi, onun müayinə və müalicə olunması üçün xaricdən həkimlərin dəvət edilməsi barədə fikirlərini vəkilinə çatdırıb. N. Məmmədov şiddətli ağrılardan əziyyət çəkdiyindən görüş qısa zamanda başa çatıb və o yenidən digər məhkumların köməyi ilə geri aparılıb.

27 iyul 2009-cu il tarixdə N. Məmmədovun vəkili onun hansı xəstəlikdən əziyyət çəkməsi, ona hansı müalicə kursu

təyin edilməsi, həkim rəylərinin müdafiə tərəfinə təqdim edilməsi barədə 15 sayılı CÇM-nin rəisinə yazılı müraciət edib. Lakin müraciətə bu günə qədər cavab verilməyib.

28 və 31 iyul 2009-cu il tarixlərdə vəkil N. Məmmədovun ağır xəstə durumda olması, hərəkət etmək iqtidarında olmaması, çətinliklə danışması, burnundan bir neçə dəfə qan açılması, omba və onurğa sütununda olan şiddətli ağrılardan şikayət etməsi, onun milli-etnik mənsubiyyətinə görə təqib və təhqir olunması, vəsiyyətlərini ailə üzvlərinə çatdırmağı xahiş etməsini və s. barədə Azərbaycanda fəaliyyət göstərən beynəlxalq təşkilatlara müraciət etdi. 25-27 iyul 2009-cu il tarixlərdə N. Məmmədov 15 sayılı CÇM-nin səhiyyə şöbəsində yataq xəstəsi olduğu bir halda Penitensiar Xidmətin ictimaiyyətlə əlaqələr şöbəsindən "Turan" informasiya agentliyinə məlumat verildi ki, onun səhhətinin pisləşməsi barədə məlumatları yoxdur.

28 iyul 2009-cu il tarixdə N. Məmmədov AR Ədliyyə Nazirliyinin Penitensiar Xidməti Müləcə Müəssisəsinə köçürüldü. Lakin ona 4 gün ərzində heç bir tibbi yardım göstərilmədi və ümumi palatada yerləşdirildi.

31 iyul 2009-cu il tarixdə N. Məmmədovun vəkili onun fiziki təhlükəsizliyi barədə narahatlığını xüsusi ilə qeyd etməklə onun xəstəlikləri, aldığı müləcə kursu, qəbul etdiyi dərmanlar, verilmiş həkim rəylərinin surətini əldə etmək üçün Müləcə Müəssisəsinin rəisinə poçt vasitəsi ilə xəbərnəməli müraciət etdi.

Avqust ayının əvvəllərində Müalicə Müəssisəsində işgəncələrə qarşı mübarizə komitəsinin sədri E.Behbudov, Ombutsman E.Süleymanova N. Məmmədova baş çəkdi. Ombutsmanla görüşəndə N. Məmmədov bu yoxlamaların təsiri olmadığını, formal xarakter daşdığını, müalicənin düzgün aparılmadığını onun diqqətinə çatdırdı və təkrar yoxlama aparılmasını xahiş etdi.

Avqust ayında Avropa Şurası Baş Katibinin Azərbaycandakı xüsusi nümayəndəsi gələndə N.Məmmədov müalicəsinin düzgün aparılmadığını, səhhətində heç bir irəliləyiş olmadığını, bu məqsədlə xaricdən həkim dəvət edilməsini onlardan xahiş etdi. Beynəlxalq təşkilatların nümayəndələri həmin xahişlə Müalicə Müəssisəsinin rəhbərliyinə müraciət etsələr də, xahiş rədd edildi.

28 iyul 2009-cu il tarixdən 17 avqust 2009-cu il tarixə qədər N. Məmmədov anti-sanitariya şəraitində, tibbi sanitar xidməti olmadan xəstə məhkumların köməyinə möhtac qaldı. Onun qidalanması da digər xəstə məhkumlardan asılı oldu. Onun hərəkət etmək imkanları olmadığından yataqda da sidiyə getməyə məcbur olurdu. 10 avqust 2009-cu il tarixdən başlayaraq N. Məmmədov qəbzlikdən əziyyət çəkir, lakin bir dəfə də olsun ayaqyoluna gedə bilmədi. Müalicə Müəssisəsində qəbzliyin aradan qaldırılması və orqanizmin normal fəaliyyət göstərməsi üçün heç bir tibbi tədbirlər görmədi.

15 avqust 2009-cu il tarixdə N. Məmmədov vəkili ilə sonuncu dəfə görüşdü. Vəkil xəstəyə olan münasibətlə əlaqədar müəssisə rəisi və baş həkimin qəbulunda oldu. O, N.Məmmədovla bağlı təxirəsalınmaz tədbirlər görülməsini xahiş etdi. Həmin tarixdə də N. Məmmədovun xəstəliklərinin diaqnozları barədə tərtib edilmiş 14 avqust 2009-cu il tarixli arayış vəkilə təqdim olundu. Lakin vəkilin sorğusuna tam cavab verilmədi.

N. Məmmədov Müalicə Müəssisəsində 21 gün ərzində hamamdan istifadə edə bilmədi, onun gigiyenası ilə məşğul olmaq üçün ailə üzvlərinə imkan və şərait yaradılmadı. N. Məmmədov ancaq alt paltarlarını digər məhkumların köməyi ilə dəyişməli olurdu.

Novruzəli Məmmədovun vəfatı

17 avqust 2009-cu il tarixdə N. Məmmədov Müalicə Müəssisəsində vəfat etdi.

Onun çoxsaylı xəstəliklərlə təkbəşinə mübarizə aparması, Penitensiar Xidmətin seyrçi mövqe nümayiş etdirməsi, Müalicə Müəssisəsində müalicənin düzgün aparılmaması, ati-sanitariya şəraiti, gigiyenanın və qidalanmanın təşkil edilməməsi, buna ailə üzvlərinin cəlb edilməməsi ağır nəticələrlə sonuçlandı.

N. Məmmədovun ölümündən sonra Ədliyyə Nazirliyi Penitensiar Xidməti onun yataq xəstəsi olmaması, 17 avqust 2009-cu il tarixdə vəziyyətinin pisləşməsi və qəflətən

keçinməsi barədə yalan məlumatlar yaydı. 15 sayılı CÇM-dən və Müalicə Müəssisəsindən N. Məmmədovun tibbi kartalarının surətinin müdafiə tərəfinə verilməsi barədə sorğu və müraciət edilsə də onlara cavab verilmədi.

N. Məmmədovun ölümü ilə bağlı Nizami rayon prokurorluğunda araşdırmalar aparılmağa başlandı. 24 avqust 2009-cu il tarixdə N.Məmmədovun həyat yoldaşı araşdırmalara beynəlxalq hüquqşunasların və ekspertlərin dəvət edilməsi ilə bağlı Baş Prokurora müraciət etdi.

7 sentyabr 2009-cu il tarixli müraciəti ilə N. Məmmədovun vəkili ona məlum olan faktları konkret sənədlərlə bərabər prokurorluğa təqdim etdi və ekspertiza rəyinin, qəbul olunacaq qərarın surətinin müdafiə tərəfinə verilməsini və təhqiqat materialları ilə tanış olmağa şərait yaradılmasını xahiş etdi. Lakin bu təmin edilmədi.

14 sentyabr 2009-cu il tarixdə N. Məmmədovun ailə üzvləri onun yaşamaq hüququnun pozuntusu ilə bağlı Nəsimi rayon məhkəməsinə müraciət etdi.

Böyük oğul Kamran Məmmədovun ölümü

N. Məmmədovdan başqa onun ailə üzvləri ardıcıl olaraq təqib və təziqlərə məruz qaldı. İstintaq zamanı ona ərzaq aparan oğlanları bir neçə dəfə oğurlanaraq naməlum istiqamətə aparıldı, döyülərək, ağır fiziki təsirlərə məruz qaldılar. Belə növbəti əməliyyatların birindən sonra 8 sentyabr 2007-ci il tarixdə N.Məmmədovun böyük oğlu

Kamran Məmmədov müəmmalı səbəblərdən dünyasını dəyişdi.⁷

Kiçik oğul Emil Məmmədovun ölümü

N. Məmmədovun kiçik oğlu oktyabr 2007-ci il tarixdə vəhşicəsinə döyüldü. N. Məmmədov barəsində hökmün çıxmasına 7 gün qalmış ona təsir etmək məqsədilə kiçik oğlu evinin yanından maşına zorla salınaraq Səbail rayon polisində aparıldı və tutularaq cinayət məsuliyyətinə cəlb edildi. Səbail rayon məhkəməsinin hökmü ilə Emil Məmmədov narkotik vasitə saxlamağa görə təqsirli bilindi və Azərbaycanda fəaliyyət göstərən qərb səfirliklərin səyi nəticəsində şərti azadlıqdan məhrumetmə cəzasına məhkum edildi.

25 sentyabr 2009-cu il tarixdə N.Məmmədovun ölümünün 40-cı gün mərasimindən qayıdan həyat yoldaşı Məryəm Məmmədova və oğlu Emil Məmmədov müəmmalı şəraitdə avtomobil qəzasına düşdü. Qəzanı törədən kamaz sürücüsü haqqında heç bir cinayət təqibi aparılmadı. Emil Məmmədov aldığı yaralardan az sonra dünyasını dəyişdi.

Novruzəli Məmmədovun həbsi kimə və nəyə görə lazım idi?

Novruzəli Məmmədovun qanunsuz həbsi və sonradan onun və iki oğlunun öldürülməsi çoxlu suallar doğurur.

⁷ Daha ətraflı bax: Марьям Маммадова, Трагедия одной семьи, Москва, 2013, 80 s.

Məmmədovlar ailəsinin faciəsi kimə və nə üçün lazım idi? Bu sualın cavabı aşağıdakı arqumentlərin altında gizləlib:

1) Novruzəli Məmmədov ölkədə yeganə talışşünas alim hesab edilirdi. O, ölkədə talışların yeganə təşkilatı olan Talış Mədəniyyət Mərkəzinin rəhbərlərindən biri idi və Mərkəzin mətbu orqanı olan "Tolişi Sədo" qəzetinə rəhbərlik edirdi. O, "Tolişi Sədo" qəzetinin mütəmadi dərcinə çalışırdı. Hakimiyyət dairələri bunu talışlarda milli əhval-rühiyyənin artmasına səbəb kimi baxır, belə bir qəzetin çıxmamasında maraqlı görsənir və buna ölkədə milli qarşıdurmaya aparıb çıxara bilən təhlükə hesab edirdi. Müşahidəçilərin fikrinə görə say etibarlı ölkənin ikinci xalqı olan talışların hazırda İlham Əliyevin başçılıq etdiyi siyasi rejim altında ölkənin digər vətəndaşları kimi hüquqi vəziyyətləri qənaətbəxş deyil. Ölkədə talış probleminin olması mütəmadi olaraq ölkə xaricində yaşayan talışlar tərəfində qaldırılsa da, hakimiyyət dairələri belə bir problemin mövcudluğunu inkar edir;

2) Novruzəli Məmmədovun həbs olunduğu dövəmdə rəsmi Bakının beynəlxalq münasibətlər sistemində vəziyyəti də diqqət çəkən məqamlardandır. Qərbin demokratiya tələblərinə cavab axtarmaq rəsmi Bakını ən çox qayğılandırən məsələlərdən biridir. Bunun üçün Azərbaycanın yerləşdiyi regionda beynəlxalq münasibətlər, xüsusilə o dövrdə Qərb-İran münasibətlərin kəskinləşməsi və bundan hazırkı anti-demokratik rejimin ömrünü uzatmaq üçün istifadə istəyi şübhə doğurmur. Rəsmi Bakı

Qərb qarşısında "ölkə demokratiyaya hazır deyil" tezisini irəli sürərək, bunun üçün "demokratiya ölkədə islamçıların hakimiyyətə gəlişinə səbəb olar", "bu, regionda İranın daha da fəallaşması olar", "İran islamçılar və talışlar vasitəsilə Azərbaycanda fəal işləyir" arqumentləri gətirirdi. Bunu real göstərmək üçün süni dövlət çevrilişləri və yalançı cəsusluq şəbəkələri düzəltmək lazım idi. Novruzəli Məmmədov və talış məsələsi bu istiqamətdə ən yaxşı inandırıcı faktor ola bilərdi;

3) Novruzəli Məmmədovun həbsi ölkədə talışlar arasında artmaqda olan milli özünüdərək prosesinin qarşısını almaq üçün də hakimiyyətdəkilərin gözündə çox faydalı görünürdü. Talışın adından danışan simalarla müqayisədə hazırkı rejimə liberallığı ilə seçilən Novruzəli Məmmədovun həbsi, onun və ailəsinin sonrakı taleyi başqa talış fəallarına bir dərs rolunu oynamalı idi. Hazırkı rejimin köhnə kommunist metodologiyasına əsaslanan fəaliyyət planında bu aksiya xüsusi xəbərdaredici funksiyanın realizəsi üçün cəlbedicə ola bilərdi...

Novruzəli Məmmədov və onun ailə üzvlərinin ölümündə rolu olan məmurların siyahısı

Məmmədovlar ailəsinin məhvinin məsuliyyəti birbaşa aşağıdakı məmurların üzərindədir:

1) Mahmudov Eldar Əhməd oğlu – Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik naziri. Hazırda vəzifəsindən kənarlaşdırılıb. O, N.Məmmədovun cinayət

işinə gündəlik nəzarəti həyata keçirib və onun necə planlaşdırılmasının (N.Məmmədovun azadlıqda olan övladlarının təqibi də daxil olmaqla) müəllifidir;

2) Kərimov Novruz Ağakərim oğlu - Azərbaycan Respublikası MTN İstintaq Baş İdarəsinin II şöbəsinin mühüm işlər üzrə baş müstəntiqi, polkovnik-leytnant. Hazırda Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin hakimi. O, N.Məmmədov barəsində saxta istintaqın və saxta ittiham aktının müəllifidir;

3) Usubov Rüstəm Sabir oğlu - Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorunun birinci müavini, II dərəcəli dövlət ədliyyə müşaviri. O, N.Məmmədov barədə saxta ittiham aktını baş prokurorluq adından təsdiq etmişdir;

4) Ələsgərov Şakir Çərkəz oğlu - Ağır Cinayətlərə dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikası Məhkəməsinin hakimi. Hazırda Xocavənd Rayon Məhkəməsinin hakimi. O, Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmədə N.Məmmədov barəsində saxta iş üzrə məhkəmə prosesinə sədrlik etmişdir;

5) Allahverdiyeva Ramella Allahverdi qızı - Ağır Cinayətlərə dair İşlər üzrə Azərbaycan Respublikası Məhkəməsinin hakimi. Hazırda Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin hakimi. O, Ağır Cinayətlərə Dair İşlər Üzrə Məhkəmədə N.Məmmədov barəsində saxta iş üzrə məhkəmə prosesini aparan hakim tərkibinin üzvü;

Siyahı natamamdır (bura bu işə baxan Apelyasiya və Ali Məhkəmə hakimlərinin, o cümlədən Novruzəli

Məmmədovun cəza çəkdiyi Cəza Çəkmə və Müalicə Müəssələrinin məsul şəxslərin adları da əlavə edilməlidir).

P.S. Bu paraqraf istintaq və məhkəmə materialları və dövrü mətbuatda⁸ gedən faktlar əsasında qələmə alınıb.

16-08-2016

1.7. Hüquq müdafiəçisi Hilal Məmmədova “İran şpionu” ittihamı absurddur

21 iyun 2012-ci ildə qondarma narkotika ittihamı ilə həbs edilən hüquq müdafiəçisi, “Tolişi Sədo” qəzetinin baş redaktoru Hilal Məmmədova qarşı absurd ittihamların arası kəsilmir. Növbəti dəfə ona “İran şpionu” ittihamı irəli sürülüb.

Azərbaycandakı avtoritar rejim özünün antidemokratik xarakterini ört-basdır etmək üçün son illərdə İranla qonşu olmasından yararlanmaqdadır. Belə “üstünlük”lərdən biri də rejim üçün arzu olunmaz şəxslərin “İran şpionu” kimi

⁸ Daha ətraflı bax: Представитель Генсека СЕ в Азербайджане навестила в тюремной больнице главреда газеты "Толыши садо". Kavkaz-uzel.ru; В Азербайджане осужденный редактор Мамедов жалуется на отсутствие лечения в тюремной больнице. Kavkaz-uzel.ru (axtar: Новрузали Мамедов); «Novruzəli Məmmədovun ölümü araşdırılmalıdır». Azadliq.org; Sistemin tifaqını dağıtdığı ailələrdən biri. Azadliq.info; Novruzəli Məmmədova MTN-də hansı işgəncələr verilib? Xural.com (axtar: Novruzəli Məmmədov) və s.

qondarma ittihamla həbs etmək və sonradan onların hətta fiziki məhvinə nail olmaqdan ibarətdir. Məhz bu yolla rəsmi Bakı sözü gedən şəxslərin beynəlxalq demokratik dəstəkdən məhrum edilməsinə təssüf ki, indiyə qədər məharətlə nail ola bilmişdir. Belə ki, Hilal Məmmədovdan əvvəl “Tolişi Sədo” qəzetinin baş redaktoru professor Novruzəli Məmmədova qarşı da bu ittiham irəli sürülmüşdü və rejim nəinki onun, hətta bütün ailəsinin fiziki məhvinə nail olub. Bu barədə əvvəlki paraqrafda ətraflı şəkildə danışılıb.

Hilal Məmmədovun “İran şpionu” olması ilə bağlı Azərbaycan Baş Prokurorluğunun və Daxili İşlər Nazirliyinin birgə yaydığı məlumatda göstərilir ki, Hilal Məmmədov güya keçən əsrin 90-cı illərin əvvəllərindən İran islam Respublikasının (İİR) vətəndaşı Əli Əbduli tərəfindən əməkdaşlığa cəlb edilib.

Bizim apardığımız araşdırmalardan məlum oldu ki, Əli Əbduli həmin dövrdə Azərbaycan Respublikasının Elmlər Akademiyasıla əməkdaşlıq edib və Azərbaycana gedib-gəlib. O, tarixçi alim kimi yerli xalqların mədəni məişət tarixini öyrənməklə məşğuldur və bu sahədə bir sıra kitabların müəllifidir. Amma İran rejimi Əli Əbdulinin yaradıcılıq imkanlarına həmişə mane olmağa çalışıb və hətta bir müddət onun kitablarının çap olunmasına qadağa qoyub. Əli Əbduli baxışlarına görə daim İran rejiminə müxalif olub, hazırda İranda nəzarət altında, demək olar ki, ev dustaqlığı şəraitində yaşayır. Belə olan təqdirdə Əli

Əbdulinin Hilal Məmmədovu İranın xeyrinə casusluğa cəlb etməsi absurdur.

Eyni zamanda Hilal Məmmədov İslamın sünni təriqətinin daşıyıcısıdır və belə şəxslər yuxarıda qeyd etdiyim kimi İrandakı şiə rejimi tərəfindən arzuolunmaz hesab edilir. Onu qeyd etmək kifayət edər ki, Hilal Məmmədov son ildə İranda müqəddəs dini-matəm bayramı olan “Məhərrəmlik” ayında “facebook” sosial şəbəkəsində⁹ mahnı çarxlarının yerləşdirməsi ilə yadda qalıb və buna görə İran rejiminin tərəfdarlarının tənqidlərinə tuş gəlib. Digər tərəfdən İran rejiminin də Hilal Məmmədova münasibəti adekvat olub. Məlumdur ki, İranda çap olunan “Talış” jurnalı Hilal Məmmədovla müsahibə (“Nə üçün İran Novruzəli Məmmədovu müdafiə etmədi?”)¹⁰ dərc etdiyinə görə baş redaktor Şəhram Əzməda həbs edilib və həmin jurnalın çapı dayandırılıb.

Hilal Məmmədov özünün fəaliyyəti ilə Azərbaycanın Avroatlantika məkanına inteqrasiyanın ardıcıl tərəfdarıdır. Belə inteqrasiya həm Azərbaycanın, həm də İranın hazırkı hakim siyasi qüvvələrinin marağında deyil. Hilal Məmmədov hüquq müdafiəçisi olaraq Avropa strukturları ilə sıx əməkdaşlıq edir, onlarla tez-tez görüşürdü. Belə görüşlərdən biri də 3 aprel 2012-ci ildə Bakıya səfər edən

⁹ Facebook.com (axtar: hilal.mamedov).

¹⁰ Nə üçün İran Novruzəli Məmmədovu müdafiə etmədi?
Xa.yimg.com (axtar: Hilal Məmmədov).

Demokratiya dərsləri

Avropa Birliyinin Avropa Qonşuluq Siyasəti və Genişlənmə məsələləri üzrə komissarı Stefan Fülenin rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyətiylə idi.

Bütün bunlar göstərir ki, Hilal Məmmədova qarşı “İran şpionu” kimi ittiham irəli sürülməsi absurd və uydurmadır. Bu hər şeydən əvvəl rəsmi Bakının növbəti hüquq müdafiəçini səssiz-küysüz sıradan çıxarmağına hesablanıb. Bununla rəsmlər bir tərəfdən Hilal Məmmədovu beynəlxalq dəstəkdən məhrum etmək istəyir, digər tərəfdən isə “Azərbaycana demokratiya vermək olmaz” kimi tezisində beynəlxalq səviyyədə dəstək əldə edir.

Eyni zamanda onu da qeyd etmək yerinə düşür ki, Azərbaycandakı rejim mənsublarının İranla ciddi biznes əlaqələrinə malik olması və İranın cirkli pullarının Azərbaycan üstündən yuyulması ilə bağlı WikiLeaks tərəfindən xeyli faktlar açıqlanmışdır.

06-06-2012

1.8. Rəşad Ramazanova azadlıq tələb edək!

Vəkil Aslan İsmayılovun¹¹ bu gün (18.05.2013) keçirtdiyi mətbuat konfransında səsləndirdiyi fikirlərdən sadəcə dəhşətə gəldim. O, Rəşad Ramazanovdan danışmışdı. Kimdir Rəşad Ramazanov? İlk növbədə onun facebook

¹¹ İsmayılov Aslan Ziyəddin oğlu – hüquqşünas, vəkil.

profilini tapmağa cəhd etdim. Bunun üçün ölkə mətbuatında onun həbsilə bağlı xəbərləri müşayət edən şəkildən yararlanmaq istədim. Birbaşa bu ad və soyadla facebook üzərindən həmin şəkillə bir profilə rast gəlmədim. Tək adını axtarışa verdim. Sifətindən mülayimlik sezilən, səmimi baxışları ilə diqqəti cəlb edən, üzündən nur tökülən bir gənc alim siması bilgisayarımın monitorunda canlandı.

Bu o idi. Adı Rəşad qeyd olunsay da soyad kimi facebookda Heqiqət Ağaaiddin ləqəbi yazılıb. Dərhal axırıncı statusu ilə maraqlandım. May ayının 8-nə təsadüf edirdi. Üsyan puskürmüşdü: "Allah-təala bu xalqa çox şey verib, di gəl ki, aramızdakı yaramaz və danabaşların çoxluğu və iqtidar sahibi olması ucbatından Allahın məccani bəxşəşləri həyatın küncünə sıxışdırılır, incidilir, döyülür, söyülür, aclığa məhkum edilir, həbs edilir, haqq etdiyi vəzifə və işdən uzaqlaşdırılır və hətta qətlə yetrilir...". Bakıda oturub bu sözləri irtica maşınının sifətinə yazmaq əlbəttə böyük qəhrəmanlıqdır...

Aslan bəyin bu gün keçirtdiyi mətbuat konfransda səsləndirdiyi və məni dəhşətə gətirən sözləri isə bunlar idi: "Mən sadəcə deməyə söz tapmıram. Yalnız onu deyər bilərəm ki, indiyə qədər eşitdiyiniz, gördüyünüz işgəncə faktları bunun yanında yalandır. Rəşad Ramazanova ağlasığmaz işgəncələr verilib. Vəkili onunla görüşəndə bütün bunları bilib. Artıq vəkili də iki gündür ki, onunla görüşdurmürlər. Bəlkə də Rəşad heç sağ deyil".

Aslan bəyin adını səsləndirməyi belə özünə rəva bilmədiyi işgəncə hərəkətləri nə ola bilər? Adamın ağılına nələr gəlir? İndiki Azərbaycan şəraitində hər şey mümkündür...

Axı bu məsum baxışlarla foto aparatın kamerasına baxan bu gənc kimdir? Nə işin sahibidir? Onun günahı nədir? İlk olaraq ağılıma gələn suallarla facebookdan güman getdiyim dostlara müraciət etdim. Yanılmamışdım. Onlardan biri onu şəxsən tanıyırdı. Digəri internetdə onun yazılarının çapına hətta kömək də etmişdi. Biri konkret olaraq onun əsas hədəfinin ölkənin birinci adamının ailəsi olduğunu bildirdi. Digəri isə “boz kardinalın (yəqin Prezident Administrasiyasının müdiri Ramiz Mehdiyevə nəzərdə tuturdu) məlum regiondan olmayan ölkə alimlərini küçə uşağı gününə saldığını” deyərək, onun keçən ay işıq üzü görən bir yazısını mənə göndərirdi. Amma bu informasiyalar məni qane edəcək səviyyədə deyildi.

Yenidən internetə üz tutdum. Bu dəfə google axtarış sistemindən yararlanmaq istədim. İlk olaraq “Amerikanın səsi” radiosunun xəbərini açdım. Sən demə fil qulağında yatmışammış. Əslində Azərbaycandan gələn həbs xəbərlərinin son dövrdə intensivliyi hər şeyi adıləşdirib. Ona mayın 9-da Azərbaycan CM-in 234.4.3-cü (qanunsuz olaraq külli miqdarda narkotik vasitələri saxlamaq və satmaq) maddəsi ilə ittiham irəli sürülüb. Son dövrün ən populyar ittihamı.

Yeri gəlmişkən, müraciət etdiyim facebook dostuma “ona hansı ittiham irəli sürülüb” sualı verəndə “güman ki, narkotika” demişdi. Nərimanov Rayon Məhkəməsi onun barəsində mayın 10-da 3 ay müddətinə həbs qətimkan tədbiri seçib. O, Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Mütəşəkkil Cinayətkarlıqla Mübarizə İdarəsində saxlanılır. Bu idarə ölkədə işgəncə laboratoriyası kimi ad çıxarıb. Adı hətta bir neçə dəfə beynəlxalq təşkilatların işgəncələrlə bağlı hesabatlarında hallandırılıb.

Bütün bu rəsmi, quru və son dövrün şablon informasiyası normal insanı qane edəcək ola bilməz. Bu dəfə tanışlar vasitəsilə Rəşad Ramazanovu yaxından tanıyan dostu ilə əlaqə qura bildik. Məlum oldu ki, Rəşad Ramazanov dini baxışlar daşıyıcısıdır. Hətta siqaret belə şəkmir. O, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının doktorantıdır. Eyni zamanda müstəqil yaradıcılıqla məşğuldur. Filosofdur. 10-a yaxın kitabı çap üzü görüb. Kitablarında Azərbaycanda illərdir davam edən avtoritar rejimi sərt şəkildə tənqid edib. Artıq bir neçə ildir ki, doktorluq dissertasiyası hazırdır. Lakin müxalif fikirlərinə görə müdafiəyə buraxılmayıb.

Aldığım informasiyaya görə bu həbs Rəşad Ramazanovun ikinci həbsidir. O, ilk dəfə 2000-ci ildə həbs edilib. O vaxt ona qarşı silah saxlama ittihamı irəli sürülüb. Görünür Əliyevin cəza məşını bu gənci sındıra bilməməsindən dolayı hiddətlənib və bu dəfə onu daha ağır formada cəzalandırmağa qərar verib. Bu gün növbə Rəşad Ramazanovundur. Sabah Sizin ola bilər, elə isə ayaqda

olun, Rəşad Ramazanova azadlıq istəyin ki, sabah “həbs” ağası qapınızı döyməsin...

18-05-2013

1.9. Jurnalist Rauf Mirqədirov nə etməlidir?

Ölkəmizin bu günkü durumuna görə ilk növbədə Azərbaycan cəmiyyəti günahkardır. Və yalnız O. Daim gecikdiyinə görə, özündə təpər tapıb birləşə bilmədiyinə görə, qardaşa, qonşuya, küçəsinin o tayında yaşayan sadə Allah bəndəsinə, zəifdir, fəqirdir, kasıbdır bilib, dodaq büzdüyünə görə, fərq etməz ya zəlzələdə, ya vəlvələdən, vaxtında ətrafda baş verənlərə lazımı reaksiya verə bilmək hissini itirdiyinə görə, "nə yaxşı ki, məndən ötdü, qardaşıma dəydi" prinsiplə yaşadığına görə, "filan məhlədəndirsə, ona o da azdır" yanaşmasına görə, bu günlə yaşadına görə, "siyasət mənlilik deyil"ə görə...

1997-ci ilin fevralında Ziya Bünyadov¹² vəhşicəsinə qətlə yetiriləndə də, 2003-cü ilin yayında İlham Əliyev saxtakarcasına baş nazir təyin ediləndə də, 2005-ci ilin

¹² Bünyadov Ziya Musa oğlu - SSRİ və Azərbaycan şərqşünası, tarixçi, Sovet İttifaqı Qəhrəmanı, 1997-ci il fevral ayının 21-də yaşadığı binanın qarşısında cinayətkar qrup tərəfindən vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir.

yazında Elmar Hüseynov¹³ mənzilinin qabağında vəhşicəsinə güllələnəndə də, 2007-ci ilin qışında ahıl yaşında professor Novruzəli Məmmədov həbs edilərək tifaqı dağıdılanda da belə idi. İndi də belədir. Amma deyəsən axı indi daha ciddi, daha ötkəmdir...

Hər gün yeni "surprizlər" gəlir. Bu arada Rauf Mirqədirovun¹⁴ vəziyyəti ciddiliyi və ötkəmliyi ilə daha faciəlidir. O yazığın üstünə qoyulan yükünü necə daşıyacağını səhərdən məni rahat buraxmır.

O, zorla, nəyin bahasına olursa-olsun özü-öz beyninə yeritməlidir ki, o, Azərbaycan Respublikasının suverenliyi, dövlət təhlükəsizliyi, ərazi toxunulmazlığı və müdafiə qabiliyyəti zərərinə olaraq 2008-ci ilin aprelindən etibarən Ermənistanın xüsusi xidmət orqanlarının əməkdaşları tərəfindən məxfi əməkdaşlığa cəlb edilib. O, ən müasir işgəncə maşının tırtılları altında etiraf etməlidir ki, Ermənistanın xüsusi xidmət orqanlarının tapşırıqları əsasında Azərbaycana qarşı düşmənçilik fəaliyyəti aparılmasında istifadə üçün ölkədəki ictimai-siyasi, hərbi

¹³ Hüseynov Elmar Sabir oğlu - jurnalist, Monitor jurnalının baş redaktoru. 2005-ci ilin martın 2-də müzdlü qatil tərəfindən Bakıda, yaşadığı evin blokunda odlu silahla qətlə yetirilib.

¹⁴ Mirqədirov Rauf Həbibulla oğlu – jurnalist, 2010-2014-cü illərdə "Zerkalo" qəzetinin Türkiyədə xüsusi müxbiri. O, 2014-cü il aprelin 19-da Ankaradan Bakıya deportasiya edilərək, barəsində AR Cinayət Məcəlləsinin 274-cü (dövlətə xəyanət) maddəsi ilə cinayət təqibi başlanılıb.

sahədəki vəziyyət, həmçinin dövlət sirri təşkil edən digər məlumatları Ermənistan, Gürcüstan və Türkiyə ərazisində dəfələrlə Ermənistanın xüsusi xidmət orqanlarının əməkdaşlarıyla görüşərək onlara verib.

Bu situasiyadan onun başqa çıxış yolu yoxdur. Dirəniş göstərmə ona daha ağır başa gələcək...

21-04-2014

1.10. Azərbaycanda “yaltaqlara dür” demək həbsə aparır

Əbdül Əbdülmənaf oğlu Əbilovi 22 noyabr 2013-cü il tarixində Daxili İşlər Nazirliyinin Mütəşəkkil Cinayətkarlığa qarşı Mübarizə İdarəsinin (MCMİ) əməkdaşları həbs edib.

Əbdul Əbilovu həbs etməyə gələn MCMİ-nin 9 nəfər əməkdaşı ilk olaraq ona məxsus olan komputeri (noutbuk) müsadirə ediblər. Sonra anasının və yoldaşının gözləri önündə polis əməkdaşlardan biri Əbdülə məxsus gödəkçənin cibinə bükülü formada narkotik maddə atıb, o biri polis isə onu götürərək, "Əbdülə məxsus" kimi rəsmiləşdirib.

Beləliklə, Əbdül Əbilov qanunsuz olaraq, küllü miqdarda narkotik vasitələri, psixotrop maddələri və ya onların prekursorlarını hazırlama, istehsal etmə, əldə etmə, saxlama, daşıma, göndərmə və ya satma ittihamı ilə (AR CM-nin 234.3.4-cü maddəsi) həbs edilir.

Əbdül Əbilov həbsinin əsas səbəbi isə onun Facebook sosial şəbəkəsində aktivliyi, Azərbaycandakı mövcud rejimi mütəmadi olaraq tənqidi ilə bağlıdır. O, özünün Facebook səhifəsində, xüsusən AR-da prezident seçkiləri ərəfəsində, hazırkı Prezident İlham Əliyevin siyasətini daim tənqid edir, tərəfdarlarını müxalifətdən olan Demokratik Qüvvələrin Milli Şurasının namizədinə səs verməyə çağırırdı. Bir bloqer olaraq o, həm də Facebook sosial şəbəkəsində 5000 üzvü olan "Yaltaqlara dur deyək" səhifənin admini idi. Təsadüfi deyildir ki, Əbdul Əbilov həbs olunan gündən həmin səhifəyə giriş yasaqlanmışdır.

Əbdül Əbilov 1982-ci ildə anadan olub. Evlidir. O, Bakı şəhərində xəstə anası və həyat yoldaşı ilə bir yerdə kirayədə yaşayırdı.

Azərbaycan Avropa Şurasının üzvü olmasına baxmayaraq ölkədə söz və ifadə azadlığı ilə bağlı ciddi problemlər yaşanır. Xeyli sayda jurnalist, bloqer və siyasətçi qondarma ittihamlarla həbsdədir.

08-01-2014

1.11. Bu həm də vətənimdə normal cəmiyyətin olmamasının acısını yaşamaq deməkdir

BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarı olmuş Sergio Vieira de Mello adına mükafatının hüquq müdafiəçisi Leyla Yunusa¹⁵ təqdimatı mərasimində çıxışının mətni

Hörmətli xanımlar və bəylər,

Hörmətli səfirlər,

Hörmətli Polşa Respublikası prezidentinin səlahiyyətli nümayəndəsi,

İnsan haqlarının yenilməz mübarizi və BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarı olmuş Sergio Vieira de Mello adına mükafatın bu il Leyla Yunusa verilməsinə görə mən ilk növbədə Leyla xanımın, Yunusovlar ailəsinin və bu ailənin dostları adından Villa Decius Asossiasiyasına¹⁶ və bu günkü mərasimdə iştirak edən hər bir şəxsə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

Bu mükafatı Leyla Yunusun adından almaq bir tərəfdən böyük şərəfdirsə, digər tərəfdən vətəndaşı olduğum Azərbaycan dövlətinin bu günkü acısını, Vətənimdə normal cəmiyyətin olmamasının acısını bir daha yaşamaq deməkdir.

¹⁵ Yunusova Leyla İslam qızı – Sülh və Demokratiya İnstitutunun direktoru.

¹⁶ Villa Decius Association. Villa.org.pl (axtar: Villa Decius Association).

Leyla Yunus hələ gənc yaşlarında SSRİ adlanan şər imperiası ilə insan haqları ideyaları uğrunda mübarizəyə atılmışdı. O və həyat yoldaşı Arif Yunus şər imperiyasını xərabələri üzərində müstəqil Azərbaycan dövlətinin ilk kərpicini qoyan insanlardandır. O vaxt bu insanların ağlına belə gəlməzdi ki, bir müddət sonra həmin imperiyanın ünsürləri onların qurduğu dövlətdə hakimiyyəti ələ keçirəcək və bundan şər imperiyasından da daha ötkəm formada onlara qarşı istifadə edəcəkdir.

Bu gün Leyla xanım həyat yoldaşı Arif Yunusla bir yerdə həmin şər qüvvələrin həbsxanasındadır. O, hər gün, xüsusi olaraq onunla bir kamerada saxlanılanlar və türmə personalı tərəfindən ağlasığmaz işgəncələrə məruz qalır. Onun saçlarından dartıb, başını həbsxana divarlarına çırpırlar.

Biz çox qorxuruq ki, Bakı həbsxanasında vəhşicəsinə öldürülən professor Novruzəli Məmmədov kimi bir daha Leyla və Arif Yunusları azadlıqda görə bilməyək.

Leyla xanım öz silahdaşlarıyla bir yerdə şər imperiyasına qalib gələ bilib. Lakin biz bu gün avtoritar rejimin qarşısında aciz görünürük. Bilirsinizmi bunun səbəbi nədir? Şər imperiası ilə mübarizədə bütün dünya, xüsusən onun qabaqcıl hissəsi Leyla xanımın yanında idi. Bu gün isə onlar daha çox neft, qaz və qara kürünün yanında yer alıblar.

Mən Leyla xanımın adından bu mükafatı almağa gələndə fikirləşirdim ki, əgər bu mükafat Leyla xanımın özünə təqdim edilsəydi o, burda hansı sözləri səsləndirərdi. Bunun üçün mən onun həyat yoluna bir daha nəzər saldım. Belə nəticəyə gəldim ki, Leyla xanım bura siyasi məhbusların portretilə gələrdi. Bu gün Azərbaycanda onların sayı 100-ə qədərdir.

Təşkilatçılardan xahiş edərdim ki, onların hamısının portretini bir yerdə ekranda canlandırınsın.

Onların sırasında kimlər yoxdur. Hüquqşünas maarifçi İntiqam Əliyev, seçki mütəxəssisi Anar Məmmədov, jurnalistlər Tofiq Yaqublu, Hilal Məmmədov, Əvəz Zeynallı, Pərviz Həşimli, vəkil Qurban Məmmədov, perspektivli siyasətçilər Yadigar Sadiqov, İlqar Məmmədov, gənc bloqerlər Əbdul Əbilov, İlkin Rüstəməzadə, Avropanın qabaqcıl universitetlərində təhsil almış Nidaçı gənclər. Saymaqla qurtarmaz.

Çıxışımın sonunda Sizdən bir ricam olacaq. Rica edirəm ki, bu mükafatı Leyla Yunusa verməklə öz işinizi başa vurmuş hesab etməyəsiniz. Leyla xanıma və digər siyasi məhbuslarımızın azadlığa çıxması üçün bundan sonra daha da ciddi fəaliyyət ortaya qoyasınız.

Bir daha hamınıza təşəkkür edirəm.

24-10-2014

1.12. Sergio Vieira de Mello mükafatı kimlərə verilir?

Qondarma ittihamlarla həbsdə yatan Sülh və Demokratiya İnstitutunun direktoru Leyla xanım Yunusun Sergio Vieira de Mello adına beynəlxalq mükafata layiq görülməsi onu həbs edən dairələri məyus edib. Bu çevrə adətləri üzrə vəziyyətdən çıxış yolunu yenə də qara piar aparmaqda görür, bundan dolayı ağla gələn və gəlməyən hər bir vasitədən istifadə etməyə hazırdır. Sözü gedən olayla bağlı hətta adına mükafat təsis edilən şəxsin soy kökündə erməni elementi axtarışları belə istisna deyil...

Bununla bağlı olaraq bu mükafatın tarixi, Sergio Vieira de Mellonun kimliyi və indiyə kimi kimlərin bu mükafata layiq görülməsi barədə Azərbaycan oxucusunu məlumatlandırmaq zəruridir.

Sergio Vieira de Mello¹⁷ Braziliya diplomatının ailəsində dünyaya gəlib. O, Rio de Janeyroda ali təhsil, sonra da Parisdə hümanitar elmlər üzrə doktorluq dərəcəsi alıb. Onun bütün fəaliyyəti Birləşmiş Millətlər Təşkilatı ilə (BMT) bağlı olub. Bu sistemdə o, 1969-cü ildə işə başladığı BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Baş Komissarlığı strukturunda katibliyin redaktor assistentindən 2002-ci ildə BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarı vəzifəsinə qədər yüksəlib. Həmin müddətdə o, dünyanın bütün qaynar nöqtələrində BMT-ni təmsil edib.

¹⁷ Sérgio Vieira de Mello. nl.wikipedia.org (axtar: Sérgio Vieira de Mello).

Sergio Vieira de Mello 2003-cü ildə İraqda gedən proseslərlə bağlı Ali Komissar vəzifəsindəyken 4 aylıq məzuniyyət götürür, BMT-nin oradakı missiyasına rəhbərlik etmək üçün Bağdada yollanır və özü də daxil olmaqla 22 nəfərin həlak olduğu terror aktının qurbanı olur.

Bütün ömrünü BMT insan hüquqları standartlarının həyata keçirilməsinə həsr edən Sergio Vieira de Mello bu gün dünya boyu xatırlanır. Onun adına fond yaradılıb, büstü BMT-nin Cenevrə iğamətgahında qoyulub, o cümlədən şərəfinə Polşada mükafat təsis edilib.

Sergio Vieira de Mello adına Polşa mükafatı 2003-cü ildə insan hüquqları və demokratiya sahəsində ən yaxşı təşəbbüsləri dəstəkləmək məqsədiylə təsis edilib. Mükafat ildə bir dəfə iki kateqoriya üzrə fərdlərə və qeyri-hökumət təşkilatlarına verilir. Namizədlər yerli və xarici vətəndaş və ya təşkilatlar ola bilər.

İndiyə qədərki laureatlar sırasında Polşanın kommunist sistemindən sonrakı ilk baş naziri Tadeuş Mazovietski (2004), Belarus siyasi xadimi, 2006-cı ildə Belarusda birləşmiş müxalifətin prezidentliyə birgə namizədi Aleksandr Milinkeviç (2006), Albaniya yazıçısı və dissidenti Fatoş Lubonja (2009), “Sərhədsiz həkimlər” və “Dünya həkimləri” təşkilatlarının həmtəsisçisi, 2007-2010-cu illərdə Fransa Respublikasının xarici işlər naziri Bernar Jan Kuşner, Ukrayna Helsinki qrupunun və Ukrayna Amnesty İnternationalın

Demokratiya dərsləri

həmtəsisçisi Myroslav Marynoviç (2013) və digər şəxslər vardır¹⁸.

Bu mükafat həmçinin İnsan Hüquqları üzrə Helsinki Fonduna (Polşa); İraqda Birləşmiş Millətlərin Yardım Missiyasına (İraq); “Memorial” (Rusiya Federasiyası) təşkilatlarına təqdim edilib.

Təşkilatın saytında Sergio Vieira de Mello adına Polşa mükafatın bu il Leyla Yunusa verilməsinin səbəbləri kimi aşağıdakılar göstərilir:

Leyla Yunus Sülh və Demokratiya İnstitutunun rəhbəridir. O, azadlıqdan məhrum edilib.

Leyla Yunus Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zamanı polkovnik rütbəsində Müdafiə Nazirliyinin informasiya və təhlil şöbəsinin rəhbəri olub, Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlməsindən sonra bu vəzifəni tərk edib. Onun rəhbərlik etdiyi Sülh və Demokratiya İnstitutunun fəaliyyətinin əsas istiqaməti siyasi məhbuslara dəstək, insan alverinə qarşı mübarizə təşkil edir. Leyla Yunus siyasi məhbuslar üzrə çoxsaylı hesabatların müəllifidir. Uzun illər ərzində yerli mediada ona qarşı nifrət kampaniyası təşkil edilib. Bu ilin aprelin 28-də o, Brüsselə beynəlxalq konfransa gedərkən, Bakı hava limanında həyat yoldaşı ilə birlikdə saxlanılıb. Məhkəmə qərarı olmadan cütlüyün pasportları əllərindən

¹⁸ The Polish Prize of Sérgio Vieira de Mello, edition 2017. Villa.org.pl (axtar: Sérgio Vieira de Mello).

alınıb, evlərində və Sülh və Demokratiya İnstitutunun ofisində axtarış aparılıb. Hazırda həyat yoldaşı Arif Yunusla birlikdə həbsdədir. Leyla Yunus lazımi tibbi yardım ala bilmir. Onun həbsi Amerika Birləşmiş Ştatlarının hökuməti və insan hüquqlarını dəstəkləyən dünyanın aparıcı təşkilatları tərəfindən qınanır...

28-10-2014

1.13. Rüşət Səfərov vicdan məhbusudur

20 dekabr 2015-ci ildə hüquqşünas Rüşət Səfərov ölkədəki qanunsuzluqlara, insan hüquqlarının pozulmasına etiraz olaraq, Zərdab Rayon Prokurorluğunun müstəntiqi vəzifəsindən istefa verdiyini açıqlayıb. Bundan dərhal sonra Zərdab Rayon Prokurorluğunda yoxlama, onun yaşadığı kirayə mənzildə isə axtarış aparılıb, mənzildən onun kompüteri, telefonu götürülüb. Ardınca da Azərbaycan Respublikası Baş Prokurorluğun yaydığı məlumatda bildirdi ki, Zərdab Rayon Prokurorluğunun keçmiş müstəntiqi R.Səfərov "Prokurorluq haqqında" qanunun 34-cü və "Azərbaycan Respublikası Prokurorluğu işçilərinin etik davranış Kodeksi"nin 30 və 31-ci maddələrinin tələblərini kobud surətdə pozaraq prokuror və ya müstəntiq vəzifəsi ilə bir araya sığmayan hərəkətlərə yol verdiyinə görə, prokurorluq orqanlarından xaric edilib. Onun barəsində Baş prokuror yanında Korrupsiyaya Qarşı Mübarizə Baş İdarəsində Cına-

yət Məcəlləsinin 311.3.2-ci maddəsi ilə cinayət işi başlayır və məhkəmə ona 9 il azadlıqdan məhrumetmə cəzası verir.

Bu tarixçənin ilk və son cümlələrini xülasə etsək belə deyə bilərik: adam etiraz edib və buna görə 9 il azadlıqdan məhrub edilib.

Beynəlxalq hüquqmüdafiə leksikonunda vicdan və siyasi məhbus anlayışları fərqləndirilir. Siyasi məhbus o şəxsə deyilir ki, cinayəti törədib, amma siyasi motivlərə görə istintaq və məhkəməsi pozuntularla keçib və qeyri-adekvat cəza alıb. Məsələn, cərimə, və ya şərti azadlıqdan məhrumetmə əvəzinə, ona azadlıqdan məhrumetmə cəzası veriblər. Belə şəxslər siyasi məhbuslardır.

Amma heç bir cinayət törətməyən, saxta, quraşdırılmış ittihamlarla həbsə atılan adamlar isə vicdan məhbuslarıdır.

Rüfət Səfərov heç bir cinayət törətməyib. Onun yeganə günahı VİCDANLI olmasıdır. Rüfət Səfərov qeyd-şərtsiz olaraq vicdan məhbusudur.

11-07-2017

1.14. Qohumluqdan imtinaya məcburetmə yolverilməzdir

Mühacirətdə tanıdığım və qurur duyduğum Azərbaycan gənclərindən biri də Tural Sadıqlıdır. Tural Sadıqlının Avropada göstərdiyi tərbiyəli, ölçülü-biçili, hər sözü və hərəkəti yerində sərrast deməyi və etməyi bacaran

Demokratiya dərsləri

fəaliyyətinə görə atasını – gerçək bir ziyalını, təqaüd yaşında olan bir el ağsaqqalını həbs ediblər.

Mən bu gün canlı yayımda bu ata ilə həbsdən öncə oğulun danışığını seyr etmişəm. Hansı bir siyasi rejimin altında yaşadığımızı çox dürüst ifadə edən bir dialoqdur:

Oğul:

- Ata, sizi məcbur etsələr, məndən imtina edərsinizmi?

Ata:

- Oğul, sən nə etmisən ki, mən səndən imtina edirəm. Oğurluqmu etdin, adamımı oğurladın, kimsəni öldürdünmü mən səndən imtina edirəm?

- Yox, ata, mən Vətənimə ədalət istədim. Azərbaycanda da Almaniya da olan bir cəmiyyət istədim.

- Elə isə, ay oğul, mən səndən heç bir vaxt imtina etməyəcəyəm.

Bəli, bu, bir ürək parçalayan söhbətdir. Bunlar tarix dərslərində oxuduğumuz şeylər deyil. Bu gün – XXI əsrdə Vətənimizdə baş verən bir olaydır. Xəcalətli, insanlığa yaraşmaz bir olay.

Qohumluqdan imtinaya məcburetmə nə əxlaqa, nə hüquqa, nə də külli-insanlığa sığmayan bir məsələ deyil...

18-02-2018

1.15. Azərbaycan hökuməti öz vətəndaşlarıyla əsir kimi davranır

Bunu göydən demirəm. İndicə Orduxan bəy Teymurxanın¹⁹ bacıları barədə Əliyev rejimin güc strukturlarının çəkib ictimailəşdirdiyi video sujetə baxdım.

Heç bir siyasi iddiaları olmayan, özlərinin adi və kasıb həyatlarını yaşayan, sıradan vətəndaşlar olan bu bacıları onların iradəsindən kənar bir otağa yığıblar. Onlar çox yorğun görünürlər. Verilən işgəncələrdən ağlamaqlarını zorla kamera qarşısında saxlayırlar. Bacılar bir-bir məcbürən dindirilir və qardaşları barədə neqativ danışmağa vadar edirlər.

Bu səhnə əsirlərin dindirilməsi səhnəsidir. Onun başqa adı ola bilməz. Mən deyərdim ki, zamanəmizdə gerçək əsirlərdən intervyu səhnələri müqayisədə çox-çox mədəni görünür. Zərrə qədər vicdanı olan insan belə səhnələrə sakit dura bilməz.

İqtidar mənsubları, onların baş bilənləri hansı həddə endiklərini dərk etməlidirlər. Cənablar, siz, məsuliyyət hissini itirmiş, düşünmə imkanları tükənmiş və nə etdiyinin fərqi-nə varmayanlar kimi görsənirsiniz. Etdiyiniz hərəkətlər həttə müharibə qaydalarını tənzimləyən Cenevrə konvensiyalarına belə sığmır. Siz yalnız özünüzü və təmsil etdiyiniz iqtidarı deyil, artıq Azərbaycan dövlətini biabır edirsiniz...
20-02-2018

¹⁹ Bəbirov Orduxan Teymurxan oğlu – Niderlandda yaşayan azərbaycanlı bloqer.

II. Demokratiya və “dövlət və hüquq” məsələləri

2.1. Hüquqi dövlət nədir?

Siyasi leksikonda çox cəlbedici görünən “hüquqi dövlət” termininə tez-tez təsadüf edilir. Xalqa müraciət edən siyasilər nitqlərində bu ifadəyə istinad etməyi xoşlayır, bununla bir növ öz intellektlərinin göstəricisini nümayiş etdirirlər. Müşahidələrə görə geniş oxucu kütləsinin bu təzahürün məzmunundan lazımi səviyyədə məlumatı yoxdur.

Sosial şəbəkələrin birində gedən müzakirələrin nəticəsi olaraq keçmiş diplomat, hazırda Vətəndə olan avtoritar rejimdən dolayı Almaniyada yaşayan Rövşən Qənbərin xahişilə bu siyasi fenomenə onun geniş xalq kütlələri üçün anlaşılan səviyyədə izah etmək məqsədilə baş vurmalı oldum. Qiymətini isə qoy oxucu versin.

Bəri başdan deyim ki, “hüquqi dövlət” deyilən hadisənin vətəni də elə Almaniya hesab edilir. Beynəlxalq nəşrlərdə çox vaxt bunu alman dilində də: “Rechtsstaat” ifadə edirlər.

Adından göründüyü kimi bu dövlətlə bağlı olan hadisədir. Bu ifadədə “hüquq” sifətdir, ifadədə yer alan ikinci sözün – “dövlət”in əlaməti kimi çıxış edir. İlk baxışdan çox sadə görünür. Yəni dövlətin hüququ olmalıdır. Əslində isə

hüquqsuz (obyektiv mənada) dövlət yoxdur. Binayi qədimdən “dövlət” və “hüquq” bir-birilə bağlı olan məsələlərdir, onlardan biri digərisiz mövcud ola bilməz. Lakin bu, bütün dövlətlərin hüquqi dövlət olmasına dəlalət etmir. İnsan cəmiyyəti və dövlət tarixi “hüquqi dövlət” kimi nailiyyətin əldə edilməsinə qədər böyük bir yol qət edib.

Məlumdur ki, bir siyasi hadisə olaraq “dövlət” çoxformalıdır. Dövlətin idarəçilik (respublika və monarxiya), quruluş (unitar, federasiya, konfederasiya) və rejim (demokratik və qeyri-demokratik) formaları hazırda mövcuddur. Bu formaların hər birinin hüquqla əlaqəsi vardır. “Hüquqi dövlət” deyilən təzahür isə 3-cü forma ilə – dövlət rejimilə bağlıdır. Dövlət rejimi dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsinin üsül və metodlarına deyilir. O, qeyd etdiyimiz kimi demokratik və anti-demokratik ola bilər. Hüquqi dövlət isə demokratik dövlətin ayrılmaz əlaməti hesab edilir. Anti-demokratik dövlətlərin “hüquqi dövlət” olmasından söhbət gedə bilməz, çünki bu fenomenin orada mövcudluğu istisnadır. “Hüquqi dövlət” deyilən nəsnə demokratiya ilə bağlıdır və onun sifətlərindən biridir.

Demokratiya bir dövlət formasıdır. Müasir demokratik dövlət formasının zəruri əlamətlərdən biri də “hüquqi dövlətdir”. Yeri gəlmişkən burada bizim demokratik dövlət formasının “hüquqi dövlət”lə yanaşı digər əlamətlərini də sadalamağımız qarşıya qoyduğumuz məqsədin xeyrinə işləyəcək. “Hüquqi dövlət” əlamətilə yanaşı bu sıraya həm

də daxildir²⁰: 1) azad və həqiqi seçkilər vasitəsilə seçilən xalq nümayəndəliyi; 2) dövlət idarəçiliyi üstündə nəzarət mexanizminə malik olan parlamentar (xalq nümayəndəliyi) sistem; 3) hakimiyyətə münasibətdə hər bir fərdə muxtarlıq təminatı verən bir sıra fundamental hüquqlara malik olma və s²¹.

Sadalanan əlamətlər bir yerdə müasir demokratik dövlət formasının məzmununu təşkil edir və onların hər biri digərlərini həlledici hesab edir.

“Hüquqi dövlət”in “dövlət sistemi”ndə yerini müəyyənətdikdən sonra bu fenomenin məzmununa aydınlıq gətirmək olar. Hüquqi dövlətin mövcudluğu üçün aşağıdakılar şərtidir:

1) Hakimiyyətin fəaliyyətinin hüquq normalarıyla tənzimlənməsi. Söhbət bütün dövlət orqanlarından gedir. Məlumdur ki, müasir demokratik cəmiyyətlərdə hakimiyyət üç qoldan: qanunverici, icraedici, məhkəmə hakimiyyətindən ibarətdir. Hakimiyyətin hər üç qolunun fəaliyyəti hüquq normalarla tənzimlənməlidir. Bununla bağlı hüququn bütün sahələrində çoxlu sayda normalara rast gəlmək mümkündür. Bu o deməkdir ki, dövlət başçısından tutmuş ən xırda məmura qədər, onların bütün

²⁰ J.W.P.Verheugt, Inleiding in het Nederlandse recht, Den Haag, 2007, s. 35.

²¹ Bu barədə daha ətraflı 1.1 paragrafında bəhs edilib.

fəaliyyəti hüquq çərçivəsində olmalı və ondan kənara çıxmamalıdır.

2) Hakimiyyətdən müdafiə hüququ. Bu fərdlərə aid olan hüquqdur. Hakimiyyət orqanı səlahiyyət həddini aşdıqda, hüquq normasının onun üçün cızdığı dairədən kənara çıxdıqda fərdin bundan qorunmaq – müdafiə olunmaq hüququ olmalıdır.²²

3) Qanunun aliliyi və qanunçuluq. Bu əlamət bir tərəfdən Qanunun göstərişlərinin hüququn bütün subyektləri üçün eyni məna və qüvvə kəsb etməsini, digər tərəfdən isə hüquqi aktların “nərdivan”ında aşağıda duran aktın yuxarıda durana uyğunluğunu ehtiva edir. Ən yuxarıda isə – birinci yerdə Qanun (Konstitutsiya, referendum yolula qəbul edilən aktlar və s.) durur ki, aşağıda duran aktda mövcüd olan normanın ona mütləq uyğun olmasını, olmadıqda isə hüquqi qüvvə kəsb etməməsini şərtləndirir.

4) Hakimiyyətin bütün hərəkətlərinin hüququn ümumi prinsiplərinə uyğunluğu. Çox vaxt hakimiyyət orqanının çoxcəhətli fəaliyyətinin bütün tərəflərini zaman, təbii fəlakət, gözlənilməyən hadisə və digər səbəblərdən dolayı vaxtında normativləşdirmə imkanı olmur. Amma onun fəaliyyəti zəruri və qaçılmazdı. Belə hallarda da hakimiyyətin fəaliyyəti hüququn ümumi prinsiplərindən kənara çıxa bilməz. Bu halda qəbul edilən qərarın ədalətə

²² Y.M.Visscher, Praktisch Staatsrecht, Groningen, 2011, s. 211.

söykənməsi, ümuminin (cəmiyyətin) mənafeyinə cavab verməsi mütləqdir. Bununla bağlı *lex iniusta non est lex* – ədalətsiz qanun qanun deyil, başlanğıcından çıxış edilir və qərarın legitimlik məsələsi əsas görülür. Hüququn ümumi prinsiplərinə cavab verməyən norma leqitim hesab olunmur. Son dövrlərdə belə prinsiplər daha çox beynəlxalq hüquq normaları ilə müəyyən edilir. Məsələn, İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının 6-cı maddəsinə görə “hər kəs, onun mülki hüquq və vəzifələri müəyyən edilərkən və ya ona qarşı hər hansı cinayət ittihamı irəli sürülərkən, qanun əsasında yaradılmış müstəqil və qərəzsiz məhkəmə vasitəsi ilə, əqlabatan müddətdə işinin ədalətli və açıq araşdırılması hüququna malikdir”. Tək bu normanın özündə bir neçə prinsip (məhkəmələrin qanun əsasında yaradılması, müstəqil və qərəzsiz olması, məhkəmə prosesinin əqlabatan müddətdə baş tutması, onun ədalətli və açıq olması və s.) ehtiva olunub²³.

Beləliklə, biz deyilənlərə qısa xülasə olaraq deyə bilərik ki, “hüquqi dövlət” demokratiyanın, onun mahiyyətini ifadə edən, əsas əlaməti olub, özündə hakimiyyət orqanlarının hər bir fəaliyyətinin hüquq normaları ilə tənzimlənməsini, hakimiyyətdən müdafiə hüququnu, Qanunun aliliyini və qanunçuluğu, hakimiyyətin bütün hərəkətlərinin hüququn ümumi prinsiplərinə uyğun olmasını ehtiva edir. Bunu

²³ J.W.P.Verheugt, *Inleiding in het Nederlandse recht*, Den Haag, 2007, s. 37.

hüquqi dövlətin ümumi tərifi kimi də qəbul etmək olar. Əlbəttə “hüquqi dövlət” kateqoriyası ilə bağlı məsələ bununla bitmir və o, bir sıra digər geniş spektrli məsələlərlə (hüquq, dövlət, qanun, ədalət mühakiməsi, hüquq mədəniyyəti və s.) əlaqədə öyrənilir və tədqiq edilir.

Hesab edirik ki, bir neçə kəlmə də qeyd edilənlərlə hazırda Azərbaycan dövləti arasında hansısa bir paralelliyinin olub-olmaması ilə bağlı deyilsə, məqsədə müvafiq olar.

Beynəlxalq təşkilatların hesabatlarına²⁴ görə Azərbaycanda hazırda anti-demokratik bir rejim hökm sürür. “Hüquqi dövlət” demokratik dövlətlərə xas olduğundan artıq onunla bağlı Azərbaycana münasibətdə hansısa fikrin yürüdülməsi düzgün olmaz. Azərbaycanda hüquq illüziyadır. Bu zaman “hüquqi dövlət” ifadəsinin hansı formada və səviyyədə hallandırılması heç bir əhəmiyyət kəsb etmir.

Onu da qeyd edək ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 7-ci maddəsinin 1-ci hissəsində Azərbaycanın hüquqi dövlət olmasına birbaşa vurğu edilir: “Azərbaycan dövləti demokratik, hüquqi, dünyəvi, unitar

²⁴ Daha ətraflı bax: The European Swamp (Caviar Diplomacy Part 2) – Prosecutors, corruption and the Council of Europe. Esiweb.org (axtar: Azerbaijan); Demokratiya indeksinə görə, Azərbaycan “avtoritar” ölkədir. Turan.az (axtar: avtoritar); Report of the Independent Investigation Body on the allegations of corruption within the Parliamentary Assembly. Assembly.coe.int (axtar: Independent Investigation Body).

respublikadır”. Əvvəla, bu normanın hüquqi dili bərbad vəziyyətdədir, məntiqi deyildir. Əgər bu norma ilə qanunverici Azərbaycan dövlətinin formasını normativləşdirmək istəyibsə, onda bu norma belə ifadə olunmalı idi: Azərbaycan respublika üsul-idarəçiliyinə malik olub, demokratik və unitar dövlətdir.

Göründüyü kimi sözü gedən normada taftaloji xəyata yol verilib. Belə ki, dövlət demokratik elan edilsə, bu artıq onun hüquqliliyini özündə ehtiva edir. Demokratiya xaos deyildir. Demokratiya ilk növbədə “hüquqi dövlət”liliyi özündə ifadə edir və onsuz mümkün deyil. Bunun nə olduğuna da yuxarıda aydınlıq gətirdik. Bu baxımdan Azərbaycanın dövlət başçısı da daxil olmaqla bir sıra yüksək rəngli məmurların (onlar həm də oliqarxdırlar) özlərinin merkantil maraqlarına görə altdan-altdan “Azərbaycan demokratiyaya hazır deyil” bəyanatları²⁵ onların məsələnin mahiyyətindən xəbərsizliyinə dəlalət edir.

Və sonda. Azərbaycan cəmiyyəti demokratiyaya layiqdir, və onun da demokratiyanın əsas komponenti olan hüquqi dövlətdə yaşamaq haqqı vardır. Seçim Azərbaycan xalqınındır.

08-05-2013

²⁵ Demokratiya – düşüncənin dadlı məhsulu. Azadliq.info (axtar: demokratiya).

2.2. "Dövlət", "dövlətçilik" və "siyasi rejim" anlayışları haqqında

Dövlət. Dövlət xalqa, Azərbaycan vətəndaşlarına mənsubdur. Dövlətin formalaşması üçün 3 ünsür lazımdır: ərazi, əhali, hakimiyyət²⁶. Hakimiyyət məlum ərazidə yaşayan əhəlinin əksəriyyətinin iradə ifadəsilə formalaşmaqla dövlət yaranır.

Dövlətçilik. Bu məhfumun əsasında Azərbaycana münasibətdə aşağıdakı prinsiplər durur: 1) Azərbaycan dövləti respublikadır; 2) hakimiyyət onun üç qolu arasında bölünməlidir; 3) ölkə demokratik prinsiplərlə idarə olunmalıdır; 4) ölkədə insan hüquqları və əsas azadlıqlarına hörmət edilməlidir. Bu prinsiplərin məcmusu "dövlətçilik" anlayışının məzmununu təşkil edir. Sadə dillə desək "dövlətçilik" dövlətin resurslarından, hansısa vəzifəyə yiyələnməsindən sonra onu öz şəxsi məqsədləri üçün istifadəni qadağan edir. Məsələn, sən əgər prezidentsənsə, bundan istifadə edib öz ailə üzvlərinə deputat mandatı verə bilməzsən, dövlət resurslarını mənimsəyə bilməzsən, qeyri-qanuni varlana bilməzsən və s.

Siyasi rejim. Siyasi rejim dövləti idarə edərkən istifadə olunan üsul və vasitələrin məcmusudur.²⁷ Azərbaycan özünün Konstitusiyasına görə demokratik dövlətdir, yəni o,

²⁶ P.H.Kooijmans, Internationaal publiekrecht, Deventer, 2008, s. 26.

²⁷ K.Deschouwer & M.Hooghe, Politiek. Een inleiding in de politieke wetenschappen, Den Haag, 2011, s. 23.

demokratik rejimin nəzərdə tutduğu prinsiplərlə idarə olunmalıdır. Əgər demokratik üsul və idarədən hakim qüvvələr kənara çıxırsa, vətəndaşların buna etiraz etməsi onların konstitutsion haqqıdır.

Siyasi rejimə qarşı çıxmaq dövlətçiliyə qarşı çıxmaq demək deyil. Əslində hakim elitanın anti-demokratik hərəkətlərinə qarşı çıxmaq dövlətçiliyin müdafiəsidir.

Bunu son zamanlar Azərbaycandakı avtoritar rejimə etiraz edənləri dövlətçiliyə qarşı çıxmaqda günahlandıranlara cavab kimi də qəbul edin. Bilin ki, siyasi rejimə qarşı olmaq dövlətçiliyə qarşı olmaq deyil və bu məsələlər məzmun və forma baxımından tamamilə ayrı-ayrı məsələlərdir...

22-09-2016

2.3. Dövlət hakimiyyəti və konstitusionalizm

Son iki onillikdə sırasıyla Azərbaycan vətəndaşının çəş-baş qaldığı məsələlərdən biri də siyasi müstəqilliklə fərdi xoşbəxtlik arasında əlaqə axtarışıdır. Əslində problemin qoyuluşu düz deyil.

Müstəqillik dövlət hakimiyyəti ilə bağlı məsələdir. Dövlət hakimiyyəti isə həmişə fərdi hüquq və azadlıqlara müxalifdir. Onlar arasında balans konstitusionalizmə əsaslanan sistem qoruyur.

Azərbaycan vətəndaşı sözü gedən “konstitusionalizm”ə etinasız yanaşdığından uğurlu vətəndaş olmaq şansını itirib. Onun adından hər yeddi ildə bir dəfə bir referendum oyunu oynanılıb, o, küncə sıxışdırılıb (marginallaşdırılıb) və hüquqları məhdudlaşdırılıb.

Buna görə də müzakirə predmeti kimi sual "müstəqillik və xoşbəxtlik" kimi deyil, "iflasa uğrayan konstitusionalizm və baş tutmayan xoşbəxtlik" ətrafında qoyulmalıdır.

Yazdıqlarım mənim kəşfim deyil, Makiavelli²⁸ və Monteskyönün²⁹ təlimlərindən irəli gəlir.

22-10-2017

2.4. “Sosial dövlət” anlayışından nə bilirik?

Vətəndaşının təhlükəsizliyini təmin etmək dövlətin klassik funksiyalarından biridir (Yeri gəlmişkən, özünə hörmət edən dövlət vətəndaşına münasibətdə bu vəzifəni nəinki ölkə daxilində, hətta xarici dövlətlərin ərazisində realizə etməyə səy göstərir. Bunu Qərb ölkələrinin təcrübəsində aydın görmək olur). İkinci dünya müharibəsindən sonra isə dövlətlərin məcburi sosial funksiyası da gündəmə gəldi.

²⁸ Nikkolo Makiavelli - italyan filosof və yazıçı.

²⁹ Şarl Lui Monteskyö - fransız yazıçı, maarifçi filosof, siyasi mütəfəkkir, sosioloq və tarixçi.

Qərb dövlətləri birmənalı olaraq dərk etdilər ki, cəmiyyətdə hər hansı növ radikal (dini, milliyətçi, faşist və s.) qruplaşmaların meydana gəlməsinin əsasında insanların maddi cəhətdən təminata malik olmaması durur. O vaxtdan dövlətlərin öz vətəndaşının yalnız fiziki təhlükəsizliyini deyil, həm də onun maddi cəhətdən mövcüdlüğünü təmin etmək vəzifəsi yaranıb. Məlumdur ki, dünya boyu sosial dövlətlərin dairəsi getdikcə genişlənir. Sosial dövlətlərdə hökumət əhalinin maddi təminatını öz üzərinə götürür və buna uyğun da sistem yaradır.

Hökumətin insanların maddi təminatını öz üzərinə götürməsi nə anlamına gəlir? Sadə dillə desək, gəliri olmayan şəxslər dövlətdən adambaşına düşən yaşayış minimumu qədər müavinat alır. Yaşayış minimumuna normal şəraitə malik olan ev, məişət əşyaları, normalda geyim və yemək üçün tələb olunan vəsait daxildir.

Sosial dövlətin sosial-demokrat (Skandinaviya ölkələri), korporativ-kontinental (Fransa, Almaniya, Belçika, Avstriya), liberal-anqlosakson (ABŞ, İngiltərə, Kanada, Avstraliya. İrlandiya) və s. növləri mövcüddür. Sosial dövlət kimi Niderlandın bir sıra xarakterik cəhətləri ilə isə kitabın son bölümündə tanış olmaq olar.

08-02-2015

2.5. Hökumət, onun funksiyaları və legitimliyi haqqında

“Hökumət” elə bir nəsnədir ki, onun vasitəsilə təəbələr və ya vətəndaşlar idarə edilir, yaxud yönləndirilir. Hökumətin bu və ya digər cəmiyyətdə çox mühüm funksiya daşdığı hamı tərəfindən qəbul edilsə də, onun konkret vəzifə və funksiyaları barədə fikirlər haçalanır. Hökumətin vəzifə və funksiyaları nə qədər çox olsa da, onun özgəninkiləşdirilməyən, bütün dövlətlərin hökumətləri üçün xarakterik olan funksiyaları da var.³⁰

Hökumətə çox vaxt “işlək dövlət” deyilir. Onun publik (ümumi – hamıya aid olan) hüquqla nəzərdə tutulan səlahiyyətləri var və o, cəmiyyətin fəvqündə dayanır. Bundan əlavə hökumətin cəmiyyətlə bağlı hər bir hadisə: hüquq, iqtisadiyyat, fəlsəfə, sosiologiya, etika, politologiya, ekologiya və s. ilə birbaşa əlaqəsi var.

Demokratik cəmiyyətlərdə hökumətin dörd əsas funksiyasını ayırırlar: 1) hüquqi qaydanı (qanunun aliliyini) təmin etmək; 2) dövlətin əsaslarını qorumaq; 3) kollektiv mənafeyin keşiyində durmaq və onu həvəsləndirmək; 4) azad bazar mühitini kompensasiya etmək.

Dövlətin əsaslarını qorumaq funksiyası sırf siyasi mövzu təsiri bağışlasa da, onun məzmununa həm də vətəndaşların yemək, içmək, yataq yerinə malik olmaq kimi

³⁰ A.D.Belfante & J.L. de Reede, *Beginnselen van het Nederlands staatsrecht*, Deventer, 2005, s. 44.

adi gündəlik ehtiyacların təminatı daxildir. Dövləti əgər bir qala kimi təsəvvür etsək, vətəndaş bu qalanın duruşunda yer alan bir kərpicdir. Qalanın möhkəmliyi onun kərpiclərinin keyfiyyətindən asılı olduğu kimi dövlətində də stabilliyi onun vətəndaşının həyat səviyyəsinin necəliyindən asılıdır. Axıncının da keyfiyyətinə cavabdehliyi məhz hökumət daşıyır.

Kollektiv mənafeyin keşiyində durmaq və onu həvəsləndirmək nə qədər abstrakt görünsə də, bura müdafiə, ərzaq təminatı, səhiyyə, təhsil, vergi və s. çox mühüm məsələlər daxildir.

Azad bazar mühitini kompensasiya funksiyası isə hökumətdən azad bazara şərait yaratmaqla yanaşı, həm də onu ayaq üstə saxlamaq üçün tədbirlər görməyi tələb edir. Belə tədbirlərə ilk növbədə inhisarçılıqla mübarizə, vicdansız rəqabətin (üstünlüklərin) qarşısının alınması, istehlakçı hüquqların qorunması, təhlükəsizliyə və keyfiyyətə nəzarət və s. aiddir.

Hökumət hakimiyyət xassəsinə malikdir. O, hakimiyyətin üç qolundan biridir. Bu xassə hökumətə fərdlərin davranışına təsir etmək imkanı verir və belə imkan cəmiyyət tərəfindən qəbul edilməlidir. Yalnız bu halda hökumət legitimlik qazanır. Bu mənada çoxlarının zənn etdiyi kimi “legitimlik” “qanuna uyğunluq” deyil, “cəmiyyət tərəfindən qəbul edilən” mənasında başa düşülməlidir. Yəni qanuni prosedurla formalaşmayan hökumət çoxluq

tərəfindən qəbul edilsə, o, legitim hesab olunur. Belə “qəbul etmə” “passif razılaşma” formasında da ifadə oluna bilər. Əlbəttə ayrı-ayrı fərdlər və ya qruplar hökuməti qəbul etmədiklərini bəyan edə bilər. Amma nə qədər ki, onlar çoxluq təşkil etmir, hökumət legitim olaraq qalır. Avtoritar rejimli dövlətlərdə hökumət seçki illüziyası yaratmaq fonunda təşkil edilir. Belə hökumət qeyri-qanunidir. Əgər çoxluq ya vəlvələdən, ya da zəlzələdən belə hökumətə dözsə, onun mövcudluğunu hətta passivcəsinə olsa belə qəbul edirsə, deməli belə qeyri-konstitutsion hökumət legitimlik qazanır. Deməli, qeyri-qanunilik hadisənin hüquqi, legitimlik isə onun faktoloji tərəfi kimi dəyərləndirilməlidir.

Amma məsələ burasındadır ki, uzun müddət qeyri-qanuni yolla təşkil edilən hökumətin xalqına təhlükəyə çevriləcəyi perspektivi çoxdur. Ortada bir Suriya nümunəsi var. Bu ölkə 1946-cı ildə Sovet İttifaqının dəstəyi ilə öz müstəqilliyini elan edir. 1958-ci ildə Suriya Misirlə ittifaqa girərək Birləşmiş Ərəb Respublikası yaradır və 1961-ci ildə baş verən hərbi çevriliş bu ittifaqa son qoyur. 1970-ci ildə növbəti dövlət çevrilişi zamanı isə Hafiz Əsəd özünü prezident elan edir. Ata Əsədin 30 illik prezidentlikdən sonra 2000-ci ildə onu oğul Əsəd əvəzləyir. İkinci Əsəd də atasının yolu ilə gedərək hökumətini qeyri-qanuni yolla təşkil edir, ölkə əhalisi də bu anti-konstitutsion hakimiyyəti qəbul edərək ona bir müddət legitimlik statusu verir. Oğul Əsəd Suriyanı düz 11 il belə

idarə edir və beynəlxalq aləmdə ölkənin təmsilçisi olur. 2011-ci ildə ölkədə qeyri-qanuni hökumətə qarşı etirazlar başlayır. Əsəd hökuməti dirəniz göstərir, azad seçkilərə getməyi yaxına buraxmır və bu, son nəticədə onun hökumətin legitimliyinin itməsinə gətirib çıxarır. Nəticə göz qabağındadır. Ölkə bu gün büt-bütün cəhənnəm xərəbələrini xatırlayır. Beləcə, Suriya hökuməti öz xalqı üçün təhlükə mənbəyinə çevrildi və onu qaçqın həyatı yaşamağa məcbur etdi...

Hökumət nə qədər legitimdirsə, onun tətbiq etdiyi zor bir o qədər də qanunidir. Qanuni zor tətbiqetmə hüququ yalnız hökumətin inhisarındadır. Zor tətbiqetmə hüququ da daxil olmaqla hökumətin bütün səlahiyyətləri konkret məmurlar tərəfindən həyata keçirilir. Əgər hökumətin legitimliyi axsayırsa, motivasiyadan zirək olan məmurlar önə keçir, legitimliyi formada saxlamağa cəhd edirlər.

Hər bir cəmiyyətdə hökumət özünün məmurları simasında ortadadır. Məsələn, Azərbaycana münasibətdə hökumət dedikdə “Nazirlər kabineti” adlandırdığımız qurumda birləşən 41 nəfər: baş nazir, onun 5 müavini, 19 nazir, 8 komitə sədri və 8 xidmət rəisi göz önünə gəlir.³¹ Müqayisə üçün deyək ki, Azərbaycandan təxminən iki dəfə çox əhalisi olan Niderlandda nazirlər kabineti 13 nazir, 8 dövlət katibi olmaqla 21 nəfərdən ibarətdir. Xanım Merkelin başçılıq

³¹ Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti. Az.wikipedia.org (axtar: Nazirlər Kabineti).

etdiyi Almaniya Federativ Respublikasının Nazirlər Kabinetinin üzvlərinin sayı isə cəmi 16 nəfərdir.

Ümumiyyətlə, müstəqillik qazandıqdan sonra Azərbaycanda hökumətin təşkili, strukturu və fəaliyyətilə bağlı heç bir lahiyə hazırlanmayıb. Müstəqilliyin zəruri atributlarının korrektələri istisna edilərsə, aydın şəkildə demək olar ki, Azərbaycan hökuməti sovetdən qalma struktura söykənən inersiya üzərində qurulub. Bu artıq 25 ildir ki, belə də davam edir. Hökumət üzvlərinin xalq arasında heç bir nüfuzu yoxdur. Onların təyinatı və işdən azad olması bağlı qapılar arxasında baş verir. Xalq qarşısında onlar heç bir öhdəlik daşımır, hətta çox ölkələrdə mövcud olan quru and içmə mərasimindən belə onlar keçmirlər. Əksəriyyətinin inhisarçılığa söykənən öz biznesi var və onların çoxu ölkədə və dünyada oliqarx kimi tanınır.

Hökumət fomalaşdırmaq həm də bir ənənədir. Belə ənənə dövlətçilik üçün vacib şərtidir. Əsrin 4-də birini yola salan müstəqil Azərbaycanda isə belə ənənə üçün üz ağardacaq bir element təəssüf ki, hələ görsənmir...

14-03-2016

2.6. Cəmiyyətimizin vətəndaşlıq problemi

Dövlət və vətəndaş arasında münasibəti obrazlı olaraq belə ifadə etmək olar: Əgər dövlət bir saraydırsa, hər bir

vətəndaş həmin sarayın bir kərpicidir. Kərpiclərsiz saray olmadığı kimi vətəndaşsırsız da dövlət mövcüd ola bilməz.

Azərbaycan cəmiyyəti üçün problemli məsələlərdən biri dövlət və vətəndaş mövzusu ilə bağlı maarifləndirmə işidir. Yumşaq desək, Azərbaycanda “vətəndaşlıq” institutunun bəxti gətirməyib. Belə ki, rəsmi dövlət qurumları qüvvədə olan Konstitusiya və qanunlar çərçivəsində fəal, fəaliyyətinin proqnozlaşdırılması çətin olan, “ipə-sapa yatmayan” vətəndaşın mövcud olmasında maraqlı deyil, onun hər hansı formada cücərməsinə isə aqressiv yanaşır və ilk imkandaca onu kökündən, hətta əxlaq və mənəviyyata sığmayan formada məhv etməyə səy göstərir. Bu səbəbdən cəmiyyətimiz fəal vətəndaş yetişdirmə problemilə üz-üzədir.

Normal cəmiyyətlərdə hökumət səlahiyyətinə daxil olan məsələlərlə bağlı vətəndaşlarla dialoqa səy göstərir, onlara hesabat verir, bu və ya digər xüsusiyyətlə bağlı vətəndaşın mövqeyini öyrənməyə çalışır, hətta onların fəallaşdırılması üçün müxtəlif layihələr həyata keçirir. Əgər hər hansı problemlə bağlı hökumətə signal daxil olursa, reaksiya olaraq dərhal aidiyyəti vətəndaş cəmiyyəti qurumları vasitəsilə vətəndaşlar məlumatlandırılır, sözü gedən problemin həllində onların mövqeyi öyrənilir və bu istiqamətdə vətəndaş stimullaşdırılır. Necə deyərlər, hökumət vətəndaşı dəvət edir, onda motivasiya yaradır və problemin həlli üçün onları birləşdirir. Bu gün Avropa

dövlətlərinin əksəriyyətində məktəblərdə fəal vətəndaş formalaşdırmaqla bağlı xüsusi fənn tədris edilir.

Fəal vətəndaş formalaşdırma işi Azərbaycan kimi avtoritar ölkələrdə bir drama hesab edilir. Ona görə də bizim üçün belə məsələlər arzu olaraq qalır və yaxın perspektivdə dövlətimizin bu prinsiplərlə idarə olunmasına keçidə ümidlər üfüqdə belə görsənmir. Amma bu heç də cəmiyyətimizin passiv qalmasına haqq qazandıra bilməz və indiki şəraitdə bu istiqamətdə olan bir sıra işləri müxalif siyasi partiyalar, vətəndaş cəmiyyəti strukturları və ayrı-ayrı fəal vətəndaşlar öz üzərinə götürməyə borcludur.

Fəal vətəndaşlıq hər bir vətəndaşın yaşadığı mühitdən başlayaraq, ətrafında cərəyan edən və cəmiyyətin mənafeyinə uyğun olan işlərdə onun iştirakını şərtləndirir. Bu zaman publik debatlarda, siyasi proseslərdə və demokratik institutların işində iştirak vacib tələbdir. Dünyanın aparıcı sosioloqları iddia edirlər ki, bu növ işlərdə vətəndaşın iştirak etmədiyi və onun küncə sıxıldığı və ya sıxışdırıldığı (marginallaşdığı) cəmiyyətlərdə hansısa norma, dəyər və əxlaqın inkişafından söhbət gedə bilməz. Əlbəttə fəal vətəndaşlıq fərddən müəyyən keyfiyyətlərin daşıyıcısı olmasını tələb edir. Bu bir tərəfdən fikrini ifadə etmək, kifayətedici biliyə malik olmaq və siyasi proseslərdən baş çıxarmaq ilə bağlıdırsa, digər tərəfdən inandırma, qulaq asma, kompromisə getmə bacarığı ilə şərtlənir.

Fəal vətəndaşlıq etmək üçün hər bir fərdin “vətəndaşlıq” statusunun məzmunu ilə bağlı bəzi bilgilərə malik olması da şərtidir. Belə statusun məzmununa aşağıdakı aspektlər³² daxildir:

1) hüquqi aspekt: bu özündə bütün vətəndaşların, onların malik olduğu hüquqlar və daşdığı vəzifələrlə bağlı, qanun qarşısında bərabər olmasını ehtiva edir. Hüquqi aspekt qanunlarla elan edilən hüquqlara münasibətdə bütün vətəndaşlara bərabər imkanlar vəd edir. Təhsil hüququ ilə bağlı bütün vətəndaşlar üçün bərabər start imkanları, orduda xidmətlə bağlı öhdəliyin hamının bərabər bölüşməsi misalı vətəndaşlığın hüquqi aspektinin dairəsini yaxşı cızır. Müstəqil məhkəmə sistemi vətəndaşlığın hüquqi aspektinin təminatçısı rolunda çıxış edir.

2) siyasi aspekt: bu, hər bir vətəndaşın siyasətdə passiv və aktiv iştirakını şərtləndirir. Məlumdur ki, keçmiş sovet rejimində DTK (KQB) adlandırılan nəhəng bir sistemin əsas vəzifələrindən biri vətəndaşları siyasətlə məşğul olmaqdan çəkindirmək idi. Həmən sistemin varisləri olan Azərbaycanın hazırkı xüsusi xidmət orqanları sözü gedən funksiyanı da vərəsəlik yolu ilə əxz etmiş, insanları siyasətlə məşğul olmaqdan çəkindirmək üçün ağla gələn və gəlməyən bütün vasitələrdən istifadə edirlər. Əslində isə siyasətlə məşğul olma hər bir fərdin vətəndaşlıq borcudur.

³² G.Walraven & A.Ode, Binding en burgerschap, Antwerpen-Apeldoorn, 2013, s. 13-14.

Siyasi aspekt də hər bir vətəndaşa onun respublika üsul-idarəçiliyində dövlət başçısı olmağa – prezidentliyə, parlament üzvlüyünə, və yaxud digər seçkili orqanlara seçilmək hüququ (passiv) və ya onları seçmək (aktiv) hüququ verir. Siyasi partiyaların mövcudluğu, prezident və parlament institutları vətəndaşlığın siyasi aspektin realizəsi üçün vacib şərtidir.

3) sosial aspekt: bu, vətəndaşın dövlət tərəfindən ayrılan sosial xidmətlərə çatımlıqda bərabərliyi ehtiva edir. Bəzən tez-tez eşidirik ki, Qarabağ müharibəsində əlil düşən vətəndaş əlillik üçün təyin edilən sosial haqqını ala bilmir. Və yaxud Qarabağ müharibəsindən xəbəri olmayan və başqa səbəblərdən əlil düşən vətəndaş belə xidmətdən istifadə edir. Hər iki hal yol verilməzdir. Sosiallıq eyni zamanda cəmiyyətin işlərində iştirakçılığı nəzərdə tutur. Bu mənada əgər siyasi aspekt sırf dövlətlə, dövləti idarə etməkdə iştirakçılıqla bağlıdırsa, sosial aspekt cəmiyyətlə, cəmiyyətin işlərində iştirakla əlaqəlidir. Normal cəmiyyətlərdə dövlət belə iştirakçılıqda maraqlı olur. Bura müxtəlif formada təşəbbüslər göstərmək, qeyri-hökumət yönümlü təsisatlar yaratmaq, könüllülük prinsipləri əsasında pozitiv nümunələr ortaya qoymaq və s. fəaliyyətlər daxildir. Vətəndaşlığın sosial aspekti dövlətin sosial funksiyalar daşıyıcısı olmasını şərtləndirir.

4) mədəni aspekt: bu, vətəndaşın fərdi identifikasiyasına hüququnu ifadə edir. Azərbaycanda ili elan olunan multikulturalizm bu aspektlə bağlı olan məsələdir. Bununla

bağlı bir tərəfdən vətəndaşlıq üçün milli, etnik və dini mənsubiyyət baryer ola bilməz, digər tərəfdən isə belə statusda olan hər bir fərdə özünün milli, etnik, dini mənsubiyyətini ifadə etmədə və bununla bağlı özünü realizədə dövlət azadlıq imkanı verir.

Azərbaycanda fəal vətəndaş olma imkanı məhdud olduğu kimi belə statusun məzmunu da bu gün natamamdır. Onu ətə-qana gətirmək isə hər bir fərdin bu işə töhfə verməyə maraqlı olmasından keçir...

30-05-2016

2.7. Asosial hüquqdan qurtulaq

Hüquq sosial normadır. Sosiallıq hüququn insanlararası münasibətlərin tənzimlənmə göstəricisidir. Hüququn sosiallığı bununla bitmir. Hüquq eyni zamanda insani olmalı, ədalətə söykənməlidir. Bu zaman biz "sosial" sözünün əksi olan "asosial" sözündən istifadə etməklə onun düzgün izahına daha aydın yaxınlaşa bilərik. Qərbdə "asosial" terminindən geniş istifadə edilir. Məsələn, normal birgəyaşayış qaydalarına riayət etməyən şəxsə asosial şəxs, bu zaman nümayiş etdirilən davranışa asosial davranış deyilir.

Hüquq yalnız mürtəcə dövlətlərin olduğu cəmiyyətlərdə asosial ola bilər. Mürtəcə dövlət əslində elə asosial

dövlətdir. Deməli asosial hüququ asosial dövlət yaradır. İkinci birincidə öz mahiyyətini ifadə edir.

Azərbaycan hüquq sistemində asosial hüquq normaların sayı "n" qədərdir. Onlara Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyadan tutmuş prezident fərmanlarında, Milli Məclisin və Nazirlər Kabinetinin qərarlarında rast gəlinir. Onlar maddi və prosessual formada mövcuddur. Bu sırada fundamental konstitutsion hüquqları məhdudlaşdıran qanunlar (məsələn, son dövrdə toplaşma azadlığının məhdudlaşdırılması ilə bağlı cərimələrin tətbiqi), ümumqəbul edilmiş hüquq normaların hakim rejimin istək və arzularına uyğunlaşdırılması (iki dəfədən artıq prezident seçilmək hüququ ilə bağlı məhdudiyyətin aradan götürülməsi), seçki qanunvericiliyi (seçki komissiyalarının tərəfsiz seçki keçirməsinə təminatın verməməsi), korrupsiya və rüşvətxorluğa şərait yaradan hüquq normaları (xüsusən vergi və kömrük qanunvericiliyi) və s. asosial normalardır.

Nəzəri baxımdan asosial hüquq normalarından islahat yolu ilə üzülüşmək mümkündür. Təəssüf ki, çox vaxt asosial dövlətlər özlərini yığışdırmaq gücündə olmur və məsələ inqilabın ümidinə qalır...

25-03-2016

2.8. Viktimologiya və zərərçəkmiş Azərbaycan xalqı

Hüquqda belə bir elm sahəsi var: Viktimologiya. Kriminalologiya ilə məşğul olanlara bu sahə daha yaxından tanışdır.

Sadə dildə desək, viktimologiya elmi cinayətkarlıq sistemində qurbanın (zərərçəkmişin) başına gələnləri araşdırır və onlardan çıxış yolunu arayır. Bundan dolayı üç istiqamətdə tədqiqat aparılır:

- 1) başına gələnlərdə qurbanın rolu;
- 2) cinayətin qurban üçün doğurduğu nəticələr;
- 3) bu nəticələri aradan qaldırma və qarşısını alma yolları.

Əgər deyilənləri Azərbaycan xalqının bu gün üz-üzə qaldığı zərərçəkmiş statusuna münasibətdə nəzərdən keçirsək, çox gerçək bir mənzərənin şahidi olacağıq.

Birinci istiqamətlə bağlı. Əliyev rejimi şəraitində birbaşa qurban Azərbaycan xalqıdır. Düzdür, bu zaman dolayısıla dünyada ümumqəbul edilmiş dəyərlərdən də söhbət gedə bilər. Amma bütün yük Azərbaycan xalqının üzərindədir. Azərbaycan xalqı zərərçəkmişdir, yəni qurbandır. Bu anti-bəşəri hadisəyə viktimoloji baxış ilk növbədə Əliyev rejiminin formalaşmasında Azərbaycan xalqının rolunun öyrənilsini tələb edir. Bu, xalqın gələcəyi baxımından, gələcəkdə bir daha belə bəlalarla üzləşməməsi baxımından çox vacib bir məsələdir. Bu istiqamətdə mənəcə sosioloqlar,

psixoloqlar və cəmiyyət proseslərini öyrənən digər elmi araşdırma mərkəzləri öz sözlərini deməlidirlər.

İkinci istiqamətlə bağlı. Əliyev rejiminin Azərbaycan xalqı üçün doğurduğu nəticələr üzərində iqtisadçılar və hüquqşünaslar ciddi şəkildə işləməlidirlər. Məlumdur ki, belə araşdırmalar bu gün dünyanın da bir sıra mərkəzlərinin diqqətindədir. Bu mərkəzlər aydındır ki, problemin yalnız onlara aid olan hissəsinin araşdırılmasına səy göstərilər və bu da təbiidir.

Əslində bu rejimin bir toplum olaraq, bütövlükdə Azərbaycanın başına gətirdiklərinin kompleks tədqiqatına nail olmaq lazımdır. Yalnız onda zərərşəkmış qismində Azərbaycan xalqının başına gətirilənlərin ümumi mənzərəsini görmək mümkün olar.

Üçüncü istiqamət. Bu, mahiyyət baxımından əvvəlki istiqamətlərdən daha aktualdır. Belə ki, burada əsas məqsəd yuxarıda qeyd edildiyi kimi vəziyyətdən çıxış yolları aramaqdır. Burada həlledici söz siyasətçilərindir. Avtoritar, yarı feodal, yarı terrorçu, anti-bəşəri və qeyri-insani rejimdən qurtulmaq, Azərbaycan xalqını bir zərərşəkmış (qurban) olaraq ondan xilas etmək üçün real və perspektivli yollar ortaya qoyulmalıdır. Bunu bacaran dairələr olacaqmı? Bax bu əsas məsələdir. Azərbaycan xalqının normal gələcəyinin birbaşa asılı olduğu məsələ...

23-03-2014

2.9. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 18-ci il dönümünə

Bu gün (12-11.2013) Azərbaycanda Konstitusiya günüdür. Tarixdə üstündə "Azərbaycan Konstitusiyası" yazılan bir neçə sənəd olub. Onların hamısı keçən əsrdə qəbul edilib. Heç birinin ömrü uzun olmayıb.

Heydər Əliyev və onun varisləri çox çalışırlar ki, müasir Azərbaycan dövlətçiliyinin banisi kimi Heydər Əliyevi göstərsinlər. Tarixi geri çəkmək olmur. Ona görə Heydər Əliyevin Azərbaycan dövlətinin banisi kimi təqdim etmək qeyri-mümkündür. Amma Azərbaycan dövlətçiliyində müsbət iz buraxmaqla bağlı Konstitusiya məsələsində Heydər Əliyev şansa malik idi. O, yüz illərə hesablanan bir Azərbaycan Konstitusiyası qəbul edə bilərdi və bu sənəd tarixə də Heydər Əliyev Konstitusiyası kimi düşə bilərdi.

Məşhur italyan diplomatı Nikolo Makiavelli özünün "Hökmdar" əsərində yazır ki, "bir hökmdarın tətbiq edəcəyi yeni qanunlar və qaydalar qədər ona heç nə şöhrət gətirməz. Bu qanunlar sağlam təmələ dayandıqları və möhtəşəm olduqları zaman hökmdara ehtiram və şöhrət gətirir..."³³. Heydər Əliyevin belə hərəkət etməyə imkanları kifayət qədər idi. O, bunu edə bilmədi. Hakimiyyət hərisliyi, siyasətdən biznes kimi istifadə etmə, traybalizm və ailə-klan sindromu bunu ona etməyə imkan vermədi...

³³ Nikolo Makiavelli. Hökmdar. Bakı, Qanun nəriyyatı, 2016, səh. 148.

Demokratiya dərsləri

Tarixdə o Konstitusiyaya hörmət edilir ki, uzunömürlü olsun, real işlək mexanizminə sahib dursun, adına rast gələndə hörmət edilsin, müqəddəslik elementləri özündə daşısın, ona dəyişiklik mexanizmi sərt olsun, fərdlərin istək və arzusuyla onun üstündə həcv edilməsin, fəlsəfəsi toxunulmaz olsun, elan etdiyi dəyərlər ümuminin maraqlarına cavab versin və s...

Qəbulundan cəmi 18 il keçməsinə baxmayaraq bu gün tam qətiyyətlə demək olar ki, Azərbaycan Konstitusiyası sadalanan tələblərə cavab vermir. Bu gün Azərbaycan Konstitusiyası Əliyev avtoritar rejiminin toppuzu rolunu oynamaqdan qeyri bir şey deyildir. Onun əksər normaları deklorativdir, yəni həyata keçirilməyən, gözdən pərdə asmaq üçün duşunulmuş normalardır. Konstitusiya bu gün Azərbaycanda yalnız prezidentin səlahiyyətlərini artırmaq və ya onun üzərində gedən oyunlara qanuni don geyindirmək instrumentidir...

Şübhə etmirəm ki, bəddnam Heydər Əliyev Konstitusiyası avtoritar rejimin çöküşü ilə tarixə dönəcək və onda Azərbaycan Respublikasının müqəddəslik zirvəsinə qalxan, uzunömürlü, "проходимец"lərin istəyilə dəyişdirilə bilməyən, həqiqi Əsas Qanunu qəbul ediləcəkdir.

Konstitusiyanız gülüş doğurmasın, işlək olsun, dostlar!

12-11-2013

2.10. Üçüncü referendumun əsas hədəfi barədə

İndi oxudum ki, Prezident Aparatı yeni referendumla start verib. Təklifləri sürətlə gözdən keçirdim.

Keçən 21 illik təcrübədən (hazırkı Konstitusiyanın ilk variantı 1995-ci ildə qəbul edilib) bilirəm ki, belə referendumlarda adətən əsas hədəf bir məsələ olur. Bunu qabartmamaq və pərdələmək üçün həmişə məsələyə bir sıra digər məsələləri də qoşurlar.

Yeni referendum təşəbbüsündə də mahiyyət ssenarisinin eyni olmasına şübhə etmirəm. Məlumdur ki, Azərbaycanda Konstitusiya, əvvəlki paraqrafda qeyd etdiyimiz kimi, ölkə başçısının əlində özünün istək və arzularını reallaşdırmaq üçün bir alətə çevrilib. Referendumların əsas hədəfi də bir qayda olaraq məhz prezidentlik institutu ilə bağlı olur.

Ona görə də yeni referendum təşəbbüsünün əsas məqsədini tapmaq üçün Prezident institutu ilə bağlı normaları nəzərdən keçirtməli olacam. Bu institut Konstitusiyada 99-124-cü maddələri əhatə edir. Fərsəti fəvtdə vermədən həmin maddələr üzrə təklif edilən dəyişiklikləri axtarmağa başlayıram. Təklif edilən Referendum aktının 20-ci bəndindən etibarən Konstitusiyanın qeyd edilən 99-124-cü maddələrinə dəyişikliklər təklif edilir.

Referendum Aktı istəyir ki, Konstitusiyanın 100-cü maddəsində (Azərbaycan Respublikasının Prezidentliyinə

namizədlərə aid tələblər) "yaşı otuz beşdən aşağı olmayan" sözləri çıxarılsın. Onda həməm maddə yaxın gələcəkdə belə olacaq: *"Azərbaycan Respublikasının ərazisində 10 ildən artıq daimi yaşayan, seçkilərdə iştirak etmək hüququna malik olan, o cümlədən ağır cinayətə görə məhkum olunmayan, başqa dövlətlər qarşısında öhdəliyi olmayan, ali təhsilli, ikili vətəndaşlığı olmayan Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti seçilə bilər"*. Yəni artıq yaş məhdudiyyəti olmayacaq. Nəzəri baxımdan 15 yaşında orta təhsilini başa vuran, artıq 19 yaşında ali təhsilə malik olan AR vətəndaşı prezident seçilə bilər. Əməlli-başlı reklam çarxıdır. Elə deyilmi?

Refendum Aktın 21-ci bəndi hələlik xala-xətrin qalmasını deyə təklif edir ki (hesab edin ki, bu artıq bir neçə aydan sonra konstitusion norma olacaq), Konstitusiyanın 101-ci maddəsinin I hissəsində "5" rəqəmi "7" rəqəmi ilə əvəz edilsin və aşağıdakı məzmununda ikinci cümlə əlavə edilsin: *"Azərbaycan Respublikasının Prezidenti növbədənənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərini elan edə bilər"*.

Bilirsinizmi o normada söhbət nədən gedir? Elə isə baxaq: *"Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ümumi, bərabər və birbaşə seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə 5 il müddətinə seçilir"*.

Bir neçə aydan sonra, bəzi formal prosedurlardan sonra isə həmin norma belə olacaq: *"Azərbaycan Respublikasının Prezidenti ümumi, bərabər və birbaşa seçki hüququ əsasında sərbəst, şəxsi və gizli səsvermə yolu ilə 7 il müddətinə seçilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti növbədənkənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti seçkilərini elan edə bilər"*.

Beləliklə, mənə referendum keçirənlərin istəyi məlum oldu. Hər 5 ildən bir seçki keçirməyin "əzab-əziyyəti" çox olur. Bunun qarşısını almaq üçün 5 illik müddətin 7 illiklə əvəz edilməsi çox rahat variantdır.

Artıq yerdə qalan təkilifləri tələm-tələsik müzakirə etmədən də keçirmək olar. Bir dəfə səs vermə qutusuna, formal da olsa, yaxınlaşmaqla özünə 7 illik prezident seçmə imkanı qazanan Azərbaycan xalqını isə tələm-tələsik "təbrik" etməyə dəyər!

18-07-2016

2.11. Referenduma təklif edilən layihənin paradoksallığı

"Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Referendum Aktı Layihəsinin 2-ci bəndi haqqında

Təklif edilən Referendum Aktının 2-ci bəndi AR Konstitusiyasının 24-cü maddəsinə əlavələr təklif edir.

Əyani görmək üçün hazırda qüvvədə olan və təklif edilən mətnlərə diqqət edək.

Qüvvədə olan mətn belədir:

Maddə 24. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının əsas prinsipi

I. Hər kəsin doğulduğu andan toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz hüquqları və azadlıqları vardır.

II. Hüquqlar və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir.

Təklif edilən mətn belədir:

Maddə 24. İnsan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının əsas prinsipi

I. İnsan ləyaqəti qorunur və ona hörmət edilir.

II. Hər kəsin doğulduğu andan toxunulmaz, pozulmaz və ayrılmaz hüquqları və azadlıqları vardır.

II. Hüquqlar və azadlıqlar hər kəsin cəmiyyət və başqa şəxslər qarşısında məsuliyyətini və vəzifələrini də əhatə edir. Hüquqlardan sui-istifadəyə yol verilmir.

Bu söz oyunu təklif edilən layihənin paradoksallığını ortaya qoyur.

Hər bir vətəndaşının həyatına təsir edə biləcək və Azərbaycan dövlətçiliyi üçün həyati əhəmiyyət kəsb edən məsələləri Azərbaycan vətəndaşından heç nə soruşmadan referendumla çıxartmaqla eyni zamanda "insan ləyaqəti qorunur və ona hörmət edilir" norması kimi Konstitusiyaya dəyişiklik təklif etmək Azərbaycan vətəndaşına meydan oxumaq, ona həqarət etməkdən başqa bir şey deyil. Görünür "insan ləyaqəti və ona hörmət" anlayışının məzmunu Layihə müəllifləri üçün başqa məna kəsb edir. Və yaxud da bu dəyişilikdən sonra vətəndaşın icazəsi olmadan onun yataq otağına gizli kameralar yerləşdirməsinə yol verməyəcəklərini öhdələrinə götürürlər.

Heç bir ehtiyac olmadan və yalnız şəxsi hakimiyyətin qorunub saxlanılması üçün Konstitusiyaya dəyişikliklər etmək "hüquqlardan sui-istifadəyə yol verilmir"-in durumunun nə yerdə olduğunu göstəricisidir, yəni "Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Referendum Aktının özü hüquqlardan sui-istifadədir.

Belə olan halda bu söz oyunu ilə nəyisə pərdələməyə ümid edənlərə yazıqlar olsun!

22-07-2016

2.12. Konstitusiyanı pozmaqla Konstitusiyaya dəyişiklik edirlər

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 155-ci maddəsində ağdan qaraya yazılıb ki, Konstitusiyanın III-cü fəslində (söhbət Konstitusiyanın 24-71-ci maddələrindən gedir) nəzərdə tutulmuş insan və vətəndaş hüquqları və azadlıqlarının ləğvi və ya Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdə nəzərdə tutulduğundan daha artıq dərəcədə məhdudlaşdırılması haqqında təkliflər referendumla çıxarıla bilməz.

Referendumla təklif edilən Layihədə həmin fəsilə bağlı 15 dəyişiklik təklif edilir. Bu fəsilə bağlı təklif edilən dəyişikliklərin əsas niyyət və motivi məhz orada nəzərdə tutulan əsas insan və vətəndaş hüquqların məhdudlaşdırılmasıyla bağlıdır. Bunun dərkini üçün heç hüquqsüna olmaq lazım deyil.

Sözü gedən maddələrə təklif edilən və hüquqların məhdudlaşdırılmasıyla bağlı olan aşağıdakı dörd dəyişikliyi əyani nəzərdən keçirdək.

1) 29-cü maddəyə (Mülkiyyət hüququ) iki hissə əlavə edilir:

"V. Xüsusi mülkiyyət sosial öhdəliklərə səbəb olur.

VI. Sosial ədalət və torpaqlardan səmərəli istifadə məqsədi ilə torpaq üzərində mülkiyyət hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər."

Əvvəla "sosial öhdəlik" hüquqi deyil, ideoloji anlayışdır. Məzmunu bəlli olmayan və ölçüləri istək və arzu ilə müəyyən edilən belə bir ifadənin Konstitusiyaya daşınması mülkiyyət hüququnun əsaslarının dağıdılması deməkdir. Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı insan hüquqlarıyla bağlı beynəlxalq müqavilələrdə belə bir ifadəyə təsadüf edilmir.

Digər tərəfdən təklif edilən dəyişikliyin özündə belə deyilir ki, torpaq üzərində mülkiyyət hüququ qanunla məhdudlaşdırıla bilər. Həmin qanunun müvafiq beynəlxalq standartla zidd olub-olmaması barədə isə heç nə deyilmir.

2) 32-ci maddəyə (Şəxsi toxunulmazlıq hüququ) VI, VII və VIII hissələr əlavə edilir:

"VI. Qanunla müəyyən edilmiş hallar istisna olmaqla, üçüncü şəxslər haqqında məlumat almaq məqsədi ilə elektron formada və ya kağız üzərində aparılan informasiya ehtiyatlarına daxil olmaq qadağandır.

VII. Məlumatın aid olduğu şəxsin buna razılığını aşkar ifadə etdiyi hallar, ayrı-seçkiliyə yol verməmək şərtilə anonim xarakterli statistik məlumatların emalı və qanunun yol verdiyi digər hallar istisna olmaqla, informasiya texnologiyalarından şəxsi həyata, o cümlədən əqidəyə, dini və etnik mənsubiyyətə dair məlumatların açıqlanması üçün istifadə edilə bilməz.

VIII. Fərdi məlumatların dairəsi, habelə onların emalı, toplanması, ötürülməsi, istifadəsi və mühafizəsi şərtləri qanunla müəyyən edilir".

Burada şəxsi toxunulmazlıq hüququ əsas gətirilərək informasiya almaq hüququnun məhdudlaşdırılmasına cəhd edilir. Özü də üçüncü şəxsin ictimai rolu, daşdığı funksiya nəzərə alınmır. Məlumdur ki, beynəlxalq standart sıravı vətəndaşla ictimai-siyasi xadimin arasında bu baxımdan fərq qoyur. Yəni sıravı vətəndaşın şəxsi və ailə həyatının hədləri siyasi şəxslərə, vəzifəli şəxslərə, ictimai-siyasi xadimlərə nisbətən daha genişdir. Şəxsin vəzifəsi, siyasi quruluşda yeri nə qədər yüksəkdirsə, onun şəxsi həyatının dairəsi daha dardır. Bu dairə fərddən-fərdə də onun davranışından asılı olaraq fərqli ola bilər.

3) 49-cü maddədə (Sərbəst toplaşmaq azadlığı) təsbit olunan hüququn məhdudlaşdırılması isə lap göz oxşayır: *"ictimai qaydanı və ya ictimai əxlaqı pozmaq şərtlə"*.

Sərbəst toplaşmaq azadlığıyla bağlı Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilədə nəzərdə tutulan məhdudiyyətin mətni isə belədir: *"Bu hüquqların həyata keçirilməsinə milli təhlükəsizlik və ictimai asayiş maraqları naminə, iğtişaşın və cinayətin qarşısını almaq üçün, sağlamlığın və mənayyətin qorunması üçün və ya digər şəxslərin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi üçün qanunla nəzərdə tutulmuş və demokratik cəmiyyətdə zəruri olanlardan başqa, heç bir*

məhdudiyyət qoyula bilməz" (İnsan hüquqlarının və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında" Avropa Konvensiyanın 11-ci maddənin 2-ci hissəsi).

"İctimai qayda" ifadəsini "ictimai asayiş" ifadəsinin interpretasiyası kimi hardasa qələmə vermək olar. Amma beynəlxlaq standartda "ictimai əxlaq"dan ümumiyyətlə söhbət getmir və çox ölçülü məzmunla malik olan belə bir ifadəni Konstitusiyaya gətirməklə sərbəst toplaşmaq hüququnu istənilən formada məhdudlaşdırmağa rəvac verəcək.

4) 53-cü maddəyə (Vətəndaşlıq hüququnun təminatı) təklif edilən dəyişiklik əslində həmin maddənin əvvəlki məzmununu alt-üst edir.

Qüvvədə olan variant belədir: *"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı heç bir halda Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından məhrum edilə bilməz."*

Təklif edilən variant isə budur: *"Azərbaycan Respublikasının vətəndaşı Azərbaycan Respublikası vətəndaşlığından (onun qanunla müəyyən edilmiş itirilmə halları istisna olmaqla) məhrum edilə bilməz."*

Artıq burada vətəndaşlıq hüququnun təminatından deyil (sözü gedən maddənin adına diqqət edin), onun birbaşa məhdudlaşdırılmasına yollar axtarılır. Belə məhdudlaşdırmanın motivində hökmdarın arzuolunmaz və

yaxud üsyankar təbəələrdən yaxa qurtarmaq istəyinin olması şübhəsizdir.

Göründüyü kimi yuxarıda istinad etdiyimiz dörd təklifin hər biri Konstitusiyada nəzərdə tutulan müvafiq hüququn məhdudlaşdırılmasına yönəlib. Onlar Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrdən irəli gəlmir, müvafiq beynəlxalq standartı aydın şəkildə məhdudlaşdırır. Bu o deməkdir ki, belə təkliflərin referenduma çıxarılması Konstitusiyanın 155-ci maddəsinin tələblərinə zidd olduğu üçün ciddi Konstitusiya pozuntusudur.

31-07-2016

2.13. Azərbaycan idarəçilik forması axtarışında?

Jurnalist Natiq Cavadli yazır ki, "hakimiyyətin yalmançı təbliğatçıları tutuquşu kimi "7 il dünya təcrübəsində var" deyə səs-səsə Azərbaycanı Orta Asiyaya aparır". Fikrini konkretləşdirmək üçün Natiq bəy Tacikistana istinad edir. Amma məsələ burasındadır ki, nəinki Orta Asiya, o cümlədən Tacikistan, hətta bütün MDB məkanı üçün Azərbaycan anti-demokratiklikdə və avtoritarizmdə bir "nümunə"dir və həmin məkanın bir çox maraqlı dairələri üçün o, belə nümunələr yaratmaqda əlçatmaz bir "zirvə" olaraq qalır. Məntiqlə Azərbaycanın Tacikistana oxşaması

Tacikistanın Azərbaycana oxşamaq istəyinin müqabilində gözə görünməməlidir.

Azərbaycanda analoqu hələ ki, digər MDB respublikalarında olmayan əndrəbadi bir siyasi sistem formalşıb. Elə götürək dövlətin idarəçilik formasını. Sual oluna bilər: İdarəçilik formasına görə Azərbaycan respublikadırmı? Düzdür dövlətin adında və bir para kağızlarda Azərbaycana münasibətdə "respublika" sözü işlədilir. Amma burada hakimiyyət vərəsəlik yoluyla ötürülüb. Əgər məsələ yalnız bu ötürmə ilə bitsəydi, bəlkə də bunu respublikaçılıq tarixinin bir istisnası kimi yozmaq olardı. Amma vərəsənin ömrünün axırına qədər hakimiyyətdə qalma imkanı əldə etməsi artıq heç bir istisnaya sığa bilməz.

Gəlin özümüzü aldatmayaq, Azərbaycan nədirsə, həmin nəsnə respublika adlandırılı bilməz. Belə bir sistemə isə keçmiş MDB məkanında, o cümlədən heç Orta Asiyada və hətta onun Tacikistanında da təsadüf edilmir. Özbək xalqı belə hala qol qoymadı. Hələ mən Qırğızıstanı demirəm. Vərəsəlik institutunun Qazaxıstan və Tacikistana münasibətdə nə qədər uğurlu ola biləcəyi barədə isə danışmaq hələ tezdir. Onu tarix göstərəcək.

Azərbaycan monarxiyadırmı? Bəlkə də normal monarxiyaçılıq Azərbaycana onun bəlalарının müalicəsi üçün bir məlhəm ola bilərdi. Son 50 ilin təcrübəsiylə buna ümid etmək isə sadələvlük olar. Qoyulan suala cavab

olaraq isə deyim ki, Azərbaycan heç monarxiya da deyil. Düzdür, Azərbaycanı monarxizmə hazırlaşdırmaq üzərində iş gedir. Amma bu proses heç də rahat getməyəcək. Bunun üçün ilk növbədə onu rəsmiləşdirmək, Konstitusiyaya gətirmək lazımdır. Necə, hansı yolla? Son sualları cavablandırmaq çox çətindir.

Əndrəbadilik tək Azərbaycanın idarəçilik formasıyla bağlı deyil. Elə hazırkı rejim tərəfindən düzülüb-qoşulan Konstitusiyada demokratik idarəçilikdən söhbət açılır. Cəmiyyət isə reallıqda yuxarılar üçün daha çox oliqarxizm prinsiplə, aşağılar üçün isə polis dəyənəyi, zorakı-repressiya maşını vasitəsilə idarə olunur.

Hər bir naziri oliqarx olan Azərbaycan heç oliqarxiya da ola bilmir. Azərbaycan məmuru varlıdır, söz sahibidir, öz çevrəsində kiçik hökmdardır. Amma onların heç birinin sabahla bağlı, hətta bu sistem davam edəcəyi təqdirdə belə var-dövlətlərinin toxunulmazlığı üçün təminatları yoxdur.

Azərbaycanda heç təmiz polis rejimi də yoxdur. Polis dəyənəyinin gücüylə dünya bazarında neftin qiyməti və manatın dəyəri arasında əlaqə aydınca hiss edilir.

Elə isə Azərbaycan bütün post-sovet məkanı üçün pis nümunələr yaradılan bir poliqondur ki, onun bu missiyasını digər respublikaların üzərinə qoymaq ədalətsizlik olar.

13-09-2016

2.14. Belə parlamentlə nə etməli?

Bir təklif olaraq, Azərbaycanın indiki ağır iqtisadi durumunda Milli Məclis adlandırılan Parlamentin dərhal buraxılması və onun bir qanunverici orqan olaraq, bütün səlahiyyətləri bunları faktiki olaraq daşıyan prezident aparatına, həm də hüquqi cəhətdən tapşırılması çox aktual görünür.

Məlumdur ki, Milli Məclis sözün birbaşa mənasında Azərbaycan dövlət orqanları sistemində dekarasiya xarakteri daşıyır. Yəni o, faktoloji olaraq dünya ictimaiyyətində "Azərbaycanda da qanunverici orqan vardır" təəssüratının yaradılması üçün mövcuddur.

Əvvəla, Milli Məclis Konstitusiyada yazıldığı kimi seçilmir, faktiki olaraq icra hakimiyyəti tərəfindən təşkil edilir. Təcrübə göstərir ki, prezidentin razılığı olmadan kimsənin parlamentə düşməsi mümkün deyil. Məncə bunun xüsusi olaraq heç bir sübuta ehtiyacı yoxdur. Hətta prezident İlham Əliyev 29 yanvar 2016-cı ildə bir qrup gənc ilə görüşündə də, bəlkə də mənasına varmadan, birbaşa etiraf etdi ki, onun və atası Heydər Əliyevin dövründə formalaşan parlament çağırışları məhz icra hakimiyyəti tərəfindən formalaşdırılıb. Əks təqdirdə o, parlamentdə təmsil olmanı hökumətlə iş birliyində olmaq kimi qələmə verməklə, bundan öz opponentini aşağılamaq üçün arqument kimi istifadə etməzdi.

İkincisi, Milli Məclisin son 23 ildəki fəaliyyəti təhlil edilərsə, məlum olar ki, onun heç bir müstəqil mövqeyi olmayıb. Azərbaycan parlamentində qəbul edilən qanunların mütləq əksəriyyətinin layihələri Prezident Aparatından daxil olur və onların müzakirəsi "xala-xətrin qalması" aparılır, sonda məzmunca olduğu kimi qəbul edilir. Azərbaycan parlamentinin prezident aparatından fərqli mövqə nümayiş etdirmə ilə bağlı bircə dənə də olsun fakt yoxdur.

Əlbəttə iddia edilə bilər ki, hər iki orqan YAP-nın nəzarəti altındadır və bu məhz belə olmalıdır. Prinsipial siyasi məsələlərlə bağlı bununla bəlkə də nəzəri cəhətdən razılaşımaq olar. Amma fərqli mövqə ilə, nəinki siyasi, heç texniki, hüquqi və s. məsələlərlə bağlı da ortada bircə nümunə yoxdur. Bu onun göstəricisidir ki, Milli Məclis faktiki olaraq nəinki dövlət hakimiyyətinin hansısa qolu funksiyasını daşıyır, onun hətta “beşinci təkər” olma şansı mübahisəlidir.

Belə olduğu təqdirdə sual olunur: Azərbaycanın indiki ağır iqtisadi durumunda Milli Məclis kimi nəhəng bir aparata hər ay milyonlarla vəsait xərcləməyə dəyərmə?

Ölkədə demokratik mahiyyət daşıyan təsisatlar yoxdur. Ən adi insan hüquq və azadlıqlarına hörmət qoyulmur. Ölkə avtoritar inzibati metodlarla idarə olunur. Ali dövlət icra strukturlarında korrupsiya və rüşvətxorluq və bu istiqamətdə mütəşəkkil cinayətkarlıq (keçmiş MTN-nin iş metodu və orada baş verənlər bu və ya digər formada

digər strukturlarda bu gün də davam edir) hökm sürür. Bunların hər hansı birinin Milli Məclisdə müzakirəsi qeyri-mümkündürsə, onun varlığı, yaxud yoxluğu əhali üçün heç bir əhəmiyyət kəsb etmirsə, Milli Məclis üzvünün icra strukturları qarşısında bir qəpiklik hörməti yoxdursa (axıncını deputatların özləri deyir), bu boyda nəhəng bir aparatı saxlamağa dəyərmə? Bu aparat xalqın boynunda oturub, mənasız yerə dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilir. Bununla dövlət büdcəsi həyət ay milyonlarla vəsait itirir.

Ona görə də Milli Məclisin buraxılması və qanunverici orqan olaraq onun fəaliyyətinin ölkədə demokratik təsisatlar qurulana qədər dayandırılması təklifi nə qədər sarkostik olsa belə, hazırkı realığa uyğun addımlarından biri kimi görünür...

30-01-2016

2.15. Məhkəmədə nümayəndəlik institutu haqqında

25 noyabr 2017-ci ildə Bakıda keçirilən "Müdafiə hüququnun problemləri: realıqlar və perspektivlər" mövzusunda ümumrespublika elmi-praktik konfransında internet üzərindən etdiyim çıxışın mətni

Əziz dostlar, hər vaxtınız xeyir olsun! Sizi uzaq Niderlanddan salamlayıram. Vətənimiz Azərbaycanda Sizin normal cəmiyyət quruculuğu uğrunda çabalarınızı dəstəkləyir və bu yolda Sizlərə uğurlar arzu edirəm.

Demokratiya dərsləri

Təxminən 5-6 dəqiqə vaxtınızı alacağam. Bu vaxt ərzində Niderland hüquq sistemində Nümayəndəlik və Vəkillik institutları haqqında Sizə qısa praktik məlumat vermək istəyirəm.

Nümayəndəlik institutu müasir demokratik cəmiyyətlərin əsas elementlərindən biridir. Hətta demokratiyanın özünün formalarından biri “nümayəndəli demokratiya” adlanır. Nümayəndəlik başqa sözlə təmsilçilik deməkdir. Müasir cəmiyyətləri, istər siyasi, istərsə də iqtisadi sferada, təmsilçilik olmadan təsəvvür etmək çətindir. Nümayəndəliyin geniş spektri mövcuddur. Dövlətdaxili hüquqda onun aşağıdakı təzahür formaları vardır: prezident, deputat, bələdiyyə başkanı, fərdi təmsilçilər və onun ixtisaslaşmış forması olan vəkillər.

Niderland hüququ struktur baxımından Azərbaycan hüququ kimi kontinental – qitə hüquq sistemin prinsipləri əsasında qurulub. Burada hüququn bütün sahələrində təmsilçiliyə geniş yer verilir. Biz daha çox məhkəmədə nümayəndənin statusu haqqında danışırıq.

Niderlandda məhkəmə prosesində nümayəndə hansı həcmdə iştirak edə bilər?

Bu prosesin növündən və məhkəmə işinin predmetindən asılı olan məsələdir. Niderland məhkəmə icraatında 3 növ proses fərqləndirilir: 1) mülki; 2) inzibati; 3) cinayət.

İnzibati prosesdən, yəni hökumət və onun orqanlarına qarşı qaldırılan iddialardan başlayaq. Belə işlərdə tərəflər nümayəndələri vasitəsilə təmsil olunur. İlk instansiyadan tutmuş son instansiya qədər bütün inzibati işlər üzrə məhkəmələrdə nümayəndənin iştirakı mümkündür. Yəni bu zaman heç bir instansiyada nümayəndənin mütləq vəkili olması tələbi yoxdur.

Mülki prosesdə mübahisə predmeti 25 min avroya qədər olan işlərdə, kredit mübahisələrində isə mübahisə predmeti 40 min avroya qədər olan işlərdə nümayəndənin mütləq vəkili olması tələbi yoxdur. Yəni bu növ işləri nümayəndələr vasitəsilə aparmaq mümkündür. Söhbət birinci instansiyadan gedir. Yuxarı instansiyalarda isə vəkili iştirakı vacibdir.

Cinayət prosesində isə təqsirləndirilən şəxsin prosesdə vəkillə iştirak etmək hüququ var. Burada artıq müdafiəçi vəkili olmalıdır. Amma böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətlər üzrə işlərdə təqsirləndirilən şəxs təmsilçiliyi öz nümayəndəsinə tapşırı bilər. Cinayət prosesində zərərçəkən isə məhkəmədə istədiyi şəxsi özünə təmsilçi kimi müəyyən edə bilər.

Niderlandda vəkili olmaq proseduru necədir?

Sizlər üçün maraqlı ola biləcəyini düşünərək bir neçə cümlə də Niderlandda vəkili olmaq proseduru haqqında demək istəyirəm.

Vəkil olmaq üçün ilk növbədə hüquqşünaslıq üzrə həm bakalavr, həm də magistr diplomlarına malik olmaq lazımdır. Bundan sonra ölkədə fəaliyyət göstərən vəkil kontorların birində stajçı kimi fəaliyyətə başlaya bilərsiniz. Eyni vaxtda, yəni paralel olaraq, vəkillik peşəsi üzrə təhsil almağa başlamalısınız. Bununla bağlı ölkədə ayrıca Vəkillik Peşə İnstitutu fəaliyyət göstərir. Təhsil və staj müddəti 3 ildir. Staj müddətində şəxs əmək haqqı alır. Təhsili başa vurduqdan sonra isə şəxs tamhüquqlu vəkil hesab edilir.

Niderlandda 5.291 vəkil kontoru fəaliyyət göstərir. Burada 18 minə qədər vəkil çalışır. Vəkillərin 43 faizi qadındır.

Xatırladım ki, Niderlandın əhalisi 17 milyondan bir qədər artıqdır. Deməli, aşağı-yuxarı hər min nəfərə bir vəkil düşür.

Azərbaycanda Nümayəndəlik institutuna niyə müharibə elan edilib?

Hesab edirəm ki, bu hökumətin hakimiyyətin digər iki qolu üzərində mütləq nəzarəti ələ keçirmək istəyi ilə bağlıdır. Hər bir cəmiyyətdə eybəcərliklər ya parlamentdə debatlarda, ya da məhkəmələrdə çəkişmə prinsipinin realizəsi nəticəsində müzakirəyə çıxarılır. Göründüyü kimi Azərbaycan parlamentində qərarlar yekdilliklə qəbul edilir. Ölkə parlamentində debatlar yığışdırılıb. O, bir rəngdədir, daha doğrusu rəngsizdir. Bununla, parlament icra hakimiyyətin əlavəsinə çevrilib. Eyni işi hakimiyyətin 3-cü

qolu olan məhkəmə hakimiyyətinə qarşı da axıra qədər həyata keçirmək istəyirlər. Nümayəndəlik institutuna hücum və paralel olaraq, ipə-sapa yatmayan vəkillərin Vəkillər Kollegiyasından uzaqlaşdırılması da məhz bununla bağlıdır. Məhkəmələrdə çəkişmə prinsipinin axırına çıxmaqla cəmiyyətdə baş verən eybəcərliklərin müzakairəyə çıxarılmasına nail olmaq və məhkəmə icraatlarını tam nəzarətdə saxlamaq - baxın, məsələnin mahiyyəti məhz bundan ibarətdir.

Bir daha vaxt ayırdığınıza görə hamınıza təşəkkür edir, konfransın işinə uğurlar diləyirəm.

25.11.2017

2.16. Hakim təyinatı niyə xalqdan xəbərsiz olmalıdır?

Amerika Birləşmiş Ştatları Ali Məhkəməsinin 9 üzvündən biri olan hakim Antonin Scalia dünyasını dəyişib.

Bu gün Amerika ictimaiyyəti "Ali Məhkəmədə kim Scalianı əvəz edəcək" sualı ətrafında baş sındırır. Prezident Obama, parlamentin yuxarı palatası olan Senat, iqtidar və müxalifət partiyaları üz-üzə gəliblər. 200 ildən artıq dövlətçilik tarixinə malik olan bu cəmiyyət kimin hakim sükanı arxasına keçəcəyinin fərqindədir və öz taleyinə biganə qalmaq fikrində deyil.

ABŞ super prezidentli respublikadır. Yəni onun dövlət başçısının kifayət qədər geniş səlahiyyətləri var. Bununla belə 10 aydan sonra səlahiyyətləri başa çatacaq prezident Barak Obamanın Konstitusiya ilə ona verilmiş Ali Məhkəmə hakimliyinə namizəd irəli sürmək haqqından istifadəni müxalif çoxluğun nəzarəti altında olan Senat əngəlləmək fikrindədir.

Bunu niyə yazdım? Yadıңызdadırsa, keçən həftə ADRNŞ-nə rəhbərlik edən və düz-əməlli təhsili olmayan Rövnəq Abdullayev Azərbaycanda benzinin baha olmasına haqq qazandırmaq üçün ABŞ-ı misal çəkmiş və benzinin Amerika ilə müqayisədə Azərbaycanda ucuz olmasını vürğulamışdı. İqtisadiyyatları arasında yerlə-göy qədər fərq olan Azərbaycanla Amerika arasında heç bir məntiqə və əsasə söykənmədən iqtisadi müqayisə aparılırsa, onda idarəçilik formalarına görə bir-birinə oxşar olan (Konstitusiyaya görə Azərbaycan da ABŞ kimi super prezidentli respublikadır) bu iki dövlət arasında siyasi və dövlətçilik məsələlərilə bağlı da niyə müqayisə aparılmasın?

Sual olunur: Azərbaycanda hakim təyinatının necə baş verdiyindən Azərbaycan cəmiyyəti xəbər tuturmu? Bu ölkədə Konstitusiya Məhkəməsi, Ali Məhkəmə, apelyasiya məhkəmələri, ixtisaslaşmış məhkəmələr və nəhayət, rayon və şəhər məhkəmələri fəaliyyət göstərir. İstədikləri vaxt kimi istəyirlər bu məhkəmələrə təyin edir, xoşlarına gəlmədiyi an kimi istəyirlər geri çağırırlar. Bu məsələ ilham

Əliyəvin müstəsna preroqativasına aiddir. Sanki anadangəlmə bu səlahiyyət ona verilib...

15-02-2016

2.17. Cinayət, yoxsa cəza hüququ?

Az məlumatlı insanlar elə zənn edirlər ki, bütün hüquq (obyektiv mənada) yalnız cinayət hüququndan ibarətdir. Əlbəttə bu tək bizim cəmiyyətdə deyil, bütün dünya boyu belə düşüncə tərzı hökm sürür.

Hüquqşünas olmayan məlumatlı insanlar isə cinayət hüququna bir qayda olaraq hüququn tamaşalı hissəsi kimi baxırlar...

Azərbaycanın hazırkı hüquq sistemi Rusiyadan əxz edilib. Ruslar isə onu Qərbdən, daha doğrusu Qərbi Avropadan götürüblər. Amma idxal prosesində ruslar heç də həmişə dəqiq olmayıblar. Biz isə rusların qeyri-dəqiqliyinə varmamış, onların variantını olduğu kimi tərcümə etmişik.

Qərbi Avropada "cinayət hüququ" ifadəsi yoxdur. Onun əvəzində "cəza hüququ" termini işlədilir³⁴. Hesab edirəm ki, "cəza hüququ" "cinayət hüququ" kimi qavradığımız hüquq sahəsinin mahiyyətini daha düzgün əks etdirir. Bu hüquq sahəsi cəmiyyətin cinayət kimi qiymətləndirdiyi

³⁴ M.J.Kronenberg & B. de Wilde, Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht, Defenter, 2010, 25.

əməl törədildikdə hərəkətə keçir, məqsəd də belə əməli törədəni cəzalandırmaq yoluyla sözü gedən cinayət əməlin təkrarlanmasının qarşısını almaqdır.

Prosesdə hər şey (istintaq orqanının fəaliyyəti, sübutların məğzi, sırayı subyektlərin fəaliyyəti və s.) yalnız və yalnız düzgün və ədalətli cəzanın seçilməsinə yönəlib. Bu normalar işə düşəndə üfəqdə cinayət deyil, o artıq keçmişdir, cəza görünür və görünməlidir.

Yeri gəlmişkən öz təcrübəmdən bir məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Avtoritar dövlətlərdə hüquq fakültələrində cinayət hüququ ("cəza hüququ" kimi də oxuya bilərsiniz) tələbələrə ən azı düz iki il tədris edilir. Sivil cəmiyyətlərdə isə cinayət hüququn tədrisinə cinayət prosesilə bir yerdə cəmi-cümlətəni iki ay vaxt sərf olunur. Məncə bunun səbəblərini duymaq o qədər də çətin deyildir.

Fərqində olun ki, hüquq yalnız cinayət hüququndan ibarət deyil və sivil cəmiyyətlərdə cinayət hüququnun hüquq sistemində yeri kəsrin 32/1-i qədərdir...

12-03-2016

2.18. Azərbaycanın gömrük siyasəti

Digər sivil dövlətlərdə olduğu kimi Azərbaycanda da düzgün gömrük siyasəti əhalimizin müasir dövrün tələbləri çərçivəsində həyat səviyyəsilə təmin etməkdə mühüm

faktor ola bilər. Əlverişli coğrafi mövqe Azərbaycana imkan verir ki, bu sahəni düzgün nizamlamaqla ölkə iqtisadiyatını xammal asılılığından xilas etsin. Tam ciddi deyirəm. Təəssüf ki, bu mühüm sahə dövlətin kömrük siyasəti proqramı deyil, aidiyyəti oliqarx nazirin prezident qarşısında hesabat formatında biznes planla idarə olunur. Nəticədə aşağıda qeyd edilən faktlar ortaya çıxır.

Diqqət edin: Mətbuat xəbər verir ki, Sentyabrın 15-i Bakıda Azərbaycanla Rusiya arasında iqtisadi əməkdaşlığa dair hökumətlərarası komissiyanın 14-cü iclasında danışan Roqozin (Rusiya Federasiyasının baş nazirin müavini) deyib ki, 2013-cü ildə iki ölkə arasında əmtəə dövriyyəsi 3,6 milyard dollar təşkil edib³⁵.

Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi saytında isə göstərilir ki, 2013-cü ildə Rusiya Federasiyası ilə Azərbaycan Respublikasının ticarət dövriyyəsi 2,5 milyard dollar olub. Fərq 1,1 milyarddır. Bu yalnız Rusiya ilə münasibətdədir.

Deməli, elementar hesablaşma göstərir ki, gömrük dövriyyəsinin 1/3 hissəsi sənədləşmədən gizlədilir. Bu hələ işin rəsmi tərəfidir.

Əgər nəzərə alsaq ki, gömrük sistemində rəsmi əməliyyatlar qeyri-rəsmi əməliyyatların 1/3 hissəsi

³⁵ Roqozin Azərbaycan gömrüyünün “sirrini” açdı – 1,1 milyard dollarlıq əmtəə necə yoxa çıxıb? Azpolitika.info (axtar: Roqozin).

qədərdir (məsələn, gömrük xidmətindən istifadə edən tanışlar deyirlər ki, ölkə ərazisinə daxil olan bir trayler üçün 7-9 min manat rusum adıyla pul ödənilir və onun yalnız 1,5-2 min məbləği rəsmiləşdirilir) onda daha ciddi, yəni ağılmalı baxımından, mənzərə görürük.

Kəsəsi, realda kömrük dövriyyəsində fantastik bir rəqəm alınır ki, bu da qeyd etdiyim biznes plan əsasında prezident və aidiyyəti oliqarx nazir arasında bölüşdürülür.

Baxın bu qədər sadə bir şəkildə xalq soyulur və hələ bundan sonra nə qədər soyulacaq, onu bir Allah bilir...

15-09-2014

2.19. Qondarma ittiham və hökmlərin müəllifləri hansı cinayətləri törətmiş olurlar?

Vətəndən gələn məlumata görə bu gün (23.12.2013) Lənkəran məhkəməsində hakim Elçin Kazımovun sədrliyi ilə keçirilən prosesdə dövlət ittihamçısı çıxış edərək Azərbaycanın ləyaqətli ziyalılarından biri Yadigar Sadiqovun 7 il müddətinə azadlıqdan məhrum edilməsini, cəzasını ümumi rejimli müəssisədə çəkməsini istəyib.

Nə edib Yadigar Sadiqov? O, nə günahın sahibidir? Birmənalı olaraq belədir ki, Yadigar Sadiqovun bircə "günah"ı varsa, o da onun mövcüd avtoritar rejimə qarşı

dözümlü olmaması, özünün və ətrafındakıların haqqını tələb etməsi, haqsızlığa, ədalətsizliyə qarşı susmamasıdır.

Bütün dünya bilir ki, Yadigar bəy günahsızdır. Ona bu gün 7 il azadlıqdan məhrumetmə cəzası tələb edən dövlət ittihamçısı da! Xəbərlərdə dövlət ittihamçısının adına rast gəlmədim. Kimdir bu insan? Niyə o, heç olmasa cəmiyyətimizin təslim olmayan hissəsi tərəfindən qınağa çəkilmir? O bilməlidir ki, Yadigar Sadıqova 7 il azadlıqdan məhrumetmə cəzası tələb etməklə hazırda qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsində nəzərdə tutulan ən azı aşağıdakı cinayətləri törədib. Söhbət eyni zamanda siyasi motivlərlə qondarma ittiham irəli sürən və qondarma hökmlər çıxaran digər prokuror və hakimlərə də aiddir:

1) Maddə 290. Təqsiri olmadığını bilə-bilə şəxsi cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə

290.1. Təqsiri olmadığını bilə-bilə şəxsi cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə - üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

290.2. Eyni əməllər şəxsin ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməkdə ittiham olunması ilə bağlı törədildikdə - üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

2) Maddə 292. Qanunsuz olaraq tutma, həbsə alma və ya həbsdə saxlama

292.1. Bilə-bilə qanunsuz tutma - üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

292.2. Bilə-bilə qanunsuz həbsə alma və ya həbsdə saxlama - iki ildən dörd ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

292.3. Bu Məcəllənin 292.1 və ya 292.2-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda - dörd ildən səkkiz ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

3) Maddə 293. İşgəncə, işgəncə hesab olunmayan qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftar və ya cəza

293.1. Xidməti vəzifələrini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar dövlət orqanının vəzifəli şəxsi və ya bu qismidə çıxış edən digər şəxs tərəfindən, yaxud onun təhriki, və ya razılığı ilə, yaxud o, xəbərdar olduğu halda başqa şəxslər tərəfindən şəxsi qəddar, qeyri-insani, yaxud ləyaqəti alçaldan rəftara və ya cəzaya məruz qoyma, həmin əməldə bu Məcəllənin 293.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş işgəncə əməlinin əlamətləri olmadıqda - üç min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə iki ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

293.2. Xidməti vəzifələrini yerinə yetirməsi ilə əlaqədar dövlət orqanının vəzifəli şəxsi və ya bu qisimdə çıxış edən digər şəxs tərəfindən, yaxud onun təhriki və ya razılığı ilə, yaxud o, xəbərdar olduğu halda başqa şəxslər tərəfindən işgəncə vermə - üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ildən səkkiz ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

293.3. Eyni əməllər sağlamlığa ağır və ya az ağır zərər vurmaqla törədildikdə - altı ildən on bir ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: Bu maddədə, habelə bu Məcəllənin digər maddələrində "işgəncə" dedikdə şəxsin özündən və ya digər şəxsdən məlumat və ya etiraf almaq, yaxud onu və ya digər şəxsi qorxutmaq, özünün və ya digər şəxsin törətdiyi və ya törədilməsində şübhəli bilindiylə əmələ görə cəzalandırmaq, iradəsi əleyhinə hər hansı əməli törətməyə məcbur etmək məqsədilə və ya ayrı-seçkiliyə əsaslanan hər hansı səbəbdən ona güclü fiziki ağır və ya psixi iztirablar vermə başa düşülür.

4) Maddə 294. Sübutları saxtalaşdırma

294.1. Mülki iş üzrə işdə iştirak edən şəxs və ya onun nümayəndəsi tərəfindən sübutların saxtalaşdırılması - beş yüz manatdan min manatadək miqdarda cərimə və ya bir

ildən iki ilədək müddətə islah işləri və ya altı ayadək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

294.2. Cinayət işi üzrə təhqiqatçı, müstəntiq, prokuror və ya müdafiəçi tərəfindən sübutları saxtalaşdırma - üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

294.3. Ağır və ya xüsusilə ağır cinayətlər haqqında cinayət işi üzrə sübutları saxtalaşdırma, habelə digər işlər üzrə sübutların saxtalaşdırılması ağır nəticələrə səbəb olduqda - üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə beş ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

5) Maddə 308. Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə

308.1. Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə, yəni vəzifəli şəxsin xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar özü və ya üçüncü şəxslər üçün qanunsuz üstünlük əldə etmək məqsədilə öz qulluq səlahiyyətlərindən qulluq mənafeyinə qəsdən zidd olaraq istifadə etməsi və ya qulluq mənafeyi tələb etdiyi halda istifadə etməməsi fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeələrinə, yaxud cəmiyyətin və ya dövlətin qanunla qorunan mənafeələrinə mühüm zərər vurduqda - min manatdan iki min manatadək miqdarda cərimə və ya üç ilədək müddətə

müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrumetmə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

308.2. Bu Məcəllənin 308.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda və ya seçkinin (referendumun) nəticələrinə təsir məqsədilə törədildikdə - üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə, əmlakı müsadirə olunmaqla üç ildən səkkiz ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Qeyd: Bu fəslin maddələrində “vəzifəli şəxs” dedikdə aşağıdakı şəxslər başa düşülür:

1. hakimiyyət nümayəndələri, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş, yaxud xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət və ya yerli özünüidarə orqanlarını təmsil edən şəxslər, zabıt, gizir və ya miçman olan hərbi qulluqçular, dövlət qulluqçuları (dövlət qulluğunun xüsusi növündə çalışan şəxslər daxil olmaqla), bələdiyyə üzvləri və bələdiyyə qulluqçuları;

2. dövlət orqanlarında seçkili vəzifələrə namizədliyi qanunla müəyyən edilən qaydada qeydə alınmış şəxslər;

3. dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarının, digər kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarının rəhbərləri və işçiləri;

4. dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarında, digər kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarında xüsusi səlahiyyət üzrə təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər;

5. hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər;

6. xarici ölkələrin dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri, xarici ölkələrin seçkili dövlət orqanlarının üzvləri, beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxsləri və digər qulluqçuları, beynəlxalq parlament assambleyalarının üzvləri;

7. beynəlxalq məhkəmələrin hakimləri və digər vəzifəli şəxsləri, arbitrajların xarici və ya yerli arbitrləri, xarici və ya yerli andlı iclasçılar.

6) Maddə 309. Vəzifə səlahiyyətlərini aşma

309.1. Vəzifəli şəxs tərəfindən xidməti səlahiyyətlərinin həddlərindən açıq-aşkar surətdə kənara çıxan hərəkətlər etməsi fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeələrinə, yaxud cəmiyyət və ya dövlətin qanunla qorunan mənafeələrinə mühüm zərər vurduqda - min manatdan iki min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə

müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə, üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

309.2. Bu Məcəllənin 309.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməllər zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə törədildikdə, yaxud silah və digər xüsusi vasitələrdən istifadə etməklə törədildikdə və ya ağır nəticələrə səbəb olduqda - üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə, üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

Siyahını uzatmaq da olar...

23-12-2013

2.20. Müqavilə öhdəliyinə görə kimsə azadlıqdan məhrum edilə bilməz

Son günlər baş verən səs-küylü həbslərlə bağlı indiyə kimi heç bir rəsmi informasiya ortada yoxdur. Buna baxmayaraq tam olmasa da, bu həbslərin müəyyən konturları artıq aydındır. Həbslər Azərbaycanın Beynəlxalq Bankının fəaliyyətilə bağlıdır və həbs edilənlər sözü gedən bankdan külli miqdarda kredit götürənlərdir.

Məlumdur ki, Azərbaycanda hansısa sıradan olan bir adamın külli miqdarda (yüzminlərlə manat və daha artıq)

kredit götürməsi mümkün deyil. Götürülən kreditlərin qabaqcadan ödənilən müəyyən "şapka" ilə verilməsi də ümumiictimai bilgilər sırasına aiddir. Məlumatlı bir tanışım deyir ki, Azərbaycanda kreditlər ən azı 26 faiz "şapka" ilə verilir. Yəni 1 milyon kredit götürən dərhal onun 260 minini "şapka" kimi geri verir. Onu tam həcmdə, faizlə bir yerdə, geri qaytarma məsuliyyəti isə kredit götürənin üzərində qalır. Savadsızlıq və "bu günlə yaşama" sindromu Azərbaycan insanının qanına hopub. Ona görə kredit götürən vətəndaşın hansı məsuliyyətin altına girməyi barədə ya məlumatı olmur, ya da o, bunu çox vaxt vecinə almır. Sadə hesablamalar isə göstərir ki, belə ağır şərtlərlə götürülən kreditlərin bağlanması praktik olaraq heç mümkün deyil.

"Şapka" kimi verilən pulların ölkədə korrupsiya piramidanın lap başında oturan xəzinəsinə mədaxil edilməsinə də heç kəs şübhə etmir. O da məlumdur ki, kreditlərin xeyli hissəsi bir başa aidiyyəti olmayan insanların adlarına rəsmiləşdirilib. Yəni adı keçən vətəndaş nəyin altına girdiyini dərk etmədən xırda-xuruş məbləğə görə hər cür sənədi oxumadan imzalayır. Hələlik belələrinin soraqları mətbuata yetmir. Adı hallananlar isə iri çaplı "iş adam"ları, milyon manatdan yuxarı kreditin altına girənlərdir. O da qeyd edilməlidir ki, Azərbaycanda mövcüd rejim şəraitində "iş adamı" məfhumundan söhbət gedə bilməz. Onlar barəsində işlədilən "oligarx" ifadəsi də düzgün deyil. Onlar olsa-olsa mövcüd oligarxiyanın artıq çıxarılıb tullanmış

"şaybası" rolundadırlar. Bu insanlar dövlət vəzifələrini işğal edənlərlə sadəcə sıcaq əlaqələrə malik olduğundan, onlara dövlət vəsaiti kredit formasında verilib. Belə münasibətlərdə vəzifə işğalçısının mənafeinin daha çox nəzərə alınması da şübhəsizdir.

Maraqlı məqamlardan biri də səlahiyyətliyərin bu barədə informasiyanı ictimaiyyətlə bölüşməmək istəyi ilə bağlıdır. Bu səbəbdən bu insanların ətrafında nələr baş verdiyini tam dolğunluqla öyrənmək mümkün deyil. Ölkədə yaradılmış ümummilli xof bu işi daha da çətinləşdirir.

Bu insanlar, onlara "maliyə xəyanətkarı", "dələdüz" və ya hər hansı başqa bir ad qoyulmasından asılı olmayaraq, hazırkı rejimin qurbanlarıdır. Demokratik yönümlü ictimaiyyət bu insanları qurban kimi tanımalı, onlara ən azı mənəvi dəstək verməlidir. Bu zaman həbsdə olan belə adamların qarşılıq verib-verməməsinə fikir verilməməlidir. Nəzərə alınmalıdır ki, onlar ağır durumdadır və ümummilli xof müqayisədə onların canına daha çox hopmuşdur.

Kredit müqaviləsi hüquqi baxımdan bir mülki hüquqi öhdəlikdir. O, borc müqaviləsinin bir növüdür. Belə öhdəliklərə görə fərdin azadlıqdan məhrum edilməsi yol verilməzdir və bu Azərbaycan Respublikasının da qoşulduğu beynəlxalq hüquq normasının tələbidir. Mülki və siyasi hüquqlar haqqında Beynəlxalq Paktın 11-ci maddəsində birbaşa göstərilir ki, "heç kim, yalnız hansısa

müqavilə öhdəliyini yerinə yetirmək iqtidarında olmaması əsasında azadlıqdan məhrum edilə büməz”.

15-05-2015

2.21. Erkən nikahlar və polis özbaşınalığı haqqında

Fəal vətəndaş mövqeyi ilə seçilən orta məktəb müəllimi Rabil Abdinov sosial şəbəkədə özünün növbəti statuslardan birində Azərbaycanda erkən nikahların hüquqi tənzimlənməsinə toxunub və hüquqşünaslardan məsələyə hüquqi aydınlıq gətirilməsini istəyir.

Eyni zamanda yerlərdə hüquq mühafizə orqanların, xüsusən polis orqanların erkən nikah situasiyalarından sui-istifadə etməsi, erkən nikaha girmə hallarını özlərinin "çörək ağaçına" çevirmələri ilə bağlı ictimaiyyətdə geniş fikir formalaşib.

Qaldırılan problemin aktuallığını nəzərə alaraq erkən nigahlarla bağlı qüvvədə olan qanunvericiliyinin təhlili maraqlı görünür. İlk olaraq müvafiq beynəlxalq hüquqa istinad edək.

Nikaha daxil olmağa razılıq, minimal nikah yaşı və nikahların qeydə alınması haqqında BMT Konvensiyasının 2-ci maddəsinə görə minimal nikah yaşının müəyyən edilməsi milli qanunvericiliklərin öhdəsinə buraxılır və qeyd edilir ki, səlahiyyətli hakimiyyət orqanının nikaha daxil olan

tərəflərin mənafeyi baxımından ciddi səbəblərə görə ümumi qaydadan istisnaya icazə verdiyi hallardan başqa, qoyulmuş yaş həddinə çatmayan şəxslə nikah bağlanmasına yol verilmir.

Nikahın bağlanma qaydası və şərtləri Azərbaycanın Ailə Məcəlləsinin (AM) 3-cü fəslilə tənzimlənir. AM-nin 11-ci maddəsinə görə nikahın bağlanması üçün üç şərt: 1) nikaha daxil olan şəxslərin yazılı razılığı; 2) tərəflərin tibbi müayinədən keçdiklərini təsdiq edən arayışın təqdim edilməsi; 3) onların nikah yaşına çatmaları göstərilir.

AM-nin 10.1 maddəyə görə Azərbaycan Respublikasında nikah yaşı 18 yaşdan başlayır. Bu ümumi qaydadır. Lakin qanunverici bu ümumi qaydadan istisna halı da nəzərdə tutub. AM-nin 10.2-ci maddəsinə görə "üzürlü səbəblər olduqda, nikaha daxil olmaq istəyən və nikah yaşına çatmamış şəxslərin yaşadıkları ərazinin müvafiq icra hakimiyyəti orqanı onların xahişi ilə nikah yaşının 1 ildən çox olmayaraq azaldılmasına icazə verə bilər".

Qanunvericilikdə "üzürlü səbəb" in izahı yoxdur. Təcrübədə "üzürlü səbəb" kimi tərəflərdən hər hansı birinin valideyninin xəstə olması, qızın hamilə qalması və s. hallara təsadüf edilir. AM-nin 10.2 maddəsində nəzərdə tutulan "müvafiq icra hakimiyyəti orqanı"nın səlahiyyətlərini isə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 6 mart 2000-ci il tarixli Fərmanına əsasən yerli icra hakimiyyəti orqanları həyata keçirirlər. Praktiki olaraq bu səlahiyyət isə rayon

(şəhər) icra hakimiyyəti başçısı yanında Qəyyumluq və Himayəçilik Komissiyalarına tapşırılıb.

Deməli, müəyyən yaş həddinə çatma nikah girmənin əsas şərtlərindən biridir. Bu şərtə cavab verməyən nikah AM-nin 25-ci maddəsinə görə etibarsız sayılır, heç bir hüquqi nəticə doğura bilməz. Belə razılaşmaların hətta nikah adlandırılmasının belə heç bir hüquqi əsası yoxdur.

Onda sual olunur: 17 yaşa çatmayan şəxslərin "nikah" çətiri altında birgə yaşaması hansı hüquqi nəticələr doğura bilər? Əslində qaldırılan problem də qoyulan sualla və onun qanunvericilikdə qeyri-müəyyən tənzimi və ya bu istiqamətdə boşluqların olmasıyla bağlıdır.

Qoyulan problemlə bağlı belə şəxslərə qanunvericinin yanaşmasını nəzərdən keçirdikdə onları iki qrupa bölmək olar: 1) 16 yaşa qədər olan şəxslər; 2) 16-17 yaş arasında olan şəxslər.

16 yaşa qədər olan şəxslərlə bağlı qanunvericinin mövqeyi nisbətən konkretidir. Belə ki, Cinayət Məcəlləsinin 152-ci maddəsi on altı yaşına çatmayan şəxslə cinsi əlaqədə olmanı cinayət hesab edir. Bu zaman qarşılıqlı razılaşmanın olmasının heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Amma bu normaya qanunverici xüsusi bir qeydlə istisna nəzərdə tutur: "Bu Məcəllənin 152 və ya 153-cü maddələrində nəzərdə tutulmuş cinayətlərə görə məsuliyyət həmin maddələrdə göstərilən əməlləri törətmiş şəxslə zərərçəkmiş şəxsin yaş

fərqi iki ildən çox olduqda yaranır". Qanunverici yaş fərqi iki ildən az olan şəxslər arasında belə hərəkətlər barədə isə susur.

16 və 17 yaş arasında tərəflərin razılığı əsasında belə halların mövcudluğunun hansı cinayət və ya inzibati hüquqi nəticələrin doğuracağı barədə də qanunvericilikdə hər hansı bir norma yoxdur.

Məhz belə vəziyyət Azərbaycan hüquq mühafizə orqanların qanunsuz fəaliyyətlərinə yol açır, onların vətəndaşların üzərinə qeyri-qanuni olaraq yeriməsinə xüsusi şərait yaradır. Qüvvədə olan qanunvericiliyə görə belə hallarda cinayət və ya inzibati məsuliyyətdən deyil, yalnız mülki məsuliyyətdən söhbət gedə bilər. Məsələn, qeyd etdiyimiz kimi AR AM-nin 25-ci maddəsinə görə belə nikahlar saxtadır və bağlandığı andan etibarsızdır. Etibarsız hesab edilmiş nikah ər-arvadın qarşılıqlı hüquq və vəzifələrini yaratmır və s.

Sonda xüsusi bir qeydlə bildirməyi vacib hesab edirəm ki, bu sahədə qüvvədə olan qanunvericiliyin izahı ilə bağlı səyimiz heç də erkən nikahlara haqq qazandırmaq deyil, hədəf maarifləndirmə işi və hüquq mühafizə orqanlarının, xüsusən də polisin yersiz müdaxilələri barədə vətəndaşlarımızı məlumatlandırmaqdır.

19-08-2015

2.22. Dövlət və hüquq məsələləriylə bağlı suallara cavab

Bu sual-cavab sosial şəbəkə üzərində aparılıb

Sual: "Mülki qanunvericiliyin analogiya ilə tətbiqi" nə deməkdir?

Cavab: Hüquq, xüsusən mülki hüquq sahəsində bəzən boşluqlar olur. Hüquqda boşluq hüquqi tənzimləmə sferasına daxil olan münasibətin nizamlanması üçün konkret normanın olmaması vəziyyətinə deyilir. Belə hal mülki hüquqda tez-tez baş verir. Çünki bu sferanın rəngarəngliyi və sürətlə yenilənməsi bütün situasiyalar üçün qabaqcadan hüquq normalarının qəbulunu həmişə mümkün etmir.

Hüquqda boşluq 2 yolla aradan qaldırılır: 1) qanunun analogiyası; 2) hüququn analogiyası.

Birincidə sözü gedən münasibətə oxşar hüquq norması tətbiq edilir. İkinci halda isə, bəzən hətta belə oxşar normanın olmadığı təqdirdə, hüququn ümumi prinsiplərinin tətbiqilə münasibət tənzimlənir.

Kəsəsi, "mülki qanunvericiliyin analogiya üzrə tətbiqi" dedikdə mülki hüquqi tənzimləmə sferasına aid olan münasibətin nizamlanması üçün konkret norma olmadığından onun (mülki hüquqi münasibətin) oxşar hüquq norması (qanunun analogiyası) və yaxud da hüququn ümumi prinsipləri (hüququn analogiyası) əsasında tənzimlənməsi başa düşülür.

Sual: Güc qanunu yaradır yoxsa, qanun gücü?

Cavab: Qanun və güc. Bu məsələlər hardasa bir-birinə yaxındır. Qanunda güclük əlaməti olmalıdır. Əks təqdirdə o "qanun" adlanmaz. Hədəər yerə demirlər ki, qanun qüvvəyə mindi. Burda "qüvvə" sözü "güc"ün sinonimidir. Tarixi baxımdan qanun yaradıcılığı gücə malik olmanı şərtləndirib. Yəni güc mənbə rolunu oynayıb. Sivil cəmiyyətlərdə isə gücün mənbəyi qanun olmalıdır.

Sual: Beynəlxalq hüquq praktikasında dövlət idarəçiliyində "ailə podratı" qəbul ediləndirmi?

Cavab: Dövlət idarəçiliyi beynəlxalq hüquqla deyil, dövlətdaxili (milli) hüquqla tənzimlənir. Bu mənada "beynəlxalq hüquq praktikasının" yerinə "xarici dövlətlərin praktikası" ifadəsi işlədilsə, daha məqbul olar. Sualın qoyuluşu bir tərəfdən tarixi və müasir təcrübənin analizini, digər tərəfdən isə dünyanın sivil və "vəhşi" hüquqların müqayisəsini zəruri edir.

Dövlət idarəçiliyində ailə podratı nə deməkdir? Bu ilk növbədə ictimai (publik) vəzifənin özəlləşdirilməsi deməkdir. Hansısa dövlət strukturuna rəhbərlik edən şəxs (fərq etməz bu prezident, ya nazir, komitə sədri olsun) onun tabeliyində olan hər hansı bir vəzifəni öz ailə üzvünə tapşırırsa, belə vəziyyətə həmin vəzifənin özəlləşdirilməsi deyilir. Özəlləşdirmə başqa sözlə özününkü etmək deməkdir. Dövlət bir ictimai-siyasi təsisat olaraq hansısa

konkret şəxsə deyil, vətəndaşlara məxsus olduğu üçün, dövlət vəzifəsinin belə özəlləşdirilməsi qətiyyəən yol verilməzdir.

Facebook sosial şəbəkəsində hüquqşünas dostlarımızdan biri yazır ki, “Konstitusiyada Prezidentin qohumlarının onun tabeliyində işləməsinin qadağan edilməsi barədə norma yoxdur”. (Əslində buna hüquq verən norma da yoxdur). Həmin dostumuz işarə edir ki, belə bir normanı (qohumların tebeçiliyinin yolveriməzliyini) özündə ehtiva edən Dövlət qulluğu haqqında qanun yalnız aşağı ranqlı məmurlara münasibətdə qüvvədədir. Məsələ burasındadır ki, sivil dünyamızın hüquq qaydasında vəzifənin siyasi çəkisi ilə məsuliyyət arasında düz mütənəsbilik var. Vəzifə nərdivanında yüksəliş daha çox məsuliyyət və daha çox cavabdehlik deməkdir. Əgər aşağı səviyyədə qohumların bir-birinə tebeçiliyi istisnadırsa, ölkə səviyyəsində bu qaydanın sərtliyinin çəkisi daha da artmalıdır. Bu sivil hüququn ümumi qaydasıdır.

Yeri gəlmişkən, bizim vətəndaşlarda belə təsəvvür yaranıb ki, prezidentin, digər siyasi vəzifə sahiblərinin şəərəfi, ləyaqəti sırası vətəndaşlara münasibətdə daha çox müdafiə olunmalıdır. Tamamilə yanlış yanaşmadır. Əksinə, Prezidentlə, habelə hər hansı siyasi funksiyaları üzərimizdə həyata keçirənlərlə müqayisədə sırası vətəndaşların şəxsi həyatı, şəərəfi, ləyaqəti daha təminatlı müdafiə olunmalıdır. Əgər kimsənin bizim (aşağıların) üzərimizdə sərəncam vermək səlahiyyəti varsa, belə adamların şəxsi həyatı,

davranışı, mülkü, hətta nə yeyib və nə içməsi də daxil olaqla, hər şey barədə informasiyaya malik olmaq aşağıların haqqıdır. Bax, budur müasir təcrübə, sivil hüququn tələbi və prinsipi.

Kəsəsi, bir mənalı demək olar ki, müasir dünyamızın sivil millətlərin konstitusiyaya hüququnda nəinki “ailə podratı” institutunu mövcuddur, belə vəziyyət ümumiyyətlə, qəti şəkildə qəbul edilməz hesab edilir.

Sual: Konstitusiyanın müddəalarını Prezident poza bilərmi?

Cavab: Prezidentin fəaliyyətinin hüquqi forması onun imzaladığı fərmanlar, verdiyi sərəncamlardır (maddə 113). Hüquqi qüvvəsinə görə Prezidentin aktları Konstitusiyaya və Qanunlardan sonra dayanır (maddə 148). Konstitusiyanın 149-cu maddənin 4-cü hissəsində isə deyilir ki, “Prezidentin fərmanları Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və qanunlarına zidd olmamalıdır”. Əgər bu prosesdə ziddiyyət aşkar edilərsə, məsələn Konstitusiyaya və Qanunların xeyrinə həll edilir.

Qeyd edilənlərdən belə hasil etmək olar ki, Prezidentin Konstitusiyaya və Qanunları pozmaq səlahiyyəti yoxdur. Hətta buna cəhd etsə belə, onun bu barədə verdiyi fərman və sərəncamların hüquqi qüvvəsi olmayacaqdır.

Sual: Ölkə Konstitusiyasının müddəalarının pozulması üçün hansı cəza nəzərdə tutulur?

Cavab: Bu sualın cavablandırması çox geniş izahat və qoyulan məsələyə kompleks yanaşma tələb edir.

Əvvəla, Konstitusiya hər bir dövlətin əsas Qanunu hesab edilir və ölkədə qüvvədə olan qanunvericilik aktların ierarxiyasında ən yüksək pillədə durur. Konstitusiyasının 147-ci maddəsində Konstitusiyasının hüquqi qüvvəsiylə bağlı aşağıdakı 3 norma nəzərdə tutulur: “I. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasında ən yüksək hüquqi qüvvəyə malikdir. II. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası birbaşa hüquqi qüvvəyə malikdir. III. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası Azərbaycan Respublikasının qanunvericilik sisteminin əsasıdır.”

İkincisi, Konstitusiya ana Qanun olaraq, cinayət və cəza məsələlərinə konkretliklə baş vurmur. Bunun üçün “Cinayət Məcəlləsi” adlanan ayrıca Qanun mövcuddur. Amma istisna hal kimi Konstitusiyada dövlətçiliyin əsasını təşkil edən bir məsələ ilə bağlı ayrıca münasibət var. Konstitusiyanın 6-cı maddəsində deyilir ki, ölkədə hakimiyyətin mənimsənilməsinə yol verilə bilməz. Bununla bağlı olaraq, adı çəkilən maddədə 2 norma nəzərdə tutulub: “I. Azərbaycan xalqının heç bir hissəsi, sosial qrup, təşkilat və ya heç bir şəxs hakimiyyətin həyata keçirilməsi səlahiyyətini mənimsəyə bilməz. II. Hakimiyyətin mənimsənilməsi xalqa qarşı ən ağır cinayətdir.”

Burada geniş mənada Konstitusiyanın 1-5-ci maddələrində nəzərdə tutulan məsələlərdən, xüsusən hakimiyyətin mənbəyinin xalq olmasından, xalqın suverenliyindən, referendum vasitəsilə xalqın təsis hüququndan və s. söhbət gedir. Konstitusiyanın 5-ci maddəsi müəyyən edir ki, “xalqın seçdiyi (bu söz xüsusi diqqət tələb edir) səlahiyyətli nümayəndələrdən başqa heç kəsin xalqı təmsil etmək, xalqın adından danışmaq və xalqın adından müraciət etmək hüququ yoxdur.” Qeyd edilən məsələlərin pozuntusu və nəticədə hansısa bir şəxsin xalqa məxsus olan hakimiyyəti mənimsəməsi Konstitusiyada xalqa qarşı ən ağır cinayət hesab edilir. “Ən ağır cinayət”ə görə hansı cəzanın tətbiqi isə yuxarıda qeyd etdiyim kimi Konstitusiya ilə deyil Cinayət Məcəlləsiylə tənzimlənir. Cinayət Məcəlləsinin 15-ci maddəsinin 1-ci hissəsində “ən ağır cinayət” ifadəsi “xüsusilə ağır cinayət” formasında verilmişdir. Adı çəkilən maddənin 5-ci hissəsinə görə belə cinayətlərə görə on iki ildən artıq azadlıqdan məhrumetmə cəzası və ya daha ağır cəza tətbiq edilir.

Üçüncüsü, Konstitusiyanın ayrı-ayrı müddələrinin pozulmasıyla bağlı Cinayət Məcəlləsində çoxsaylı normalar var. Məsələn, Konstitusiyanın 13-cü maddəsində ehtiva edilən mülkiyyət hüququnun pozulmasıyla bağlı sözü gedən məəcəllədə mülkiyyət əleyhinə olan cinayətlər fəslə var; Konstitusiyada müəyyən edilən insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarıyla bağlı normaların pozulmasına görə məəcəllədə şəxsiyyət əleyhinə olan cinayətlər fəslə nəzərdə

tutulub. O cümlədən, korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlərlə bağlı Cinayət Məcəlləsində xüsusi fəsil mövcuddur. Məsələn, Məcəllənin 308.1 maddəsinə görə “Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə, yəni vəzifəli şəxsin xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar özü və ya üçüncü şəxslər üçün qanunsuz üstünlük əldə etmək məqsədilə öz qulluq səlahiyyətlərindən qulluq mənafeyinə qəsdən zidd olaraq istifadə etməsi və ya qulluq mənafeyi tələb etdiyi halda istifadə etməməsi fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeələrinə, yaxud cəmiyyətin və ya dövlətin qanunla qorunan mənafeələrinə mühüm zərər vurduqda – min manatdan iki min manatadək miqdarda cərimə və ya üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Məcəllənin 308.2-ci maddəsində isə deyilir ki, Cinayət Məcəlləsinin 308.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda və ya seçkinin (referendumun) nəticələrinə təsir məqsədilə törədildikdə - üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ildən səkkiz ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

Və yaxud Cinayət Məcəlləsinin “Vəzifə səlahiyyətlərini aşma” adlanan 309-cu maddəsində deyilir: “1. Vəzifəli şəxs

tərəfindən xidməti səlahiyyətlərinin hüduqlarından açıq-aşkar surətdə kənara çıxan hərəkətlər etməsi fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafələrinə, yaxud cəmiyyət və ya dövlətin qanunla qorunan mənafələrinə mühüm zərər vurduqda - min manatdan iki min manatadək miqdarda cərimə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır. 2. Bu Məcəllənin 309.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş əməllər zor tətbiq etməklə və ya zor tətbiq etmə hədəsi ilə törədildikdə, yaxud silah və digər xüsusi vasitələrdən istifadə etməklə törədildikdə və ya ağır nəticələrə səbəb olduqda - üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə, üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrumetmə ilə cəzalandırılır.

Belə maddələri daha da sadalamaq olar. Amma hesab edirəm ki, qoyulan sualın cavabı kimi deyilənlər az-çox mənzərə yaradır.

2017

III. Demokratiya və beynəlxalq hüquq

3.1. Beynəlxalq hüququn əsas prinsipləri arasında ziddiyyət varmı?

Beynəlxalq hüququn əsas prinsipləri beynəlxalq münasibətlərin məcburi davranış normalarıdır.³⁶ Bura Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Nizamnaməsi və Avropada Təhlükəsizlik və Əməkdaşlıq Müşavirəsinin (ATƏM) 1975-ci il Zirvə aktında normativləşdirilən 10 prinsip daxildir:

- 1) güc tətbiq etməmək və ya güclə hədələməmək;
- 2) beynəlxalq mübahisələri dinc yolla həll etmək;
- 3) bir-birinin daxili işlərinə qarışmamaq;
- 4) dövlətlərin BMT Nizamnaməsinə uyğun olaraq bir-biri ilə əməkdaşlıq etməsi;
- 5) xalqların hüquq bərabərliyi və öz müqəddəratını təyinetməsi;
- 6) dövlətlərin suveren bərabərliyi;
- 7) dövlətlərin BMT Nizamnaməsinə uyğun olaraq öz üzərlərinə götürdükləri öhdəlikləri vicdanla yerinə yetirməsi (*pacta sunt servanda*);
- 8) sərhədlərin toxunulmazlığı;
- 9) dövlətlərin ərazi bütövlüyü;
- 10) əsas insan hüquq və azadlıqlarına hörmət...

³⁶ N.J.Schrijver, Internationaal recht begrepen, Den Haag, 2014, s. 36.

Nəzəriyyə və praktikada bəzən beynəlxalq hüququn prinsipləri arasında, xüsusən “dövlətlərin ərazi bütövlüyü” ilə “xalqların hüquq bərabərliyi və öz müqəddəratını təyinetməsi” prinsipləri arasında ziddiyyətlərin (kolliziyanın) mövcud olması iddialarına təsadüf edilir.³⁷

Hesab edirik ki, belə iddiaların cavabını ilk növbədə həmin prinsipləri normativləşdirən hüquqi aktlarda tapmaq lazımdır. 1970-ci ildə BMT Baş Məclisi tərəfindən qəbul edilən Beynəlxalq hüququn prinsipləri haqqında Bəyannamədə göstərilir ki, “xalqların hüquq bərabərliyi və öz müqəddəratını təyinetməsi” prinsipi dövlətin ərazisinin bir hissəsinin ondan ayrılmasını, və ya onun bütövlüklə parçalanmasını sanksiyalaşdırmaq, və ya buna həvəsləndirmək kimi tövsif edilə bilməz³⁸. Yuxarıda istinad etdiyimiz ATƏM-in 1975-ci il Zirvə aktında isə göstərilir ki, “iştirakçı dövlətlər “xalqların hüquq bərabərliyi və öz müqəddəratını təyinetməsi” prinsipinə hörmət etməklə, BMT Nizamnaməsinin məqsəd və prinsipləri və o cümlədən dövlətlərin ərazi bütövlüyü də daxil olmaqla beynəlxalq hüququn digər müvafiq normaları əsasında

³⁷ А.Абилов, Права человека в международном праве и конституционном праве стран- членов СНГ (на примере конституции Азербайджанской Республики), Баку, 1999, с. 32.

³⁸ Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций. Un.org (axtar:.. Декларация о принципах международного права).

hərəkət edəcəklər”³⁹. Qeyd edilən sitatda “dövlətlərin ərazi bütövlüyü” prinsipinə xüsusi vurğu edilməsi adi çəkilən prinsiplərin arasında ziddiyyətin mövcudluğu barədə iddialara aydınlıq gətirir və bir mənalı olaraq “xalqların hüquq bərabərliyi və öz müqəddəratını təyinetməsi”ni “dövlətlərin ərazi bütövlüyü” çərçivəsində normativləşdirir.

Bu yanaşma hazırda müasir beynəlxalq münasibətlər sistemində də hakim mövqe kimi qəbul edilir və son vaxtlar İspaniyada baş qaldıran Kataloniya məsələsində də beynəlxalq ictimaiyyət bu xəttə sadıqlığını bir daha nümayiş etdirdi. Bu baxımdan Dağlıq Qarabağ konfliktini ilə bağlı analoji mövqenin BMT, Avropa Birliyi və digər nüfuzlu beynəlxalq qurumlar tərəfindən sərgilənməsi təsadüfi deyil, bu məsələdə müasir beynəlxalq hüququn Azərbaycan Respublikasının tərəfində olmasının göstəricisindən irəli gəlir.

Beynəlxalq hüququn bütün subyektlərinin bu prinsiplərə riayət etməsi məcburidir. Bu prinsiplərə səs vermək deyil, onlara xilaf çıxmaq məsuliyyət doğurur.

Beynəlxalq hüquq subyektlərinin, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq münasibətlər sistemində bu prinsiplərə müvafiq olaraq özlərini aparması ilk növbədə

³⁹ Совещание по безопасности и сотрудничеству в Европе. Заключительный Акт. Хельсинки 1975. Osce.org (axtar: Заключительный Акт).

onların vəzifəsi, ikinci növbədə isə planetimizin mövcüd durumu ilə bağlıdır. Bunun əksi öz-özünə ittiham aktı oxumaq kimi qiymətləndirilməlidir...

29-03-2018

3.2. İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyənnamənin 65 illiyinə

İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyənnamənin⁴⁰ qəbulundan 65 il keçir. Onun qəbul edildiyi gün – 10 dekabr dünyada insan hüquqları günü kimi qeyd edilir. Bu münasibətlə insan hüquqlarına dəyər verən hər bir şəxsi təbrik edirəm və onların hər birini imkanları daxilində özünün, yaxınlarının, dostlarının, tanışlarının, ətrafdakılarının və dünyada hüququ pozulan hər bir fərdin hüququnun pozulmasına qarşı mübarizəyə qalmağa çağırıram.

Təəssüf ki, Azərbaycandakı avtoritar rejim bu günlərdə də ənənəsinə sadıq qaldı, saxta və qurama ittihamlarla Azərbaycan cəmiyyətinin fəal kəsimini zindana atmaqda davam edir. Bu gün “Azadxeber.net” saytının baş redaktoru Nicat Əliyev və digər inanlı insanların qondarma cinayət işi üzrə hökm oxunub. Medianın diqqətindən kənarda qalan, mənim facebook dostum, hüquq müdafiəçisi Musa Rahimə, güya "19 yaşlı bir gəncin

⁴⁰ Bu sənədin Azərbaycan dilindəki rəsmi mətni ilə ohchr.org saytından tanış ola bilərsiniz.

boğazından qızıl boyunbağısını oğurlayıb" ittihamı ilə, 4 il 6 ay müddətinə cəza kəsilib. Əlbəttə ki, cəmiyyətin birgə müqaviməti olmasa, avtoritar rejimin cəbr aparatı getdikcə azğınlaşacaqdır.

Dünyada insan hüquqlarının qələbəsi mütləqdir. Ortada sadəcə bir zaman məsələsi var. Bu gün vətəndaşlarımızı barmaqlıqlar arasına göndərən səlahiyyət sahiblərinin də nə vaxtsa əməllərinə görə məsuliyyət daşıyacaqları mütləqdir.

İnsan hüquqlarına hörmət edək və onlar uğrunda mübarizə aparaq.

09-12-2013

3.3. Avropa İttifaqı tarixin möcüzəsi, bəşəriyyətin ən böyük nəəliyyətidir

Avropa İttifaqında (Aİ) (Avropa Birliyi də deyilir) onlarla xalqın (millətin) təmsil olunduğu 28 Avropa dövləti bir bayraq altında özlərinin ümumi maraqları üçün bərabərhüquqlu əsaslarla birləşib.⁴¹

Avropa İttifaqı daşdığı parametrlərə görə bir beynəlxalq təşkilat statusundan çox qabağa gedib, amma eyni zamanda özünün müstəqil supranational institutlarına

⁴¹ F.Amténbrink & H.H.B.Vedder, *Recht van de Europese Unie*, Den Haag, 2010, s. 477.

baxmayaraq, o, bu günə qədərki heç bir dövlət formasını da ehtiva etmir. Aİ başəriyyətin XX-ci əsrdə kəşf etdiyi yeni tipli siyasi təsisatdır. Analoji bir təsisatın, tutaq ki, Cənubi Qafqazda mövcud olacağı təqdirdə nə qədər qanlı lokal konfliktlərin aradan çıxacağı yalnız təsəvvür edilə bilər.

Aİ-nin daimi fəaliyyət göstərən orqanları aşağıdakılardır: Avropa Komissiyası (icra hakimiyyəti simasında), Avropa Parlamenti və Aİ Şurası (qanunverici hakimiyyəti simasında), Avropa Ədliyyə Məhkəməsi (məhkəmə hakimiyyəti simasında), Avropa Şurası (Strasburqda mərkəzi qərargahı yerləşən analoji adlı təşkilatla qarışdırmayaq, burada üzv dövlətlərin dövlət başçıları təmsil olunur) və Avropa Mərkəzi Bankı⁴².

İki dünya müharibəsinə səbəb və məkan olan Avropa özünün başbilənlərinin ortaya qoyduğu zəhmət və enerji hesabına bu yolla tək xilas edilməyib, həm də hər bir insanın rahat yaşam məkanına çevrilib...

19-08-2017

3.4. Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi və insan hüquqları dүşmənlərinin təqibi

Məlumdur ki, insan hüquqları beynəlxalq əməkdaşlığın predmetidir. Onun çərçivəsilə bağlı ümumqəbul edilmiş

⁴² C.Bakker, Europees recht, Amsterdam, 2014, s. 89.

beynəlxalq standartlar mövcuddur. Müasir beynəlxalq hüquq nəinki beynəlxalq səviyyədə insan hüquqlarıyla bağlı standartları müəyyən edir, həm də onun səmərəli müdafiəsiylə bağlı mexanizmlər üzərində düşünür.

Beynəlxalq hüquq yaradıcıları olan dövlətlər bir qayda olaraq ayrı-ayrı fərdlərə (individlərə) hansısa məsələdə beynəlxalq hüququn subyekti statusu verməyə yumşaq desək çəkinir və bunu bir qayda olaraq özlərinin suverenliklərinin məhdudlaşdırılması kimi qiymətləndirirlər. Amma düşünürəm ki, bu məsələdə şəxsi hakimiyyətlərinə maneə yaratmamaq istəyinin çəkisi xüsusən anti-demokratik dövlətlər üçün daha ağırdır.

Hazırda universal və regional səviyyədə insan hüquqlarının müxtəlif müdafiə mexanizmləri mövcuddur. Universal səviyyədə bu işlərlə BMT məşğul olur. 1993-cü ildə fəaliyyətə başlayan BMT-nin İnsan hüquqları üzrə Ali Komissarlığı, Mülki və siyasi hüquqlar haqqında BMT Paktı çərçivəsində fəaliyyət göstərən İnsan hüquqları Komissiyası (analoji orqanlar insan hüquqlarıyla bağlı digər BMT Konvensiyaları çərçivəsində də mövcuddur), 2006-cı ildə BMT Baş Məclisi tərəfindən əsası qoyulan İnsan Hüquqları Şurası və s. mexanizmlər bu qəbildəndir.

Təəssüf ki, hələ onların heç birini birbaşa təsir etmə gücünə malik səmərəli mexanizm adlandırmaq mümkün deyil. Ümumiyyətlə, hazırda ən səmərəli mexanizm kimi regional səviyyədə fəaliyyət göstərən, 1950-ci il İnsan

hüquqları və əsas azadlıqların müdafiəsi haqqında Avropa Konvensiyasının müdafiə mexanizmi hesab edilən Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsidir ki, onun da səmərəlilik baxımından çox ciddi təkamülə ehtiyacı var.

Ümumən, bu növ müdafiə mexanizmlərin 65 illik inkişaf tarixinə nəzər yetirsək prosesdə onların ilbəlil təkmilləşmə tendensiyasını da görməmək mümkün deyil. Bu baxımından nisbətən cavan olan Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi (BCM)⁴³ bir mexanizm kimi diqqəti çəkməyə bilməz. Biz bu qısa informativ və bir az da analiz xarakteri daşıyan yazımızda BCM mexanizmi barədə ümumi məlumat və əsasən də bu mexanizm vasitəsilə insan hüquqları düşmənlərinin təqibinin mümkünlüyünü araşdıracağıq.

Bir az tarix. BCM – bu qurum 2002-ci ildən qərərgahı Haaqa şəhərində olmaqla daimi fəaliyyət göstərir. Beynəlxalq səviyyədə belə bir qurumun yaradılması ideyası ikinci dünya müharibəsindən dərhal sonra meydana gəlmişdir. Hələ 1948-ci ildə Beynəlxalq Hüquq Komissiyası BMT-dən beynəlxalq cinayət məhkəmə qurumu yaradılmasına bağlı tapşırıq alsa da, bu istiqamətdə işlər müxtəlif səbəblər üzündən yalnız 50 ildən sonra yekunlaşa bilib və 1998-ci ildə Romada Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi Statutunun imzalanması baş tutub.

⁴³ A.Nollkaemper, Kern van het internationaal publiekrecht, Den Haag, 2011, s. 479-482.

Deməli, BCM-nin fəaliyyətinin hüquqi əsası qeyd edilən beynəlxalq müqavilə – Statutdur. BCM tez-tez əvvəllər fəaliyyət göstərmiş Nurenberg, Tokio, keçmiş Yuqoslaviya və Ruanda tribunallarıla müqayisə edilir.

BCM yaradılması BMT-nin təsisindən sonra beynəlxalq hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi istiqamətində ən mühüm addım hesab edilir. Daimi fəaliyyət göstərən məhkəmə orqanı olmaqla BCM-nin əsas funksiyası onun Statutunun girişində deyildiyi kimi “dünyada sülhə, təhlükəsizliyə və rifahə” təhlükə törədilməsində təqsirləndirilən şəxsləri mühakimə etməkdir. Bununla BCM Statutunda nəzərdə tutulan cinayətlərin mühakiməsi dövlətin suverenlikdən irəli gələn müstəsna səlahiyyətindən çıxarılmış, həm də sözü gedən Məhkəmənin səlahiyyətinə verilmişdir.

Bu günə 124 ölkə Statutu imzalayaraq BCM-də iştirakçı statusu alıb. ABŞ, Rusiya, İran, Ermənistan və bir sıra başqa dövlətlər Statusu imzalasalar da, onu hələ ki, ratifikasiya etməyiblər.

BCM-nin tərkibi. Məhkəmə 18 hakimdən ibarət olmaqla 3 palatadan ibarətdir: 1) mühakimə icraatı; 2) apelyasiya icraatı; 3) ibtidai icraat. Hakimlər Statuta üzv olan dövlətlərin ümumi yığıncağında gizli səsvermə yoluyla, təkrar seçilmə hüququ olmadan, 9 il müddətinə seçilir. İnzibati işlər Dəftərxana tərəfindən aparılır. Bununla yanaşı Məhkəmədə ittiham funksiyasını daşıyan Prokurorluq

qurumu ayrıca orqan kimi fəaliyyət göstərir. Ona hakimlər kimi eyni qaydada seçilən prokuror başçılıq edir. Onun bir neçə müavini var.

BCM-nin mühakimə etdiyi cinayətlər. Səlahiyyətləri Statutla müəyyənləşdirilən Məhkəmə dövlətləri deyil, fiziki şəxsləri mühakimə edir. O, aşağıdakı cinayətlərin istintaqı və mühakiməsini aparmağa səlahiyyətlidir: 1) soyqırım; 2) insanlıq əleyhinə cinayətlər; 3) hərbi cinayətlər; 4) təcavüz.

Statut soyqırımla bağlı 1948-ci il Konvensiyasında verilən tərfi əsas götürüb. Bu barədə kitabın sonrakı paraqrafında (3.5. Xocalı soyqırımının ildönümünə) ətraflı bəhs ediləcək.

Statut **insanlıq əleyhinə olan cinayətlərə** aşağıdakıları aid edir:

- 1) öldürmək;
- 2) məhv etmək;
- 3) köləlik (quldarlıq);
- 4) deportasiya etmə və ya əhalinin zorla köçürülməsi;
- 5) beynəlxalq hüququn fundamental qaydalarının pozulmasıyla müşayiət olunan həbs və ya fiziki azadlıqdan digər ağır formada məhrumetmə;
- 6) işgəncə;
- 7) zorlama, cinsi köləlik, məcburi fahişəlik, məcburi hamiləlik, məcburi sterilizasiya və ya hər hansı digər ağır cinsi zorakılıq formaları;

- 8) siyasi, irqi, milli, etnik, mədəni, dini, cins və başqa əlamətlərə görə hər hansı bir qrupun və ya icmanın beynəlxalq hüquqla bir araya sığmayan təqibi;
- 9) şəxslərin məcburi yoxa çıxması;
- 10) aparteid cinayəti;
- 11) qəsdən ağır əzab və ya fiziki və psixoloji sağlamlığa ağır xəsarətlə müşayət olunan digər analoji qeyri-insani əməllər (bax: Statutun 7-ci maddəsi).

Göründüyü kimi BCM-nin Statutunda insanlıq əleyhinə olan cinayətlərin geniş spektri nəzərdə tutulub və bu cinayətlərin hər birinin istintaqı BCM-nin icraatında ola bilər.

Hərbi cinayətlərə gəldikdə isə qısa şəkildə deyə bilərik ki, Statut onun anlayışını müəyyən edərkən bu məsələyə 1949-cu il Cenevrə Konvensiyalarının yanaşmasını əsas götürüb (Statutun 8-ci maddəsi).

Təcavüz cinayəti Statuta salınsa da, onun anlayışı və BCM-nin bu cinayətlə bağlı yurisdiksiyasının şərtləri müəyyən edilmədiyindən həmin norma bu günə deklorativ hesab edilir. Gələcəkdə Statutun bununla bağlı təkmilləşdirilməsi nəzərdə tutulur (bax: Statutun 5-ci maddəsinin 2-ci hissəsi).

BCM-də icraatı kimlər başlaya bilər? Statutun 13-cü maddəsinə görə BCM-də icraat aşağıdakı 3 yolla başlanıla bilər:

1) qeyd edilən cinayətlərdən birinin və ya bir neçəsinin baş verdiyi situasiya Statuta tərəfdar olan dövlətin təşəbbüsü ilə BCM-nin prokuroruna təqdim edilməklə;

2) qeyd edilən cinayətlərdən birinin və ya bir neçəsinin baş verdiyi situasiya BMT Təhlükəsizlik Şurası (TŞ) tərəfindən BMT Nizamnaməsinin XVII fəslinə uyğun olaraq BCM-nin prokuroruna təqdim edilməklə. Bu zaman ərazisində sözü gedən cinayətlərin baş verdiyi dövlətin BCM Statutuna üzv olub-olmaması heç bir əhəmiyyət kəsb etmir.

3) BCM-nə zərərçəkmişlərdən, qeyri-hökumət təşkilatlarından və digər mənbələrdən daxil olan informasiyalara əsasən BCM prokurorun öz təşəbbüsü ilə (*proprio motu*). Bu halda prokuror daxil olan informasiyaları kifayət hesab etmədikdə, o, iş üzrə əlavə informasiya toplamaq üçün üzv dövlətlərə, beynəlxalq təşkilatlara və qeyri-hökumət təşkilatlarına müraciət edə bilər. Həmin informasiyalar əsasında prokuror istintaq icraatına başlamasını məqbul hesab etdikdə bu barədə o, Məhkəmənin İbtidai icraat palatasına cinayət işinin istintaqına başlamaq üçün sanksiya verilməsi xahişiylə müraciət edir.

Prosedur. BCM-də prosedurun ümumi əsasları Statutla müəyyən edilərək qaydalarla təsdiqlənib. Bu barədə geniş qaydalar isə BCM-nin Reqlamentində müəyyən edilib. Məhkəmə çıxartdığı hökmlə 30 ilə qədər və ya ömürlük azadlıqdan

məhrumətmə cəzası müəyyən edə bilər. Statuta görə ölüm cəzası tətbiq edilə bilməz.

Məhkəmənin çıxardığı hökm BCM-nin nəzarəti altında üzv dövlətlərdə icraya yönəldilir. Hökmdən apelyasiya şikayəti verilə bilər.

Təcrübə. BCM artıq 2002-ci ildən fəaliyyətdədir. İndiyə kimi Məhkəmə 8-i Afrika qitəsində olmaqla dünyanın 9 ölkəsində cinayət təqibiylə bağlı istintaq aparıb. Xronoloji ardıcılıq belədir: 1) Uqanda; 2) Konqo (BCM-nin təcrübəsində Konqo-Kinşasa gedir); 3) Mərkəzi Afrika Respublikası (MAR) (müxtəlif dövrlərdə iki istintaq); 4) Darfur (Sudan); 5) Keniya; 6) Liviya; 7) Kot-d'İvuar (İvoorkust); 8) Mali; 9) Gürcüstan.

Uqanda, Konqo, MAR və Mali cinayət istintaq prosedurunu başlamaq üçün özləri BCM-də təşəbbüs göstərmiş, Sudan və Liviya işlərində təşəbbüs BMT Təhlükəsizlik Şurasından gəlib, Keniya, Kot-d'İvuar və Gürcüstan işlərində isə cinayət istintaqı prosedurunun təşəbbüscüsü BCM-nin prokuroru olub.

BMT Təhlükəsizlik Şurasının təşəbbüsü ilə qaldırılan Sudan və Liviya işlərində adı keçən dövlətlər Statutda tərəf deyillər. Bunu qeyd etməyi ona görə vacib hesab etdik ki, BCM-də prosedurun başlanması üçün aidiyyəti dövlətin Statutun iştirakçısı olması vacib deyildir. Bu da BCM-ni digər beynəlxalq mexanizmlərindən fərqləndirən cəhətdir.

Sudanla bağlı 2005-ci ildə başlanan prosedur 2011-ci ildə Sudanın fəaliyyətdə olan prezidenti də daxil olmaqla 4 təqsirləndirilən şəxsə ittiham irəli sürülməsiylə başa çatıb. Liviya işinə isə Müəmmər əl-Qəzzafinin ölümü əsas gətirilərək xitam verilib.

Keniya işi. Prokurorun təşəbbüsü ilə araşdırma aparılan ilk ölkə Kenyadır. Bu ölkədə 2008-ci ilin əvvəlində keçirilən prezident seçkiləri zorakılıqla müşayiət olunmuş, təxminən 1500-ə qədər adam ölmüşdü. Onların üçdə biri polis gülləsinə düş gəlmişdi. Araşdırma 2009-cü ildə başladı. Artıq 2010-cu ilin dekabrında prokuror dördü nazir olmaqla 6 şübhəli şəxsə ittiham irəli sürdü. Onlar adam öldürməkdə, insanları əsasız təqib etməkdə, işgəncə verməkdə, zorlamada və insanlığa qarşı digər cinayətlər törətməkdə təqsirləndirildi.

BCM-nin belə gedişi rəsmi Keniya təmsilçilərinin hiddətinə səbəb oldu və Keniya parlamenti 22 dekabr 2010-cu ildə Məhkəmə ilə əməkdaşlığa xitam vermək haqqında qərar çıxardı. Kenya parlamenti BCM-ni müstəmləkəçi adlandırır, onu yalnız afrikalılara qarşı olmaqda ittiham etdi. Artıq gec idi. Heç nə BCM-də sözü gedən icraatın dayandırılmasına mane ola bilməzdi.

Keniya hökuməti 8 fevral 2011-ci il tarixdə BMT Təhlükəsizlik Şurasına müraciət edərək, BCM-də icraatı dayandırmağı xahiş etdi. Xahiş Keniyada məhkəmə sisteminin kifayət qədər təkmil olması və dövlətdaxili

məhkəmələr vasitəsilə sözü gedən cinayətlərin istintaqının aparılmasının mümkün olmasıyla əsaslandırıldı.

Təhlükəsizlik Şurası Keniyanın xahişini qəbul etmədi. BCM-nə edilən analogi tələb də rədd edildi. Məhkəmə 8 oktyabr 2014-cü ildə Keniyanın prezidentinin BCM-də şahid qismində dindirilməsinə nail oldu. Amma onun həbsi üçün sübutların kifayət olmadığı qənaətinə gəldi.

Gürcüstan işi. 27 yanvar 2016-cı ildə BCM-nin fəaliyyətində ilk dəfə olaraq Afrikadan xaric bir dövlətlə bağlı cinayət işi açılır. Gürcüstan işi də BCM-nin prokurorunun təşəbbüsüylə başlayıb. Araşdırma predmeti 2008-ci ilin iyulun 1-dən oktyabrın 10-nu arasındakı dövrdə Gürcüstanın Cənubi Osetiya regionunda baş verən müharibə cinayətləri və insanlığa qarşı törədilmiş cinayətlərdir.

Azərbaycan və BCM. Azərbaycanın xaricdən təcavüz, soyqırım və müharibə cinayətləriylə üz-üzə olmasına baxmayaraq onun adı hələ ki, Statutu imzalayan dövlətlər arasında yoxdur. Ərazisinin beşdə bir hissəsi işğal altında qalan, Xocalı soyqırımına beynəlxalq status vermək barədə düşünüən, işğal zonasında minlərlə hərbi cinayətlərin törədildiyi Azərbaycanın indiyə qədər nə üçün BCM-nə qoşulmamasının sirri nə ola bilər?

Məlumdur ki, BCM-nin Statutuna görə cavabdeh dövlətin Statuta üzv olmadığı təqdirdə belə ona qarşı istintaq hərəkətlərinə start verilməsi mümkündür. Cənubi

Koreyanın Şimali Koreyaya, Ukraynanın Rusiyaya qarşı şikayətlərində cavabdehlərin hər ikisi Statutu ratifikasiya etməyən dövlətlərdir. Yəni Ermənistanın Statutu ratifikasiya etməyəcəyi təqdirdə belə ona qarşı BCM-də icraat başlamaq təşəbbüsünün prespektivi var. Belə olan halda Azərbaycan bu imkandan niyə yararlanmaq istəmir?

BCM Statutunun müəyyən etdiyi insanlıq əleyhinə cinayətlərin dairəsini bu gün Azərbaycanda baş verənlərlə müqayisə etsək mənzərə aydın olar. Ölkə uzun müddətdir ki, siyasi məhbus problemindən yaxa qurtara bilmir və onların sayına görə Avropada liderliyi heç cürə əldən vermək istəmir. Təkcə bir fakta nəzər salaq. Yalnız bir gündə, 16 iyun 2016-cı ildə Beynəlxalq Amnistiya Təşkilatı səviyyəsində siyasi qrup mənsubiyyətinə görə 6 şəxs vicdan məhbusu elan edilir. Onların hamısı bu və ya digər formada siyasi təşkilat olaraq Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyasına bağlı idilər və hamısı da beynəlxalq hüququn fundamental qaydalarının pozulmasıyla müşayiət olunan həbs və ya fiziki azadlıqdan digər ağır formada məhrumetmə çəzasına məhkum olunublar. Bu birbaşa siyasi əlamətə görə (AXCP üzvü olmaq) bir qrup insanın beynəlxalq hüquqla bir araya sığmayan təqibinin, başqa sözlə ifadə etsək, BCM Statutunda nəzərdə tutulan insanlıq əleyhinə cinayətin törədilməsinin beynəlxalq səviyyədə etirafı idi.

Bundan irəli gələrək təəssüflə qeyd edilməlidir ki, ölkədə avtoritar rejimin mövcudluğu, bundan dolayı öz

vətəndaşlarına qarşı insanlıq əleyhinə cinayətlərin törədilməsi və ölkədə belə bir ab-havanın hökm sürməsi Azərbaycan Respublikasının BCM Statutuna qoşulmamasının səbəbi kimi görsənir...

20-06-2016

3.5. Xocalı soyqırımının ildönümünə

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə Xocalı şəhərində soyqırım (genosid) cinayəti baş verdi. Xocalı soyqırımı nəticəsində 63-ü uşaq, 106-sı qadın, 70-i qoca və qarı olmaqla, 613 Xocalı sakini qətlə yetirilib, 8 ailə tamamilə məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini, 130 uşaq valideynlərindən birini itirib, 76-sı uşaq olmaqla, 487 nəfər yaralanıb. 1275 nəfər əsir götürülüb. Əsir götürülənlərdən 150 nəfərinin, o cümlədən 68 qadın və 26 uşağın taleyi bu günədək məlum deyil⁴⁴.

Soyqırım cinayəti bəşəriyyət əleyhinə cinayət olduğuna görə onun anlayışı (definisiyası) beynəlxalq qanunla (konvensiya) müəyyən edilib. 1948-ci ildə qəbul edilən "Genosid cinayətinin qarşısının alınması və onun cəzalandırılması haqqında" Konvensiyanın 2-ci maddəsində soyqırım cinayətinə aşağıdakı kimi anlayış verilib.

⁴⁴ Azerbaijan: Baku Presses Genocide Recognition Campaign for Khojaly. Eurasianet.org (axtar: Khojaly).

"Bu Konvensiyada «soyqırımı» dedikdə, hər hansı milli, etnik, irqi, yaxud dini qrupu tam və ya qismən məhv etmək məqsədilə törədilən aşağıdakı hərəkətlər başa düşülür:

- a) bu cür qrupun üzvlərinin öldürülməsi;
- b) bu cür qrupun üzvlərinə ağır bədən xəsarəti, yaxud əqli xətər yetirilməsi;
- c) hər hansı qrup üçün qəsdən onun tam, yaxud qismən fiziki məhvini nəzərdə tutan həyat şəraiti yaradılması;
- d) bu cür qrupda doğumun qarşısını almağa yönəldilmiş tədbirlərin görülməsi;

e) uşaqların zorla bir insan qrupundan alınıb başqasına verilməsi".

Soyqırım cinayətinin anlayışı beynəlxalq səviyyədə müəyyən edildiyi kimi onun istintaqı və cəzalandırılmasıyla bağlı da beynəlxalq səviyyədə qurum fəaliyyət göstərir. Əvvəlki paraqrafda qeyd etdiyimiz kimi, bu, Haaqada fəaliyyət göstərən Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsidir. Azərbaycan sözügedən qurumun təsis sənədi olan Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi haqqında Roma Statutuna qoşulmadığına görə bu quruma Azərbaycanın müraciət etmək hüququ yoxdur.

Xocalı soyqırımı cinayəti cəzasız qalıb. Bunun məsuliyyəti ilk növbədə Azərbaycan rəsimlərinin üzərindədir.

Allah Xocalı soyqırım qurbanlarına rəhmət eləsin!

25-02-2014

3.6. Qarabağ probleminə belə münasibət yolverilməzdir

Xarici dövlətlərdə, xüsusən demokratik ölkələrdə Azərbaycan səfirlikləri özlərinin əsas funksiyalarını kənara qoyub, bütün güclərini Azərbaycan vətəndaşları haqqında danos toplayıb Bakıya göndərməyə yönəldiblər. İnsafən, bu işi danosçuları vasitəsilə çox yaxşı da bacarırlar. Amma Azərbaycan səfirliklərinin dövlətin maraqlarını müdafiə etməklə bağlı isə elementar anlayışları yoxdur. Bu Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətinin prioritet məsələlərindən biri olan Qarabağla bağlı özünü xüsusilə biruzə verir.

Dağlıq Qarabağla bağlı erməni tərəfi Avropa ölkələrində mütəmadi konfranslar keçirdir. Ora imkanlarından istifadə edib yerli cəmiyyətin nüfuzlu, sözü keçən insanlarını yığmaq istəyir. Onlar adətən tədbirlərini pulları olmadığına görə havayı və ya tanışlıqla kirayə etdikləri ucuz bir zalda keçirdirlər. Tədbirə 6 ay qalmış elan verər, ona elmi-praktik don geyindirər və tədbirin daha çox rezonans doğurması üçün hər şeyi edirlər. Bizim səfirliklərimiz isə ora-bura etiraz məktubları yazmaqla belə tədbirlərə ancaq kömək etmiş olurlar. Çox vaxt məhz Azərbaycan səfirliklərinin fəaliyyəti nəticəsində ermənilərin təşkil etdiyi tədbirlərdən bütün ölkə xəbər tutur. Necə deyərlər, qaş düzəldən yerdən gözü də vurub çıxartdırlar. Nəticədə ölkənin az qala bütün qəzetləri Azərbaycan səfirliyinin məsələyə anti-demokratik yanaşmasından danışır və deyirlər ki, “bura Azərbaycan deyil, söz azadlığı var, hər kəs özünü sərbəst şəkildə ifadə edə bilər”.

Beynəlxalq hüquq tam şəkildə Qarabağ konfliktlə bağlı Azərbaycan Respublikasının tərəfindədir. Azərbaycan torpaqları uzun müddətdir ki, işğal altındadır, dövlətin ərazi bütövlüyünə qəsd edilib və Azərbaycana qarşı təcavüz davam edir. Belə halda erməni tərəfinin məsələ ilə bağlı keçirtdiyi tədbirlər Azərbaycanın haqlı mövqeyini müdafiə etmək üçün ən yaxşı tribunadır. Tədbirə mövcüd imkanlardan istifadə etməklə qatılmaq, orada Azərbaycanın haqq səsinə demək əvəzinə səfirlik hansı dövlətdə fəaliyyət göstərməsini unudaraq, azərbaycansayağı hərəkət etməyə üstünlük verir, ora-bura tədbiri qadağan etmək tələbilə məktub yazmaqla işini bitmiş hesab edir. Onlar unudurlar ki, Avropada məsələyə belə yanaşmalar söz və birləşmə azadlıqlarına zidd hesab edilir.

Yeri gəlmişkən Azərbaycan rəsmiləri də xaricdə Dağlıq Qarabağla bağlı tədbir keçirdirlər. Adətən belə tədbirlər üçün ölkənin ən bahalı zalları icarəyə götürülür, orda Azərbaycandan gələn məmurlardan, diasporaçılardan və siyasi mühacirlərdən qeyri kimsə iştirak etməz, necə deyərlər özləri deyər, özləri də eşidərlər.

05-11-2015

3.7. Ermənistanın qondarma Dağlıq Qarabağı tanıması nə vəd edir?

Ermənistanın qondarma Dağlıq Qarabağı tanımağa hazırlaşması haqda xəbərlər gündəmdədir. Belə bir olayın baş verə biləcəyi təqdirdə Dağlıq Qarabağ konfliktiylə bağlı tərəflər üçün hansı yeni situasiyanın yaranacağı və bunun onlar üçün hansı müsbət və mənfi cəhətləri doğuracağı maraqlı məsələdir. Təbii ki, belə vəziyyətdə bir tərəfin özü üçün pozitiv hesab etdiyi məqam digər tərəf üçün neqativ effekt doğuracağına hesablanır və ya əksinə.

Aksiyanın təşəbbüsçüsü Ermənistandır və erməni tərəfi bununla bağlı müxtəlif arqumentlər səsləndirir. Orda belə hesab edirlər ki, Dağlıq Qarabağın tanınması Ermənistanın konfliktdə iştirakını rəsmiləşdirəcək. Bununla erməni tərəfi açıq şəkildə dünyaya mesaj verir ki, “biz bu konfliktdə varıq, yəni təcavüz prosesində iştirak etmişik, amma bu rəsmi deyil, indiyə kimi qeyri rəsmi formada baş vermişdir”. Ermənilərin belə aksiyadan digər gözləntisi tanınma aktının qondarma Dağlıq Qarabağa beynəlxalq hüququn subyekti statusu verə biləcəyilə bağlı ümidləridir.

Bu olayın Azərbaycan üçün müsbət və mənfi cəhətlərinə keçməzdən əvvəl erməni tərəfinin hər iki arqumentinə qısa münasibət bildirmək yerinə düşər. Ermənistan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin təşəbbüsçüsü olmaqla yanaşı, bu günə kimi həm də faktiki tərəfdir. Bütün dünya bilir ki, Dağlıq Qarabağda müharibə Qarabağın erməni əhalisiylə

Azərbaycan arasında deyil, Ermənistan Azərbaycan arasındadır. Bu mənada erməni tərəfin tanıma aktı faktiki situasiyaya necə deyərlər, nə isti, nə də soyuq təsiri ola bilməz.

Tanınma aktıyla qondarma Dağlıq Qarabağın beynəlxalq hüquq subyektinə çevirməsinin də prespektivi sıfıra bərabərdir. Ermənistandan sonra Afrika cəngəlliklərində hansısa banan ölkənin beynəlxalq erməni diasporunun çabaları nəticəsində analogi addımı belə Ermənistanın prespektivdə nəzərdə tutduğu məqsədə çatma ilə nəticələnə bilməz. Ən azından keçmiş SSRİ məkanında analogi konfliktlərlə bağlı ortada təcrübə mövcuddur.

Ermənistanın qondarma Dağlıq Qarabağı tanıması
Azərbaycana nə vəd edə bilər?

Birincisi, hesab edirəm ki, belə bir aksiya konfliktin son 22 ildə mövcud olan statusu üçün yeni situasiya yaradacaq. Azərbaycan 1994-cü il rusvayçı Bişkek atəşkəs sazişindən yaxa qurtaracaq.

İkincisi, bu aksiyanın Azərbaycan üçün pozitiv hesab oluna biləcək məqamı onun beynəlxalq münasibətlər sistemində Ermənistanın üzərinə daha şəstlə yeriməsinə şərait yaratması ola bilər. Əlbəttə ki, söhbət Azərbaycanın tərəfində olan müasir beynəlxalq hüququn bu konfliktə münasibətdə realizə olunması üçün diplomatik savaştan gedir.

Üçüncüsü, Azərbaycan indiyə kimi beynəlxalq strukturlar (BMT, ATƏT. Avropa Şurası) qarşısında götürdüyü və

özündə münaqişənin dinc yolla nizama salınmasını ehtiva edən öhdəliyindən xilas olar və Azərbaycan BMT Nizamnaməsiylə ona verilən təzavüzdən istənilən vaxt müdafiə olunma, öz torpaqlarını təcavüzkdən xilas olmaq və bunun üçün zor tətbiq etmək, yəni müharibə aparmaq hüququnu qazanmış olar.

Yeni yaranacaq situasiyadan faydalana bilmək şansının realizəsi isə artıq dövlətimizin baş bilənlərinin bacarığından asılı olacaq...

05-05-2016

3.8. ABŞ-ın Kaliforniya ştatının Dağlıq Qarabağın müstəqilliyini rəsmən tanımasıyla bağlı

Tanınma bir beynəlxalq hüquqi hadisədir. Bu zaman bir dövlət digər dövlət iddiasında olmaq istəyən qurumun belə iddiasını birtərəfli qaydada etiraf edir, yəni onu dövlət kimi tanıyır. Belə etiraf tərəflər arasında olan sonrakı münasibətlərə beynəlxalq hüquqi don geyindirir.

Tanınma zamanı ona iddia edən qurumun effektivliliyi (müəyyən əraziyə və həmin ərazidə yaşayan əhaliyə münasibətdə) və leqallığı (beynəlxalq hüquq qaydalara əsasən meydana gəlmə) əsas götürülür. Müasir beynəlxalq hüquq beynəlxalq hüququn fundamental normalarına zidd olaraq (məs. təcavüzkarlığın, aparteidin qadağasıyla bağlı

normaları pozmaqla) meydana gələn qurumların tanınmasını qeyri-hüquqi hesab edir.

Bir qayda olaraq, tanınma zamanı fəal dövlət (yəni tanıyan dövlət) belə bir aksiyanı siyasi və praqmatik maraqlar baxımından həyata keçirir. Siyasi maraqlar baxımından hansısa bir qurum uzun müddət dünyada digər dövlətlər tərəfindən qəbul edilməyə bilər, yəni tanınmaya bilər. Beynəlxalq münasibətlər tarixində belə hallara təsadüf edilir.

Deyilənlərdən çıxış etsək belə nəticəyə gəlmək olar ki, Dağlıq Qarabağın bir dövlət kimi ABŞ-ın ayrı-ayrı ştatları tərəfindən tanınması ən azından həmin ştatların siyasi maraqlarına Azərbaycan Respublikasının artıq cavab verməməsiylə bağlıdır. Yəni, Azərbaycan Respublikasının xarici siyasəti sözü gedən ştatlara münasibətdə iflasa uğrayıb. Belə vəziyyətdə ABŞ-ın ATƏT-in Minsk qrupunda həmsədrlik məsələsi və onun arbitr rolunda obyektiv çıxış edəcəyi böyük şübhə doğurur.

Tanınma prosesinin sonrakı gedışatını da mənəcə bu kontekstdən qiymətləndirmək lazımdır. Dünya birliyinin Azərbaycana hörməti artacaqlsa, bu proses zəifləyəcəkdir. Əks təqdirdə isə Dağlıq Qarabağı tanıyanların sayı çoxalacaqdır. Əlbəttə ki, Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq qaydalara hörməti, nəinki xarici, həm də daxili siyasətdə ümumqəbul edilmiş normalara münasibəti də öz sözünü deyəcəkdir...

14-05-2014

3.9. Nüvə Təhlükəsizliyi Sammitinə dəvət bir diplomatik prosedurdur

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin ABŞ Konqresindən Azərbaycan hakimiyyətinə sanksiya hədəsinin gəldiyi bir zamanda ABŞ-a dəvət edilməsi gündəmin əsas mövzularından biridir. Məsələnin mahiyyətindən xəbərsiz olan, özlərini müxtəlif çeşidli adlarla ictimaiyyətə təqdim edən bəziləri bunu az qala Azərbaycan iqtidarının, daha doğrusu Əliyev administrasiyanın böyük bir uğuru kimi qələmə verirlər.

Bundan irəli gələrək sözü gedən tədbirin formatı və tarixi haqda bəzi məsələləri qeyd etmək istəyirəm.

Söhbət Nüvə Təhlükəsizliyi Sammitinin (NTS) sayca dördüncü olan və keçirilməsi bu ilin 31 mart -1 apreldə planlaşdırılan toplantısından və Azərbaycan dövlət başçısının da ora dəvət almasından gedir. NTS – bu formatda bəzi dövlət və beynəlxalq təşkilatların toplandığı tədbirin əsası 2010-cu ildə Vaşinqtonda qoyulub və hər iki ildən bir keçirilməsi planlaşdırılıb.⁴⁵ İlk tədbirdə 47 ölkə və üç beynəlxalq təşkilat iştirak edib. Formatın əsas məqsədi dünyada nüvə terroru ilə mübarizədir. Sammit çərçivəsində bu məqsədlə tədbirlər planı müzakirə edilir və hazırlanmış beynəlxalq hüquqi sənədlərə imza atılır.

⁴⁵ Nuclear Security Summit. nl.wikipedia.org (axtar: Nuclear Security).

Planlamaya uyğun olaraq ikinci sammit 2012-ci ildə Seuldə, üçüncüsü isə 2014-cü ildə Haaqa şəhərdə keçirilib. Onu da qeyd edim ki, üçüncü sammit yaşadığım ölkənin siyasi paytaxtında keçirildiyindən onun gedişini yaxından izləmişəm. Həmin sammitdə 53 dövlət, BMT, Aİ, Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik və İnterpol iştirak edirdi.⁴⁶ Dövlətlər özlərinin hökumət və dövlət başçıları simasında tədbirə qatılmış və təbii ki, Azərbaycanı da Prezident İlham Əliyev təmsil etdirdi. Tədbirin sonunda ABŞ Prezidenti Barak Obama növbəti sammitin Vaşinqtonda keçirilməsi təşəbbüsü ilə çıxış etdi və bu Sammit tərəfindən qəbul edildi. Yəni hələ iki il əvvəl NTS-in ABŞ-da keçiriləcəyi məlum idi. Bu ilki ABŞ sammiti də bu formatda tədbirin iki il sonra harda keçirəcəyini müəyyən edəcək.

Azərbaycan NTS-in bərabərhüquqlu üzvüdür və onun özünün dövlət başçısının təmsalında tədbirə dəvət alması qeyri-adi, xüsusi diqqət çəkəcək hadisə deyil və bu beynəlxalq münasibətlərdə adi diplomatik prosedurdur.

Bu gün Azərbaycanın iqtidar yönli mediyası və avtoritar rejimdən hələ də yağlı tikə gözləyənlər ABŞ-dan Bakıya adi diplomatik etiket qaydaları çərçivəsində göndərilən bir parça kağızı əməlli-başlı avtoritar rejimin təbliği üçün reklam çarxı ediblər. Təbii ki, beynəlxalq prosedur çərçivəsində NTS katibliyi tərəfindən Bakıya göndərilən dəvətnamənin belə hay-küylü reklamı daxili auditoriyaya

⁴⁶ Nuclear Security Summit. History. Nss2016.org (axtar: history).

hesablanmışdır və bu avtoritar rejimin xeyrinə uğursuz təbliğat cəhdi kimi qəbul edilməlidir...

08-01-2016

3.10. BMT Təhlükəsizlik Şurasına üzvlük beynəlxalq nüfuz kriteriyası ola bilməz

Azərbaycan hakimiyyəti daxili auditoriyanın diqqətini ölkənin hazırkı durumundan yayındırmaq üçün tez-tez Azərbaycanın BMT Təhlükəsizlik Şurasına (TŞ) üzv seçilməsini bir argument olaraq önə çəkir. Onlar bunu az qala Azərbaycan üçün fəvqəladə əhəmiyyətli hadisə kimi qələmə verir. Dövlət başçısı İlham Əliyev deyir: "Bizim beynəlxalq nüfuzumuz həddindən artıq yüksək səviyyədədir. Bu nüfuzun təzahürüdür ki, biz BMT Təhlükəsizlik Şurasına 155 ölkənin dəstəyi ilə seçilmişik, yəni, dünyada bundan yuxarı beynəlxalq qurum yoxdur".

Əvvəla, məlumat üçün bildirək ki, BMT TŞ-nin 15 üzvü var, onlardan 5-i daimi, 10-u müvəqqəti üzvlərdir. Müvəqqəti üzvlər BMT-yə üzv olan dövlətlər sırasından növbə ilə 2 il müddətinə seçilir. Azərbaycan da BMT-nin üzvüdür və onun bu təşkilatın rəhbər strukturlarına növbə ilə seçilməsi BMT Nizamnaməsi ilə bütün üzvlərə verilən ümumi hüquqdan irəli gəlir. BMT TŞ-da təmsil olunmaq üçün hər regionun kvotası var və məlum regionundan olan ölkələr növbə ilə bu quruma üzv seçilir. Məsələn, hazırda Latin

Amerikasından Qvatemala, Afrikadan Azərbaycanda çox az adama məlum olan Toqo kimi dövlətlər də BMT TŞ-nın üzvüdürlər.

Ölkənin nüfuzunu ortaya qoyan kriteriyalara onun hansısı beynəlxalq qurumda təmsilçiliyi aid edilmir. Belə kriteriyalar ölkə əhalisinin, ilk növbədə isə ölkə vətəndaşlarının hüquqi, siyasi, iqtisadi, sosial vəziyyəti ilə şərtlənir. Azərbaycanda isə hüquq illüziyadır. Təkcə ali qanunvericilik orqanına mandat alveri işi belə demək üçün kifayətdir. Siyasi vəziyyət polis dəyənəyi və represiyalar üzərində qurulan avtoritarizmə əsaslanıb. İqtisadiyyat xalqa məxsus olan sərvətin hər vasitə ilə və daha sürətlə mənimsənilməsi üzərində qurulub. Sosial vəziyyət isə vətəndaşları hər vasitə ilə Azərbaycandan didərgin salınmasına hesablanmışdır. Belə rejimin nüfuzundan necə söhbət gedə bilər ki, ali dövlət hakimiyyətini mənimsəmə, insanların ölümünü sifariş etmə, adam oğurluğu, korrupsiya, ölkəni işğalda olan ərazi sayacağı idarəetmə kimi hakimiyyətin ən yuxarı təbəqəsinə qarşı danışılmaz faktlarla irəli sürülən ittihamlar sükutla qarşılanır. Dövlət başçısından isə hələ ki, bu sükutu pozmağı gözləməyə dəyməz...

26-04-2013

3.11. Avropa Birliyi Azərbaycanla readmissiya sazişi imzalamağa hazırdır

Avropa Birliyi (AB) Azərbaycanla imzalanacaq readmissiya haqqında sazişin mətnini dərc edib. Bu qurumun daxili işlər üzrə Şurası Azərbaycanla readmissiya haqqında sazişin imzalanmasına hazırdır.

İmzalanması planlaşdırılan sazişin mətni AB-nin saytında dərc edilib. Sənədə əsasən Azərbaycan tərəfi Avropa Birliyi ölkələrinə qanunsuz gedən və bu ölkələrdə qanunsuz yaşayan ölkə vətəndaşlarını geri qaytarmaq barədə üzərinə öhdəlik götürür. Bundan başqa, Azərbaycan tərəfindən verilən yaşayış icazəsi və ya vizaya malik olan, eləcə də Azərbaycan ərazisi vasitəsilə AB ərazisinə daxil olan üçüncü ölkələrin vətəndaşlarının, vətəndaşlığı olmayan şəxslərin readmissiyası haqda da rəsmi Bakının üzərinə öhdəlik qoyulur.

Öhdəliklər qarşılıqlıdır və AB tərəfi də analoji şərtlərdə bu sazişi imzalayacaq.

Tərəflər ölkədə qanunsuz yaşayan və ya readmissiyanın təsirinə düşən şəxslərin 5 iş günündən gec olmayaraq pul almadan geri qaytarılması üçün müvafiq sənədlər təqdim etməlidir. Sazişə əsasən üçüncü ölkələrin vətəndaşları və ya vətəndaşlığı olmayan şəxslərin bilavasitə təyinat ölkəsinə qaytarılması mümkün olmadıqda, tərəflər onların tranzitini məhdudlaşdırmağı öhdələrinə götürürlər.

Saziş readmissiya üzrə birgə komissiyanın yaradılmasını da nəzərdə tutur.

Xatırladaq ki, Azərbaycan və AB ötən ilin noyabrında viza rejiminin sadələşdirilməsi haqqında saziş imzalayıblar. Bu sənəd readmissiya sazişinin imzalanmasından sonra qüvvəyə minəcək. Readmissiya sazişinə Böyük Britaniya, İrlandiya, Şimal İrlandiya və Danimarka qoşulmayacaq.

AB-nin Avropa qonşuluq siyasəti və genişlənmə üzrə komissarı Ştefan Füle AB Şurasının qərarını şərh edərkən bildirib ki, artıq AB Azərbaycanla readmissiya haqqında sazişi imzalamağa hazırdır: “Bu, vətəndaşlar üçün viza rejiminin sadələşdirilməsi və asanlaşdırılması üçün vacibdir”.

12-02-2014

3.12. Azərbaycan niyə İtkin düşən Şəxslər üzrə Beynəlxalq Komissiyaya üzv deyil?

4 noyabr 2016-cı il tarixdə Niderlandda fəaliyyət göstərən Avrasiya Türk Qadınlar Birliyinin sədri Fatma xanım Aktaşın təşəbbüsü və Azərbaycandan olan qonağımız, Müharibə Veteranı Qadınlarına Sosial Yardım İctimai Birliyin rəhbəri Rada xanım Abbasın iştirakı ilə mənzil qərərgahı Haaqada yerləşən İtkin düşən Şəxslər üzrə Beynəlxalq Komissiyada

(İŞBK)⁴⁷ bir görüş keçirdik. Görüşdə İŞBK-nın rəhbərlərlə Qarabağ müharibəsində itkin düşən mülki əhalimiz: qocalar, qadınlar və uşaqların sonrakı taleyi müzakirə edildi. Rada Abbas İŞBK-nın təmsilçilərinə Qarabağ müharibəsində itkin düşənlər barədə ətraflı məlumat verdi, onlara bu barədə xeyli sənəd və materiallar təqdim etdi.

Məlumat üçün deyim ki, İŞBK beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatdır, əsas funksiyası döyüş bölgələrində, təbii fəlakətlər zamanı, habelə insan hüquqlarının pozulması çərçivəsində itkin düşən şəxslərin taleyi ilə bağlı beynəlxalq səviyyədə iş aparmaqdır. Bu təşkilat dövlətlərə kütləvi məzarlıqların aşkar edilməsi və tədqiqinə, DNA ekspertizası yolu ilə itkin düşənlərin identifikasiyasını aparmağa, habelə itkin düşənlərin axtarışı üçün struktur və institutların yaradılmasına kömək edir.

İŞBK nisbətən gənc beynəlxalq hökumətlərarası təşkilatdır, 20 il öncə ABŞ-ın keçmiş prezidenti Bill Kintonun təşəbbüsü ilə 1991-1995-ci illərdə keçmiş Yuqoslaviya ərazisində itkin düşmüş şəxslərlə bağlı məsələnin araşdırılması üçün yaradılıb, 2014-cü ildən isə İŞBK beynəlxalq təşkilat statusunu alıb.

Görüşdə eyni zamanda İŞBK-nın Qarabağ müharibəsində itkin düşmüş Azərbaycan vətəndaşların taleyi ilə maraqlanması üçün Azərbaycanın bu təşkilata üzv

⁴⁷ International Commission on Missing Persons. icmp.int.

olunmasının və bu istiqamətdə hər iki tərəfdən lazımı addımların atılmasının vacibliyi xüsusi vurğulandı...

Azərbaycan Respublikası isə hələ ki, bu təşkilata da üzv olmağa tələsmir. Səbəbi məlum deyil. Güman isə aidiyyəti məsul şəxslərin məlumatsızlığına, hərəkətsizliyinə və bu vacib məsələyə biganəliyinə gedib çıxır...

04-11-2016

3.13. İranın böyük altılıqla anlaşması nə vəd edir?

İranın dünya birliyi ilə 14 iyul 2015-ci il Vyana razılaşması tarixi hadisədir. Bu razılaşma ilə İran, ona qarşı beynəlxalq sanksiyaların ləğv edilməsi hesabına, öz üzərinə nüvə silahı əldə etməmək öhdəliyi götürdü. Bununla da 1978-ci ildən indiyə kimi bir-birinə düşmən gözü ilə baxan İran-ABŞ münasibətləri normal məcraya düşdü.

Bu anlaşma dünyada gərginliyin azaldılması istiqamətində böyük nəaliyyətdir. İran dünyada sülhün və təhlükəsizliyin bərqərar olmasına, terrorçuluqla mübarizəyə öz töhfəsini vermək imkanı qazandı.

Razılaşma nəticəsində qabaqcıl dünya ilə İranın siyasi, iqtisadi və sosial sahələrdə inteqrasiyası sürətlənəcək. İranda siyasi-hüquqi sahədə liberallaşmaya bu razılaşma təsir edəcək. Beynəlxalq sanksiyaların götürülməsi hesabına İranın iqtisadiyyatı yeni inkişaf implusları alacaq.

İqtisadi inkişaf digər dövlətlərlə sərfəli ikitərəfli əməkdaşlığa şərtləndirir. Ona görə də bundan təkə İran iqtisadiyyatı deyil, dünya iqtisadiyyatı xeyir götürəcək.

Razılaşmanın bizim region üçün də böyük əhəmiyyəti var. Əvvəla, Azərbaycanın qonşuluğunda qapalı və iqtisadi cəhətdən təcrid olunan bir dövlətdənsə, dünya birliyinin harmonik bir üzvünün, iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş bir dövlətinin olması daha məqbuldur. Şübhə yoxdur ki, Azərbaycan iqtisadiyyatı da bundan yaxşı mənada yararlanacaq.

Digər tərəfdən, Azərbaycan Respublikasının xarici siyasətində bu proseslə bağlı bir sıra korrektələr etmək lazım gələcək. Qərbin İran faktoruyla bağlı Azərbaycandakı rejimə ehtiyacı aradan qalxır. Məlumdur ki, məhz mövcud situasiya son 20 ildə Azərbaycanda demokratik institutların inkişafında ciddi əngəllərdən biri kimi qiymətləndirilir. Rəsmi Bakı Qərbin demokratiya tələblərinə qarşı hər dəfə İran faktorundan ciddi bir arqument kimi istifadə edirdi. Artıq buna ehtiyac olmayacaq və rejimin bu bəhanəsi əldən çıxmış hesab olunur. Bunun üçün Azərbaycan vətəndaşlarının "İran cəsusları" adı altında ovlanması səngiyəcək. Deməli, Azərbaycanda demokratik institutların və vətəndaş cəmiyyətinin inkişafında süni şəkildə baryer kimi göstərilən İran faktoru əhəmiyyətini itirəcək. Eyni zamanda Azərbaycanın Qərblə əməkdaşlığı və NATO ilə əlaqələri də İranı o qədər də qıcıqlandırmayacaq.

Bir sözlə İran və böyük altılığın əldə etdiyi razılaşmaya ancaq pozitiv baxmaq lazımdır.

15-07-2015

3.14. Beynəlxalq hava limanlarında tranzit zonalar və onların hüquqi rejimi

Giriş əvəzi

Planetimizdə hər gün dərinləşən integrasiya prosesi adekvat olaraq, bir sıra məsələlərə yeni yanaşma tələb edir. Dünyada müxtəlif istiqamətlərdə hərəkət edən insan kütləsinin rahatlığı üçün qaydalar sadələşdirilir, dövlətlərarası sərhədlər daha çox formal xarakter daşıyır, onların keçilməsi üçün ağır prosedurlar ləğv edilir, bəzən isə onları görmədən hər şeyin tənzimlənməsinə cəhdlər edilir. Belə vasitələrdən biri də beynəlxalq hava limanlarında tranzit zonalardan istifadədir.

Bu mövzə bəzən insan hüquqları, xüsusən dini, irqi və siyasi baxışlara görə təqib üzündən mühacirətlə bağlı məsələlərdə də gündəmi zəbt edir. Digər bir məsələ isə tranzit zonaların bəzən illərlə bir-sıra şəxslərin yaşam məkanına çevrilməsilə bağlıdır. İrandan olan qaçqın Mexrana Kərimi Naseri nə az, nə çox, düz 18 il Parisin Şarl De Qol hava limanının Tranzit zonasında yaşamağa məcbur olmuşdur.

Tranzit zona nədir, orada mövcüd olan hüquqi rejim necə müəyyən edilir, yolu belə zonalardan keçən şəxslər hansı hüquqi statusa malikdir, milli və beynəlxalq hüquq normaları bu barədə nə deyir? Bütün bu məsələlərə bu yazıda cavab axtarmağa çalışacağıq.

Tranzit zona nədir?

Xarici ölkə ilə hava uçuşlarını həyata keçirən hava limanları bir qayda olaraq “Tranzit zona” adlandırılan xüsusi statuslu əraziyə malik olur. Tranzit zonaya adətən “pasport nəzarəti arxasında yerləşən beynəlxalq hava limanının bir hissəsi” kimi anlayış verilir. Yollarına davam etmək üçün təyyarələrini dəyişən sərnişinlər pasport nəzarətindən keçməmək üçün bu zonadan istifadə edir. Bu minvalla sərnişin tranzit kimi istifadə etdiyi ölkənin immiqrasiya nəzarətindən kənarda qalır.

Tranzit zona ilə bağlı dünyada ümumqəbul edilmiş standart hələ ki, yoxdur. Okeanın o biri tayında, məsələn ABŞ kimi bir dövlətdə indiyə qədər belə bir təcrübədən istifadə edilmir. ABŞ-ı tranzit ölkə kimi istifadə etmək istəyənlər ABŞ-ın tranzit vizasını almağa borcludurlar. Amma Avropa məkanında tranzit zonalarla bağlı müəyyən hüquqi təcrübənin formalaşması isə faktdır və bu barədə aşağıda bəhs edəcəyik.

Tranzit zonasının hüquqi statusu

Maraq doğuran məsələlərdən biri də tranzit zonalarının kimin yurisdiksiyası altında olmasıdır. Bu zonalara hava

limanının mənsub olduğu dövlətin yurisdiksiyası şamil edilməyi, yoxsa bu məkanda yalnız beynəlxalq hüquq normaları qüvvədədir? Qoyulan suala hələ ki, bu günə konkret və aydın cavab yoxdur. Tranzit zonanın mahiyyətində neytral ərazinin elementləri var, lakin oranı neytral ərazi saymaq olmaz. Ən azından neytral ərazi dövlətlərarası sazişlə müəyyən edilir, tranzit zonaların hüquqi statusu isə hələ ki, hətta hansısa beynəlxalq konvensiya ilə müəyyən edilməyib. Bu ərazinin hüquqi statusuyla bağlı normalara milli hüquqda da çox xəsisliklə yer ayrılır.

Formalaşmış təcrübəyə əsasən demək olar ki, pasport nəzarətin arxasında dayanan tranzit zonalarda milli yurisdiksiyanın qüvvəsi məhduddur. Bura eyni zamanda beynəlxalq ərazi də deyildir. Hər bir halda belə zonalarda ümumqəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normaları, xüsusən insan hüquqlarıyla bağlı normalar qüvvədədir.

Tranzit zonasında fiziki şəxsin hüquqi vəziyyəti

Aeroportun tranzit zonasının statusu aydın və konkret müəyyən edilməməsi oraya daxil olan fiziki şəxslərin hüquqi vəziyyətiylə bağlı qeyri-müəyyənlik yaradır. Bu qeyri-müəyyənlik nə qədər dərin olsa belə o, müasir beynəlxalq hüququn bir sıra normalarıyla çərçivələnir və onun hüdudlarını kənara aşma bilməz. Söhbət ilk öncə “sürgün etməmə” (non-refoulement) prinsipindən gedir. Bu prinsip bir sıra beynəlxalq hüquqi sənədlərdə, o

cümlədən müharibə zamanı mülki əhalinin müdafiəsi haqqında 1949-cu il Cenevrə Konvensiyasının 45-ci və Qaçqınların statusu haqqında 1951-ci il BMT Konvensiyasının 33-cü maddəsində qırmızı xətt kimi keçir. Həmin normalara özünün dini və siyasi inanclarına görə təqib olunduğunu bəyan edən şəxs təqib edildiyi ölkəyə sürgün edilə bilməz. Əlbəttə bu sırada ağır cinayət törədilməsiylə bağlı məhkəmə hökmünün olması və ölkənin təhlükəsizliyinin təhdidi istisna hal hesab edilir.

Avropa İnsan Haqları Məhkəməsi nə deyir?

Məsələ ilə bağlı bu gün üçün əlimizdə olan ən mötəbər hüquq mənbəyi Avropa İnsan Haqları Məhkəməsinin (AİHM) bu barədə olan iş(lər)lə bağlı çıxardığı qərar(lar)ı ola bilər. Məlumdur ki, AİHM-nin qərarları presedent xarakter daşıyır və analogi işlərə üzv dövlətlərdə tətbiq edilir. Bu baxımdan AİHM-nin predmeti olan bir iş üzərində bir az geniş dayanmağı vacib hesab edirik. Söhbət AİHM-nin 25 iyun 1996-cı ildə Amuurlar Fransaya qarşı⁴⁸ iş üzrə çıxartdığı Qərardan gedir.

İş üzrə ərizəçilər Somalidən olan Amuurlar ailəsidir (4 bacı-qardaş). Onlar 9 mart 1992-ci ildə Suriyaya məxsus bir hava şirkətinin təyyarəsilə Parisin Orli hava limanına enirlər. Fransa hökumətinə bildirirlər ki, Somalidə prezident Siyad Barrenin taxtdan salınmasıyla bağlı

⁴⁸ Hudoc.echr.coe.int (axtar: Amuur v. France).

həyatlarına təhlükə yaranıb və ailələrinin bəzi üzvləri öldürülüb. Lakin Fransa sərhədçiləri onları Fransa ərazisinə buraxmaqdan imtina edir və onlar hava limanının Tranzit zonasında qalmağa məcbur olur. Ərizəçilər Fransa hökumətinə siyasi sığınacaq üçün müraciət edir. Müraciətləri təmin edilmədiyindən onlar 20 gündən sonra (29 mart) Suriyaya, axıncının Xarici İşlər Nazirliyindən Fransanın səfiri müvafiq təminat aldıqdan sonra, deportasiya edilir. Ərizəçilər üzləşdikləri situasiyanı Fransa məhkəmələrində mübahisələndirdikdən sonra AİHM-nə Avropa İnsan Haqları Konvensiyasının 5.1 maddəsində nəzərdə tutulan hüququn (azadlıqdan məhrumetmə) pozulmasıyla bağlı müraciət edirlər. Onlar hava limanının tranzit zonasında saxlandıqlarına görə şikayətçi idilər və bildirdilər ki, Fransa hökuməti onlarla qeyri-leqal miqrant kimi deyil, sığınacaq axtaran şəxslər kimi davranmalı idi. Hökumət isə öz növbəsində tranzit zonasında saxlanmanın azadlıqdan məhrumetmə kimi qiymətləndirməsinə etirazını bildirir.

Vəziyyəti qiymətləndirən AİHM belə nəticəyə gəlmişdir ki, Konvensiyanın 5-ci maddəsində ifadə olunan azadlıqdan məhrumetmə vəziyyətinin qiymətləndirilməsi üçün çıxış nöqtəsi şəraitin özü olmalı və bu zaman görülməli tədbirlərin tipi, müddəti, effekti və realizasiyası əsas götürülməlidir. Məhkəmə belə qənaətə gəlir ki, xaricilərin tranzit zonasında saxlanması azadlığın məhdudlaşdırılmasıdır. Belə məhdudlaşdırma yalnız qeyri-leqal immiqrasiyanın

qabağını almaqdan ötrü məqbul hesab edilə bilər və bu zaman 1951-ci il Qaçqınların statusu haqqında BMT Konvensiyasının və 1950-ci il Avropa İnsan Haqları Konvensiyasının tələbləri pozulmamalıdır. Qeyri-qanuni immiqrasiya ilə mübarizə adı çəkilən konvensiyaların müddəalarından irəli gələn sığınacaq axtarmanın müdafiəsinə mane olmamalıdır. Beləliklə, Avropa Məhkəməsi tranzit zonada ərizəçilərin saxlanmasını azadlıqdan məhrum etmə kimi qiymətləndirir.

AİHM eyni zamanda bildirib ki, tranzit zona adlanmasına baxmayaraq, həmin ərazi ekstritorial statusa malik deyil və ərizəçilər Fransanın yurisdiksiyası altında olmuşlar. Ona görə tranzit zonaya daxil olan şəxslərlə bağlı dövlətin məsuliyyəti istisna ola bilməz.

Nəticə

Yuxarıdakılara əsaslanaraq, tranzit zonalarla bağlı aşağıdakı rezümeni etmək olar. İstər milli hüquqlarda, istərsə də beynəlxalq hüquqda tranzit zonalarla bağlı bu günə aydın və konkret mövqe formalaşmayıb. Belə ərazilərdə beynəlxalq hüququn ümumqəbul edilmiş normalarının qüvvədə olması şübhəsizdir. AİHM-nin təcrübəsinə əsasən isə tranzit zonalarda dövlətin məsuliyyət məsələsi istisna oluna bilməz, dövlət belə zonalara daxil olan şəxslərin fundamental hüquqlarının qorunmasıyla bağlı məsuliyyətlidir.

Qeyd edilənlər eyni zamanda “Tranzit zonalar” institutunun təkmilləşdirilməsinin zəruriliyinin göstəricisi kimi də qəbul edilməlidir.

P.S. Bu yazının ərsəyə gəlməsində təşəbbüsçü olan jurnalist Laçın bəy Məmişova təşəkkürümü bildirirəm.

11-04-2017

3.15. Avropada qaçqın statusu almaq istəyənlər üçün

Avropada qaçqın statusu almaq haqqında məsələyə yenə dönməli oldum. Müraciət edənlər çoxdur. Kimlər Azərbaycandan getmək istəmir? Facebookdakı dostlar, fiziki tanışlar, keçmiş tələbələrım. Son vaxtlar işə götürdüyü kreditdən dolayı qaçqın olmağa üstünlük verənlər...

Əziz vətəndaşlar! Əvvəla, ilk olaraq bir daha onu bildirim ki, mühacirlik ağır bir yoldur, çox çətin və böyük zəhmət tələb edən bir həyatdır. Belə həyat xüsusən ali təhsilli insanlar üçün daha çətinidir. Siz hər şeyi körpə uşaq kimi sıfırdan başlamalısınız. Əvvəl dil öyrənməli, sonra təhsil almalısınız. Yaşa dolmuş insanın beyni dolu olur və yeni həyatın beynə transformasiyası bu baxımdan o qədər də rəvan getmir.

İkincisi, Azərbaycan boşalır. Əslində çalışıb, məmləkətimizdə bir normal cəmiyyət qurmağa girişmək lazımdır.

Hara getsəniz belə geriye dönmək haqqında fikirlər Sizi rahat buraxmayacaq. Hesab edirəm ki, Azərbaycanda qalmaq və fəal vətəndaş həyatı sürmək lazımdır. Öz haqqını, başqasının haqqını və bütövlükdə cəmiyyətin haqqını tələb et, ictimai faydalılığını dərk et və buna çalış. Onda ətrafdakılar Sizi mütləq qiymətləndirəcək və realda maddi sıxıntıların olsa belə, həyatınız Sizin üçün cəlbedici olacaq.

Üçüncüsü, əgər yuxarıda qeyd edilənlər Sizi qane etmirsə və mühacirət etməkdə israrlısınızsa, Sizə Niderlandda siyasi qaçqın statusu almaq üçün hazırda qüvvədə olan normalarla bağlı düzgün və etibarlı informasiya verməkdə heç problem görmürəm.

Normalda belə bir prosedur 14 gündən başlayaraq bir ilə qədər uzanır. Nəzərə alın ki, əgər yol (Niderlanda necə gəlmə) tarixçənizi və siyasi təqib olunduğunuzu subut edə bilməsəniz, belə prosedur illərlə uzana bilər. Aşağıdakı halda 14 gün müddətində siyasi status ala bilərsiniz:

1) Niderland vizasıyla Avropa Birliyi xaricindən
Amsterdama və ya Niderlandın hansısa başqa hava limanına uçmaq;

2) şəxsiyyəti təsdiq edən sənədə malik olmaq;

3) vətəndaşlığı təsdiq edən sənədə malik olmaq;

4) siyasi təqib olunduğunuzu subut etmək.

Əgər bu 4 hala malik olduğunuzu güman edirsinizsə, Amsterdam hava limanında düşən kimi, xüsusi müraciət şöbəsində siyasi status almaq istəyinizi bəyan etməlisiniz.

Siz Niderland ərazisində qaçqın düşərgələrin birinə özünü təhvil verə də bilərsiniz. Ən məşhur məntəqə kimi Ter Apel şəhərindəki qaçqın düşərgəsi göstərilir. Bu şəhərə qatarla gedib qaçqın düşərgəsində siyasi status almaqla bağlı müraciət etməli və həmin andan Niderlandın müvafiq strukturlarının nəzarəti altında yaşamağa başlamalısınız.

Belə bir addım atmısınızsa, ilk olaraq Avropa Birliyinə (AB) girişlə bağlı inandırıcı versiyanız olmalıdır. AB-nə haradan girmisiz? Əgər bilsələr ki, siz Niderlanda hansısa başqa bir AB-nə daxil olan dövlətdən gəlmisiz, sizi həmin dövlətə qaytararlar. Bunun üstü gələcəkdə hər hansı bir formada açılarsa, Sizi həmin dövlətə mütləq göndərəcəklər. Bu prosedur Dublin sazişilə müəyyən edilib.

Əgər siz gəlmə (yol tarixçəsi) intervyüsündən inandırıcı şəkildə keçsəniz, ikinci intervyüyə özünüzü hazırladırmalısınız. Bu zaman artıq inandırıcı şəkildə Azərbaycanda təqib olduğunuzu sübut etməlisiniz. Əgər hər hansı şübhə yeri qoysanız prosedur illərlə uzanar və bu illər sizin ömrünüzün mənasız illəri kimi ömür yaddaşıınıza yazılacaq.

Son olaraq bir daha vurğulamaq istəyirəm, qaçqın olmaqdan çəkinin və bu barədə fikirləri yaxına buraxmayın.

14-06-2015

3.16. "Qanuni oğru"lar beynəlxalq terminologiyada...

Bir azərbaycanlı "qanuni oğru"nun bu gün güllələnməsiylə bağlı sosial şəbəkələrdə xeyli yanaşmalar var. Əvvəla deyim ki, bu təsadüfi deyil. Çünki Azərbaycan kimi mütərəqqi bəşəri dəyərlərin deqradasiya olunduğu cəmiyyətlərdə sıradan bir "qanuni oğru" azdan-çoxdan hörmət edilən ziyalıdan daha çox nüfuza malikdir.

Onu da deyim ki, "qanuni oğru" şəbəkəsi müxtəlif adlar altında bütün dünyada fəaliyyət göstərir. Onların fəaliyyətini hüquq elmlərindən biri olan kriminalogiya öyrənir.

"Qanuni oğru" ifadəsi Azərbaycan dilinə ruscadan "вор в законе" ifadəsinin hərfi tərcüməsiylə daxil olub. Bu təsadüfi deyil, Azərbaycan cinayətkar aləmdə hələ də keçmiş sovet məkanının tərkib hissəsidir və bu məkanda necə dəyərlər hələ də bir "konstitusiya" hakimdir. Əlbəttə ki, söhbət cinayətkar dünyanın yazılmamış əsas qanunundan gedir.

Niderland dilində bu dünyaya "onderwereld" deyilir. Hərfi tərcüməsi "dünyanın altı" deməkdir.

Bu dünyanın klassik nümunəsi isə İtalya ilə bağlıdır. Orada onlar "mafiya" adlanır. Kriminalogiyaya italyan mafiyaşının 3 tipi məlumdur: kosa nostra (Amerika); kamorra (İtaliya, Siciliya); Ndrageti (İtaliya, Napels).

Çində onlara "triades" deyilir.

Yaponiyada bu dünya "yakuza" adlanır.

Onlar Şərqi-Avropada da "mafiya" adı altında fəaliyyət göstərirlər (Bolqarıstan, Albaniya).

Latın Amerikasında bu sahə narkotika bandasının əlindədir.

Qərbi Avropada isə "Hells Angels"lər bu rolu çox vaxt üzərinə götürürlər.

Onu da qeyd edək ki, yalnız hüquqi dövlət şəraitində "qanuni oğru"lar və onların yaratdığı qruplaşmaların fəaliyyətinə son vermək, yaxud onu minimuma endirmək mümkündür.

18-08-2016

IV. Demokratiya və cəmiyyət

4.1. Məkrlə idarə olunan cəmiyyətimiz

Heç bilirsinizmi məkr nədir? Ölənlərinizə rəhmət, atamın "məkr" haqqında çox dürüst bir hekayəsi var idi. Hekayə tarlada cütçülük etməklə güzəranını keçirən bir kişinin xanımına xitabən tez-tez məkrin nə olduğu barədə verdiyi sualına xanımının praktiki izahıyla bağlıdır.

Növbəti dəfə belə sualla qarşılaşan xanım səhər ərinə tarlaya cütə yola salır, özü isə bazara yollanaraq üç ədəd duza qoyulmuş balıq alır. Evə qayıtdıqdan sonra əri üçün hazırladığı günorta yeməyini götürüb duzlu balıqlarla tarlaya gedir. Kişinin başı yeməyə qarışan zaman xanım xəlvəti 3 duzlu balığı günün ikinci yarısında şümlənməli olan sahədə basdırır və kənarda qalaraq mənzərəni seyr etməyə başlayır. Yeməkdən sonra işini davam etdirən kişinin xışla vurduğu növbəti şum dairələrin birində xanımının bir az əvvəl xəlvəti olaraq basdırdığı balıqları xışın gəvəhəni üzə çıxarır. Sevincək halda onları bir-bir götürüb xanımına verən kişi onu tələm-tələsik evə yola salaraq, axşama ondan duzlu balıqla lərgə plov istəyir.

Şər qarışanda evə qayıdan kişi duzlu balıqla lərgə plovdan heç bir əsər-əslamət görmür, bu barədə etdiyi sorğu-sualı isə xanımı hər vasitələ inkar edir. Əsəbləşib özündən çıxan kişi xanımına əl qaldırmalı olur. Vay-şüvən qoparan xanım

bütün el əhlini həyətlərinə yığaraq kişinin dəliliyə tutulmasını izhar edir. Kişi nə qədər and-aman etsə də, təbii ki, ona el əhlindən kiminsə inanması mümkünsüz idi. Dənizin səviyyəsindən çox-çox hündürdə, dağ döşündə yerləşən tarlada yerin altında balığın çıxmasına kim inanar? Güman ancaq dəlilik faktoruna qala bilərdi. Bu minvalla el əhli sap-sağlam kişinin bir günün içində beləcə dəli olmasına təəssüf hissiyə evlərinə dağılır.

Ara sakitləşəndən sonra isə xanım bütün bu həngamənin "məkr"-in praktik izahı üçün etdiyini kişinin nəzərinə çatdırır və ondan üzr istəyir. Nəhayət, kişi "məkr"-in nə olduğundan bir dəfəlik olaraq agah olur.

"Məkr"-i bəzən "hiylə" ilə eyniləşdirirlər. Xeyir, məkr sadəcə hiylə deyil, o hiylənin ixtisaslaşmış və daha çox pərdələnmiş formasıdır.

Məkr bu günkü Azərbaycan cəmiyyətində növbənöv, çeşidbəçəşiddir. Ona harda rast gəlməzsən? Siyasət və iqtisadiyyatımız, təhsil və səhiyyəimiz, ictimai və şəxsi münasibətlərimiz məkrin girovuna çevrilib. Məkr hər yerdədir. O, KİV-in xəbər başlıqlarından, televiziya verilişlərindən, şou-biznesdən və daha haralardan keçmir.

Bəzi sahələr isə məkrin tam hökmranlığı altındadır. Ölkədə "seçki" adı ilə oynanılan oyunlar bunun ən parlaq misalıdır. Bir də görürsən ki, ölkənin televiziya məkanında, mətbuatda təmtəraqla bir hay-küy qopur, vur-çatlasın baş yarı. Güya ki, harasa seçkilər keçiriləcək. Halbuki hər şey qabaqcadan ölçülüb-biçilib və nəticələr də bəllidir. İndi gəl sübut

et ki, belə deyil. Adamı dəli adlandırır beş-altı dəvə yükünü bir dəfəyə belinə yükləyəcəklər. Hələ dəlixanaya salmasalar yaxşıdır.

Kim iddia edə bilər ki, korrupsiyaya müharibə elan etmək, iqtisadi inkişaf, kasıbcılıqla mübarizə, vətənpərvərlik... kimi nağıllar belə şəraitdə məqsəd ola bilər? Bunlar heç Azərbaycanın indiki şəraitində hökmdarın məqsədəçatma üçün istifadə edə biləcəyi vasitə rolunda da deyillər. Seçki saxtalaşdırılırsa, kasıbın səsinə alma istiqamətində hər hansı bir aksiyaya ehtiyac qalmır, heç varlıların pullarını da onlara hansısa bir sivil təminat vermək üçün almağa lüzum yoxdur. Bunun üçün daha vəhşi və ucuz başa gələn vasitələr var.

Qeyd edilən nağıllar isə məkr statusunda hakim ideologiya şəkilində cövlan edir. Baxmayaraq ki, hamı fərdən hər şeydən agahdır, amma fərdlərin özünü qoruma instinkti məkrə qarşı kollektiv etirazın yolunu bağlayır. Prosesdə hakim elitanın digər əldə saxladığı zorun rolu təbii ki, xüsusiyyətdir. Bu mənada zor və məkr bir-birilərini tamamlayır və mövcud vəziyyətin qarantı kimi çıxış edir.

Şarl de Qoll deyirdi ki, siyasətdə ya seçicinə xəyanət etməlisən (oxu: satmalısən), ya da ölkənə. Əgər ortada seçici yoxdursa, deməli satmağa bir obyekt qalır. Hakim elitanın bütün məkrləri də məhz onun başında olmasına Hacıbala Abutalıbovun təbirincə desək, əmin ola bilərsiniz.

12-07-2015

4.2. Xilas ədalətli cəmiyyət uğrunda ümümxalq hərəkətidir

*“Öncə ədalətli, azad və demokratik Azərbaycan”
prioritetliyi daxilində, sivil qaydalar çərçivəsində xalqın
bütün təbəqələrinin birləşməsi mümkündür*

Bu gün Azərbaycan cəmiyyəti iki hissəyə parçalanıb: bir tərəfdə İlham Əliyevin başçılıq etdiyi, ədalətin nə demək olduğunu unutmuş, sosialogiya elmində “dominant” adlandırılan hökmran bir qrup, digər tərəfdə isə ədalətsizliklə üz-üzə dayanan əzgin və faktiki hüquqsuz vəziyyətdə olan, şərti olaraq “əzilənlər” adlandırdığımız Xalq (Azərbaycan xalqı, çoxluq). Xalq əsasında ədalətsizliyin durduğu əlverişsiz mövqedən ədalətli və bərabər hüquqlu bir mövqeyə can atır. Belə situasiyanı latınlar “emansipasiya” adlandırıblar.

Dominantlar və əzilənlər

Dominant qrup dövləti (hər iki mənada) inhisarına alıb, bütün institutsional hakimiyyət (parlament, hüquq mühafizə orqanları, məhkəmələr, ordu və s.) mövqeləri ələ keçirib, onlar vasitəsilə cəmiyyətə, onu nəzarətində saxlamaq üçün hər cür təsir etmə mexanizmlərinə malikdir. Cəmiyyətdə ədalətin rəsmən qiymətləndirilməsi və hüququn mühakiməsilə bağlı məsələlər onun inhisarındadır. Bu qrup Azərbaycan adından danışır, burada hökmran idealogiyanı, adi hüquq normalarından tutmuş bütövlükdə Azərbaycan cəmiyyətinin hansı tərəfə (məsələn, Avropa, yoxsa Avrasiya İttifaqına) üz tutmasını

və hətta dövlətə aid olmayan məsələləri belə (məsələn, dinə münasibət, dini ayinlərin icrası və s.) müəyyən edir.

Dominant qrup öz xeyirlərinə olan mövcud situasiyanı hər vasitə ilə saxlamağa çalışır, buna dövlətin bütün resurslarını cəlb edib. Qrup özü üçün müstəsna səlahiyyətləri normativləşdirib. Qrupun dominantlığı zaman baxımından uzandıqca onun tələbatlarının dairəsi dayanmadan genişlənir. O, Xalqdan fərqlənir. Onun üçün ənənəvi toy və yas adətləri xüsusi çarlar kəsb edir və hətta qrupa mənsub olan fərdlərin mükafatlandırılması və çıxılmaz vəziyyətlərdə onların mühakiməsi ümumqəbul edilən hüquq normalarından kənara çıxır və s. və i.a. Sanki dominant qrupla Xalq eyni yurisdiksiya altında deyil, eyni məkanda fərqli yurisdiksiyalar altında yaşayır...

Digər tərəfdə dayanan Xalq (əzilənlər) küncə sıxışdırılıb, yəni marginallaşdırılıb. Onun cəmiyyətdə ədalətin məzmununa hər hansı formada təsiretmə gücü yoxdur. Xalq elə bir dairəyə salınıb ki, onun formal institutlara (məsələn, parlamentə və digər seçkili orqanlara) girişi yoxdur və o, sıxışdırılıb salınan küncdən çıxmaq üçün lazım olan heç bir hakimiyyət rıçaqlarına və hakimiyyət mənsublarına – dominant qrupa təsir etmə imkanına malik deyil.

Eramızdan əvvəl V-III əsrlərdə Qədim Romada patrisilərlə plebeylər arasındakı münasibətlər belə situasiyalar üçün klassik misal hesab edilir.

Tarixin oxşar situasiyalar üçün ümumi qanunauyğunluğu belədir ki, Xalq günlərin bir günündə dominant qrup tərəfindən özünə qarşı ədalətsiz münasibəti dərk edir və bu vəziyyətdən çıxış yolu axtarmağa başlayır. Fərdlərin və qrupların cəmiyyətdə rolunu öyrənən sosialogiya elmi buna “emansipasiya hərəkatı” adını verib. Xalq üz-üzə qaldığı ədalətsiz situasiyanı gördüyü, duyduğu və dərk etdiyi an emansipasiya hərəkatının başlanğıcı qoyulur. Beləliklə, Xalqın əsasında ədalətsizliyin durduğu əlverişsiz mövqedən ədalətli və bərabər hüquqlu bir mövqe uğrunda fəaliyyəti, birləşməsi və təşkilatlanması emansipasiya hərəkatı adlandırılır.

“Görünən kəndə bələdçi lazım olmur” deyirlər. Odur ki, bu yazıda nə İlham Əliyevin başçılıq etdiyi qrupun domanatlığını, nə də Azərbaycanın və Azərbaycan xalqının malik olduğu geniş təbii sərvətlərin müqabilində dilənçiliklə üz-üzə dayanması da daxil, ağır ədalətsiz bir situasiyada yaşamasını sübut etməyə cəhd etməyəcəyik. Xalqın iradə ifadəsinin rəsmiləşdirməyin mümkün olmadığı və dominantın qanuni yolla hakimiyyətdən getməsi qeyri-mümkün olan bir vəziyyətdən yazmaq ümumqəbul edilənin lüzumsuz çeynənilməsi, həm də bunun əlavə vaxt itgisi ola biləcəyini nəzərə alaraq birbaşa emansipasiya hərəkatlarının özü haqqında söhbət açılmasını vacib hesab edirəm.

Şübhə edilə bilməz ki, Azərbaycan Xalqının xilası bu gün emansipasiya hərəkatından, bu hərəkatın təşkilindən,

düzgün istiqamətləndirilməsindən və uğurla sona çatdırılmasından keçir. Bu növ hərəkətlərin xronoloji olaraq hansı mərhələləri var? Bu barədə sosiologiya elmi nə deyir? Beləliklə, bu yazıda emansipasiya hərəkatının mərhələləri, onu qələbəyə və ya iflasa aparan yolları, qarşısında durduğu vəzifələri və digər xüsusiyyətləri barədə danışacağıq.

Ədalətsiz situasiyanın dərki

Ümumən emansipasiya hərəkatının üç mərhələsini (fazasını) ayırırlar⁴⁹. İlk mərhələ, qeyd etdiyimiz kimi, Xalqın üzləşdiyi ədalətsiz situasiyanın dərki ilə başlayır. Bu zaman şüurlarda “vəziyyət belə davam edə bilməz, o dəyişilməlidir” fikri artan xətt ilə gedir. Bu mərhələdə hərəkatın qarşısında iki sual dayanır:

- 1) arzu edilən (təklif olunan) bərabərlik (ədalətli cəmiyyət) nələri ehtiva edir;
- 2) ona çatma yolları nədən ibarətdir.

Yəni hərəkətə qoşulan hər bir şəxs üçün aydın olmalıdır ki, o, hansı məqsəd uğrunda mübarizəyə atılır və həmin məqsədə necə çatmaq olar.

⁴⁹ K.J.Hoeksema & S. van der Werf, *Sociologie voor de praktijk*, Bussum, 2010, s.: 304-312.

Əzilən xalqın identifikasiyası

Bu zaman dominant qrupla üz-üzə dayanan əzilən Xalqın identifikasiyası, yəni onun bütün üzvlərini birləşdirən ümumi xüsusiyyətləri ön plandadır. Həmin əlamətlər əsasında Xalqın hər bir üzvünün özünü dominantlarla müqayisə etmək imkanı yaranmalıdır. Məsələn, sinfi mübarizədə olduğu kimi fəhlələr onları birləşdirən əlamətlər əsasında özlərini burjuaziya ilə müqayisə edir və onun kimi eyni imkanlara (hüquqlara) malik olmasını istəyir. Şübhəsiz ki, sırayı Azərbaycan vətəndaşı da dominant qrupun üzvləri kimi eyni şəraitə malik və onlar kimi geniş imkanlı və bərabərhüquqlu olmaq istəyir.

Azərbaycan şəraitində, dini, etnik və digər əlamətlərə görə yekcins olmayan əzilən xalqı hansı ümumi əlamətlər birləşdirə bilərsə, onlara vurğu edilməlidir. Məsələn: əzilənlər (Xalq) Azərbaycanın bir şirkət kimi dominant qrup tərəfindən idarə edilməsinə qarşıdır; əzilənlər sosial-iqtisadi hüquqlarını tələb edir (işsizlik, səhiyyənin və təhsilin bərbad vəziyyəti, rüşvətxorluq və korrupsiya, yoxsulluq, xalqın varidatının talan edilməsi, gömrük, vergi orqanlarında biabırçılıqlar və s.); onlar siyasi hüquqların realizə imkanlarının olmamasından (siyasi özünüifadənin qeyri-mümkünlüyü, saxta seçkilər, söz və mətbuat azadlığı, toplaşma, vicdan azadlığına qoyulan məhdudiyyətlər, müstəqil məhkəmə hakimiyyətin olmaması) şikayətçidirlər; onlar kollektiv hüquqlardan məhrum olunması ilə barışmayacaqlar (vətəndaş cəmiyyəti institutların sıradan

çıxarılması, total şəkildə izlənmə və nəzarət mexanizmi) və s. bu kimi çoxlu sayda birləşdirici əlamətlər var ki, onlar əzilənlərin (Xalqın) ədalət və bərabərlik uğrunda başladıkları hərəkatın ana xəttini təşkil etməlidir. Hər gün, sırası üzvlərdə bu əlamətlərə görə dominantlardan fərqliliklə bağlı düşünmə qabiliyyəti yaranana qədər, bu məsələlər aydın və konkret şəkildə xatırlanmalıdır.

Hesab edirəm ki, Azərbaycan xalqına münasibətdə bu istiqamətdə görülməli işlər hələ var. Belə fəaliyyətin nəticəsi olaraq, Xalqın hər bir sırası üzvü cəmiyyətin üz-üzə dayandığı ədalətsizliyə söykənən problemi görməli, onun mahiyyətini dərk etməli, ondan çıxış yolunu (problemin həllini) istəməli və onun üçün mübarizəyə könüllü qoşulmalıdır.

İlk aksiyalar

İkinci sualla (ədalətli cəmiyyətə çatma yolları nələrdən ibarətdir) bağlı məsələdə ilk addım kimi əzilənlərin (Xalqın) təmsilçilərinin dominant qrupa mesajları göstərilir. Mesajların məzmunu dominant qrupu inandırmaq və onun tutduğu yoldan çəkinməyi tövsiyə etməklə bağlıdır. Bu vəziyyət sosiologiya elmində “doyma mədəniyyəti” ifadəsiylə adlandırılır. Yəni dominant “yeyib doyubsa”, xalqın qabağında gedənləri eşidir və özünü yığışdırmağa cəhd edir. Lakin tarixi təcrübə göstərir ki, ilk çağırışdaca dominant malik olduğu mövqeləri verməklə razılaşmır. Bu zaman müxtəlif dinc aksiyalar işə düşür.

İlk addım kimi ədalətli cəmiyyət ideyalarının daha geniş kütləni əhatə edilməsi barədə düşünmək məsləhət görülür. Məsələn, az resursla, az insan qüvvəsiylə məqsəd üçün daha çox informativ diqqət: məqsədi ifadə edən müxtəlif afişa və plakatlardan istifadə, elektron vasitələrdən yararlanma, insan kütləsinin çox olduğu yerlərdə nümayişkar şəkildə şüarlar qaldırma və s.

Doyma mədəniyyətindən uzaq olan dominant qrup da əlində olan geniş imkanlarla sakit dayanmaq fikrində deyil. O, sərəncamında olan bütün resursları üz-üzə dayandığı xalqı parçalamaq, onun arasında etibarsızlıq toxumu səpmək üçün işə salır.

Bu mübarizədə emansipasiya hərəkatının ilk mərhələsi aşağıdakı üç variantın biriylə başa çatır: 1) ya dominant qrup tələblərlə razılaşır; 2) ya dominant qrup əzilənləri sıradan çıxarır; 3) ya da mübarizə açıq konflikt mərhələyə daxil olur.

Açıq konflikt və mübarizə

Bu mərhələdə artıq bərabərhüquqluluq deyil, dominant qrupun yaratdığı rejimdən, qurduğu mexanizmlərdən azad olma tələbləri önə çıxır. Bütövlükdə siyasi rejimə etimadsızlıq elan edilir. Hüquq sistemi, hüquq qaydası ədalətsiz hesab edilərək hakim qüvvələrlə məsafə saxlanılır və dominantlara qarşı açıq mübarizə elan edilir. Paralel olaraq bu mərhələdə üz-üzə dayananlar artıq sub-

mədəniyyətlərə (eyni növ, amma fərqli) deyil, contra-mədəniyyətlərə (bir-birinə əks) malik olur. Bu mərhələdə bütün narazıların birləşməsi əsas hədəflərdən biri olmalıdır.

Xarizmatik lider

Mübarizənin açıq konflikt mərhələsində tərəflərdə bir-birinə əks mədəniyyətlərin formalaşması zorakılıqla müşayət oluna bilər. Bunun alternativi isə yalnız ədalətli cəmiyyət uğrunda hərəkətin geniş vüsət alması ola bilər. İkinci üçün xalqın içində xarizmatik liderlərin meydana gəlməsi vacib şərtədir. Bu zaman xarizmatik liderin üç başlıca vəzifəsi göstərilir: 1) aksiyalar üçün xalqın müxtəlif təbəqələrinin təmsilçilərindən güclü təşkilatı strukturun qurulması; 2) əzilənlərin (xalqın) identifikasiyasının möhkəmləndirilməsi (hər cür parçalanmaya qarşı tədbirlər); 3) tərəfdarların genişləndirilməsi.

Hərəkət özünün etimad etdiyi dəyərləri, ümumqəbul edilən normalara və prinsiplərə sadıqlığını ardıcıl olaraq bəyan edir, özünün bütün Xalqı birləşdirə biləcək ideologiyasını formalaşdırır və məqsəd uğrunda mübarizəni açıq şəkildə aparır.

Bu arada dominant qrupla liderlərin münasibətləri ən həssas məsələ hesab edilir. Sırası üzvlərin qarşısında liderlərin məsuliyyəti, dominant qrupla apardığı

danışıqların hesabatı inam mühitin ayaqda dayanması üçün çox vacibdir.

Subqruplar və fraksiyalar

Bu mərhələdə hərəkətin daxilində bir sıra subqrupların və fraksiyaların meydana gəlməsi tendensiyası baş verir. Hərəkətin subqrupları arasında etimad və inam vacib məsələdir. Bu, bəzən ümumi identifikasiya üçün problemlə görünür. Məsələn, dini qruplarla münasibət necə olmalıdır? Onların mövcudluğu dünyəvi dövlətə təhlükə olmazmı? Etnik mənsubiyyətlə bağlı qruplar sonradan etnik separatizmə səbəb olmazmı? Sağçılarla solçular arasında münasibət necə qurulmalıdır? İranmeyillilərlə rusiyameyillilər və onların hər ikisi ilə qərbmeyillilər hansı nöqtələrdə birləşə bilərlər?

Yeri gəlmişkən hərəkətin kütləvililiyi və ümumxalq vüsəti üçün bu məsələlərin hamısı bu gün Azərbaycan şəraitində aktual olaraq qalır. O da qeyd edilməlidir ki, onların müzakirəsi və həlli “öncə ədalətli, azad və demokratik Azərbaycan” prioritetliyi daxilində, sivil qaydalar çərçivəsində mümkündür. Şübhə yoxdur ki, belə müzakirələrin ümumi dəyərlər və ümumqəbul edilmiş normalar çərçivəsində aparılması hər bir elementi öz yerinə qoya bilər. Həmin məsələlərin hər hansı birinin açıq qalması isə dominant tərəfə və onun trollarına əl-qol açmasına əlavə imkanlar verir.

Eyni zamanda digər sosial hərəkətlərlə koalisiya vacib məsələdir.

Dominant qrup bu mərhələdə özünü necə aparır?

Təcrübədən bir neçə alternativ variantlar mövcuddur:

1) Dominant qrup mövqelərini əldən verməmək üçün hərəkətlə qarşı sərəncamında olan müxtəlif vasitələrə əl atır: aksiyaya çıxanları alçaltmaq üçün xoşagəlməz ifadələrdən istifadə edir (ilham Əliyevin ədalət tələb edənləri “ünsür” adlandırmasını yaqin hamı xatırlayır); onları lağa qoyur (trolların əsas funksiyası elə budur); ictimai maraqları vurğulayır (məsələn, “erməni dəyirmanına su tökmə”, ermənipərəstlik, ruspərəstlik, qərbin agentləri və s.); hərəkəti ictimai qayda ələhinə çevrilən kriminal hərəkət kimi qələmə verir (ictimai fəalların narkotika, xuliqanlıq ittihamları ilə həbsi); represiv tolerantlıq (hakimiyyətləri üçün təhlükəli olan momentə qədər dözümlülük) göstərir və s.;

2) Represiv tolerantlıq arzu edilən nəticəni vermədikdə dominant qrup fiziki represiyalara əl atır;

3) Üçüncü variant isə dominant qrupun təzyiqlərdən zəifləməsi, taqətdən düşməsi, nəticədə mövcud sistemin böhran yaşaması və onun yeni münasibətlər sisteminə uyğunlaşmasıdır. Bunun nəticəsi fundamental dəyişikliklərlə müşayət oluna bilər.

Siyasi institutlara yürüş

Emansipasiya hərəkatına həm də cəmiyyəti yenidən quran bir hərəkat kimi baxılır. Hərəkat ayaqda qalması bacardığıda o, ictimai rəydə alternativə çevrilir. O, hakimiyyətə gəlməsə belə siyasi-mədəni spektrin bir hissəsi olaraq rəsmi siyasi institutlara giriş imkanı qazanır.

Ağılla qurulan emansipasiya hərəkatları hakimiyyətə leqal yolla gəlməyi bacarır. Bunun alternativini isə qeyri-leqal yol hesab edilən dövlət çevrilişidir. Ən azruolunmaz variant hesab edilən dövlət çevrilişləri zamanı ölkə represiyalar, zorakılıqlar, dağıntılar, daha dərin iqtisadi və sosial böhranlarla üz-üzə dayanır. Buna isə qətiyyətlə yol vermək olmaz.

Əlbəttə ki, bütün emansipasiya hərəkatlarında məqsədə çatmaq, onu pozitiv nəticələrlə başa vurmaq imkanları mövcuddur.

11-04-2017

4.3. Avropa siyasi mühacirlərin birləşmiş aksiyası nümunə ola bilərmi?

22 aprel 2013-cü il tarixdə Avropa Şurasının binası qarşısında Azərbaycanla bağlı iki aksiya keçirildi. Bunlardan biri keçmiş siyasi məhbus, azad olunmasında Avropada yaşayan siyasi mühacirlərin də az rol oynamadığı Eynulla

Fətullayevin rəhbərliyi altında keçirilən aksiya idi. Aksiya səhər saatlarına təyin edilmişdi. İştirakçıların tərkibinə görə belə fikir yürütmək olar ki, aksiya Əliyev rejiminin dəstəyiylə baş tutub. Orada hətta Əliyev rejimini AŞPA-da təmsil edənlər də görünüblər. AzTV-nin kamerası da aksiya başlanmamış artıq onun təyin olunduğu yerdə idi. Əsas mövzu isə Qarabağ və Ermənistandakı diktator rejimə və onu təmsil edənlərin növbəti ildə Avropa Şurası Nazirlər Kabinetinə sədrlik etmələrinə etiraz idi.

Kimsə şübhə etməsin ki, bu gün Azərbaycanın ərazi bütövlüyü, o cümlədən Qarabağla bağlı yaşananlar vətənpərvərliklə deyil, real, səmimi, qəti addımlardan, əsasən də ölkədə demokratik bir vətəndaş cəmiyyətinin yaradılmasından keçir və bunun alternativləri yoxdur. Birmənalı olaraq, belədir ki, Əliyev rejiminin güya hərbi əməliyyatlara başlayacağıyla bağlı “lazım gəlsə”ləri daxili auditoriyaya hesablanıb.

Məlumdur ki, BMT Nizamnaməsiylə zor (güc, o cümlədən hərbi əməliyyatlar aparma) tətbiq etmə və zorla hədələmə iki halda qanunidir və beynəlxalq cinayət olan təcavüzkarlıq hesab olunmur. Həmin hallardan biri BMT Təhlükəsizlik Şurasının icazəsilə şərtlənsə, digəri təcavüzə məruz qalanın özünü müdafiə etməsindən və işğalda olan torpaqları azad edə bilmə hüququndan (BMT Nizamnaməsinin 51-ci maddəsi) qaynaqlanır. Maraqlı burasındadır ki, Azərbaycanı təmsil edən Əliyev rejimi BMT Nizamnaməsi ilə ona verilən bu hüquqdan könüllü imtina

etmiş və rəsmən Avropa Şurası qarşısında Azərbaycanın Qarabağla bağlı bütün məsələlərin həllində, o cümlədən bununla bağlı Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyünün təmin edilməsində zor (güc) tətbiq etməkdən imtina etməsi barədə öhdəlik götürmüşdür. Belə olan halda məsələnin həlli sözü gedən problemin yalnız demokratik cəmiyyət quruculuğundan asılı olduğunu göstərmirmi? Əlbəttə, Azərbaycandakı rejim təmsilçiləri digər hallarda olduğu kimi bunda da “lazım gəlsə”ni önə çəkib bəhanə gəzəcəklər.

Lakin belə bir addımın nə “kürü diplomatiyası”, nə də korrupsiya və bəxşişvermənin digər növlərilə kompensasiya ediləcəyini kimsə düşünməsin. Avropa Şurasının illər uzunluğunu Azərbaycan xalqı ilə hesablaşmaması o qənaətə gətirib çıxara bilməz ki, bu zaman da, yəni Əliyev rejiminin Qarabağ problemini yalnız sülh yolu ilə həll edəcəyi öhdəliyindən imtinaya da sakit yanaşacaq və olsa-olsa bəyanatlar verməklə kifayətlənəcək.

Elə isə Qarabağ məsələsinin ədalətli həllinin fərqiində olan hər bir Azərbaycan vətəndaşı ilk növbədə Vətəndə ədalətli cəmiyyət quruculuğuna nail olmaq, insanlarımızın həyat səviyyəsinin Avropa səviyyəsinə yaxınlaşdırmaq marağında olmalıdır. Yazının əvvəlində barəsində söhbət açdığım aksiya iştirakçılarının tələblərində bu yox idi və ola da bilməzdi. Çünki belə tələblər artıq sifarişçilərin mənafeylə daban-dabana ziddir.

Günün ikinci yarısında isə eyni məkanda Azərbaycanla bağlı ikinci aksiya baş tutdu. Bu aksiya iştirakçıları Avropanın müxtəlif dövlətlərində yaşayan, Azərbaycan siyasi spekterinin müxtəlif qanadlarına aid siyasi mühacirlər idi.

Onların bir qismi bura gəlmək üçün yüzlərlə km yolu öz vəsaitləriylə qət etmişdilər. Müşahidəçilərin bildirdiyinə görə bu aksiya Avropada yaşayan siyasi mühacirlərin indiyə qədər baş tutan ən iri aksiyası idi. Bu aksiyada səslənən tələblər bir tərəfdən Azərbaycanda baş alıb gedən dərəbəyliyə, dövləti dəyərlərin məhv edilməsinə, oturuşmuş sistemli korrupsiyaya, ali dövlət hakimiyyətinin mənimlənməsinə, seçkilərin saxtalaşdırılmasına, ölkə həbsxanaların siyasi məhbuslarla dolu olmasına, Azərbaycan xalqının sərvətinin oğurlanaraq ayrı-ayrı məmurların və xüsusən də dövlət başçısı və onun ailə üzvlərinin adına rəsmiləşdirilməsinə etiraz idisə, digər tərəfdən Avropa strukturlarının, xüsusən Avropa Şurasının Azərbaycan xalqının səsini eşitməməsinə, Avropa Şurasının Azərbaycana münasibətdə özünün tarixi dəyərlərindən imtina etməsinə, AŞPA-nın salonunda, Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin iclas zallarında Azərbaycandakı rejimin korrupsiya barmaqlarının söz sahibi olmasına qarşı üsyan idi.

Maraqlı orası idi ki, aksiyada indiyə qədər Əliyev rejimin kameralarına düşməsindən çəkinməklə bağlı hərəkətlərin əvəzinə AzTv kamerasına düşmək üçün növbə gördüm.

Növbədə duranlar isə heç də Azərbaycan xalqının alışdığı “ömrümüzdən kəsib, prezidentin ömrünə cala” kimi mədhiyyələr deyil, “Rədd ol, ilham!”, “İlham getsin, demokratiya gəlsin!”, “Siyasi məhbuslara azadlıq!”, “Ədalətli seçki!”, “Diktatora yox!” şuarları qışqırırdılar.

Aksiya möhtəşəm idi. Tələblər yüksək səviyyədə deyildi və ünvana çatdırıldı. Amma bu hələ yeterli deyil. Onun yeterli olması üçün bir sıra vacib elementlər çatışmır. Bu ilk növbədə Avropa siyasi mühacirlərimiz arasında bilərəkdən və ya bilməyərəkdən bir-birilərini başa düşməmək, bir-birini bəyənməmək, bir-birinə dəyər verməmək, daha çox öyünmək tendensiyaları ilə bağlıdır. Ən pis cəhət isə Vətəndə demokratik dəyişikliyə iddialı olan siyasi qüvvələrin münasibətlərinin Avropada proyeksiya olunmasıdır.

Əvvəla, belə münasibətlərin davamlı olmasında maraqlı olanlar dərk etməlidirlər ki, bu vəziyyət hazırkı rejimi deyil, onların özlərini tarixin arxivinə verəcək. Bu da bütövlükdə Azərbaycanın növbəti dəfə uduzması olacaq. Azərbaycanın uduzması isə hər birimizin, o cümlədən demokratiya yönümlü bütün siyasi mühacirlərin uduzması deməkdir. Digər tərəfdən, görülməli işlər, o cümlədən Avropada, çoxdur, bunun üçün ciddi dəstək və qüvvələrin birləşdirilməsi həlledicidir. Biz birləşə bilmirik! Amma bizi birləşdirəcək nöqtələr çoxdur. Ən azı onların üstündə köklənməli, qabağa, dünyaya və Azərbaycana nikbinlə baxılmalıdır. Məncə aksiya bunu bacardı.

Ümumən bir gündə Azərbaycanla bağlı Avropa Şurasının mənzil gərargahı qarşısında baş tutan aksiyaların bir-birilə təmasları barədə də müxtəlif mülahizələr yürüdüldür. Onlardan həqiqətə ən yaxını isə Əliyev rejiminin ikinci aksiyanın əhəmiyyətini azaltmaq, diqqəti ondan yayındırmaq və onun baş tutmasına mane olmaq cəhdiylə bağlıdır. Əvvəla, birinci aksiya qısa vaxt ərzində təyin olunmuşdu. Digər tərəfdən, təşkilatçılar ikinci aksiya haqqında həftələr öncə məlumatlı idi və bu barədə Azərbaycan KİV-lərində çoxlu məlumat yayılmışdı. Eyni gündə hökumət yönümlü aksiyanın olacağı ilə bağlı məlumat mühacir aksiyasının təşkilatçıları arasında narahatlıq doğurmuşdu. Təsadüfi deyildi ki, aksiyalardan bir gün qabaq bu narahatçılıq barədə mühacir aksiyanın təşkilatçıları Fransa polisinə xüsusi məlumat vermiş, baş verə biləcək provokasiyaya görə məsuliyyət daşımayacaqlarını bəyan etmişdilər.

Siyasi mühacirlərin birləşmiş aksiyası baş tutdu. Bu, bəlkə də Vətəndə olan narazıların birləşməsi üçün bir nümunədir. Elə isə söz Vətəndəkilərimindir.

Fransa, Strasburq,
24-04-2013

4.4. Azərbaycanı Suriyaya çevirənlər kimdir?

Azərbaycandakı avtoritar rejimin zor aparatı fəallığını gündən-günə artır. Vətəndaşlar əsassız olaraq, müxtəlif

bəhanələrlə, eyni zamanda heç bir rəsmiləşdirmə aparılmadan ora-bura çağrılır, dindirilir, onlara hədə-qorxu gəlinir, psixi təziqlərə məruz qoyulur.

Çağırılanların demək olar ki, hamısına edilən psixoloji təziq “siz Azərbaycanı Suriyaya çevirmək istəyirsiniz”, yaxud da “siz Azərbaycanın Suriyaya çevrilməsinə kömək edirsiniz” məzmununda olan fikirlərlə müşayət edilir. Onu da qeyd edim ki, polisin, xüsusi xidmət orqanlarının və cəbr (zor) aparatının başqa strukturlarının qəzəbinə tuş gələnlər əsasən ölkədə ədalət axtaran və bu yöndə fəallığı ilə seçilən, xüsusən, sosial şəbəkələrdə fəal olan insanlarımızdır. Yəni azdan-çoxdan daşı-daş üstündə qalmayan, büsbütün xarabazarlığa çevrilən Suriyanın halından xəbəri olan insanlar. Məntiqlə axı, əslində başqa cür olmalıdır. Mütaliə edən, fəal vətəndaşlıq mövqeyi nümayiş etdirən, haqqın yanında yer almaq istəyən, ədalətsizliyə qarşı çıxan bu insanlar necə ola bilər ki, vətənin Suriyaya çevrilməsində maraqlı olsunlar?

Və ümumiyyətlə, bu xarabazara çevrilən Suriyanı bu günə kimlər qoydu? Bunu sırası vətəndaşlarını etdi? Əslində qoyulan suallara cavab tapmaq ən azı Suriya nümunəsinin digər yerlərdə təkrarlanmamasına kömək etmiş olmayacaqmı?

Bu gün dünya çaplı güclərin at oynatdığı Suriyada olmuşlar və olacaqların səbəbi kimi çox şeylər deyilə biləcək, batan və qalxan imperialistlərdən tutmuş ultra-klerikal və super-

sosialistlərə qədər hamını günahkar elan etmək olar. Amma bütün bu elanetmələrdən öncə ortada illərlə zorlanan bir Suriya xalqının özünüifadəsi var idi ki, onu da hər üç-dörd ildən bir Əsəd ailəsi öz üzərinə götürmüşdü. Hətta ikinci Əsədin Avropada təhsil alması belə bu ailənin düçar olduğu hökmdarlıq xəstəliyini (narsisti) sağalda bilməyib.

Razılaşmayanlar ola bilər. Amma fakt faktlığında qalır. Bütün Suriya müsibətlərinin başında Əsəd ailəsi durur. Bu gün Azərbaycan Suriya yolu ilə gedir. Azərbaycanı məhz bu yola sürükləyənlərdir Azərbaycanı Suriyaya çevirənlər.

Suriya yolu nədir?

Suriya yolu xalqı mütəşəkkil qaydada özünüifadə etmək hüququndan məhrum etməkdir, yəni seçkiləri saxtalaşdırmaqdır, seçki yolu ilə siyasi hakimiyyəti dəyişdirməyin mümkün olmamasıdır, yalnız hakimiyyətdə qalmaqdan dolayı mütəmadi olaraq referendum keçirtməklə ölkənin Ana qanununu bir-iki adamın xeyrinə, onların istədiyi kimi yazdırmaqdır.

Suriya yolu ölkəni talan etmək yoludur. Ölkədə iqtisadiyyat qurmamaq, əhalini başlı-başına buraxmaq, hər vasitə ilə onu əzmək, suyunu çıxartmaq, onu başıqapazlı etməkdir Suriya yolu.

Ölkə sərvətlərinin bir ailənin əlində cəmləşdirilməsinə gedən yoldur Suriya yolu. Dünyanın dörd bir tərəfində

xalqın pullarıyla villalar almaq, xarici banklarda ölkə sərvətini əzizlərinin adına rəsmiləşdirməkdir Suriya yolu. Korrupsiya və rüşvətdir Suriya yolu.

Fəal vətəndaş olacaq qorxusuyla ölkə insanının savadlanmasına hər cür əngəl törətməklə, təhsili, səhiyyəni məqsədli və sistemli şəkildə məhv etməklə Azərbaycan hər gün bir az da Suriyaya yaxınlaşır.

Dövləti, hüququ ayaqlar altına atmaq, hakimiyyət hərisliyindən dolayı onu istədikləri kimi istismar etməklə, parlamenti, hökuməti, məhkəməni birrəngli, daha doğrusu rəngsiz etməklə Azərbaycan hər gün bir az da Suriyaya yaxınlaşır.

Əsrlər boyu cəmiyyətdə formalaşan əxlaqa tüpürməklə, siyasi hakimiyyətə xoş gəlmək üçün hətta qadınlara ərindən boşanmaq şərti qoymaqla, bizdən əvvəlki nəsillərin qurur duyduğu Azərbaycan əxlaqını tamamilə ayaqlar altına atmaqla Azərbaycan hər gün bir az da Suriyaya yaxınlaşır.

Elə isə başlıq kimi çıxardığım suala qayıdıram. Azərbaycanı Suriyaya çevirən kimdir?

Bütün bu rəzil hərəkətlərdə yer alanlardır Azərbaycanı Suriyaya çevirənlər. Büna görə bütün məsuliyyət də sırası Azərbaycan vətəndaşının deyil, həmin adamların üzərindədir...

09-06-2017

4.5. Coğrafiyamız Avropadır, "tay-tuşumuz" isə Afrika

The Henley & Partners təşkilatı özünün 2017-ci il üçün "Viza məhdudiyyəti" İndeksini açıqlayıb⁵⁰.

Bu indeksə görə dünyanın ən açıq ölkəsi Almaniya, ən qapalı ölkəsi Əfqanıstandır. Almaniya siyahıda birinci yerdə, Əfqanıstan isə ən axırını – 104-cü yerdə qərarlaşıb.

Almaniya pasportu ilə 176 ölkəyə heç bir viza almadan səyahət etmək olar. Əfqanıstan vətəndaşları cəmi 24 ölkəyə vizasız gedib gələ bilirlər.

Azərbaycan bu siyahıda 74-cü yerdədir. Azərbaycan pasportu ilə cəmi 62 ölkəyə vizasız getmək olar. Bu indeks üzrə reyting cədvəlində bizdən yuxarıda 73-cü yeri bölüşən qonşularımız Kape Verde, Tunis, Zambiya dövlətləridir. Onların vətəndaşları 63 ölkəyə vizasız gedib-gələ bilirlər.

Bizdən sonrakı – 75-ci yerdə isə Filippin və Uqanda durur. Onların pasportu ilə 61 ölkəyə vizasız gediş-gəliş etmək olar.

Bizim coğrafiyamızda biz çox unikal nöqtədəyik. Bu coğrafiyanı "məşğul" etməyimizə baxmayaraq, "tay-tuşumuz" əsasən afrikalılardır...

10-01-2018

⁵⁰ Henleyglobal.com

4.6. Avtoritarizm neçə təşəkkül tapır?

Azərbaycanda xalqı itaətdə saxlamaq üçün avtoritar rejimin düşündüyü məkrilər ilk olaraq dar bir çərçivədə eksperiment edilir. Sınaqdan uğurla keçən əməliyyatlar isə sonradan bütün ölkə boyu həyata keçirilir.

Məsələn, Naxçıvan uzun müddət ən axmaq qərarların poliqonu olub. Bütün ölkə boyu süni şəkildə yaradılan "özününküləridir" təsəvvürü Naxçıvanı ümumölkənin diqqətindən həmişə kənarda saxlaya bilib.

Digər bir misal. Professor Novruzəli Məmmədovu "İran casusu" kimi qələmə vermə əməliyyatını avtoritar rejim onun talış milli azlığına mənsub olmasıyla uğurla əlaqələndirmiş, nəticədə cəmiyyətin bu irticaya vaxtında heç bir reaksiya verməməsinə nail ola bilmişdir. Və yaxud, Hilal Məmmədov "İran casusu" kimi həbs edilən zaman, İran Xarici İşlər Nazirliyinin sözcüsü car çəkib deyirdi ki, bizim Azərbaycan Respublikasıyla münasibətlərimiz ən yüksək səviyyədə qurulub. Maraqlıdır ki, professor Novruzəli Məmmədovun bütün ailəsinin terror edilməsində İran İslam Respublikasının adının hallanmasına baxmayaraq, sonuncu indiyə kimi bu olaya rəsmi mövqeyini bildirməyib.

Bu tendensiya adına "dini-ekstremizim" deyərək günahsız inanlı insanların üzərində də çox uğurla həyata keçirilib. Belə misalları uzatmaq da olar.

Kiçik qrup üzərində həyata keçirilən eksperiment uğurlu alınırsa, sonradan onu ölkə boyu rahatca tətbiq edirlər. Beləcə avtoritarizm cəmiyyətdə təşəkkül tapır.

28-01-2017

4.7. İdeoloji bölgəçiliyin fəsadları

Babalı deyənlərin boynuna. Belə nəql edirlər ki, vaxtilə bütün zamanların baş ideoloqu Ramiz Mehdiyev⁵¹ deyib ki, Azərbaycanın bölgələri adam istehsalına görə bir-birindən fərqlənirlər. Məsələn, dövlət xadimi yalnız bir bölgədən çıxa bilər. Xanəndələr zümrəsi isə başqa bir bölgənin məhsuludur. Qullar isə tamam başqa bir bölgədə yetişir.

Necə də olmaya, Ramiz müəllim yarım əsrdir məmləkətimizin baş ideoloqudur. Onun dediklərinə şək-şübhə etmək olmaz. Bir də ki, o boyda kişinin dediyində həqiqət olmasaydı, yəqin ki, buna oxşar fikirlər də həyata vəsiqə qazanmazdı.

Baxın, Züleyxa Nadir adlı bir xanım aztehsil.com saytında asılan "Cənub bölgəsində 300 müəllimin öz fənnindən yalan-doğru sıfır alması gözləniləndi"⁵² yazısında nə yazır: "Hələ sovetlər dönməndən cənub bölgəsindən ali təhsil

⁵¹ Mehdiyev Ramiz Ənvər oğlu – 1995-ci ildən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının rəhbəri.

⁵² "Cənub bölgəsində 300 müəllimin öz fənnindən yalan-doğru sıfır alması gözləniləndi"-səbəb? Aztehsil.com (axtar: sıfır).

dalınca Bakıya gedənlər çox az olurdu. Bu, Masallı, Lənkəran, Yardımlı, yaxud da Lerikdə işləyən müəllimlərin günahı deyildi. O bölgənin insanların yaşam tərzində oxumaq, ali təhsil almaq o qədər də önəm daşıyırdı. Xüsusilə də qızların oxuyaraq cəmiyyətdə görünməsi, fəaliyyəti ilə başqalarına nümunə olması ailələr üçün başucalığı sayılırdı."

Əvvəla, bu Nadir xanım bir az diqqətli olsaydı, bilərdi ki, sadaladığı rayonlar Azərbaycanın cənub bölgəsində deyil, Cənub-Şərqiində yerləşir. Azərbaycanın cənub hissəsi bir xeyli ərazini əhatə edir. Belə ki, bizim cənub sərhədlərimiz Astara çayının Xəzərə töküldüyü yerdən başlayır, Naxçıvanın Sədərək məntəqəsində bitir.

O ki qaldı, düşüncəsi də özü kimi nadir olan xanımın sadaladığı rayonlardan Bakıya ali təhsil dalınca gedənlərin savad dərəcəsinə, görünən odur ki, burda Nadir xanım zamanımızın nadir ideoloqu olan cənab Ramiz Mehdiyevdən də qabağa getməyə cəhd edib.

Öz təcrübəmdən deyirəm. Keçən əsrin 80-ci illərin ikinci yarısında BDU-nun hüquq fakültəsində təhsil almışam. Bizimlə bir xeyli, içi mən daxil, sadalanan rayonlardan tələbələr var idi. İnsafən "patok"umuzun ən savadlı, öz hesabına oxuyan tələbələri də onlar idilər və onların əksəriyyəti təhsillərini qırmızı diplomla başa vurdular. Düzdür, onlardan hazırda heç birinin hansısa göz qamaşıra biləcək bir vəzifəsi yoxdur. Necə deyirlər,

onlardan kimsə dövlət xadimi çıxmadı və çıxma da bilməzdi. Onda gərək bizim dövlətimizin baş ideoloqu Ramiz müəllimin dedikləri çürük qoz olmalı idi...

07-06-2017

4.8. Binanı ölkədəki problemlər yandırdı

Bakı şəhərinin Binəqədi rayonunda Azadlıq prospekti 200/36 ünvanında yerləşən binada 2015-ci ilin 19 may tarixində səhər saatlarında (10:30) baş verən yanğın 16 mərtəbəli yaşayış binanı büsbütün yandırdı. İlk məlumatlara əsasən hadisə nəticəsində 15 nəfər dünyasını dəyişib, 64 nəfər isə yaralanıb. Yanğının törətdiyi ağır fəsadların səbəbinin binanın üzərinə çəkilmiş penoplas üzlüklər olması ilkin versiya kimi göstərilir. Bu rəsmi məlumatdır. Əslində isə bina ölkədə mövcud olan problemlərdən dolayı yanıb. Ola bilər kimsə mövcud problemlərlə plastik üzlüyün yanması arasında birbaşa əlaqə görməsin. Amma binanın ölkədəki problemlərdən dolayı, səlahiyyətliyərin məsuliyyətsizliyi, tüğyan edən korrupsiya, "üstü bəzək, altı təzək" siyasəti nəticəsində yanması şübhəsizdir.

Təxminən bir ay öncə də analoji bir yanğın baş vermişdi. Bundan hamının, o cümlədən ölkə prezidentinin və əlaqədar təşkilatların xəbəri var idi. Hansı tədbir görüldü? Tədbir görülsəydi ikinci faciə zamanı bu qədər insanın

həyatına son qoyulardımı? Tam qətiyyətlə demək olar ki, tədbir görülməyə azacıq cəhd belə görülsəydi, faciənin miqyası bu qədər olmazdı. Tədbir görülməli idi mi? İbtidai icma quruluşunda yaşamırıq. Belə biganəliyə və ondan törənən faciəyə görə məsuliyyət birbaşa dövlət başçısının üzərindədir.

Bütün bunlar ölkədə mövcud olan sistemlə əlaqəlidir. Sistemin ayrı-ayrı “vintləri” arasında saat mexanizmi kimi ahəngdarlıq var. Təəssüf ki, bu ahəngdarlıq pozitiv ahəngdarlıq deyil. Hətta söküntü işində belə qabağa düşmək istəyən dairələr var və onlar xalqın faciəsindən heç bir vicdan əzabı çəkmədən faydalanırlar.

Yeri gəlmişkən. Dünən Niderlandın ictimai televiziyası Bakıdakı yanğın və orada fidan körpələrin tələf olması haqqında informasiya yayıb. Bu gün işlədiyim kollektivdə hamı bu hadisədən danışır, körpələrin taleyinə görə kiminsə məsuliyyət daşıyacağı və ümumiyyətlə, cəmiyyətin hadisəyə reaksiyasıyla maraqlanırdı. Hər halda bir günah keçisinin olmasına şübhə etmədiyimi dedim. Cəmiyyətin reaksiyasının isə olmayacağını və bunun hazırkı avtoritar rejimin insanlarımızda yaratdığı qorxu xofu ilə izah etdim. Bəziləri başa düşdü, bəziləri isə anlamaq istəmədi.

Elə burdaca bir müqayisə aparmaq istərdim. 1989-cü ildə Bakı Dövlət Universitetinin tələbəsi idim. O vaxt ermənilərin Topxana meşəsində 5-6 ağacın kəsdiyi xəbərini eşitdik. Buna etiraz olaraq BDU-dan indiki Azadlıq

meydanına qədər izdihamlı bir yürüş və sonda oturaq mitinqlərin keçirilməsinə nail olduq. Bu gün isə cəmiyyətimiz bu qədər insanın, xüsusilə fidan körpələrin ölümünə beləcə biganədir....

21-05-2015

4.9. İqtisadi böhranla nə etməli?

Azərbaycanda insanlarımızın maddi durumu kəskin şəkildə pisləşdi. Ölkə iqtisadi böhran yaşayır. Əhali stress içindədir. Çoxunun sabaha ümidi azalıb. Əsəblər tarıma çəkilib. Bəziləri çıxış yolunu özünəqəsdə görür...

Normal cəmiyyətlərdə belə situasiyalarda hökumət cəmiyyəti iqtisadi fəlakətdən qurtarmaq üçün tədbirlər paketi ortaya qoyur. Vəziyyətdən çıxmaq üçün ciddi müzakirələr təşkil edilir, nümunələr axtarılır, xalqla dialog qurulur. Konturları ölkə ictimaiyyətinə bəlli, elmi əsaslara söykənən və real iqtisadi islahatlara start verilir.

Aztəminatlı əhəlinin qayğılarının bir hissəsini dövlət öz üzərinə götürür. Nazirlər Kabinetin strukturuna yenidən baxılır. Bacarıqsız nazirlər istefaya göndərilir. Onlar daha ağıllılarınla əvəz edilir...

Azərbaycanın hazırkı hökuməti yaranmış situasiyada nə edəcək? O, ölkəni bu duruma gətirib çıxardığına görə məsuliyyət daşdığını etiraf edəcəkmi? Onun vəziyyətdən çıxmaq üçün bir layihəsi olacaqmı?

Məsələn, əksəriyyəti ahıl yaşda olan Nazirlər Kabinetini buraxıb, onu enerjili və təhsilli mütəxəsislərdən təşkil etmək; iqtisadçı alimlərin forumunu çağıraraq mövcud vəziyyəti müzakirə etmək; dünyada oxşar situasiyalar yaşamış dövlətlərin iqtisadçılarından məsləhət paketi istəmək; iqtisadiyyat, bank, maliyyə, vergi, kömrük, kənd təsərrüfatı nazirliklərin koordinasiya mərkəzini yaradaraq, həmin nazirliklərdə dövlət nəzarətiylə yanaşı ictimai nəzarətin təşkilinə keçmək; ölkədə inhisarçılığa, korrupsiyaya, bürokratiyaya müharibə elan etmək...

Təəssüflə qeyd edilməlidir ki, Azərbaycana hazırda rəhbərlik edənlərin hansısa islahata gedəcəyinə inam yoxdur. Ondan hansısa təşəbbüs gözləmək sadəlövlük olar. Əvəzində isə bütün enerjinin inzibati resurslara yönələcəyi, represianın yeni forma və metodlarının ortaya çıxacağı ehtimalları vardır...

Belə vəziyyətdə sıradan vətəndaşlar necə hərəkət etməlidirlər?

Elnən gələn bütün dərdlərin bir klassik resepti var: Təşkilatlanmaq. Təşkilatlanmaqla nəyə nail olmaq olar? İqtisadi böhranlardan xilasa hökumət özünün aydın, düşünülmüş, təcrübədən keçmiş real proqramı ilə rəhbərlik etməlidir. Hökumət bunu taleyin ümidinə buraxıbsa, təşkilatlanmaqla onu öz vəzifəsilə məşğul olmağa məcbur etmək olar. Söhbət heç də siyasi hakimiyyətin dəyişməsindən deyil (hərgah bunun özü də

xalqın təbii haqqıdır), hökuməti öz funksiyasını yerinə yetirməyə məcbur etməkdən gedir. Bunu bir dəfəlik başa düşmək lazımdır ki, xalqın təzyiqi və təpkiyi olmasa, Azərbaycanın hazırkı hakimiyyəti xalqın xeyrinə yarım addım belə atmayacaqdır.

Necə təşkilatlanmalı? Proses aşağıdan başlamalıdır. İş yerlərində, qonşularla söhbətlərdə, xeyir və şər məclislərində, çayxanalarda, avtobus dayanacaqlarında, məhəllədə, kənddə, qəsəbədə həmfikir olan insanlar bir araya gəlməli, birgə hərəkət etməyə razılığa gəlməli və Azərbaycan Konstitusiyası ilə vətəndaşlara təminatı verilən hüquqlar uğrunda fəaliyyətə başlamalıdırlar. Əgər 3 nəfər varsa, bu artıq bir təşkilatdır. Əhali heç yerdən kömək gözləməməli, özü öz başına çarə qılmalıdır.

Əgər xalq təşkilatlana bilsə, hökumətin onun tələblərinə tez bir zamanda reaksiya verəcəyi mütləqdir.

26-12-2015

4.10. Bilmək üçün fikirləşmək anı

Əgər kimsə fikirləşirsə ki, Əliyev rejimi Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü bərpa edəcək, işğaldakı torpaqları qaytaracaq, Qarabağ məsələsini həll edəcək, o adam ən azı sadəlövhdür.

Əgər kimsə fikirləşirsə ki, bu rejim Azərbaycanda demokratik dövlət quracaq, vətəndaş institutlarının bərpasına çalışacaq, Azərbaycanda müasir dünyaya yaraşan bir cəmiyyət quracaq, o adamın fikirləri ən azı məntiqə söykənmir.

Əgər kimsə fikirləşirsə ki, Əliyev klanı nə vaxtsa ümumi, bərabər, azad, obyektiv seçkilər keçirəcək, Azərbaycan xalqının iradəsini nəzərə alacaq, hakimiyyətdən seçkilər yoluyla gedəcək, o adamın ən azı ağılı yerində deyil.

Əgər kimsə fikirləşirsə ki, bu rejim Azərbaycan xalqının xoşbəxt gələcəyini düşünür, onun təhsilinə, səhiyyəsinə bir sivil rəng qatmaq haqqında fikirləşir, vətəndaşların evlə, işlə, yeməklə təminatında maraqlıdır, o adam ən azı normal düşünmə imkanına malik deyil.

Bilin ki, Azərbaycanda bütün yuxarıda sadalananlar əgər nə vaxtsa olacaqsə, həmin vaxt post-əliyevlər dövrünə təsadüf edəcək.

Bilin ki, bu rejimi hər hansı formada dəstəkləyən, hakim ailə üzvü olmayan bütün şəxslər: Kəmaləddindən⁵³ tutmuş Ramizə⁵⁴ qədər, oliqarxlardan tutmuş nazirlərə qədər, polis rəislərindən tutmuş, prokuror-hakim korpusuna qədər, "qanqster"dən tutmuş "vorzakon"lara qədər, sırası

⁵³ Azərbaycan Respublikasının fəvqəladə hallar naziri Kəmaləddin Heydərov nəzərdə tutulur.

⁵⁴ Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev nəzərdə tutulur.

vətəndaşdan tutmuş (əgər varsa) sosial pilləkəndə prezidentə yaxın oturanlara qədər – hamı bu gün avtoritarizmə hər hansı formada dəstək verdiyi hərəkətlərinə görə nə vaxtsa peşiman olmağa məhkumdur. Necə ki, bu gün Əli İnsanov⁵⁵, Eldar Mahmudov⁵⁶, Cahangir Hacıyev⁵⁷ və digərləri peşimandırlar.

Bilin ki, bu rejimdən qurtulmağın bir yolu varsa, o da Azərbaycan xalqının həmrəyliyindən, birləşməsindən, təşkilatlanmasından keçir.

Bilin ki, avtoritarizmdən xilas yolu cəmiyyətin bütün təbəqələrini birləşdirə biləcək ümümbəşəri dəyərlərin, Azərbaycanda hüquqi dövlət, azad vətəndaş cəmiyyətinin, demokratik institutların bərqərar olunmasını şərtləndirən prinsiplərin müəyyən olunmasından və bu dəyər və prinsiplər ətrafında hamının birləşməsindən keçir.

Vəziyyət nə qədər mürəkkəb olsa da, bu qədər sadədir. Hamını birləşdirə biləcək dəyər və prinsiplər nə qədər abstrakt görünsə də, təcrübədən çıxış etsək, bir o qədər müasir dünyaya aydındır...

10-12-2017

⁵⁵ Azərbaycan Respublikasının keçmiş səhiyyə naziri.

⁵⁶ Azərbaycan Respublikasının keçmiş milli təhlükəsizlik naziri.

⁵⁷ Azərbaycan Beynəlxalq Bankının İdarə Heyətinin keçmiş sədri.

4.11. Maariflənmə - bir qeyrət məsələsi

Kimsə şübhə etməz ki, Azərbaycan cəmiyyətinin üzləşdiyi problemlərin kökündə maariflənmə, daha doğrusu insanlarımızın kifayət qədər maarifə yiyələnməməsi dayanır. Bu problemi yoluna qoymadan qabağa getmək çox çətin olacaqdır.

Maariflənmə nədir? O, çox ölçülü anlayışdır. Maariflənmə müəyyən elmi, mədəni səviyyə deməkdir. O, hüquq və azadlıqlarla bağlı olan məsələdir. Maariflənmədə əxlaq, ləyaqət və kamillik kimi elementlərin yeri görünür.

Maariflənmənin ilkin meyarı Allahın verdiyi ağıldan bəndənin yararlanma bilməsi və bundan irəli gələrək sonuncunun özünü çiçəklənməyə nail olmasıdır.

Maariflənmə siyasətin kökündə duran bir nəsnədir.

Kant deyirdi ki, maariflənmə insanlığın qeyri-yetkinlikdən xilas olması deməkdir. “Maariflənmə”nin antonimi kimi Kant “qeyri-yetkinliyi” göstərir. Kanta görə yetkin olmayan insan başqaları tərəfindən yönləndirilir, beləsi öz ağılından istifadə etməyi düşünmür. Daha sonra Kant qeyd edir ki, insan qeyri-yetkin vəziyyətdə öz təqsiri üzündən qalır. O, bunu heç də şəxsi düşüncənin çatışmazlığı ilə deyil, kənardan təsir olmadan öz düşüncəsindən istifadə etmək üçün qətiyyətin və qeyrətin çatışmazlığı ilə əlaqələndirir. Kant müraciətlə insanlara deyirdi: “Öz ağılından istifadə

etməyə qeyrətin olsun!” O, buna maariflənmənin devizi kimi baxırdı.⁵⁸

“Qeyrət” məhfumu Azərbaycan mentalitetində xüsusi çəkiyə malik olsa da, onun “maariflənmə” məsələsində rolu çox passifdir və demək olar ki, nəzərə çarpmır. Əslində “maarifləndirmə” ilə “qeyrət” arasında rabitəyə nail ola bilmə, belə rabitəni mentalitetə otuzdurma cəmiyyətimiz üçün bu gün düşdüüyü vəziyyətdən çıxış yoludur.

Maariflənmə $2 \times 2 = 4$ formulasını öyrənməklə bitmir. Yalnız təbiət elmlərini bir tərəfli qaydada öyrənmək də ona çatımlılığın göstəricisi ola bilməz. Məsələn, atom bombasının kəşfinə nail olan bir tayfa kifayət qədər ictimai münasibətlərdən baş çıxarmasa, dünyanın hansı fəlakətlə üzləşə biləcəyini təsəvvür etmək o qədər də çətin deyil.

Cəmiyyətin maariflənməsində ölkəni yönləndirənlər xüsusi rola malikdir. Təəssüf ki, avtoritar rejimli cəmiyyətlərdə yuxarıların maariflənməyə münasibəti pozitiv olmur. Lev Tolstoy yazırdı ki, belə hökumətlər öz gücünü xalqın cahilliyindən alır və buna görə həmişə maariflənməyə qarşı olacaqdır. Azərbaycanda da bu belədir. Cəmiyyətimizdə yuxarıların maarifləndirməyə mənfi münasibətin kökü sovet dönamindən gəlir. O vaxtlar ictimai elmlər yalnız sovet ideologiyası üzərində qurulmalı idi. Alternativ fikrə yer yox idi. Qərbdən nə gəlirdisə, hər şey tənqid olunmalı

⁵⁸ İmmanuel Kant. Maariflənmə Nədir? Solfront.org (axtar: maariflənmə).

idi. Hətta bu şərtlərlə belə ictimai biliklər əhalinin çox az hissəsi üçün çatımlı idi. Buna görə də sovet rejimi təbiət elmləriylə müqayisədə cəmiyyət elmlərinin inkişafında maraqlı deyildi. Sovet təhsil sisteminə politologiya, sosiologiya kimi istiqamətlər yad hesab edilirdi.

Azərbaycanı dünyagörüşləri sovet dönəmində formalaşan sovet təfəkkürlü insanlar idarə edir. Müstəqilliyin etdiyi xırda korrektələr istisna olmaqla ictimai elmlərin öyrənilməsində heç bir yenilik yoxdur və bu məsələ ciddi nəzarət altındadır. Yazılmamış qaydalar siyasət və onunla məşğul olmağı yalnız yuxarıların yaşıl işıq yandırdıqları dairələr üçün və yalnız müəyyən şərtlər daxilində mümkünlüyünü diktə edir.

Müasir dünyamızda sivil cəmiyyət quruculuğu isə sırası vətəndaşın siyasi proseslərə fəal müdaxiləsindən, ictimai işlərdə təşəbbüskar olmasından keçir. Azərbaycanda siyasət və ictimai işlərlə məşğul olmaq üzərində isə qeyd etdiyimiz kimi yazılmamış bir tabu hökm sürür.

Universitetdə işlədiyim dövəmdə bir gün kafedra müdirim məni xüsusi söhbətə çağırırdı. Görünür haralardasa, mənə görə çağırılıb məzəmmət olunmuşdu. Mövzu siyasi fəaliyyətim idi. Adam özünün vəzifə imkanlarından yararlanaraq, açıq tekstlə siyasətlə məşğul olmamağı məndən tələb edir və özünü belə tələbetməyə səlahiyyətli hesab edirdi. Halbuki nə hüquq, nə əxlaq, nə də hansısa yazılı öhdəliklər mənim müdirimə bu imkanı vermirdi. Bu

formalaşan mühitdən irəli gəlirdi və bu mühit bu gün də Azərbaycanda hökm sürməkdədir. Məhz onun nəticəsidir ki, haqsızlığın girdabında can verən ölkədə nə bir universitet müəllimi səsini çıxardır, nə də ölkədə bütün dünya boyu haqsızlığa qarşı həmişə ön sıralarda olan tələbə kütləsinin mövcudluğu hiss olunur. Necə deyərlər, hər şey nəzarətdədir...

Son dövrlərdə cəmiyyətimizin intellektuallarından ibarət müxtəlif qruplar fəaliyyət göstərir. İnsafən belə qrupların ictimailəşdirdikləri əksər yazılar maraqlı olur. Onlar müasir dünyanın ən qabaqcıl kəşfləri, texniki elmlərin ən son nəəliyyətləri barədə cəmiyyətə məlumatlarını çatdırır, amma cəmiyyətin sivil idarəçiliyi ilə bağlı elementar məsələlər ətrafında müzakirə açmaq, nümunə gətirməkdən bir qayda olaraq vaz keçirlər. Onlar rahatlıqla Vətəni vəsf edər, amma Azərbaycan insanının bugünkü durumunun səbəblərini analitiz etməyə çox vaxt baş vurmurlar.

Oxucuya çatdırmaq istədiyimiz fikir “maariflənmə”nin birtərəfli deyil, özünə kompleks yanaşma tələb edən bir proses olmasıyla bağlıdır. Maariflənmədə cəmiyyət və fərd, dövlət və vətəndaş problemi daha həlledici olmalıdır. Maariflənmə ilk növbədə fərdin öz hüquqi statusunun dərkindən keçir. Yalnız belə halda yekunda yetkin fərd yetişdirməyi hədəfləmək olar. Buna nail olmaq asan məsələ deyil. Xüsusən qeyri-yetkinlik hazırda Azərbaycanda olduğu kimi insanların xasiyyətinin ayrılmaz

bir hissəsinə, onun həyat tərzinə çevriləndə. Azərbaycan insanı bu gün özünün düşdüyü vəziyyətlə barışmış kimi görünür. Amma belə vəziyyətdən qurtulmaq nə qədər çətin görünsə də, çıxış yolları da istisna deyil.

Bu günkü maariflənmə ilk növbədə nələri hədəfləməlidir? Azərbaycan insanı dərk etməlidir ki, onu yönləndirən hakimiyyətin mənbəyi onun özüdür; o, respublika üsul idarəsiylə idarə olunan bir dövlətdə yaşayır; bu dövlətin əsas məqsədi vətəndaşlarına layiqli həyat səviyyəsini təmin etməkdir; hakimiyyətin bir əldə cəmləşməsi yol verilməzdir; heç bir əlamətdən asılı olmayaraq hüquq və vəzifələrə münasibətdə hamı qanun qarşısında bərabərdir; hakimiyyəti seçki yolu ilə dəyişdirmək mümkündür; dövlət büdcəsi bir qrup harın məmurun yox, onun öz büdcəsidir; ölkədə ümuminin mənafeyinə cavab verən təhsil, səhiyyə, vergi sistemi olmalıdır; hüquq ədalətə söykənməlidir; məmur vətəndaşın xidmətçisidir; ölkəni təqaüd yaşında olan ahıl qocalar deyil, enerjili, təhsilli, gələcəyə nikbin baxan vətəndaşlar idarə etməlidir və s. və i.ə.

Əslində Həsən bəy Zərdabi, Mirzə Ələkbər Sabir, Cəlil Məmmədquluzadə və digər maarifçilərimizin fəaliyyətinin kökündə də geniş mənada məhz bu missiya dayanmışdı. Elə isə Kantın təbirincə desək bu gün vətəndaşlarımızı öz ağılından istifadə etmək üçün qeyrətə çağıran nə qədər insanımız var?

26-10-2017

4.12. "Müdrikliyə, ədalətə, uğura 40 çağırış"

Mühacirətdə Vətəndən kitab payı ayrı aləmdir. İllah da bunu müəllif özü hədiyyə etdikdə. Dəyərli yazarımız Vahid Qazidən⁵⁹ sonra tədqiqatçı sosioloq Mehman Kərimov də mənə müəllifi olduğu "Müdrikliyə, ədalətə, uğura 40 çağırış" kitabını⁶⁰ bağışlayıb.

Müəllif əsərini "didaktik müntəxabat" adlandırır. Kitabı "dəyərlər toplusu" da adlandırmaq olar. "40 çağırış" sadəcə bir cümləlik tezlərdən ibarət çağırışlar deyildir. Burada söhbət bəşəriyyətin söz sənətində yeri olan 40 dahi sənətkarın özlərinin ən azı 40 əsəriylə dünyaya bəyan etmək istədikləri dəyərlərdən söhbət gedir və bu ideyalar qısa, yığcam və aydın dildə oxucuya çatdırılır. Bu mənada Mehman bəyin kitabı zamanı öz içindən yeyib dağıdan informasiya kütləsinə qarşı uğurlu resept hesab etmək olar.

Bu kitab vaxta qənaətdir. O, dahilərin demək istədiklərinə aydın şəkildə işıq gətirir, onları düzgün anlamağa kömək edir və xüsusən, məlumatsız oxucu üçün əvəzsiz xəzinə rolunu oynayır. Dünya söz sənətinə belə baxış zamanəmizin tələbləri baxımından uğurludur və hesab edirəm ki, bu ənənə davam edəcəkdir.

⁵⁹ Qazi Vahid Pərviz oğlu - azərbaycanlı yazıçı, publisist, blogger.

⁶⁰ M.Kərimov, Müdrikliyə, ədalətə, uğura 40 çağırış, Didaktik müntəxabat, Bakı, 2017, 236 s.

"Müdrikliyə, ədalətə, uğura 40 çağırış" kitabını oxumağı, paylaşmağı dostlara öz intellektuallarını artırmaq baxımından məsləhət görürəm. Müəllif Mehman bəy Kərimova da növbəti nəşrlərində kitabın daha da təkmilləşdirilməsi də daxil olmaqla yeni yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

10-11-2017

4.13. Taleyin ironiyası, yoxsa zamanənin paradoksu?

İran əsilli Niderland yazıçısı Kader Abdullanın "Məscid evi" ("Het huis van moskee") əsərini orjinaldan – Niderland dilində oxudum.

Gənclik illərində əqidəcə kommunist olan müəllif siyasi mühacirdir. Onun o vaxtlar təmsil olunduğu Tudə partiyası şah rejiminə qarşı islam bayrağı altında olanlarla müttəfiqlik edib. Ayətullahlar hakimiyyəti ələ keçirtdikdən sonra ilk repressiyaya məruz qalanlar sırasında tudəçilər də yer alır. Həmin dalğada Kader Abdulla İranı tərk edərək, 1985-ci ildə Niderlandda sığınır. O vaxtdan burada yaşayır. Kader Abdulla qısa müddət ərzində dünyanın ən çətin dillərindən biri olan Niderland dilini nəinki mükəmməl öyrənir, hətta bu gün Niderlandda bütün məktəblilərin tanıdığı məşhur bir yazıçı olmağa müvəffəq olur.

Yazıçının özünə ləqəb kimi götürdüyü Kader, Abdulla adları onun tələbə dostlarına mənsubdu. Onların hər ikisi qətlə

yetirillərək, biri şah rejiminin, digəri isə ayətullah rejiminin qurbanı olublar.

Çox böyük ustalıqla qələmə alınan əsərdə İranın yaxın keçmişində baş verənlərdən bəhs edilir. Şah və sonrakı dövr İran cəmiyyətində ictimai-siyasi münasibətlər, ailə-məişət qaydaları, iqtisadi və sosial problemlər, siyasi rejimlərin dəyişilməsi kontekstində islam dini və fərdlər-arası münasibətlər və digər məsələlər əsərdə mühakimə olunan mövzulardır.

Müəllifin 5 il ərzində ərsəyə gətirdiyi əsər 30-dan artıq dilə tərcümə edilib. Mənim üçün Niderland dili 5-ci dil olmasına baxmayaraq 422 səhifəlik bu əsəri 3 gün ərzində gündəlik iş rejimimə korrektə etmədən oxuyub başa çatdırmağımın əsas səbəbi onun oxucu üçün cəlbedici bir məharətlə yazılması idi.

Mən İranın, necə deyərlər, "qulağının dibində" anadan olmuşam. 18 yaşına qədər İran sərhəddinə yaxın 20 km-lik ərazidə böyümüşəm. Orta məktəb dərslərlərində İranla bağlı onun xəritəsi barədə informasiya istisna olmaqla heç bir məlumata rast gəlməmişəm. Universitet illərində bizə Afrika cəngəlliklərində bir neçə ay mövcud olan dövlətlərin siyasi və ictimai quruluşu barədə bolluca məlumat verildiyi halda, İran haqqında heç nə deyilməmişdi. Zətən müəllimlərimiz də bu barədə düz-əməlli bilgi sahibi deyildilər.

Yadımdadır, bir dəfə bizə tarixi materializim fənnindən dərs keçən, dostların zahiri görkəminə görə "kamaz şoferi" adlandırdığı Həmid müəllimin (Allah ona rəhmət eləsin) "İctimai-iqtisadi formasiyalar" haqqında mühazirəsindən sonra "İranda bunların hansıdır" sualım kişini pis vəziyyətə salmışdı, tələm-tələsik mənə "feodalizmdir", - deyə cavab vermişdi. Düzdür, sonrakı mühazirəsində Həmid müəllim özünün İranla bağlı dediyini geri götürdü. Amma onun az qala büt-bütün İrana həsr etdiyi növbəti mühazirəsində də İranın mövcud ictimai-iqtisadi formasiyası haqqında dedikləri qoyulan suala bir aydınlıq gətirmə iqtidarında olmadı.

İranın bir addımlığında doğulub, boya-başa çatıb, bu cəmiyyət haqqında dolğun informasiyanı doğulduğu məkandan minlərlə km uzaqlıqda, 45 yaşından etibarən öyrənməyə başladığın bir dildə almağın izahı varmı? Bu taleyin ironiyasıdır, yoxsa zamanəmizin paradoksu?

Əsərlə tanışlıqdan sonra qətiyyətlə təsdiq etmək olar ki, Azərbaycanın indiki dövrü İranın şah dövrünü çox xatırladır. Xüsusən iqtisadi səbatsızlıq, zəhmətsiz əldə edilən və əlahəzrətin cibinə axan neft pulları, yuxarıların parıltılı və aşağıların miskin həyatı, cəmiyyətdə ideoloji qıtlıq və dinin rolunun düzgün qiymətləndirilməməsi, mənasız layihələr və dövlət büdcəsinin tar-mar edilməsi, fərqli fikirlərin təqibi və ölkədə zindanların siyasi məhbuslarla doldurulması...

31-07-2015

4.14. Facebook sosial şəbəkəsi haqqında

Facebook bir meydançadır. Burda hər kəs bacarıq və istəkləri daxilində özünü realizə etmək imkanına malikdir.

Facebookda fəaliyyətim müəyyən prinsiplərə əsaslanır və onları pozmamığa çalışıram. Faydalı olmaq, ədalətin yanında olmaq, haqsızlıqla barışmamaq, qarşılıqlı hörmət, hər bir müraciəti cavablandırmaq, toplum olaraq Azərbaycan cəmiyyəti üçün əhəmiyyət kəsb edən məsələlərin müdafiəsinə çalışmaq, ümumbəşəri dəyərlərə sayğı göstərmək – gündəlik riayət etmək istədiyimiz normalardır.

Bunun üçün bütün qeyd və münasibətlərimdə daxili məsuliyyətimi dərk edir və onlara riayət etməyə çalışıram.

Təəssüflər olsun ki, son vaxtlar Azərbaycandakı mövcud sosial-iqtisadi vəziyyət üzündən maddi yardımla bağlı müraciətlər çoxalıb. İnsanlarımızın bu səpkidən olan müraciətləri başa düşüləndir. Əlbəttə, gündəlik olmasa da, hər ay hansısa formada kiməsə yardım etməyə səy edirik. Bu zaman da əsas kriteriya cəmiyyətimizdə demokratik ab-havanın formalaşmasına hansısa formada dəstək verməkdir. Amma nəzərə almaq lazımdır ki, siyasi mühacir olaraq bizim də maddi imkanlarımız məhduddur və buna görə də bəzən “yox” demək zorunda qalıraq. Sosial şəbəkələrdə olan insanlarımızın bunu nəzərə alması vacib məsələdir...

28-01-2017

4.15. Avropa azərbaycanlıları barəsində iki sual

Netxeber.com saytının suallarına cavab

- Sizcə nəyə görə Avropada yaşayan yerlilərimiz arasında münaqişələr olur? Bunun əsas səbəblərini nədə görürsünüz?

- Əvvəla Sizi və oxucularınızı salamlayıram. Qaldırdığınız problemin həssas və həssas olduğu qədər də ağırlı bir məsələ olduğunu düşünürəm. Hesab edirəm ki, hər şeydən öncə bu bir sosial problemdir. Ona görə də onun dəqiq mənzərəsini yaratmaq və səbəblərini göstərmək üçün Avropada yaşayan azərbaycanlıların arasında keçirilən bir sosialoji tədqiqata ehtiyac var. Əlbəttə sualınızı cavablandırmaq üçün mən də müşahidələrimə əsaslanan fikirlərimi ifadə edə bilərəm.

Avropaya azərbaycanlıların axını yeni tarixdə Azərbaycanın müstəqillik dönmilə bağlıdır. Keçən 25 il ərzində xeyli azərbaycanlı Avropaya miqrasiya edib. Bu illər ərzində Avropaya gələn azərbaycanlıların mütləq əksəriyyəti bura siyasi səbəblərdən, yəni ölkədə, əsasında fərqli düşüncənin dayandığı diskriminasiya faktoruna görə təqibini əsas gətirirlər. Gələnlər Azərbaycanda sosial nərdivanın müxtəlif pillələrində yer almış adamlardır. Aralarında təhsilli və təhsilsiz, sahibkar və işçi, ziyalı və fəhlə, vicdanlı və nadürüst, avtoritar rejimin vuran əli və həmin əlin zoruna məruz qalan, hakim YAP-ın və müxalif partiyasının üzvü, keçmiş cinayətkar və vicdan məhbusu, korrupsioner

– rüşvətxor və rüşvət vermək istəməyən, bir sözlə, hər cür növ və sortda individlər yer alıb.

Bu kütlə keçmişindəki kimliyindən asılı olmayaraq, Avropada bərabər start vəziyyətində bulunurlar. Onların hamısı, Azərbaycanda yer aldığı sosial nərdivanın hansı pilləsində durmasından asılı olmayaraq aşağıdan – sıfırdan həyatlarını qurmağa məhkumdurlar. Belə sosial bərabərlik birgə fəaliyyət üçün münbit şərait yaradır. Amma bu ciddi şəkildə individlərin bir-birinə münasibətdə ziddiyyətli keçmişindən qaynaqlanan davranışlarıyla üzləşir. Bu, tək, tutaq ki, Azərbaycanda fərqli cəbhələrdə təmsil olmaqla bağlı deyil. Səviyələr müxtəlifdir. Onların kolliziyası isə bir qayda olaraq neqativ nəticələr doğurur.

Birləşməyə meyilli olan insanlar belə halda arzuolunmaz situasiya ilə qarşılaşırlar. Bu prosesdə Azərbaycan mentaliteti də az rol oynamır. Mentalitetimizdə, tutaq ki, “yaxşılıq etmək” və “ədalətin tərəfində durmaq” kateqoriyaları arasında ciddi uçurum var. İnsanlarımızın çox hissəsini ədalət düşündürmür. “Filankəs yaxşı adamdır, ona görə ki, o mənə yaxşılıq etmişdir” düşüncəsi əksəriyyətimizə hakim kəsilib. Bu zaman həmin yaxşılığın edilməsindən dolayı qarşı tərəfin nə qədər ədalətsizliyə düçar olması barədə artıq bunu deyən adam fikirləşmir. Bu heç onun ağına belə gəlmir, halbuki o yaxşılığa o, haqq etmirdi, yəni buna haqqı çatmırdı.

İnsanlarımızın keçmişdə aldığı psixoloji travmalar da az rol oynamır. Bəziləri sözün düzünə mənasında şizofreniya xəstəliyindən əziyyət çəkir. Onlar üçün tez əsəbləşmə, mahiyyətə varmama, haqsız olması ilə razılaşmama, xüsusən, etiraf deyilən şeyi yaxına buraxmama, yeri gəldigəlmədi hədələmə və s. neqativ keyfiyyətlər daha çox xarakterikdir. Tam səmimi olaraq belə şəxslərə məsləhət görərdim ki, psixoloq və ya psixiatra müraciət etsinlər. Avropada belə məsələlərə xüsusi diqqət var.

Mən burada bir haşiyəyə çıxmaq istəyirəm. Biz adətən pis şeyləri daha çox qabartmağa meyilliyik. Avropada yaşayan azərbaycanlılar arasında nümunə ola biləcək saysız-hesabsız yaxşı əməllər də var. Biz sadəcə çox vaxt onu görmürük, görsək də təbliğinə xəsislik edirik. Sizə adi bir misal deyim. Mən Azərbaycanda yaşayanda tutaq ki, heç kimə poçtla oxumaq üçün kitab göndərməmişdim. Bir müddət əvvəl mən İsveçdə yaşayan, bizim istedadlı yazığımız Vahid Qazidən kitab almışdım. Təsəvvür edirsinizmi, İsveçdən Niderlandda oxumaq üçün kitab göndərilir. Bu gün isə üstünə başqa bir kitab qoymaqla mən həmin kitabı Vahid bəyin ünvanına geri göndərmişəm. Bu çox xırda bir şeydir. Amma mənə elə gəlir ki, elə belə xırda və pozitiv məsələlərdən başlamaq münasibətlərin səmimiliyi üçün çox yaxşı körpü ola bilər.

- Bəs bu "bəla"dan qurtulmağımız üçün hansı yollar var, qısa olaraq soruşsam, Lenin demiş, sizcə nə etməli?

- Bu bir mürəkkəb prosesdir. Bununla bağlı konkret resept vermək çətinidir, ən azı ona görə ki, bu məsələ yuxarıdan deyil, aşağıdan həllini tapmalıdır. İnsanlarımız Avropaya can atır, amma onun dəyərlərinə yiyələnmək istəmir. Və yaxud da, Avropa dəyəri deyəndə çoxunun ağına daşdığı intellektə uyğun olaraq ayrı-ayrı şeylər gəlir.

Hesab edirəm ki, hər bir şəxs öz üzərində çalışmalıdır. Əvvəla yaşından asılı olmayaraq, hamı düşdüyü ölkənin dilini öyrənməlidir. Kim bacarırsa, təhsil almağa meyilli olmalıdır. Yaşadığın cəmiyyətin qayda-qanunlarına hörmət insanı tərbiyələndirər və sonradan qarşılıqlı münasibətlərdə də bunun tətbiqinə yol açar. İnsan ən böyük kapitaldır. Avropadasansa, çalış insan olaraq mənəvi kapitalını artır. Sabahı proqnozlaşdırmaq çətin olsa da, Azərbaycana qayıtmaq və həmin kapitalın Azərbaycan cəmiyyətinə investisiyası ehtimalı da yüksəkdir. Ona görə də bu məsələlərdə “qırkında öyrənən göründə çalar” atalar sözünü kənara qoymaq və daha çox Məhəmməd (ə.s.) peyğənbərin “insan beşikdən qəbrə qədər öyrənməlidir” fikrinə istinad daha məqbuldur.

01-06-2016

V. Demokratiya və din

5.1. "Vicdan"ın fəlsəfəsi haqqında

Vicdan şəxsin ədalət, haqq və insanlıq kateqoriyaları baxımından özü-öz qarşısında məsuliyyət hissidir. "Vicdan" sözü hüquqda dini azadlıqla bağlı işlədilir. Məlumdur ki, şəxsin özü öz qarşısında məsuliyyət hissi və hesabatı tam dairəsilə yalnız ona bəllidir. Hər bir fərd özü-özlüyündə bu hissi və hesabatı fəvqəl güclə, yəni Allahla bölüşür. Belə bölüşmə avtomatik baş verir və fərdin özü öz qarşısından hesabatı avtomatik olaraq, Allah qarşısında hesabatı kimi çoxları tərəfindən dərk edilir. Quranda Allahın diliylə deyilən: "Mən sizə şah damarınızdan daha yaxınam" fikrinin bu mənada məntiqi əsasları mövcuddur. Bu, eyni zamanda dini azadlığa "vicdan azadlığı" deyilməsinin əsaslarını ortaya qoyur.

Deməli, vicdan insanın özü öz üzərində nəzarət mexanizminə deyilir. Həmin mexanizmin əsasında müəyyən dəyərlər dayanır. Tarixən o, "Allahdan qorxma" ilə sanksiyalaşdırılan dini dəyərlərə söykəlib. Vicdan azadlığı və ya vicdanın cərcivəsində azadlıq dəyərləndirmələri bundan irəli gəlir.

"Vicdan" adlandırdığımız insanın özü öz üzərində nəzarət mexanizmini təbii ki, yalnız dinlə bağlamaq düzgün olmaz. Dinin tarixi rolu onun Allahı dərkində insanlara kömək

etməkdə ifadə olunur. Heç bir dinə sitayiş etmədən də Allahı dərk etmək mümkündür və belə insanlarda vicdan mexanizminin daha universal formada olması mümkündür.

Eyni zamanda hansısa dinə kor-korana və ya reklam xatirinə sitayiş etmək avtomatik olaraq, vicdan mexanizminə malik olmaq demək deyildir.

Vicdan mexanizmindən məhrum olan insan isə "vicdansız" yarlığına layiqdir və məncə bu, dərk edənlər üçün ən pis yarlıq hesab edilməlidir.

Bunu "vicdan" və "vicdan azadlığı" anlayışlarının hüquqi və fəlsəfi izahına aydınlıq gətirilməsi üçün yazdım...

10-11-2014

5.2. Dinimizi xilas edək!

Çoxlarımız bilir ki, İslam səmavi bir din olaraq VII əsrin əvvəllərində Qərbi Ərəbistanda (Məkkə şəhəri) meydana gəlib. İslamın peyğəmbəri dünya tarixinin ən nüfuzlu şəxsiyyətlərindən biri olan Hz. Məhəmməddir (s.ə.s). İslam dininin kitabı müqəddəs Qurani-Kərimdir. Qurani-Kərim müasir cəmiyyət quruculuğunun bir sıra fundamental məsələlərinin, o cümlədən müasir insan hüquqları konsepsiyasının formalaşmasında rol oynayıb.

İslam bir din olaraq meydana gəldiyi dövrün ən mütərəqqi dini olub. O, eyni zamanda ona qədər mövcud olan digər

səmavi dinlərin, o cümlədən xristianlığın sonrakı inkişafında və mütərəqqiləşməsində mühüm rol oynayıb. Bunun üçün orta əsr xristianlığına gözücü nəzər yetirmək kifayətdir.

Təəssüfedicidir ki, mütərəqqiliyində özünün dominantlığını saxlamaq əvəzinə islam dini bu sahədəki mövqelərini qərinədən-qərinəyə, əsrdən-əsrə uduzaraq, hazırkı səviyyəyə gəlib çatıb. İslamın hazırkı vəziyyəti belə deməyə əsas verir ki, hər bir fərd, qrup, təşkilat, cəmiyyət, dövlət islamı öz interpretasiyasında qəbul edir, onu məqsəd, motiv və niyyətlərinə uyğun olaraq yönləndirir, təbliğ edir, bəşər övladına yaraşmayan hərəkətlərə belə islam pərdəsilə haqq qazandırılır. İslam kökündən qoparılib, onun əsas mənbəyi bir kənara qoyulub. Ortada hallanan quru bir söz qalıb: İslam. Ayrı-ayrı dillərdə “İslam” məfhumdan istifadə edilməklə düzəldilən neqativ effektiv ifadələr isə az qala qalmayıb.

Bu arada İslam və qeyri-islam dünyalarında İslama münasibətdə fərqlərə nəzər etmək də maraq doğurur. Bu günkü mənzərə onu göstərir ki, müsəlman dünyasında qaçan da, qovan da, qurban da, onun "ovçu"su da, şər də, xeyir də İslama istinad edir. Hərə öz “islam”ında özünü haqlı sayır. Qeyri-islam dünyası isə az qala bütün məhrumiyyətləri İslamın adına yazmağa hazırdır. Ən pisi isə odur ki, İslam ətrafında baş verən bu həngamələr heç kəsin vecinə deyil.

Mövlana Cəlaləddin Ruminin bir vaxtlar "İslamı cahillərdən qoruyun, əgər bunu edə bilmirsinizsə, onda dünyanı İslamdan qoruyun!" çağışı görünür bu gün daha çox aktualdır. Son vaxtlar tez-tez "İslam" adı altında aqressivliyi ilə diqqəti özünə cəlb etmək istəyən yeni dini qruplaşmaların meydana gəlməsinin, ənənəvi dini cərəyanlarda isə qeyri-adi aksiyaların şahidi oluruq.

Kəsəsi, İslamın bu günkü vəziyyəti bir daha göstərir ki, dinimizin xilas vacibdir və bu ciddi islahatlardan keçməlidir. Bunun üçün nə etməli? Qısa şəkildə belə deyərdim. Dünyada İslamın tanınmış simaları bir araya gəlməli, dinin dövlətdən ayrı olması dünya səviyyəsində prioritet hesab edilməli, Vatikan nümunəsində dünya üzrə İslam mərkəzi yaradılmalı, İslam adından danışmaq fərd, qrup, təşkilat, cəmiyyət və dövlətlərə yasaqlanmalı, İslami dəyərlərin əsas çərçivəsi müəyyən edilməli və İslamın mütərəqqiliyi ortaya qoyulmalı, onu şübhə altına ala biləcək bütün hallar İslamdan kənar elan olunmalıdır. Hesab edirəm ki, bu məsələ özünü İslam ümməti sayan hər şəxsin diqqətini cəlb etməlidir. Əks təqdirdə dinimiz daha ağır fəsadlarla üz-üzə qalacaq...

02-07-2014

5.3. Məhərrəmlik xatirələri

Mən keçən əsrin altıмышıncı illərində ənənəvi müsəlman ailəsində dünyaya gəlmişəm. Özümü tanıyandan hər iki valideynimin (Allah dünyasını dəyişən bütün valideynlərə rəhmət eləsin) ciddi qayda-qanunla namaz qılmalarını, İslam dininin bütün ayinlərinə nizam-intizamla riayət etmələri görmüşəm. Anam tam savadsız idi. O, talış dilindən başqa heç bir dildə ömrünün axırına kimi danışa bilmədi. Hətta ailəmizə təşrif buyuran gəlinlər anamla ünsiyyət qurmaları üçün talış dilini öyrənmək zorunda qaldılar. Heç bir hərf tanımayan anamın ərəb dilində namazın mətnini necə öyrənməsi məni həmişə maraqlandırır.

Rəsmən allahsız olan Sovet hakimiyyətinin qılıncının dalı da, qabağı da kəsdiyi vaxtlar tək bizim ailədə deyil, kəndimizin əksər ailələrində yaşlılar namaz qılar, orucluq, qurbanlıq, məhərrəmlik, səfər və digər ayları əhatə edən İslam təqvimini ilə həyatlarına nizam verərdilər. Həmin dövrdə mən atamın təkidiylə qonşu kənddə molla yanında Quranı orijinaldan hərfən oxumağı da öyrəndim. O vaxtdan etibarən cümə axşamları atamın vəsiyyətinə rəğmən harada olduğumdan asılı olmayaraq “Yasin” surəsini oxumağım mütləqdir.

Ən ciddiliyə alınan aylardan biri Məhərrəm ayı idi. Kəndimizdə o vaxtlar məscid yox idi. Bu səbəbdən Məhərrəmlik ayı başlayan kimi növbə ilə hər il evlərin

birində təkiyə qurulardı. Adətən biri kişilər, digəri isə qadınlar üçün nəzərdə tutulan iki təkiyədən söhbət gedirdi. Kənd sakinləri tam heyətdə qaranlıq düşən kimi təkiyələrdə yığışar, İmam Hüseynə təziyyə saxlayardılar. Aşura gününə 4 gün qalmışdan kəndimizdə ehsan verilməyə başlayırdılar. Bununla bağlı çox ciddi nizam-intizama əsaslanan bir sistem qurulmuşdu. Kənd camaatı mövcud təsərrüfatların sayından asılı olaraq bərabər sayda dörd qrupa bölünmüşdülər. Hər axşam qruplardan biri ehsan verir, yerdə qalan üç qrup isə ehsana dəvət edilirdi. Bu minvalla Aşura ərəfəsində bütün ailələr bir axşam ehsan verirdi, digər üç axşamı isə ehsan yeməyə gedirdi.

Məhərrəmlik ayının kulminasiya nöqtəsi isə Aşura axşamı idi. Bu axşam dualar oxunar, ucadan mərsiyələr səsləndirər, zikr tutardılar. Aşura günü isə ələm gəzdirər, şaxsey-vaxsey söyləmələri ifa edərdilər.

Əlbəttə yaşa dolduqca, dünyanın işlərindən və gedişatından baş çıxardıqca dinimizlə bağlı, xüsusən onun 7-ci əsr səviyyəsindən irəli getməməsi, bu günün tələblərinə uyğun İslam dinində islahatların aparılmaması, İslam dininin dünyada, xüsusən Qərbdə əsassız obrazının formalaşması, İslama doqma kimi baxılması, onun mütərəqqiliyinin təbliğ olunmasında dünya boyu ciddi nöqsanlar, İslama aidliyyəti olmayanların İslam adıyla at oynatmaları və s. məsələlər məni ciddi düşündürüb...

Bu axşam aşura axşamıdır. Yuxarıdakıları mən keçmiş zamanda yazdım. Amma bu ənənə bu gün də davam edir. Kəndimiz aşura axşamına yığılıb. Amma bircə dəyişiliklə. Sovet hakimiyyəti dağılandan sonra kəndimizdə məscid tikilib, sakinlər ora yığılır. Kəndimiz hazırda ayaq üstədir. O, İmam Hüseynin şəhadətə yetirilməsinin matəmini saxlayır. Bu gün bir-birinə rastlaşan sakinlər çox vaxt salam əvəzinə bir-birilərinə: "İmam savab versin", - deyirlər.

İmam Sizə savab versin, əziz dostlar!

13-11-2013

5.4. 2013-cü ilin Qurban bayramı

İslam dininə görə şeytana səs vermirlər, ona daş atırlar!

Özümü tanıyandan (keçən əsrin 60-cı illərin axırları – 70-ci illərin əvvəlləri) hər il Qurban bayramın ailəmizdə ciddi nizam-intizamla qeyd edilməsini xatırlayıram. Həmin gün kəndimizdəki bütün ailələrdə maddi durumlarından asılı olmayaraq qurbanın kəsilməsi mütləq idi (indi də belədir), bayramın mahiyyətini başa düşməyən uşaqlar isə bu ritualdan xüsusi zövq alır, həvəslə alınlarına kəsilmiş qurbanın qanınından, hind artistlərinin qaşlarının ortasında olduğu kimi, yapışdırılmasını səbirsizliklə gözləyir, bununla sanki növbəti ili qansız-qadasız yaşamalarına təminat alırdılar.

Çox istərdim ki, bu bayramlar və onlar haqqında təsəvvürlər bizi ömrümüzün axırına kimi uşaq düşüncələrimizdə olduğu kimi müşayət edəydi. Amma zamanın korrektələrindən sığortalanmaq qeyri-mümkündür.

Bu ilki Qurban bayramı xalqımızın taleyində növbəti illərdə həlledici təsir göstərə biləcək bir hadisə ilə – prezident seçkiləriylə üst-üstə düşdü. İslam dininə sitayiş etmənin ən ali məqamı ilə birbaşa bağlılığı olan Qurban bayramı Azərbaycanda dinimizin yükünü çiyində daşımaq kimi məsuliyyəti öz üzərinə görürənlər tərəfindən ciddi şəkildə hörmətsiz edildi. Məlumdur ki, qurban kəsmənin ən yüksək səviyyəsi Həcc ziyarətində yaşanır və qurbanlar şeytani lənətləyib, ona daş atdıqdan sonra kəsilir. Şeytan özü-özlüyündə əlahiddə bir varlıq olaraq mövcud deyil, o, Allahın yolunu azmış, haqqı batil edən, şər işlərlə məşğul olanların simasında təcəllə edir. Bu gün bizim planetimizdə bu sayaq insanların siyahısı tutularsa, yarım əsrlik bir tarixi dövəmdə xalqımıza zülm edənlərin həmin siyahıda ön sıralarda olacağına kimsə şübhə etməsin. Belə olan halda yanındakı şeytana daş atıb Məkkəyə ziyarətə yollanmaq ən böyük sabab olardı. Bizimkilər isə yerli şeytanlarına nəinki daş atdılar, hətta Allah evində bu şeytana səs verdikdən sonra qurban kəsməyə yollandılar.

P.S. Yeri gəlmişkən "qurban" həm də hüquqi anlayışdır. Hüquqi işlərdə zərərşəkmişə deyilir. Zərər çəkən olmayaq...

15-10-2013

5.5. Xalqın məənəviyyatını sehrli çubuqla məhv edirlər...

Bundan əvvəlki paraqrafların biri dinimizin bu günkü vəziyyəti və onun ətrafında baş verən özfəaliyyətə etirazla bağlıdır. Mövzu, necə deyərlər, aktual olaraq qalır. Son günlər rayonlarımızın birində ehtiraslı saqqal qırmaq əməliyyatından tutmuş İraqdan Azərbaycana qədər uzanan beynəlxalq ekstremizm hədyanları kimi hər gün yeni sürprizlərin şahidiyik. Sanki bu proses yüksələn xətlə inkişaf edir.

Təcrübə göstərir ki, bu və ya digər cəmiyyətdələrdə qeyri-ənənəvi dini cərəyan və sektalara həssaslıq iki amildən yaranır. Onlardan biri sözü gedən cəmiyyətdə maddi nemətlərin bölgüsü və yenidən bölgüsünün ədalətsizliyi və bunun nəticəsində insanlarda sabaha ümitsizliyin formalaşması, digəri isə cəmiyyətin intellektual səviyyəsinin aşağı olması, maarifçiliyin iflası, insanların dini biliklərin məhdudluğu və dünya görüşlərindəki problemlərlə bağlıdır.

Azərbaycan cəmiyyətində maddi nemətlərin bölgüsü və yenidən bölgüsündə vəziyyətin faciəli olmasıyla bağlı çox deyilir, çox yazılır. Məsələnin köklü həllinə nail olmaq o qədər də asan iş olmayacaq. Ümid ikinci faktora, cəmiyyətin hələ müqaviməti itirməyən hissəsinin gücünün səfərbərliyə alınmasına qalır. Eyni zamanda, insanların dini bilik və dünyagörüşlərindəki problemlərdən çıxış üçün

bütün yollar normal vətəndaş yetişdirilməsinə və onun bazasında durmalı olan təhsilin üstünə aparır.

Bu arada dinlə bağlı Avropa və Azərbaycan təhsilində xırda bir müqayisəli təhlil aparacam. Niderland ibtidai (bazis) məktəbin 7-ci qrup şagirdi olan ailəmizin sonuncusunun məktəbdən aldığı ev tapşırığı bu mənada maraq kəsb edir. Söhbət dindən getdiyindən sözügedən materialın bir hissəsini olduğu kimi təqdim edirəm:

"Dinə başqa sözlə Allaha xidmət deyilir... Dünyada əsasən 5 din: xristianlıq, İslam, yəhudilik, iudizm və buddizm yayılmışdır.

Xristianlar inanırlar ki, yeri və göyü God (Allaha deyilir) yaradıb, İsa onun oğludur. Xristianların müqəddəs kitabı Bibliyadır.

İslam dininə sitayiş edənlər müsəlman adlanır. Onların "God"u Allahdır. Məhəmməd (s.ə.s.) onların peyğəmbəri və Allahın elçisidir. Müsəlmanların müqəddəs kitabı Qurandır. İldə bir dəfə onlar Ramazan saxlayır. O vaxt müsəlmanlar günçixandan günbatana qədər heç nə yemirlər.

Yəhudiliyin təxminən 4000 yaşı vardır. O, orta-şərqdə yaranmışdır. Onların vacib kitabı Tövrətdir.

Demokratiya dərsləri

İnduistlər allahlarını Brahma adlandırırlar. O, müxtəlif görkəmdə təzahür edir. Bu din ona sitayiş edənlərin sayına görə dünyanın üçüncü dinidir.

Buddizimdə Budda adlandırılan insan obrazı sayğılandırılır. Onlar Allaha deyil, həmin obraza sitayiş edirlər. Buddistlər reinkarnasiyaya (ruhun təkrar qayıdışı və bir bədəndən digərinə keçməsi) inanırlar.

Əksər dinlərin yemək, geyim, saç düzüümüylə bağlı özünəməxsus qaydaları vardır. Eyni zamanda, hər bir dinin öz sitayiş qaydaları və sitayiş evləri vardır. Xristianlar kilsəyə, müsəlmanlar məscidə gedirlər. Yəhudilərin sitayiş evi sinaqoq adlanır. Buddistlər və induistlər isə məbədə gedir".

Bundan sonra isə təqdim edilən materialda dünyada din üzündən meydana gələn konfliktlər xatırlanır. Niderlandda 11-12 yaşlıların oturduğu 7-ci qrup şagirdlərindən qeyd edilən məzmununda informasiyanın mənimsənilməsi, ondan xüsusi test vermək şərtiylə tələb olunur. Bəs Azərbaycanda bu sahədə vəziyyət necədir?

Facebook sosial şəbəkəsi üzərindən dostlara aşağıdakı məzmununda bir çağırış yolladım: "Azərbaycanda 1-8-ci siniflərin dərslərlərdə dünyada mövcud olan dinlər haqqında və yaxud məxsusən İslam dini haqqında hansısa informasiya varmı? Əgər varsa, məzmunu nədən ibarətdir?"

Orta məktəb müəllimlərin verdiyi reaksiyalardan belə bəlli oldu ki, 2008-ci ilə qədər orta məktəb materiallarında dini mövzularıyla bağlı hər hansı məlumata rast gəlinməyib. Yalnız son 6 ildə orta məktəblərdə "Həyat bilgisi" adlı fənnin tədrisinə başlanılmış və sözü gedən dərslikdə bir neçə mövzu dinə həsr edilmişdir. Orta məktəb müəlliməsi Dilşad xanım Ələkbərlinin fikrinə görə bu sahədə olan məlumat və "biliklər çox azdır. Təbii ki, bununla islam dini və onun özəllikləri haqqında məlumat vermək mümkünsüzdür. Uzun illərdir biz müəllimlər Təhsil Nazirliyinə "İslam dininin tarixi və islam əxlaqı" fənninin tədrisini təklif etsək də, bu mümkün olmayıb... Bütün inkişaf etmiş ölkələrdə din dərsləri keçilir. Bizdə bu sahədə boşluq olduğu üçün insanlar müxtəlif dinlərə, və ya təriqətlərə meyillənirlər".

Seyid Talış adlı istifadəçinin reaksiyası da maraq kəsb edir: "Mən 25 il Tarix, Coğrafiya, İnsan və cəmiyyət və s. fənlərdən dərs demişəm. Dinlər haqqında məlumat "xalaxətrin qalması" deyə çox cüzi idi... Məmurların, yazıçı, şair və incəsənət xadimlərin, televiziya-radio rəhbərlərinin 90 faizi ateist olduqları üçün bu sahədə olan bədbəxtliklər gələcək nəsildə özünü daha eybəcər formada göstərəcəkdir. Mədəniyyət və təhsil nazirlikləri bir də oyanıb görəcəklər ki, xalqın əksəriyyəti vahabi, sələfi və s. olub. Gündəlik həyatdan açıq-aşkar görürük ki, xalqın mənəviyyatını "sehrli çubuqla" məhv edirlər... Suriyada və

s. yerlərdə vuruşan azərbaycanlıların olması subut edir ki, Azərbaycan cəmiyyəti dəhşətli depressiyadadır..."

Göründüyü kimi qaldırmaq istədiyim məsələnin mahiyyəti və ondan çıxış yolları uzun illər müəllimlik təcrübəsinə malik insanlar tərəfindən çılpalığı ilə hələ bir çox illər bundan əvvəl ortaya qoyulub. Təhsilə cavabdeh olanların hərəkətsizliyi isə artıq "bəhrəsini" vermiş kimi görünür...

07-07-2014

5.6. Nardaran olayına Niderlanddan baxış

26 noyabr 2015-ci ildə Bakının Nardaran qəsəbəsində 7 nəfərin ölümü, 4 nəfərin yaralanması və 14 nəfərin həbs olunması ilə nəticələnən dövlət - vətəndaş qarşıdurması baş verib. Həlak olanlardan 2-si Azərbaycan Respublikası Daxili İşlər Nazirliyinin əməkdaşı, digər 5 nəfər isə qəsəbə sakinləri olmuşdur.

Bu qanlı hadisə ilə bağlı ortada izahı məlum olmayan çoxlu suallar var. Amma bütün hallarda baş verən faciəyə görə məsuliyyət hazırkı iqtidarın üzərindədir. İqtidarın xalqla heç bir dialoqu yoxdur, xalq tərəf kimi qəbul edilmir, xalqa heç bir hesabat və izahat verilmir, rəsmi cəbr aparatı özünü bir tərəfdən yekəbaş, digər tərəfdən isə naşı kimi aparır.

Sosial şəbəkələrdən aldığım ilk təəsurat belədir ki, cəmiyyətimizdə baş verənlərlə bağlı ciddi fikir ayrılıqları yaranıb. Hətta bir ideoloji düşərgədə olanlar belə vahid mövqe ortaya qoya bilmirlər. İnsanlar baş verənlərə ümumqəbul edilmiş dəyərlər və bəşəri prinsiplər əsasında deyil, emossiya, bu və ya digər tərəfə xoş gəlmək, bəzən də ticari maraqlardan irəli gələrək münasibət bildirirlər.

Digər bir məsələ. Sivil cəmiyyətlərdə kritik situasiyalarda ölkədə nüfuzdan düşən dövlət stukturlarının yerini nüfuzlu vətəndaş cəmiyyəti strukturları tuturlar. Əgər hansısa cəmiyyət belə mərkəzlərdən məhrumdursa (bəzən söz sahibi olan və əksəriyyət tərəfindən qəbul edilən bir lider də belə bir funksiyanı öz üzərinə götürmək iqtidarında olur), bu çox böyük təhlükələrdən xəbər verir. Kritik situasiyalarda vəziyyətə nəzarət edə bilən alternativ mərkəzləri olmayan cəmiyyətlər daha ağır faciələrlə üzləşməli olurlar. İqtidarın planlı şəkildə sivil müxəifəti sıradan çıxarma ssenarisi bəhrəsini verir. Azərbaycanın belə mərkəzlərdən məhrum olması üçün hər şey edilib. Əvəzində qeyri-ənənəvi sektalar, aqressiv qruplaşmalar, xəlvət düşən kimi kimlərləsə haqq-hesab çəkmək üçün qanundankənar birliklərin geniş spektri becərilmişdir.

Bu gün insanların faciəli şəkildə həlak olmasıyla müşaiyət olunan Nardaran hadisələrinə Azərbaycanın demokratik ictimaiyyətin münasibəti necə olmalıdır? Məncə, bu suala cavab tapmaqla fikir ayrılıqların bir hissəsini aradan qaldırmaq olar. Demokratik dəyərlər vicdan azadlığını

taniyır, amma dinin dövlətdən ayrı olduğunu bəyan edir. Demokratik dəyərlər ən kritik situasiyalarda belə zorakılığı, terroru, qanunsuz silah saxlamayı pisləyir. Eyni zamanda səlahiyyətli dövlət orqanının öz vətəndaşının evinə silah, narkotik atmaqla, onları şərləmə praktikasını da hazırkı şərait istisna etmir.

Yaranmış şəraitdən çıxış yolu kimi, vətəndaşların az-çox etibar etdiyi, inandığı adamlar bu hadisələrin istintaqında ictimai nəzarətin təşkilinə cəlb edilməli, ictimaiyyət doğru-düzgün və mütəmadi məlumatlandırılmalıdır. Əks təqdirdə bu ölkə və vətəndaşlarımız üçün daha ağır fəsadlara səbəb ola bilər.

VI. Demokratiya və milli məsələ

6.1. Azərbaycanda milli məsələ ilə bağlı problemlər barədə

Dostlarımızdan biri etnik qrup, xalq, millət və habelə vətəndaşlıq məsələləri ilə bağlı sosial şəbəkədə bir müzakirə açmışdı. Söhbətin Azərbaycan cəmiyyəti üçün aktuallığını nəzərə alıb, bu barədə bir sıra qeydləri vacib hesab edirəm.

Müzakirə mövzusu ciddi və mürəkkəb bir məsələdir. Onun ciddiliyi Azərbaycanın bir dövlət olaraq daxili statusunun müəyyən edilməsində həlledici əhəmiyyətə malik olması ilə bağlıdır. Mürəkkəbliyi isə bu problemlə bağlı çoxlu bir-birindən fərqli yanaşmaların olmasıdır. Buna baxmayaraq, hesab edirəm ki, məsələ ilə bağlı obyektivliyə yaxın bir nəticənin hasil edilməsi mümkün ola bilər. Bunun üçün ilk növbədə beynəlxalq təcrübə nəzərə alınmalı və problemin üstünə fərdi "iynələmə"lərə yol vermədən getmək vacibdir. Əgər belə məsələlərdə ikinciye yuvarlansaq, onda konkret nəticəyə gəlmədən, hamı evlərinə dağılısacaq.

Bu məsələdə bir tərəfdən Allahın iradəsi ilə ortaya qoyulan reallıqlar var (məsələn, dil fərqi, etnik rəngarənglik və s.), digər tərəfdən xeyli sayda subyektiv mülahizələr mövcuddur. Əgər müzakirələr ağılla, soyuq başla aparılarsa, Azərbaycanın hazırkı vəziyyətinə, eyni zamanda maraqlı tərəfləri qane edə biləcək müasirliyə uyğun və

vacib bir konsepsiyanın tapılması mümkündür və bu həm də vacibdir.

Bu növ problemlərin həlli cəmiyyətdə onlara uyğun demokratik yanaşma tərzindən keçir. Demokratiyanın alternativini yoxdur. O labüddür. Düzdür, hazırkı rejim artıq 25 ildir ki, onu tormozlaya bilib. Amma nə qədər çalışsa belə, proseslərin qarşısını ala bilməz. Demokratik cəmiyyət isə belə müzakirələri qaçılmaz edir. Azərbaycan kimi cəmiyyətlərdə isə, ondan yan keçmə cəhdləri ağır fəlakətlərə gətirib çıxarar.

Məsələlərə demokratiyaya uyğun yanaşma tərzimizdə hansı problemlər mövcüddür? Fikrimcə, aşağıdakıları sadalamaq olar:

1) Real və obyektiv olmaqla bağlı problemlər. Çoxlarımız bu məsələdə özümüzü görməməzliyə vururuq. Azərbaycanın etnik baxımından müxtəlifliyini qəbul etmək istəmirik. Ona görə belə məsələlərdə qeyri-obyektivlik nümayiş etdiririk. Məsələn, əksəriyyətimiz belə düşünür ki, Azərbaycanda bütün istiqamətlər üzrə insan hüquqları pozulur, amma etnik sahədə vəziyyət çox yaxşıdır. Və yaxud, gecə-gündüz Statistika Komitəsinin saxtakarlığından danışırıq, amma həvəslə onun etnik tərkiblə bağlı qeyri-obyektiv statistik rəqəmlərini doğru qəbul edib, ondan yararlanmağa çalışırıq.

2) Qorxu və komplekslər (əlbəttə bunun obyektiv səbəbləri də var). Mən iqtidarı nəzərdə tutmuram. Bizim demokratiya iddiasında olan müxalif spektr də bu məsələnin üstünə getmək, onu müzakirə etməkdən çəkinir.

3) Etirafın olmaması. Azərbaycanda müstəqillikdən sonra baş qaldıran etnik separatizm meyillərinin, xüsusən talış və ləzgi separatizmi, mərkəzin məhz hazırkı müzakirə predmeti olan məsələyə münasibətinin düz olmaması və onun bu sahədə apardığı səhv siyasətin nəticəsi kimi meydana çıxmışdır. Bunu etiraf etməyi hələ də bəziləri özününtihar kimi qəbul edir.

4) Sovet ideologiyasını pisləmək, amma bizə sərf edəndə ondan bəhrələnmək. Hamı bir qayda olaraq, məsələyə sovet yanaşmasını tənqid edir, amma bizə sərf edəndə biz ondan yararlanmağa cəhd edirik. Məsələn, “qonşularımız pis olduğuna görə, bu məsələnin üstünə getmək olmaz” tezisi irəli sürülür. Bu sırf bolşevik yanaşmasıdır. Halbuki, məhz qonşularımız pis olduğuna görə, bu məsələnin üstünə getmək lazımdır.

Çıxış yolu varmı?

Çıxış yolu əlbəttə var. Azərbaycan bu sahədə dünya xəritəsində müstəsnalığa malik olan dövlət deyil. Bu gün bizim kimi etnik tərkibi müxtəlif olan xeyli dövlətlər var. Onlardan biri elə Qərbin ən demokratik dövlətlərdən biri

olan Niderland dövlətidir. Sual oluna bilər: Onun təcrübəsindən yararlanmağa nə qədər maraqlıyıq?

Ümid sonda ölür. İnanıram ki, Azərbaycan cəmiyyəti öz əhalisinin hər bir fərdini qane edə biləcək bir ideologiya (məs. vətəndaş cəmiyyəti və hüquqi dövlət konsepsiyası) tapmaqda özündə güc və qüdrət tapacaq.

03-03-2017

6.2. Populizmin milli özünəxəcalətdə rolu

Populizmə yönlənməkdən asan iş yoxdur. Xüsusən milli məsələdə. Bu zaman nəzəri və faktoloji təhlili göz görmür və eyforiya həlledicidir. Amma bu çox müvəqqətidir, sabun köpüyü kimi az müddətdən sonra dağılıb gedir. Belə hərəkətlərlə millət və etnik mənsubiyyət istismar edildikdə isə (oxu: rüsvayçı hərəkətlər), bu milli özünəxəcalətə və milli özünənifrətə səbəb olur. Təbii ki, onun effekti tamamilən əks istiqamətdə olacaqdır.

Milli özünəxəcalət və milli özünənifrət hissin daşıyıcılarını qınağa çəkmək sadəlöhlük olardı. Çünki bunun obyektiv əsasları var və bu mütləq halda rüsvayçılıqdan qaçma motivi ilə edilir. Gerçəkdə də milli özünənifrət kimi damğalanan davranış tez-tez rüsvayçılığın əksini ifadə edir; o, özünəinamı əks etdirir.

Bunları nəinki nəzəri, hətta təcrübi baxımdan bilə-bilə, prosesdə daha çox rüsvayçı hərəkətlərə yol vermə və ya daha çox belə hərəkətləri dəstəkləmə isə ilk növbədə təmsil etdiyin etnik qrupun daha sürətlə milli özünəxəcalət və milli özünəifrət üzündən sıradan çıxarmaq və nəticə etibarilə ona düşmən kəsilmək kimi qiymətləndirilməlidir...

25-04-2015

6.3. Azərbaycanda milli-etnik diskriminasiya varmı?

“ANS” televiziya kanalında "Adam icində" verilişində talış dili ilə bağlı səslənən fikirlər sosial şəbəkədə hay-küyə səbəb oldu. Bir qadın sözü gedən verilişdə özünün dediyi kimi 9 milyonluq auditoriyada bir yeniyetməyə əcaib tərzdə məsləhət görür ki, "get talış dilini ağzından təmizləyəndən sonra gəl".

Məlumdur ki, talış dili Azərbaycanın dillərindən biridir. O, bütün mənalarda Azərbaycanın fundamentində dayanan xalqlardan biri – talışların ana dilidir. Bir sıra talışlar bu ifadəni ana dillərinin təhqir olunması kimi dəyərləndirdi. Ümidli idik ki, bu cümləni deyərkən, həmən qadının məramı, məqsədi, motivi talış dilini təhqir etmək olmayıb. Buna aydınlıq gətirmək üçün o xanıma həmən 9 milyonluq efirdən növbəti verilişlərin birində imkan yaradıldı, amma

o, "it hürər, karvan keçər" deməklə, bir növ bir az da irəli gedərək, motivinin məhz "təhqir etmə" olduğuna işarə etdi.

Hesab edirik ki, belə məsələlərdə ilk öncə titul xalqın nümayəndələri danışmalı, ictimai qınaq onlardan gəlməlidir. Belə situasiyalarda cavab haqqı kimi talış xalqının nümayəndələri danışsalar, istəsək də, istəməsək də müəyyən qıcıq yaranar.

Gələn reaksiyalar isə ümidverici olmadı. Müxalifətçi-demokrat xanımlarımızdan biri bildirdi ki, "bu ölkədə heç bir etnik azlıq, o cümlədən də talışlar diskriminasiyaya məruz qalmırlar". Əvvəla, diskriminasiyanın buynuzu olmur. Diskriminasiya insanlar arasında münasibətlərin ifadə olunmasının bir əcaib formasıdır. Axı necə ola bilər ki, insan cəmiyyətinə xas olan bütün problemləli sahələrdə dünya üzrə ilk yerlərdən birini bölüşən Azərbaycan milli münasibətlərin necəliyindən dünyaya dərs keçsin? Bu daha çox Qorbaçov yenidənqurmasının ilk illərində Sovet-Amerika canlı teledebatların birində səslənən "SSRİ-də seks yoxdur" mesajına oxşadı.

Digər tərəfdən, "problem yoxdur" deməklə yaxamızı problemdən qurtara bilmərik. Səlahiyyətlilər problemin üstünə getməli, onu müasir dünyamızda çoxdan mövcud olan sivil qaydalara uyğun həllinə çalışmalıdır. Müxaliflər isə, xüsusən, onun özünü demokrat hesab edən qanadı problemi dilə gətirməkdən qorxmamalıdır. Bunu çoxluqda

olanlar etdikdə onda biz daha möhkəm, daha səmimi, daha üzüağ olarıq...

Vəkil dostumuz Aslan İsmailov isə bildirdi ki, o, Azərbaycan telekanallarını zəbt etmiş növbəti bir mədəniyyətsiz "get talış ləhcəsini ağzından təmizləyəndən sonra gəl" ifadəsini işlətməsini talış dilinə hörmətsizlik kimi qəbul etsə də, bunu Azərbaycanda milli ayrışçılıq elementi kimi qəbul etmir.

Əslində "get talış dilini ağzından təmizləyəndən sonra gəl" ifadəsi ilə müqayisədə "bu ölkədə heç bir etnik azlıq, o cümlədən də talışlar diskriminasiyaya məruz qalmırlar" fikri daha çox etiraz doğurur. Qeyd etdiyimiz kimi, bütün sahələrdə diskriminasiya nümunələri yaradan Azərbaycanda "tək milli sahədə diskriminasiya yoxdur" demək həqiqət ola bilməz. Bunu əsaslandırmaq üçün ortada ümumməlum olan faktlar var. Məsələn: 1) Azərbaycan Avropa Şurasına üzv olan vaxt üzərinə 3 il ərzində Regional və azlıqların dilləri haqqında Avropa Xartiyasına qoşulmaq haqqında öhdəlik götürüb və indiyə kimi üstündən 13 il keçməsinə baxmayaraq, həmin öhdəliyi yerinə yetirmir; 2) eyni məsələ Milli azlıqlar haqqında Qanun qəbul etmə öhdəliyinə də aiddir; 3) dəfələrlə Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlarının talış dilində televiziya proqramlarının təşkil edilməsi ilə bağlı kollektiv və fərdi müraciətlərinə baxmayaraq, bu məsələ Azərbaycan Respublikasının səlahiyyətli qurumları tərəfindən qulaq ardına vurulub. Əksinə belə müraciət

edənlər təqib və təhdidlərə məruz qalıblar. Bunun bariz nümunəsi kimi mərhum professor Novruzəli Məmmədovun barəsində çıxarılan hökmə baxmaq olar. Sonradan tifaqı dağıdılan professora qarşı irəli sürülən ittihamlardan biri də onun bu məsələ ilə bağlı müvafiq instansiyalara müraciət etməsi göstərilir; 4) analoji hal talış dilində radio verlişlərin təşkiliylə bağlı da baş verib.

Məhz sonuncu iki hal mənim mənsub olduğum xalqımdan Vətənim Azərbaycana qarşı istifadə olunmasına kimlərinsə əlinə faktor verib və bu gün onlar talışdan beynəlxalq çirkin oyunlarında alət kimi istifadə edirlər. Ola bilsin ki, bu kimlərinsə vecinə deyil, amma mənim bu həngamələri sakitcə seyr etmək fikrim yoxdur. Talışa radio da, televiziya da onun Vətəninə lazımdır.

Diskriminasiya bərabərsizlik deməkdir. Bunu əsaslandırmaq üçün mənə hansısa ümumqəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normasından sitat gətirməyə ehtiyac yoxdur. Azərbaycanın titul milləti öz ana dilində televiziya baxır, radio dinləyir. Titul xalqla bərabər bu torpağa bütün soy-kökü ilə bağlı olan, azlıqda qalan digər Azərbaycan vətəndaşlarının isə, analoji haqqa malik ola-ola, belə bir imkanı yoxdur. Bu vəziyyətin adı nə ola bilər? Əgər başqa bir ad təklif edilərsə, məmuniyyətlə həmin anlayışdan istifadə etmək olar.

Başla düşülməlidir ki, belə situasiyaların yaranmasının əsas səbəbi hazırda Azərbaycanda avtoritar rejimin mövcudluğu

və Vətənimizdə normal vətəndaş cəmiyyətinin olmaması ilə bağlıdır. O da başa düşüləndir ki, milli məsələdən danışmaq və onun üzərinə getmək çox çətin məsələdir. Buna görə də Azərbaycanda normal cəmiyyət quruculuğunu ürəkdən istəyən titul xalqın demokratlarına ümidimiz çoxdur. Məhz onlar "get talış dilini ağzından təmizləyəndən sonra gəl" kimi fikirlər teleefirdə dolaşarkən, ilk reaksiya verməlidir. Onda sosial şəbəkələr bu gün olduğu kimi od püskürməz və əksəriyyət xüsusən, özünü alçaldılmış hesab edən tərəf bunu konkret fərdlərin naşılığı kimi qəbul edər.

17-01-2015

6.4. Talışlar

Bu yazı Musavat Partiyasının Milli Siyasət Komissiyasının təşəbbüsü ilə hazırlanıb.

Yayılma arealı

Talışlar tarixən Xəzər dənizinin cənub-qərb sahilləri boyunca məskunlaşmışlar. Hazırda həmin ərazini Azərbaycan-İran dövlət sərhədi iki hissəyə ayırır. Talışlar Azərbaycan Respublikasının köklü xalqlarından biridir. Azərbaycan Respublikasında kompakt şəklində onlar əsasən, respublikanın cənub-şərqində Astara, Lənkəran, Lerik və Masallı rayonlarında yaşayır. Eyni zamanda Yardımlı, Cəlilabad, Beləsuvar, Neftçala, Salyan

rayonlarında, Bakı, Sumqayıt və Şirvan şəhərlərində, habelə Azərbaycan Respublikasının digər məntəqələrində də talışların məskunlaşmasına təsadüf edilir.

İran İslam Respublikasında isə talışlar Xəzər dənizinin sahili boyu Ləvandvil, Viznə, Haviq, Lisar, Haşpər (Talış), Asalem, Taleş-dulab, Şanderman, Cogandan, Masulə, Masal, Someh-sarə, Fumən və digər məntəqələrdə yaşayırlar.

Bir az tarix

Talışların ulu əcdadları kadusilər hesab edilir. Strabon, Herodot, Plutarx, Dionis kimi tarixçilərin əsərlərində kadusilərin adlarına rast gəlmək mümkündür. Həmin müəlliflərə görə Kadusiyyə şərqdən Xəzər dənizi, şimaldan Arran və Albaniya torpaqları ilə sərhəd olmuşdur. Rus tarixçisi İ.M. Diyakonov hesab edir ki, kadusilər ümumi adı kəsipi olan Hind-Avropa tayfalarından biridir. Talışların Səfəvilər dövlətinin formalaşmasında ciddi yer almaları barədə tarixi faktlar mövcüddür. XVIII əsrin ortalarından isə talışların kompakt yaşadığı ərazidə Talış Xanlığı feodal dövləti mövcüd olmuşdur.

“Talış” etnonimi

“Talış” etnoniminə orta əsr mənbələrində təsadüf edilməyə başlanılıb. Onun mənası ilə bağlı çoxsaylı fikirlər mövcüddür. Geniş yayılan və nisbətən inandırıcı hesab edilən mövqelərdən biri də bu etnonimin bölgədə baş verən əmək bölgüsü ilə bağlı olmasıdır. Kadusilərdə

oturuşmuş əmək bölgüsü (əkinçilik və maldarlıq) formalaşdıqdan sonra, bu etnonimin meydana çıxması daha çox inandırıcı görünür. Tarixlə maraqlanan yaşlı əhali də məhz bu variant üzərində dayanmağa üstünlük verir. Aşağıda – dənizə yaxın yaşayan kadusilər əkinçiliklə, yuxarıda – dağlıq zonasında yaşayanlar isə daha çox maldarlıqla məşğul olmuşlar. Bu bölgü geniş mənada bu gün də davam edir və bunun təbii coğrafi kökləri vardır. Yuxarıda yaşayanlar aşağıda yaşayanları “tulış” (yəni torpaqla əlləşənlər, “tul” talış dilində “torpaq” deməkdir, “ış” şəkilsisi isə mənsubiyyət bildirir), aşağıda yaşayanlar isə yuxarıda yaşayanları “qolış” (heyvandarlıqla məşğul olanlar, “qo” talış dilində “inək” deməkdir) adlandırmışlar. Xarici sivilizasiya ilə əlaqələr daha çox aşağıda yaşayanlarla olduğundan sonralar məhz aşağılara – əkinçiliklə məşğul olanlara qoyulan ad ümumiləşdirilir.

Daha sonralar isə bu ad xalq adı ilə yanaşı coğrafi mənə daşımışdır.

Sayı

Azərbaycan Respublikasında talışların sayı haqqında dolğun informasiya yoxdur. Ölkədə bütün sahələr üzrə statistik məlumatlar həqiqəti əks etdirmədiyindən talışların sayı haqqında rəsmi informasiya da reallıqdan uzaq hesab edilir. Talışların sayı ilə bağlı zidiyyətli informasiyaların kökü həm də keçən əsrin 30-cu illərin axırlarından etibarən, kommunist-stalin rejiminin həyata keçirdiyi

xalqların birləşdirilməsi siyasətindən, eləcə də, talışların bir xalq olaraq, rəsmi siyahılardan çıxarılmasından irəli gəlir. Qeyd edilənləri aşağıdakı rəsmi rəqəmlər də təsdiq edir. 1939-cu ildə aparılmış son Stalin siyahıyaalınmasında Azərbaycanda 87.510 nəfər talışın yaşadığını göstərilir. 1959-cu ildə aparılmış rəsmi siyahıyaalınma isə cəmi 85 nəfər talışı qeydə alır. Sonrakı siyahıyaalmalarda isə talışlar ümumiyyətlə xatırlanmır və onlar “sakit” represiyaya uğrayır. Qorbaçov yenidənqurmasının gətirdiyi ab-hava nəticəsində talışlar yenidən rəsmi siyahıya düşməyə başlayırlar. 1989-cu ildə aparılan siyahıyaalınmada Azərbaycanda 21.169 nəfər, 1999-cu ildə aparılmış siyahıyaalınma zamanı Azərbaycan Respublikasında 76.841 nəfər, 2009-cu il siyahıyaalınmasına əsasən isə 111.996 nəfər talış qeydə alınır. Talışların represiyası sakit olduğu kimi onların reabilitasiyasına da sakit formada cəhd edilib. Bununla bağlı heç bir rəsmi mövqe və ya rəsmi aksiya məlum deyil.

Son dövrdə xarici mütəxəssislər tərəfindən aparılan tədqiqatlarda isə Azərbaycanda bir milyona yaxın talışın yaşadığı bildirilir. Bir sıra talış tədqiqatçıları isə Azərbaycan Respublikasında talışların sayının daha çox olmasını əsaslandırırlar. Talışların sayı haqqında bütün bu ciddi fikir ayrılıqlarına yalnız rəsmi və obyektiv şəkildə aparılan siyahıyaalınma nöqtə qoya bilər.

İrandakı talışların sayı isə yayılma arealının genişliyini nəzərə alaraq, daha məchuldur.

Dil

Talışların ana dili talış dilidir. Mütəxəsislər hesab edirlər ki, Talış dili (Tolişə zıvon) Hind-Avropa dil ailəsinə, Hind-İran dilləri qolunun Azəri (Tati-Talış) qrupuna aiddir. Hazırda talış dili heç bir rəsmi statusa malik deyil. İbtidai siniflərdə talış dilinin tədrisi ilə bağlı qərar olsa da, talış dilinin tədrisi üçün dünyanın heç bir yerində, o cümlədən Azərbaycan Respublikasında mütəxəsis pedaqoqlar hazırlanmır. Belə olan halda dilin hansısa formada tədrisindən danışmaq mənasını itirir.

KİV

Talış dilində dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən televiziya, radio və mətbuat vasitələri mövcud deyil. Sovet dönməsinin ilk onilliklərində talışlarla bağlı olan mətbu ("Sə toliş" qəzeti) və ədəbi mühit (talış dilində kitab çapı və ədəbiyyat nümunələrinin yaradıcılığı) onların özləri ilə bir yerdə keçən əsrin 30-cu illərində represiyaya uğrayır.

Sövet rejimin dağılması ərəfəsində talışların öz təşəbbüsü ilə 1989-cu ildən etibarən "Tolişi sədo" qəzeti buraxılmağa başlanılıb. Bu qəzetin dərci çoxsaylı fasilələrlə 2012-ci ilə qədər davam edib. "Tolişi Sədo" qəzeti ətrafında müxtəlif vaxtlarda rəsmi orqanlar tərəfindən aparılan qanundankənar və xoşagəlməz hadisələr cərəyan edib. Qəzetin baş redaktorlarından biri Novruzəli Məmmədov 2007-ci ildə qondarma ittihamlarla həbs edilib. Sonradan

isə o, həbsxanada saxlanıldığı şərait, qanunsuz və ləyaqətsiz davranış, eləcə də, zəruri tibbi xidmət almama səbəbindən dünyasını dəyişib. Qəzetin digər baş redaktoru Hilal Məmmədov 2012-ci ildə yenə də qondarma ittihamlarla həbs edilir. Bu olaydan sonra qəzetin nəşri dayandırılıb və indiyə kimi bərpa olunmayıb. Həmin ildən etibarən, vətəndaş təşəbbüsü sayəsində oxşar adla digər bir dərgi – “Tolışon sədo” ara-sıra dərc edilir.

Hazırda talış dilində talışların öz təşəbbüsü ilə ölkə xaricindən bir neçə sayt fəaliyyət göstərir. Rəsmi orqanlara talış dilində bir televiziya kanalının açılması və ya İctimai TV-də talış dilində verilişlərlə bağlı kütləvi şəkildə edilən müraciətlər isə indiyə kimi heç bir nəticə verməmişdir.

Din

Talışlar İslam dininə sitayiş edirlər. İslama qədər isə bu ərazidə atəşpərətslik dini mövcud olub. İslam dini hakim din olsa da atəşpərəstlikdən qalan bir sıra adətlərin yerinə yetirilməsi bu gün də davam edir.

İctimai-siyasi həyat

Talışlar Azərbaycan Respublikasında baş verən ictimai-siyasi proseslərin fəal iştirakçılarıdır. Keçən əsrin 90-cı illərin əvvəllərində Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyinin əldə edilməsində talışlar fəal rol oynamışlar. Sonrakı illərdə Azərbaycan Respublikasının ərazi bütövlüyü uğrunda gedən mübarizədə öndə

olmuşlar. 1993-cü ildə Heydər Əliyevin hakimiyyətə gəlişi ərəfəsində regionda baş vermiş siyasi proseslər talışların reabilitasiyası prosesinə mənfi təsir göstərmiş və həmin tendensiya bu gün də davam edir.

Azərbaycan Respublikasında talışlara münasibətdə rəsmi ab-hava qənaətbəxş deyil. Rəsmi dairələr öz xalqını tanımaqdan imtina edir. Talış dilində və “talış” adı ilə mövcüd olan toponimlərin dəyişdirilməsi tendensiyası hiss olunur. Ölkədə talış adı ilə heç bir QHT qeydə alınmır. Talışlarla bağlı hansısa mədəni tədbirin keçirilməsi faktiki olaraq yasaqlanıb. Hətta bu istiqamətdə olan şəxsi təşəbbüslər və təşəbbüskarlar ciddi nəzarətə götürülür və qorxudulur. Bütün bunlarla da hazırkı iqtidar Azərbaycan Respublikası əleyhinə iş aparmaq üçün bir sıra xarici dairələrin əlinə əlavə arqument verir.

28-12-2016

6.5. Təzələnən köhnə millətlərarası müşavirlik

Dünən (28-02-2014) Kamal Abdulla⁶¹ ilə bağlı iki xəbər yayıldı. Daha doğrusu xəbər bir idi, amma ikibaşlı idi. Kamal müəllim rektor vəzifəsindən azad edilərək prezidentin müşaviri təyin edildi. Bu gedişin əsl səbəbləri məlum deyil.

⁶¹ Abdullayev Kamal Mehdi oğlu —2014-2017-ci illərdə Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri.

Biz ancaq mülahizələr söyləyə bilərik. Müşahidələrimə görə Kamal müəllim Azərbaycanda rüşvət və korrupsiyaya bulaşmayan bəlkə də yeganə rektor idi. O, almırdı. Almırdısa, deməli nəyisə verməyi də mümkünsüz idi. Bu halda o, ümumi oyun qaydalarından qıraqda qalırdı və rejimin qurduğu rüşvət piramidasında yamaq kimi görünürdü, onun ümumi ahəngini pozurdu, istisna yaradırdı. Bunun isə acı nəticələri ola bilərdi. Ümumi oyun qaydalarından kənarda qalma tək simmetriyanı pozmur, həm də gəlirin gəlməli olduğu bir mənbəni "kor" edir. Bu da yaxşı presedent deyil, nümunə yaradır və ümumi sistemə real təhlükəyə çevrilə bilərdi. Məncə Kamal müəllimin vəzifədən uzaqlaşdırılmasının əsl səbəbi bu ola bilər.

Bu gedişin Kamal müəllimin vəzifə nərdivanında eniş, yoxsa yüksəliş olduğunu demək də çətindir. Baxır kim hansı prizmadan baxır.

Səhv etmirəmsə, Kamal müəllim iki onillik bundan əvvəl analoji vəzifədə olub. İndi sadəcə yeni vəzifənin adına kreativlik verilməyə cəhd edilib: Millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri. Bu post bir müddət əvvəl Azərbaycanın keçmiş kommunist, indiki Əliyev rejiminin baş ideoloqu sayılan Ramiz Mehdiyevin təkidiylə ləğv edilmişdi. Ramiz Mehdiyev düzüb-qoşmaq istədiyi ideologiyasında Azərbaycanda vahid millətin formalaşmasını hər vasitə ilə sübut etmək istəyində bulunmuşdu. Belə olan halda həmin postun

mövcudluğu onun ideologiyası tezislərini şübhə altına almış olurdu. Belə postun yaradılmasının yenidən reallaşması Mehdiyev ideologiyasının iflası kimi də dəyərləndirmək olar.

Qayıdaq əsas məsələyə. Hesab edirəm ki, rüşvət almayan, korrupsiyaya bulaşmayan insan üçün rektorluqdan belə bir posta təyinat alması vəzifə nərdivanında yüksəliş kimi qiymətləndirilməlidir.

Bədnam Dağlıq Qarabağ münaqişəsi Azərbaycan insanını o qədər qorxudub ki, ölkədə millətlərarası problemdən danışmaq yumşaq desək, dostcasına qarşılanmır. Halbuki bu sahəyə sivil münasibətin özü əslində Dağlıq Qarabağ məsələsinin ədalətli həllində ciddi faktorlardan biri ola bilər.

Azərbaycan hələ 13 il bundan əvvəl Avropa Şurasına qoşulanda üzərinə götürdüyü 3 öhdəliyi indiyə kimi yerinə yetirməyib. Onların ikisi isə ölkədəki milli münasibətlərlə bağlıdır. Düzdür, təcrübə göstərdi ki, Avropa Şurası və Azərbaycan münasibətlərində ikincinin birinciyə təsiri, ona öz standartlarını ixrac etməsi daha çox diqqəti cəlb etdi, nəinki əksinə. Azərbaycan Avropa Şurasına üzv olan vaxtı biz çox böyük entuziazmla bu prosesi alqışlayır, tezliklə Azərbaycana Avropa standartlarının gəlişini gözləyirdik. Təəssüf ki, ümidlərimiz özünü doğrultmadı. Avtoritar Əliyev rejimi Azərbaycan xalqının sərvətləri ilə silahlanaraq, Avropanın bir sıra dairələrinin ağlını əlindən

aldı. Həmin dairələr Əliyevin qanundankənar mənimsədiyi neft pulları qarşısında öz dəyərlərindən imtina etməli oldular. Amma hamısı yox, haqqın və ədalətin yanında dayanan mərkəzlər də var və bu mənada hər şey hələ bitməyib...

Kamal Abdullaya yeni köhnə vəzifəsində müvəffəqiyyətlər arzu edirəm. Ümid edirəm ki, O, öz fəaliyyətinə Regional və milli azlıqların dilləri haqqında Avropa Xartiyasını oxuyub və onu tətbiq etməyə təşəbbüs göstərməklə başlayacaq...

01-03-2014

6.6. "Talış" adının qadağası nə üçündür?

Əgər məkrli siyasətçilər dünyanı sakit buraxsalar, balaca Yer kürəsində vahid dil, vahid din, unumqəbuledilmiş universal dəyərlər çox sürətlə formalaşmağa gedəcək. Dünyada vahid hökumət və vahid vətəndaşlıq olsa, Yer kürəsinin siması büsbütün dəyişəcəkdir. İstəmirlər!

Tək balaca Azərbaycanda bu istiqamətdə nə oyunlardan çıxmırlar? Nazirlər Kabineti yanında Terminologiya Komissiyası ölkədə "Talış" adının uşaqlara qoyulmasını qadağan edib⁶². Əslində respublika üzrə bu adı daşıyan

⁶² bax: Azərbaycanda bu adlar qadağan olundu – (siyahı). Azadliq.org (axtar: adlar qadağan olundu).

insanların sayı bəlkə də heç onca nəfəri ötməz. Bununla nə demək istəyirlər? Görünür separatçı damğası vurulması üçün yeni etirazlara ehtiyacları yaranıb. Vəziyyətləri çox ağırdır. Qaşınmayan yerdən qan çıxartmaq istəyirlər ki, regionları bir-birinin üstünə qaldırsınlar və daha 25 il hakimiyyətlərini uzatsınlar.

Belə qadağa ilk növbədə insanları uşaqlarına qeyri-rəsmi də olsa həmin adın qoyulmasına sövq edəcək.

Sivil cəmiyyətlərdə qadağaların əsasında müəyyən kriteriyalar durur. Əgər hansısa ad qadağan edilirsə, bunun üçün ilk növbədə belə qadağanı əsaslandıran meyarları ortaya qoymaq lazım idi. Nazirlər Kabineti yanında Terminologiya Komissiyası əgər bu adi həqiqəti dərk etməsə, onda bu Komissiyada adları keçənlər ilk növbədə özlərinin ibtidai səviyyədə olduqlarını nümayiş etdirirlər.

Yeri gəlmişkən, 500 illik yaşa malik Niderland dövlətində uşaqlara qoymaq üçün qadağan edilən cəmi 65 söz var.⁶³ Onların hamısı fərdi qaydada məhkəmə təcrübəsində müəyyən edilib. Hər birini əsaslandırmaq üçün məhkəmə geniş izahatla qərarlar yazıb. Bu zaman bir qayda olaraq, "soyadı ad kimi qoymaq olmaz" prinsipi əsas götürülüb...

30-11-2015

⁶³ Bax: Geweigerde voornamen: deze namen mag je je kind niet geven. Vernoeming.nl (axtar: voornamen).

6.7. Şuşada talış dilində yayımlanan radio ilə bağlı...

Avtoritarizim tarixən ömrünü uzatmaq üçün bütün vasitələrdən yararlanmağa çalışıb. Əliyev avtoritarizmi də istisna deyil. Zətən kimsə şübhə etməsin ki, bu rejim məqsədləri üçün hər şeyi məqbul hesab edir. Bura o cümlədən müharibə vəziyyətində olan Ermənistanla əməkdaşlıq da daxildir. Heç kimə sirr deyil ki, Qarabağ məsələsinin hərəkətsiz saxlanması həm Azərbaycanda, həm də Ermənistanda olan rejimlərin xeyrinə işləyir.

Ölkələrində vəziyyəti nəzarətdə saxlamaq üçün avtoritar rejimlər müxtəlif vasitələr axtarışına çıxırlar. Ən ucuz başa gələn vasitə isə bütün dövrlərdə olduğu kimi milli məsələdən yararlanmaqdır. Gələn xəbərlərə görə ermənilər işğal etdikləri Şuşa şəhərindən talış dilində radio yayımlamağa başlayıblar.

Ümumiyyətlə, son dövrlərin analizi belə nəticəyə gəlməyə əsas verir ki, ermənilər tərəfindən talış məsələsinin qabardılması həmişə Əliyev rejiminin ağır durumda olması vaxtlarına təsadüf edib. Digər tərəfdən belə şəraitin ermənilər üçün yaradılması elə birbaşa Əliyev rejiminin fəaliyyətindən irəli gəlir. Məlumdur ki, avtoritar rejim ölkəmizdə yaşayan xalqları tanımamaq xəttini götürüb və bunu yeritdiyi ideolojiyanın ana xətti hesab edir. Məsələn, mən İlham Əliyevin dilində bir dəfə də olsun, nəinki talış, ləzgi, hətta türk sözünü belə eşitməmişəm. Bəlkə də yanırlram. Təki elə olsun. Amma bir şey məlumdur. Talış

dilində bir-iki saatlıq radio yayımlamaq, yaxud Lənkərandan yayımlanan televiziya kanalında bir-iki saat tələşmə dilində verilişlər vermək hazırkı rejimə hansı hörmətsizliyi gətirəcəyini heç cürə dərk etmirəm. Belə olan təqdirdə hesab edirəm ki, bununla rejim məqsədli şəkildə Şuşa şəhərindən ermənilərə tələşmə dilində radio yayımlamağa şərait yaradır və bu da onun Azərbaycan cəmiyyətini qorxutmaq, cəmiyyətin ayrı-ayrı hissələri arasında inamsızlıq toxumu səpmək, onu parçalamaq və rahat avtoritar üsulla idarəçiliyinə davam etmək məqsədinə hesablanıb.

Belə şəraitdə cəmiyyətimiz bir-birinə hörmətlə yanaşmalı və belə məkrli məqsədləri vaxtında ifşa etməyə özündə güc tapmalıdır.

24-03-2013

6.8. Şəhidlərin ruhundan qorxun

Aqil Abbasla bağlı cəmiyyətimizdə müxtəlif fikirlər var. Xüsusən, onun "soğan" haqq-hesabı məni də xeyli incitməmişdi. Amma necə deyərlər "yarın öz yeri var, nazın öz yeri".

Aqil bəylə qiyabi olaraq, keçən əsrin 90-cı illərin əvvəllərindən tanışım. O vaxt o, "Ədalət" qəzetinin baş redaktoru işləyirdi, mən isə Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakültəsinin yenidən tələbə partası arxasından

durmuş müəllimi idim. O vaxtkı Azərbaycan auditoriyasında maraqlı hesab edilən bəzi hüquq məsələlərini mən yazıya alır, Aqil bəyin rəhbərlik etdiyi qəzetdə də onlar işıq üzü görürdü. Beləcə, qiyabi tanışlığımız yaranmışdı. İllər keçəndən sonra bir məclisdə təsadüfən Aqil bəylə əyani tanış olduq. Özümü təqdim edəndə, o, bir az karıxdı və dərhal da zarafatca "mən elə bilirdim bu imzada olan adam hüquq fakültəsinin piylənmiş müəllimlərindəndir", - dedi.

Bu adamın məni tanımadan, bilmədən, xahişsiz, minnətsiz rəhbərlik etdiyi qəzetdə yazılarıma yer ayırması etiraf edək ki, Azərbaycan cəmiyyəti üçün bu günün özündə belə çox təqdirəlayiq hadisədir.

Bu gün Aqil Abbasın bir yazısıyla tanış oldum. Müxtəlif məsələlərdən danışır. Amma yazının son hissəsi diqqətimi daha çox çəkdi və sizlərlə bölüşməyə qərar verdim. Bizim belə insanlarımız da var:

"Lənkərandan 18 yaşlı bir uşaq bəlkə də evdən qaçıb gəlmişdi Ağdamda vuruşmağa. Qeyratla da vuruşurdu, sonra şəhid oldu. Batalyon komandiri Hacı Əkbər Rüstəmovun qucağında can verdi..."

Həmin lənkəranlı gəncin (çox təəssüf ki, adını unutmuşam. Atası və ya qohum-əqrəbası bu yazını oxuyursa, mənimlə əlaqə saxlasaydılar sevinərdim) atası gəldi Ağdama. Amma oğlunun nəşini Lənkərana aparmadı. Dedi, şəhid şəhid

düşdüyü torpaqda, qanı tökülən torpaqda dəfn olunmalıdır. Və o gənci Ağdam Şəhidlər Xiyabanında dəfn etdilər. Sözcəlişi, Ağdamda üç Şəhidlər Xiyabanı vardı. Və sonra o qeyrət dağarcığı olan gəncin atası Lənkərana dönmədi. Dedi oğlumun silahını verin mənə və qoşuldu oğlu yaşlı gənclərə, girdi oğlunun şəhid olduğu səngərə. Bax, məhz bu mənə Lənkəranın adını yazdırdı romana, çəkdi filmə.

İndi o talış balasının ruhundan qorxun. Qarabağda şəhid olan yüzrlərlə talış oğullarının ruhundan qorxun. Onların ruhu talışları Azərbaycan xalqının üstünə qaldırmaq istəyənləri boğar!"

Hesab edirəm ki, Aqil bəyin "indi o talış balasının ruhundan qorxun" çağırışı elə hər iki tərəfdən olan ultra-millətçilərə aiddir! İstər Ermənistanda talışlar üçün televiziya açanlara, istərsə də Azərbaycanda bu işə mane olanlara!

26-04-2016

6.9. Talışı Azərbaycansız, Azərbaycanı da talışsız təsəvvür etmək mümkün deyil

Moderator.az saytının əməkdaşı ilə Azərbaycanda talışların vəziyyətiylə bağlı virtual söhbət

- Ataxan bəy, siz də adı talış liderləri sırasına daxil olan şəxslərdəsiniz. Soruşmaq istəyirdik ki, son zamanlar Ermənistanda, Belarusda, Rusiyada nə baş verir?

- Artıq 8 ildir ki, Avropada yaşayıram, amma Azərbaycan Respublikasının vətəndaşıyam. Təvazökarlıqdan uzaq da olsa, özümü Azərbaycanın müstəqilliyinin əldə olunmasında zəhməti keçən adamlardan biri hesab edirəm. Azərbaycan çox etnoslu dövlətlərdən biridir və bunda qeyri-adi bir şey görmürəm. Dünyada belə hesab edirlər ki, hazırda 2 500 etnos var. Amma cəmi 200-ə qədər dövlət mövcüddür. Bir az da dəqiqləşdirsək bu günə 193 BMT üzvü olan dövlət mövcüddür. Yəni demək istəyirəm ki, dünya dövlətlərinin mütləq əksəriyyəti çoxmilli, çoxetnoslu tərkibə malikdir. Bizim dövlətimizə də Azərbaycana qanı və ətilə bağlı olan çoxlu etnoslar şərikdir. Mən də həmin etnoslardan biri olan talış xalqının nümayəndəsiyəm. Azərbaycanda gedən proseslərlə ciddi şəkildə maraqlanıram, Vətənimizdə normal vətəndaş cəmiyyətinin qurulmasında maraqlıyam və fəaliyyətimiz də məhz bu istiqamətdədir. Bu müstəvidə kimsə bizi "talış lideri" və ya "Azərbaycan lideri" kimi görürsə, bu artıq həməən şəxsin öz işidir. Hədəf olaraq heç bir vaxt liderlik haqqında düşünməmişik. Bir daha qeyd edirəm, məqsəd normal, müasir dünyamıza yaraşan sivil cəmiyyət quruculuğudur.

Sualınızın ikinci hissəsinə, yəni son zamanlar Ermənistanda, Belarusda, Rusiyada nəyin baş verməsinə gəldikdə isə deyə

bilərəm ki, bu barədə mən də mətbuatda gedən informasiyalar çərçivəsində bilgiliyəm. Bəlkə də Siz məndən daha çox məlumatlısınız. Ola bilər ki, bu barədə gedən hansısa məlumatı ötürmüşəm, tanış olmağa imkan tapmamışam.

- Son məsələlərlə bağlı Azərbaycanda millət vəkili Fazil Mustafanın və başqalarının açıqlamaları olub. Yəqin ki, həmin açıqlamalarla tanışsınız. Bu barədə nə deyə bilərsiniz?

- Əlbəttə ki, hansısa bir açıqlamaya münasibət bildirməkdə problem görmürəm. Avropada olduğum gündən etibarən facebook səhifəmdə hər gün fikirlərimi bölüşürəm. Hesab edirəm ki, əgər dəyərlər müzakirəyə çıxarılsa, çox şey aydın olar. İnsanların fərdi şəkildə bir-birinin üstünə getməsi və bu çərçivədə Azərbaycanı son iki onillikdə idarə edən hakimiyyətin rıcaqlarına güvənməklə təhqir, hədə-qorxu, mənasız hay-küylərlə baş qatması sadəcə emossiyaları qızıdır. Ümumilikdə isə Azərbaycan ududur. Milli məsələ bütün dövrlərin ən həssas məsələsidir. Bu zaman dünyada ümumən qəbul edilən prinsip və normalara söykənmək lazımdır. Sual oluna bilər: Avropa Şurasında Azərbaycanı təmsil etməyiniz nə, onun elan etdiyi dəyərlərə ayaqqabınızı silməyiniz nə? Belə məsələlər kiminsə arzu və istəyiylə tənzimlənir. Milli təəssübkeşlik təbii instinktdir. Əgər məndə bu varsa, qəbul etməliyəm ki, başqaları da həmin instinktin daşıyıcıları ola bilər. Belə hiss bütün canlılarda var. Vəhşi heyvanlar belə öz həmçinsinin

ətini yemir. Burası məlumdur. İnsanı digər canlılardan fərqli edən onun şüura malik olmasıdır. Kamil insan tək öz millətini deyil, başqa millətlərə də hörmət və izzətlə yanaşmağı bacarmalıdır.

- Ataxan müəllim, xaricdə yaşayaraq özünü talış lideri kimi qələmə verən bəzi talışlar güya “Talışistan” yaratmağa cəhd edirlər. Talışistan iddia etmək seperatçılıq deyilmi? Axı biz federativ dövlət deyilik, Konstitusiya görə Azərbaycan unitar dövlətdir. Ümumiyyətlə, Talışistan iddialarına münasibətinizi bilmək istədik.

- Talış Azərbaycanın fündamentində dayanan xalqlardan biridir. Talışı Azərbaycansız, Azərbaycanı da talışsız təsəvvür etmək mümkün deyil. Qeyd etdiyim kimi, Azərbaycan dövləti həm də talışların dövlətidir. Hər bir münasibət qarşılıqlı hüquq və vəzifələrdən ibarətdir. Hüquq münasibətləri nəzəriyyəsində bir "vicdanlılıq" anlayışı var. Yəni sübyektlər baş vurduğu hüquq münasibətində özlərini vicdanlı aparmalıdırlar. Talışların mütləq əksəriyyəti Azərbaycanın vicdanlı vətəndaşlardır. Bu mənada onlar vətəndaşlıq münasibətlərindən irəli gələn vəzifələrini də vicdanla yerinə yetirir. Məncə diqqəti bu mütləq əksəriyyətə yönəltmək lazımdır. Təəssüf ki, bizim KİV bu mütləq əksəriyyəti görmür, onların dərdsəriylə maraqlanmır, daha çox gərginlik, nə talışa, nə də bütövlükdə Azərbaycan lazım olmayan məsələlərə diqqət çəkir.

Dövlət - vətəndaş münasibətləri tək vətəndaşın öz vəzifələrini vicdanla yerinə yetirməsiylə qurtarmır. Dövləti təmsil edənlər də özlərini vicdanlı aparmağa borcludurlar. Müzakirə dəyərlər ətrafında getməlidir. Onu fərdlərin səviyyəsinə endirsən, gərginlik artacaq. Dəyərlər qarşısında isə haqsız sadəcə susmağa məcburdur.

- Moskvadan yayımlanan "Talışistan Milli Televiziyası"na münasibətiniz necədir? Martın 7-də həmin televiziyanın 18-ci buraxılışında talış separatçılarının liderləri Fəxrəddin Aboszada və İsmayıl Şabanovun 27 fevral 2016-cı il tarixində İrəvanda "Azərbaycanın köklü xalqları" elmi konfransındakı çıxışlarını yayımlanmışdı. Hansı ki, həmin çıxışlarda dövlətimizin əleyhinə çıxışlar edib, ermənilərin regionda talışların əsas tərəfdaşı olduğunu, Rusiyanın, İranın da talışların mövqeyini müdafiə etdiklərini səsləndirmişdilər.

- Mən bu sualınıza cavab verdim. Təkrarçılıq olmasın, bir də deyim, talış Azərbaycanın fundamentində dayanan xalqlardan biridir. Talış Azərbaycanı da talışsız təsəvvür etmək mümkün deyil.

- Sualımı bir qədər dəqiqləşdirim o zaman. Jurnalist Aydın Cəniyevlə bu barədə danışanda demişdi ki, istər Fəxrəddin Aboszada, istərsə də İsmayıl Şabanov talış xalqının təəssübünü çəkmirlər. Bunlar Rusiyanın maraqlarını ifadə edirlər və bu çoxdan bəlli olan bir missiyadır. Siz də belə düşünürsünüzmü, "Talışistan Milli Televiziyası" da Rusiyanın maraqlarına xidmət edir?

- Mən hüquqşünasam. Kimsəni ittiham etmək üçün əlimdə fakt olmalıdır. Sərəncamımda belə faktlar yoxdur. Eyni zamanda, dünyada yaşayan insanların sayı qədər mövqe müxtəliflikləri var. Nəzərə alın ki, mən fiziki olaraq kimsəni təhqir etmək fikrim yoxdur. Daşdığım və müdafiə etdiyim dəyərləri Sizə bildirdim. Hesab edirəm ki, talışın televiziyası onun Vətəninə olmalıdır. Bu həmin toplumun təbii hüququdur.

Daha bir məqamı qeyd edirəm. Bəzən mənə elə gəlir ki, Azərbaycan hökuməti qəsdən talışı bir alət olaraq Azərbaycana qarşı istifadə etməsinə səbəb və bəhanə verir. Hazırkı şəraitdə də bu məsələnin belə hay-küylə qabardılmasını təsadüfi hesab etmirəm. İqtisadi böhran dərinləşir, insanların avtoritar rejimdən narazılığı artır. Cəmiyyətə qorxu təlqin etmək, Azərbaycan xalqları arasında etimadsızlıq atmosferi yaratmaq, qarşılıqlı nifrəti artırmaq belə şəraitlər üçün hakimiyyətlərin əlində standart vasitədir.

- Son günlər iddia olunur ki, Rusiya Azərbaycana qarşı 23 ildən sonra yenidən “talış kartı”ndan istifadə etmək istəyir. Hətta bununla bağlı hazırda Rusiyaya qazanc dalınca gedən milli azlıqlarla danışıqların getdiyi barədə xəbərlər də dolaşır.

- Azərbaycan iqtidarını dünyada Rusiyanın beşinci kolonu adlandırırlar. Belə vəziyyətdə Rusiyaya əlavə kolon axtarışına çıxması bilmirəm nə qədər inandırıcı ola bilər.

Milli məsələ dediyim kimi çox həssas məsələdir. İstisna etmirəm ki, bu məsələ hansısa beynəlxalq güclərin diqqət mərkəzini cəlb etməsin. Bununla bağlı çıxış yolları axtarmaq lazımdır. Hər bir halda bir-birini aşağılamaq və yaxud qorxu mühiti yaratmaq və s. çıxış yolu ola bilməz. Ona görə deyirəm ki, dəyərlər ətrafında birləşməliyik.

- Talış Mədəniyyət Mərkəzinin keçmiş sədri Novruzəli Məmmədovun qəbirüstünü əks etdirən bir foto sosial şəbəkələrdə müzakirə mövzusunə çevrildi. Həmin fotoda talış bayrağının əks olunduğu da iddia edilirdi və milliyyətçə talış olan şəxslər qəbir üstündə talış bayrağı ilə olan fotonu kəskin tənqid edirlər. Bütöv bir toplumu bu məsələdə suçlamaq məsələni getdikcə təhlükəli hala gətirə bilərmi?

- Bayraq qaldırmaqla bağlı onu deyim ki, mənim evimdə bir bayraq var. O, da Azərbaycan bayrağıdır. Fərdləri aşağılamaq lazım deyil, problemləri müzakirə etməliyik. Azərbaycanda bir dövlət bayrağı var. Digərlərinə isə müəssisə, cəmiyyət, nə bilim futbol komandası, hətta ailə bayraqları kimi baxın.

Rumiyyə MİRASLAN

01-04-2016

VII. Demokratiya və fərd

7.1. Tarixdə şəxsiyyətin rolu

Tarixdə şəxsiyyətin rolu danılmazdır. Onlar xalqı dalınca aparır və tarixə düşür. Dahi şəxsiyyətlər həqiqi qiymətini illər keçəndən sonra alırlar. Onlardan yalnız mübahisəsiz müsbət olanların xatirəsi əbədiləşir, mənfilərə isə hamı lənət oxuyur. Bütün tarixi şəxsiyyətləri şərti olaraq üç qrupa bölmək olar: 1) müsbət şəxsiyyətlər; 2) mübahisəli şəxsiyyətlər; 3) mənfəi şəxsiyyətlər.

İlk qrupa tarixdə mühüm rol oynayan, əhəmiyyətli əxlaq potensialına malik olan, ölkəsini və xalqı qabağa aparan şəxsiyyətlər aid edilir. Məsələn, müxtəlif vaxtlarda ABŞ-in prezidentləri olmuş Corc Vaşinqton, Tomas Cefferson, Avraam Linkoln kimi şəxsiyyətlər bütün tarix boyu Amerika xalqının xatirəsində yaşayacaqlar. Türkiyə tarixində Atatürkün rolu əvəzolunmazdır. Türkiyəninin müstəqilliyini qoruyub saxlamasına nail olmaqla yanaşı o, XX əsrdə yeganə uğurlu ideoloji-sosial eksperimentin müəllifidir. Məhz həmin eksperimentin nəticəsi olaraq Türkiyədə feodalizm qalıqlarının üstündə müasir dövlət formalaşdırıldı. Azərbaycan tarixində isə belə şəxsiyyətlərdən biri kimi mübahisəsiz olaraq Məmməd Əmin Rəsulzadəni göstərmək olar.

İkinci qrupa mübahisəli şəxsiyyətlər aiddir. Onların ən bariz nümunəsi isə Çin Xalq Respublikasının lideri Mao Tse-duxundur. Çinlilər Mao Tsedunun fəaliyyətinin 70 faizini düzgün, yerdə qalan 30 faizini isə səhv hesab edirlər. Azərbaycan miqyasında belə şəxsiyyət kimi Nəriman Nərimanovu göstərmək olar. O, bir tərəfdən bolşevik idi, digər tərəfdən isə hansısa formada Azərbaycanın milli mənafeyini müdafiə etmək istəyirdi.

Üçüncü qrup tarixi şəxsiyyətlərə ətrafında şəxsiyyətə pərəstiş formalaşdırılmış diktatorlar və rəhbərlər, habelə onların yaxınları daxildir. Bu sıraya Lenini, Stalini, Benito Mussolinini, Fransisko Frankonu (İspaniyanın diktatoru), Antoniu di Oliveyra Salazarını (Portuqaliyanın diktatoru), Brejnevi, Səddam Hüseyni, Hafiz Əsədi, Hüsnu Mübarəki, Çauşevskini, Kim İr Seni, Müəmmər Qəzzafini, Ben Əlini və s., Azərbaycan tarixində isə Heydər və İlham Əliyevləri aid edirlər.

Təcrübə göstərir ki, bu qrupa aid olanlar barədə şəxsiyyətə pərəstiş: adlarının əbədləşdirilməsi, bütələşdirmə onların hakimiyyəti vaxtı həyata keçirilir. Bu mənada bütün diktaturalar bir-birinə oxşayır və şəxsiyyətə pərəstiş onların məcburi elementidir. Bu prosesə isə bəzən onlar hakimiyyətdən gedən kimi dərhal sonra (məsələn, Hüsnu Mübarək, Səddam Hüseyn devirilən kimi), bəzən də bir-iki, maksimum isə üç nəsilədən sonra (məs., Lenin, Stalində olduğu kimi) xitam verilir. Azərbaycan tarixində belələrinə

misal olaraq Şaumyanı, Əzizbəyovu, Kirovu və s. göstərmək olar.

Azərbaycanda özünün pik dövrünü yaşayan Əliyevlər diktaturası bu sırada istisna ola bilməz. İndi Heydər Əliyev adına Azərbaycanda və xaricdə demək olar ki, yüzlərlə obyektlər: abidələr, heykəllər və büstlər; küçələr, prospektlər və meydanlar; kino-teatrlar, konsert zalları və teatrlar; aeroportlar; parklar və stadionlar; zavodlar və fabriklər; demək olar ki, Azərbaycanın bütün rayonlarında muzeylər; məktəblər, litseylər və institutlar; gəmilər; orden-medallar və qızıl sikkələr, poçt markaları və daha nələr-nələr vardır. Hətta vaxtı ilə qatı ateist kimi çıxış edən Heydər Əliyevin xatirəsinə bu gün Azərbaycanda bir sıra məscidlərdə xüsusi otaqlar (və hətta Heydər məscidi də tikiblər), Milli Elmlər Akademiyasının tarix İnstitutunda Əliyevşünaslıq bölümü fəaliyyət göstərir və s.

Bunların hamısının gələcəkdə izi-tozu da qalmayacağına deyilməsi üçün heç də Nostradamus olmaq lazım deyil. Düzdür, Əliyevlər tarixdən silinə bilinməzlər. Amma onların xatirəsinin əbədləşdirilməsindən heç bir şeyin qalmaması şübhəsizdir. Söhbət ancaq zamandan gedir. Heydər Əliyevin qurduğu rejim mənsubları bu gün bunu çox gözəl dərk edir. Adi bir misal. 2008-ci ildə Misirin paytaxtı Qahirənin ətrafında H.Əliyevə heykəl qoyulur. Ondan bir il əvvəl isə Xırdalanda Misirin 30 illik diktatoruna heykəl qoyulmuşdu. Mübarək devrildikdən sonra həmin heykəl qədim Misir hetkəltərəşliqdan bir nümunə ilə əvəz edildi.

Beləliklə, Mübarəkin əbədiləşdirilməsi Mübarəkin hakimiyyətilə tarixə qovuşdu. Əliyəvlərin Mübarəki əbədiləşdirmə cəhdi məhz o günə kimi oldu.

Tarix diktatorları bağışlamır. Əksinə, onunla mübarizə aparanlar xalqın xatirəsində əbədiyaşarlıq qazanırlar.

03-06-2013

7.2. Parisin Şarl de Qoll və Uinston Çörçill təzadı

Paris şəhərinin mərkəzində Şarl de Qolla əzəmətli heykəl qoyulub. O, Fransa xalqının tarixi liderlərindən biri, iki dünya müharibəsinin fəal iştirakçısıdır. Birinci dünya müharibəsində ordu zabiti olub, ikinci dünya müharibəsində isə faşizmə qarşı Fransa Müqavimət hərəkatına rəhbərlik edib. Şarl İkinci Dünya Müharibəsindən sonra Fransada 5-ci respublikanın əsasını qoyub və onun ilk prezidenti olub.

Bu gün Parisin mərkəzi prospekti onun adını daşıyır, söhbət açdığım heykəl də bu prospektədir.

Yeri gəlmişkən, Şarlın ən yaxın dostlarından biri və silahdaşı həmyerlimiz Əhmədiyyə Cəbrayılovdur. İkinci dünya müharibəsinin alovlarından qəhrəmancasına çıxan Əhmədiyyə Cəbrayılov 1994-cü ildə Şəkiddə müəmmalı şəkildə həlak olub. O, Fransanın milli qəhrəmanı idi.

Parisdə De Qollun heykəlinin təxminən 100 addımlığında başqa bir heykəl də durur. Bu De Qollun müasiri, eyni zamanda onunla bir dövrdə fransızların tarixi rəqibi olan ingilislərin siyasi elitesinə rəhbərlik etmiş Uinston Çörçillin monumentidir. De Qolldan fərqli olaraq Çörçill hündür postament üzərindən deyil, yerin səthindən təxminən yarım metr hündürlüyündən ətrafı özünün 1944-cü il 11 noyabr siması ilə seyr edir. Həmin gün Parisdə keçirilən anım marşında De Qolla yanaşı, onun simpatiya bəsləmədiyi Çörçill də iştirak etmişdi.

Uinstonun heykəli üçün bu yer heç də sakit ötürməyib. 1999-cu ildə monumentin üstünə onun burda qərar tutmasına etiraz əlaməti olaraq boya atılıb. Bu da İkinci Dünya Müharibəsi ərəfəsində Çörçillin Fransa ilə bağlı verdiyi bir sıra qərarlarla əlaqələndirilir.

30-12-2017

7.3. Böyük bir dövləti kiçik bir kənddə dəfn etməyi "bacaran" lider

3-cü Azərbaycan respublikasının 2-ci prezidenti Əbulfəz Elçibəy (Allah rəhmət eləsin!) sosial şəbəkələrdə tez-tez müzakirə mövzusu olur. Əlbəttə konkret bir fərd olaraq, Əbulfəz bəyin müzakirəsi doğru olmaz, amma bir siyasətçi kimi onun siyasi baxışlarının müzakirəsi və ondan

Azərbaycanın sabahı üçün düzgün nəticələrin çıxarılması nəinki lazımdır, həm də vacibdir.

Ən azı normal cəmiyyətlərdə belə müzakirələr təbii haldır. Müzakirə olunmaq istəməyən zəhmət çəkib siyasətlə məşğul olmaq – başqalarının həyatları üzərində sərəncam vermək iddialarında bulunması. Təbii ki, hər bir şey elementar əxlaq çərçivəsində olmalıdır.

Əbulfəz bəy bir siyasətçi kimi Azərbaycan siyasətində bir xeyli müsbət elementlərin müəllifidir. O, çox sadə insan idi. Müəyyən dairələr üçün o, birləşdirici fiqur rolunu oynaya bilmişdi. Onun, xüsusən hər bir cəmiyyətin normal inkişafı baxımından çox vacib olan rüşvət və korrupsiyadan uzaqda dura bilməsi sonrakılarla müqayisədə çox ciddi bir məqamdır. Bunu vurğulamamaq Əbulfəz bəyə qarşı böyük ədalətsizlik olardı.

Bunlarla bərabər Əbulfəz Elçibəy ondan sonrakı Azərbaycan üçün, bu günkü vəziyyətimiz üçün tarix qarşısında üzərində xeyli siyasi və mənəvi məsuliyyət olan bir şəxsdir.

Əbulfəz Elçibəy Azərbaycan Xalq Hərəkatını il yarım ərzində xalqın əksəriyyətinin gözündən salan, onu lağ-lağı, lətifə, istehza obyektinə çevirən bir "lider"dir.

Çoxları üçün Əbulfəz bəy özünün irqçi və populist suarlarıyla yaddaşlarda qalan bir prezidentdir. O hər bir azərbaycanlının ("Azərbaycan vətəndaşı" mənasında)

prezidenti ola bilmədi. Baxmayaraq orta statistik azərbaycanlı onun prezidentliyinin altına girmiş, çiyin dayamışdı.

Bəzən adama elə gəlirdi ki, Əbulfəz Elçibəy nə istədiyini özü üçün axıra qədər müəyyən edə bilmədi.

Bütün bunlara görə xalq öz rəhbərini müdafiə etmədi və onu 120 nəfərlik bir silahlı qruplaşma ilə təkbəşinə buraxdı.

Bir daha təkrarlamaq yerinə düşər ki, belə məsələlər təkrar-təkrar müzakirə olunmalı (çünki bu ölkənin və dövlətin taleyi ilə birbaşa bağlıdır) və müzakirə predmeti Əbulfəz bəyin şəxsiyyəti deyil, siyasi baxışları və siyasi lider kimi hərəkətləri olmalıdır. Bu, gələcəyi planlamaq üçün çox vacib bir məsələdir.

16-03-2017

7.4. Ölkənin baş ideoloqu nə istəyir?

Son vaxtlar Ramiz Mehdiyevlə bağlı iki materialla tanış olmuşam. Bunlardan biri Azadlıq Radiosunun “Ramiz Mehdiyevdən təhsilə ‘şillə’” adlı video-reportaj, digəri isə onun AzərTAc tərəfindən yayımlanan “İkili standartların dünya nizamı və müasir Azərbaycan” adlandırdığı “cahanşümul” məqaləsidir.

Sözü gedən sujetdə⁶⁴ Ramiz Mehdiyev özünü Azərbaycanda müasir təhsilin vəziyyətindən narahat olan bir ziyalı kimi qələmə verir. Təhsildəki durumla bağlı yeni fəaliyyət proqramının hazırlanması və həyata keçirilməsini istəyən Ramiz Mehdiyev bir növ ziyalılığını daha çox akademik olmağı ilə ölçməyə cəhd edir. Əgər Ramiz Mehdiyev akademik olmaqla ziyalı olursa, onda nəinki akademik, heç elmlər namizədi olmayan Sabir, Mirzə Cəlil kimdir? Məncə, burda çox ciddi uyğunsuzluq var. Lazımdır ki, akademik Ramiz Mehdiyevin ideologiyası bundan bir çıxış yolu ortaya qoysun...

Ziyalı vəzifə kreslosundan iki əlli yapışarmı? Ziyalı ölkə parlamentinə mandat alverindən gələn gəlirin xüsusi çəkisinə sahib ola bilərmə? Ziyalı bütün ölkə boyu rüşvət və korrupsiya şəbəkəsini qurarmı? Ziyalı xalqa məxsus hakimiyyəti qamarlamaq üçün saxta seçki sistemini qurub, onu bir klanın mənafeyinə uyğunlaşdırarmı? Ziyalı hər vasitə ilə xalqını küncə sıxışdırarmı?

Bəlkə bu xalqın Ramiz Mehdiyevə aidiyyəti yoxdur? Hələ bilmədiyimiz nə qədər məsələlər var. Özlərindən sonra bütün kağız-küguzu yandırsalar da, bütün ölkəyə od vursalar da, şübhə yoxdur ki, tüklərimizi dik durğuzdurmaq gücündə olan faktlar ortaya çıxacaq.

⁶⁴ Ramiz Mehdiyevdən təhsilə "şillə". Youtube.com (axtar: Ramiz Mehdiyev).

Təzə hesabla düz 21 ildir ki, Ramiz Mehdiyev bu ölkəninin baş ideoloqudur. Qərb ölkələrində 21 il bir insanın məhsuldar fəaliyyət göstərə biləcəyi ömürüdür. Hələ təzə hesabla deyirəm. 21 ildən sonra bu adam durub deyir ki, ölkədə təhsil bərbad gündədir, ortada bir nəticə yoxdur. Necə deyərlər, hər şey baş-ayaqdır. Adam lap əsl demokrat-müxalifətçi cildinə girib. Elə bil ki, “əsl ziyalı necə olmalıdır” rolunu oynamağa girişib. Sanki bu nəticəsiz illər bir başqasının rəhbərliyi dövründə olub.

Ramiz Mehdiyev “cahanşümul” məqaləsində⁶⁵ isə tamam bağqa şəkildə çıxış edərək, sərgilədiyi mövqeyi ilə özünün demokratiya düşməni olduğunu etiraf edir. O, Azərbaycan xalqının təbəə olmasını əsaslandırmağa girişərək, həyasızcasına Kantın fikirlərini təhrif edərək “təbəənin vəzifəsi istənilən hakimiyyətə qanuni hakimiyyət kimi tabe olmaqdır” tezisini önə çəkir. Bununla o, mənsub olduğu iqtidarın istibdadçılığını da etiraf edir. Ramiz Mehdiyev etiraf edir ki, dağıdıcı güruha mənsubdur. Lakin hesab edir ki, bir dağıdıcının başqa dağıdıcı ilə sıradan çıxarılması inkar olunmalıdır.

Ramiz Mehdiyev özünün və mənsub olduğu klanın maraqlarını dövlət və milli maraqlar kimi qələmə verir. O, mənsub olduğu “beşinci kalon”dan diqqəti yayındırmaq və özünü və bu dairəni qorumaq üçün “beşinci kalon”nun

⁶⁵ Bax: İkili standartların dünya nizamı və müasir Azərbaycan. Azertag.az (axtar: müasir Azərbaycan).

Azərbaycandakı cizgilərini başqa kriteriyalarla cizmaq istəyir. Bu zaman o, dövlət mənafeyi məsələsində şəxsi mənafeyi nə qədər önə çəkdiyini bir növ etiraf edir.

Mehdiyev aydın şəkildə Kremlin ideoloji təbliğatçısı rolundadır. Moskvaya hər vasitə ilə sədaqətliyini göstərmək üçün o, ABŞ-ı “yıxıb sürüyür”, onu az qala dünyada baş verən bütün fəlakətlərin baskarı kimi qələmə verir, bundan dolayı indiyə qədər dəfələrlə çeynənmiş və əsası olmayan fikirləri təkrarlayır.

Daha sonra Mehdiyev siyasi opponentlərini "xarici dövlətlərin xeyrinə işləyən müxtəlif agentlər, terrorçular və separatçılar" adlandıraraq, onları Konstitusiyaya riayət etməməkdə günahlandırır. Sanki Azərbaycanda çoxpartiyalı siyasi sistemin axırına bu opponentlər çıxmış, Konstitusiyanı şəxsi məqsədlərinə hər döngədə onlar uyğunlaşdırmış, respublika üsul-idarəçiliyini faktiki monarxiya ilə onlar əvəzləmiş, ali dövlət hakimiyyətini onlar mənimsəməklə, Azərbaycan hüquq sistemində ən ağır hesab olunan cinayəti törətmişlər.

Bütün bunları yazmaqda Mehdiyevin bir məqsədi var imiş. Oxucu bunu məqalənin növbəti hissəsində başa düşəcək. Sən demə, bütün bu “qarın ağrı”lar QHT sektoruna görəmiş. Kəsəsi, Mehdiyev demək istəyir ki, sözü onun sözü ilə üst-üstə düşməyən QHT ölkədə qalmayacaq və buna nail olmaq üçün o, əlinin altında olan, milyonlarla dollar qarışılığında, yəni rüşvət alaraq formalaşdırdığı

qanunverici, icraedici və məhkəmə hakimiyyətindən istifadə edəcəkdir.

Yazıda maraq doğuran məqamlardan biri də Mehdiyevin “Yeni Musavat” qəzetinə və onun sahibinə istinadıdır. O, “Yeni Musavat”ın redaktorundan sitat gətirərək yazır: ““Yeni Müsavat” qəzetinin redaktoru da Əli Kərimlinin⁶⁶ və onun partiyasının fəaliyyətini kəskin pisləyərək bəyan edir: “Əli Kərimli və onun partiyası sağalmaz xəstəliyə tutulub. Əli Kərimlinin və partiyasının – siyasi savadı, geridə qalmış, sivilizasiya və demokratik qaydalar haqqında elementar təsəvvürləri olmayan insanların hakimiyyətə gəlməsinə yol verməkdənsə, indiki iqtidarın mövcudluğunu qat-qat faydalı hesab edirəm”. Mehdiyev belə yanaşmalara sanki uşaq sevinir və onda xilasını axtarır...

Mehdiyev 3 nəfəri siyasi düşmən rolunda görür: Leyla Yunus, Xədicə İsmayıl⁶⁷ və Əli Kərimli. Onlardan ikisi artıq həbsdədir...

06-12-2014

⁶⁶ Kərimli Əli Əmirhüseyn oğlu - Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyasının sədri.

⁶⁷ İsmayılova Xədicə Rövşən qızı - Azadlıq Radiosunun Bakı bürosunun jurnalisti.

7.5. Eldar Mahmudov və BMT-nin Korrupsiya konvensiyası

Eldar Mahmudov Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 23 iyul 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının Milli Təhlükəsizlik naziri təyin olunub və dərhal da ona general-mayor hərbi rütbəsi verilib. Bir il sonra isə o, Prezidentin 16 mart 2005-ci il tarixli sərəncamı ilə general-leytenant rütbəsi alıb. 9 ildən sonra – 27 mart 2014-cü il tarixli sərəncamla İlham Əliyev ona general-polkovnik ali hərbi rütbəsi verib. Bu rütbə müvafiq sırada axırıncı hədd hesab olunur.

Belə ali məqama yetişmənin üstündən altı ay keçməmiş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 17 oktyabr 2015-ci il tarixli sərəncamı ilə Eldar Mahmudov Azərbaycan Respublikasının milli təhlükəsizlik naziri vəzifəsindən azad edilir. Onun çoxsaylı ağır cinayətlərin müəllifi olması haqqında kütləvi informasiya vasitələrində məlumatlar dolaşır. Ölkə mediası, eyni zamanda, Eldar Mahmudovun ölkədən 1 milyard dollar çıxardığı haqda iddialar edir⁶⁸. Qeyri-rəsmi məlumatlara görə, Eldar Mahmudovun Azərbaycandan çıxardığı sərvətin dəyəri qat-qat artıqdır.

Azərbaycanda 12 min dollar ölkəyə gətirdiyinə görə Gözəl Bayramlı⁶⁹ həbs edirlər (əslində belə bir hadisə olmayıb,

⁶⁸ Eldar Mahmudov ölkədən 1 milyard pul çıxarıb - iddia. Gundeminfo.az (axtar: Eldar Mahmudov).

⁶⁹ Bayramlı Gözəl Oruc qızı - Azərbaycan Xalq Cəbhəsi Partiyasının sədrinin müavini

onu quraşdırıblar). Ölkədən 1 milyard dollar qeyri-qanuni yolla çıxaran Eldar Mahmudov isə azadlıqda gəzir. Müşahidəçilər deyirlər ki, bu (yəni onun bu qədər cinayətlərin müqabilində azadlıqda qalması) Eldar Mahmudovun ölkənin birinci şəxsilə bağlı ölkə xaricində saxladığı çox güclü kompramatlara sahib olmasıyla əlaqədardır...

İddia edilir ki, Eldar Mahmudovun Azərbaycan xalqından oğurladıqları varidatının xaricə çıxarılan hissəsi onun oğlu Anar Mahmudovun adına rəsmiləşdirilib. Anar Mahmudovun Avropa ölkələrin birində yaşaması ehtimal edilir. Onun hansı əsaslarla Avropada yaşam haqqının alması isə sual doğuran məsələlərdəndir.

Eldar Mahmudovun Azərbaycan dilli vikipediyadakı tərcüməyi-halında yazılıb ki, o, Korrupsiya ilə mübarizə haqqında BMT Konvensiyasının hazırlanmasında bilavasitə iştirak etmişdir. Bu lap Azərbaycanda ən böyük korrupsionerin (yaxud onlardan birinin) Korrupsiya üzrə mübarizə komissiyasına sədr olmasına bənzədi. Bunu həm də “BMT niyə bu qədər nüfuzdan düşüb?” sualına cavab kimi də qiymətləndirmək olar.

23-12-2017

7.6. Novellanın “xilaskar” barmağı

Niderland şifahi ədəbiyyatında bir xilaskar uşaq məzhəkəsi var. Axşam vaxtı böyük bir dambanın kənarından keçən uşaq birdən dambada bir deşiyin olduğunu və oradan su axdığını görür. O, tez barmağını həmin deşiyə basıb, suyun axmasının qarşısını alır. Gecəni barmağını deşikdə saxlamaqda keçirən uşağı səhər bir keşiş tapır. Məlum olur ki, uşaq deşikdən axan suyun qarşısını almaqla Niderlandı böyük bir sel fəlakətindən xilas edib.

Novella Cəfəroğlunun da bu gün sərgilədiyi novellalarından belə aydın olub ki, o, özünün “xilaskar” barmağı ilə bəndənin “Leyla Yunusun əli ilə Talış Respublikası düzəltmək istəyin”in qarşısını alaraq, Azərbaycanı parçalanmadan xilas edib. Novellanın bu məzhəkəsinin haradan qaynaqlana biləcəyi və Novellanın “xilaskar” hərəkətlərinin nədən ibarət olması mənim üçün də maraq kəsb edir.

Hüquq müdafiə fəaliyyətimdə xeyli sayda insanlarla əməkdaşlıq etmişəm. Amma onların sırasında Əliyev rejiminin hüquq müdafiəçiləri adına layiq olan novellakimilər olmayıb, hətta üz-üzə gəldiyimiz məclislər də barmaqla sayılısıdır. Onlardan biri işgüzar xarakterdə olub. Söhbət 2002-ci ildə Avropa Şurasının Azərbaycan üzrə monitoring qrupunun üzvlərilə olan görüşdən gedir. Avropa Şurasından olan deputat qrupuna isveçrəli deputat, Azərbaycanda yaxşı tanınan cənab Gross

rəhbərlik edirdi. Görüşdə həqiqi hüquq müdafiəçiləriylə yanaşı, hökumətin hüquq müdafiəçiləri də iştirak edirdi. Müzakirə mövzusu siyasi məhbuslar məsələsi idi. Növbə 1993-cü Lənkəran hadisələri ilə bağlı həbs olunanlardan düşəndə, bu məsələnin Azərbaycanın daxilində bir cür, beynəlxalq səviyyədə başqa cür, yəni onun ideoloji və hüquqi yanaşmaları müxtəlif təqdim edildiyindən, onların hamısının siyasi məhbus hesab edilməsini vurğuladım. Məlumdur ki, həmin insanlar KİV-də separatçı kimi təqdim edilirdi, bütün istintaq və məhkəmə sənədlərində isə bir kəlmə də olsun separatizmdən söhbət getmirdi və onlar əsasən də Cinayət Məcəlləsinin qanunsuz silahlı birləşmələr saxlama maddəsiylə mühakimə olunmuşdular. Məsələnin belə gedişatı həmin şəxslərin həbsinin siyasi motivli olmasının mübahisəsiz göstəricisi idi və onlar sonradan da təsdiq olunduğu kimi siyasi məhbus siyahısına salındılar. Novella xanımın arqumenti olmadığından o, görüş otağını tərk edən kimi vətənpərvərlik etməyə başladı və bununla xeyli müddət yerli medianın gündəmində qala bildi. Görünür o vaxt ona tapşırılan missiyanı yerinə yetirə bilməyən Novella xanım ağalarının yanında reabilitasiya olunmaq üçün “onların Talış Respublikası düzəltmək istəyinin qarşısını aldım” fantaziyasını necə uydurubsa, hələ də bunu yaddan çıxarda bilmir.

Ümumiyyətlə, novellakimilərin belə mövqe sərgiləməsi ilk baxışdan onların irqçilik xəstəliyinə tutulma təəssuratını yarada bilər. Məsələn, o, özünü vətənpərvər göstərmək

Üçün nəinki ermənilərin, hətta Azərbaycanın yerli xalqlarının da bostanına yeri gəldi-gəlmədi hər cür daş atmağa hazırdır.

Gündəlikdə saxlanılan məsələlərdən biri də “Talış Respublikası” məsələsidir. Təəssüf ki, bəzən müəyyən talışlar ya vəlvələdən, ya zəlzələdən buna oynamağı sevirlər. Əvvəla, Azərbaycan talışın əzəli və əbədi Vətənidir. İkincisi, talış tarixən Azərbaycan dövlətçiliyinin formalaşmasında həmişə əsas rollardan birini oynayıb və bu gün də onun əsas sütunlarındandır.

Bu mənada Novella xanımın arzuları ürəyində qalacaq! Zaman da o zaman deyil. Kimsə təsəvvür belə etməsin ki, yenidən Heydər Əliyev oyununu oynaya bilər, böyük bir regionu daha iyirmi il “separatçı” damğası ilə küncə sıxılmış vəziyyətdə saxlaya biləcək. Sizin maskalarınız çoxdan çıxılıb. Əsl separatçı sizinkimlərdir. Sizlər talışı məqsədləriniz nəminə tanımamaqla, ondan süni separatçı obrazı yaratmaqla separatçılıq edirsiniz. Biz isə sizinkimilərin qulağına talış sözü gələndə diskinməməyinizi ehtiva edən bir cəmiyyətin qurulmasında ısrarlıyıq.

Güya vətənpərvərdirlər deyə novellakimilər çox böyük çək-çevirlə insan hüquqları məsələsində Azərbaycanla müqayisədə Ermənistanda vəziyyətin daha ağır olduğunu göstərmək istəyirlər. Amma Novella xanımın “qələt edir” dediyi tək “Azadlıq Evi” təşkilatın hesabatında deyil, bütün beynəlxalq hesabatlarda Azərbaycan Ermənistandan

aşağıda qərarlaşıb. Əsl vətənpərvərlik Ermənistanı ucadan söyməkdən asılı olmamalıdır. Əsl vətənpərvərlik Azərbaycandakı rejimə onun layuq olduğu güzgünü tutmaqdır. Onsuz da görünən kəndə bələdçi lazım deyil. Azərbaycan post-sovet məkanında yeganə ölkədir ki, burada hakimiyyət atadan ögula ötürülməklə tarixin ən biabırçı bir aktına imza atılıb. Elə isə nəinki Ermənistanı, hətta Orta Asiya ölkələrini Azərbaycan insan hüquqları sahəsində irticanın bir sıra parametrlərinə görə çoxdan ötüb.

20.06.2013

7.7. Rafiq müəllimə nekroloq əvəzi

"Rafiq müəllim rəhmətə gedib" xəbəri məni sarsıtdı. Azərbaycan dəyərli və prinsipial hüquqşünaslardan birini itirdi.

Rafiq Quliyev⁷⁰ tələbəlik illərində bizim dekan müavini idi. Ədaləti, prinsipiallığı və savadı ilə seçilən müəllimlərimizdən idi. Tale elə gətirdi ki, Rafiq müəllimlə bir neçə il çiyin-çiyinə işləmək imkanım oldu. Sözü mərdi-mərdanə üzə deyən, heç nədən çəkinməyən, həmişə ədalət mövqeyində dayanan Rafiq müəllimi bu xüsusiyyətlərə görə o vaxtkı Bakı Dövlət Universitetinin

⁷⁰ Quliyev Rafiq İsmayıl oğlu - 1989-1996-cı illərdə Bakı Dövlət Universitetində Hüquq fakültəsinin dekan müavini.

rəhbərliyi sevmirdi. Özünün xüsusi mövqeyi ilə seçilən Rafiq müəllimin nüfuzundan universitet rəhbərliyi qorxur, hər vasitə ilə onu ictimai proseslərdən kənarda qoymaq istəyirdi. İş o yerə çatdı ki, Rafiq müəllimi dekan müavini vəzifəsindən uzaqlaşdırmaq üçün rektor Murtuz Ələsgərov universitet üzrə bütün fakültələrdə həmin vəzifənin ixtisara salınması göstərişini verdi.

Belə müqəddəs gündə - tariximizin qan yaddaşı olan 20 yanvarda Rafiq müəllimin əbədiyyətə qovuşmasını təbiətin cəmiyyətimizə bir mesajı kimi qəbul edirəm. Allah Rafiq müəllimə rəhmət eləsin!

20-01-2014

7.8. İntihar fərdin və cəmiyyətin özgələşməsinin əsas indikatorudur

Azərbaycanı intiharlar cənginə alıb. Az qala hər gün məmləkətimizin xəbər xətti bu barədə məlumatlarla başlayır və bitir. Görünən odur ki, cəmiyyətimiz belə məlumatları yalnız paylaşmaqla işini bitmiş hesab edir. Bu istiqamətdə real mənzərəni əks etdirən nə bir araşdırmaya, nə də cəmiyyətimizin narahatlığını ifadə edə biləcək bir geniş müzakirəyə rast gəlinmir. Müqayisə üçün deyim ki, yaşadığım Niderland Krallığında keçən il bir məktəblinin intiharı ölkə parlamentinin gündəliyinə çıxarıqlaqla ölkə boyu geniş müzakirələrə səbəb olmuş,

həmin hadisənin təkrarlanmaması üçün cəmiyyətin bütün müvafiq resursları işə salınmışdı.

İntihar nədir, onun kökündə nələr dayanır, dünyada bu problemə hansı yanaşmalar var, onun qarşısını necə almaq olar, prosesdə dövlətin və vətəndaş cəmiyyətinin vəzifələri nədən ibarət olmalıdır? Bu yazıda qeyd edilən suallara cavab axtarmağa cəhd edəcəyik.

İntihar nədir?

İntihar şəxsin öz həyatına şüurlu şəkildə, yəni qəsdən son qoyma hadisəsinə deyilir. Buna özünüöldürmə, yaxud elmi ədəbiyyatda beynəlxlaq termin olaraq “suisid” deyilir.

İntihar üçün səbəb həmişə aydın deyil. Bu, şəxsin hissi və psixi vəziyyətilə əlaqədar, yaxud onun ətrafında baş verən sosial səbəblərin təsirindən baş verə bilər. Bəzən intihar edən öz dilindən, onu intihara məcbur edən səbəblər barədə yazılı izahat da saxlayır.

Konkret intihar hadisəsi hüquqi qiymət tələb edir. Bununla istintaq orqanları məşğul olur. Amma belə hadisələr, hazırda Azərbaycanda olduğu kimi kütləvi hal alırsa, buna tək hüquqi qiymət vermək yetərli hesab edilə bilməz. Bu artıq sosial problemdir və özünüqoruma instinkti olan cəmiyyətlər bu barədə öz resurslarını mobilizə etməyə sadəcə borcludular. Belə ki, intiharetmə neqativ proses olaraq cəmiyyətin bütövlükdə mövcudluğu üçün təhlükəlidir.

İntihar fərdi aktdır. Bəzən müəyyən dövrdə yaşama (zaman baxımından digər vaxtlarla müqayisədə), müəyyən qrupa mənsub olma (etnik, milli, dini, sosial və s.) da intiharların statistikasına təsir edən amillər hesab edilir.

O da xüsusi qeyd edilməlidir ki, müasir dünyada yayılmış əksər dinlər intiharı qadağan edir.

İntiharın səbəbləri

Məşhur fransız sosioloqu Emile Durkheim özünün “Le suicide” əsərində göstərirdi ki, intiharların əsas səbəbi fərdin cəmiyyətə inteqrasiya oluna bilməməsiyə bağlıdır. İnteqrasiyadan kənarda qalmanın izahı kimi Durkheim şəxsin sosial dairələrdə təmsil olunmaması (söhbət dini, siyasi, mədəni, sosial tipli təşkilatlardan gedir), qrup əlaqələrin zəifliyi, onun ailə vəziyyəti, şəxsə aidiyyəti olan siyasi proseslərdən kənarda qalmasını göstərirdi.

İntiharın psixatrik, psixoloji, genetik, fiziki-bioloji səbəbləri ola bilər. Belə hallar insan cəmiyyətinə xasdır və dünyanın hər yerində təsadüf edilir. Onların miqyası o qədər cüzdür ki, normalda onlar barəsində xəbər xətlərində yer ayrılmır. İntiharların bu gün müşahidə edilən formada Azərbaycan gündəminə gəlməsinin səbəbləri heç də sadalanan səbəblər deyil. Bu gün inntiharın bu formada kütləviləşməsinin, gündəlik xəbərlərdən düşməməsinin səbəbləri əsasən siyasi və iqtisadi faktorlar duran sosial vəziyyətlə bağlıdır, buna da sosial səbəblər deyilir.

Qərb sosialologiya elminə görə sosial varlıq olaraq insan daim ixtiyarını (muxtarlığını) əlində saxlamaq uğrunda mübarizədədir. Bunun sərhədləri üç amillə müəyyən edilir: 1) sabah (gələcək) üçün məqsəd; 2) həmin məqsədlərin realizəsi üçün mövqe və vasitə; 3) məqsədi və sərəncamda olan vasitələri uzlaşdırmaqla başqa insanların davranışına təsir etmə imkanı.

Yeri gəlmişkən, “ixtiyar” anlayışına Azərbaycan poeziyasında da rast gəlinir. Məhəmməd Füzuli deyirdi ki,

Mən gövhərəm, özgələr xiridar,
Məndə deyil ixtiyari-bazar...
Olsaydı mənim bir ixtiyarım,
Olmaz idi səndən özgə yarım!

Öz ixtiyarını (hakimiyyətini) əldə saxlamaq uğrunda mübarizədə insan təbii amillərlə, cəmiyyətlərarası və konkret cəmiyyətin özündə gedən proseslərlə üz-üzə dayanır. Bu proses həmişə arzu edilən formada baş vermədiyindən o (proses), bəzən fərd üçün riskli və təhlükəli situasiyaya gətirib çıxarır. Qorxu və təhlükə fərdin cəmiyyətdən razı qalmasına, onun özünürealizə və çiçəklənmə imkanlarına kölgə salan an o (fərd), özünü ixtiyarsız sanır, məni necə deyirlər, “evdə” duymur və öz varlığını mənasız hesab edir. Həmin an fərd özgələşir. Füzuli demişkən: “Dövrən ki, məni məzadə saldı, Bilmən kim idi satan, kim aldı?”.

Özgələşmə elə bir prosesdir ki, bu zaman fərdlər ixtiyarlarını itirməklə inkişafa heç bir təsir edə bilməyəcəklərini düşünür, şəxsiyyətlərini itirmiş hesab edir, özlərini əmtəə (şey) səviyyəsində görür və bunu öz mənlərinə sığışdırmayaraq, son qərarını verirlər.

İnteqrasiya çərçivəsindən kənarda qalma fərdi mənsub olduğu cəmiyyət üçün özgə birinə çevirdiyinə görə o, belə qərara sürüklənir. Bu qərar fərdin özü öz gələcəyiylə bağlı ekstremal şəraitdə verdiyi qərardır.

Bu gün gələcəyi üçün əksər Azərbaycan insanı heç bir perspektiv görmür. Dövlət özünün ənənəvi vəzifəsini (cəmiyyətin birliyinə, cəmiyyət üzvlərinin inteqrasiyasına nail olma) yerinə yetirməkdə nəinki maraqlı görünmür, əksinə hər vasitə ilə cəmiyyətin birliyini dağıtmaq, fərdlərin cəmiyyətə inteqrasiyasına mane olmağa çalışır. Bu, sosial-iqtisadi böhran zamanı daha kəskin xarakter alır. Belə situasiyalarda hakim qüvvələrin öz hakimiyyətlərini itirmək qorxuları onları bu istiqamətdə daha sərt olmağa vadar edir.

Nəticədə fərd cəmiyyətdə yerini tapa bilmir. Bunun üçün Azərbaycandakı mövcud siyasi sistem hər şeyi edib. Ölkədə xəfiyyə sistemi ailə institutuna qədər işləyib. Bu gün yalnız siyasi baxışlarına görə ata oğuldan, bacı qardaşdan, ər arvaddan imtina edir. Siyasi motivlərə görə boşanma Azərbaycan cəmiyyəti üçün sanki çoxdanın həyat normasıdır. Kəndlərdə çayxana söhbətlərini belə xüsusi

xidmət orqanları qeydiyyatda almaq istəyir, onları kağıza köçürərək, xüsusi xidmət orqanının anbarına vurur. Problemlər burulğanında qalan insan üz-üzə dayandığı çətinlikləri həтта mənsub olduğu sosial qrupu ilə belə müzakirə etməkdən çəkinir. Belə şəraitdə o, nəinki özünün üzvü olduğu dini, ictimai birliyi, həтта ailə üzvləriylə bağlarını itirir. O, öz üzərində ixtiyarını (muxtarlığını, hakimiyyətini) itirərək özgüləşir və çıxış yolunu intihar etməkdə görür.

Fərdin intiharı cəmiyyətə verilən bir siqnaldır. Onun kütləvililiyi artıq tək konkret fərdlərin deyil, həm də bütövlükdə cəmiyyətin özgüləşməsinə ifadə edən əsas indekatorudur. Bu zaman əslində səbəblərin geniş analizinə ehtiyac qalmır. Bütün baxışlar mövcüd siyasi sistemə yönəlir.

İntiharla mübarizə necə olmalıdır?

İntiharla mübarizə aparmaq onun barəsində danışmaqdan keçir. Profesionallar intihara gedən situasiyadan çıxış yolu kimi aşağıdakı addımları təklif edir:

1) ümidsizlik hissinə səbəb olan situasiyadan yan keçmək üçün cəmiyyət səfərbər olmalı və bu istiqamətdə yollar axtarmalıdır. Məsələn, problemin ən azı geniş müzakirəsinin təşkili və çıxış yollarını aramağa cəhd etmək. Bū gün Azərbaycanda az qala hər bir ailə “kredit” deyilən bir problemlə üz-üzədir. Bir toplum olaraq cəmiyyət bu

problemə hamının diqqətini cəlb etməyə, az təminatlıların ondan xilas olma yollarını tapmağa kömək etməlidir.

2) fərdi səviyyədə özünə qayğı, yaxşı yemək, doyunca yatmaq, idmanla məşğul olmaq məsləhət görülür;

3) sosial əlaqələrin: ətrafdakı insanlarla əlaqələrin, barəndə pozitiv düşünən sosial şəbəkədən istifadənin genişləndirilməsi, tədbirlərə meyllilik, maraq dairəsinin artırılması, yeni xobbilər, yeni başlanğıclar, stresslə sağlam şəkildə davranma faydalı hesab edilir.

Sadalanən və sadalanmayan addımlar cəmiyyətdə sabahkı günə İNAMını motovasiya etməli, fərdə öz ixtiyarının geri qaytarılmasına vasitə olmalı, fərdin və cəmiyyətin özgələşməsinə son verməlidir. Bu, tək fərdin həyata yeni vəsiqəsi deyil, bütövlükdə Azərbaycan cəmiyyətinin sürətlə özgələşmədən xilas yoludur.

Beləliklə, intiharla ən yaxşı mübarizə fərdlərin ixtiyarlarının əllərindən çıxmasına şərait yaradan vəziyyəti aradan qaldırmağa nail olmaqdan keçir.

P.S. Bu yazını bitirdiyim an Azərbaycanın xəbər xəttində intiharla bağlı növbəti informasiya yer almışdı: “Biləsuvar rayonunun Bəydilli kəndində orta məktəb müəlliməsi özünü asıb. Müəllimə intihar etməmişdən əvvəl məktub yazaraq həyatından və problemlərdən bezdiyini, ölümündə heç kimin günahkar olmadığını bildirib”...

02-04-2017

VIII. Demokratiyanın Niderland təcrübəsi

8.1. Niderlandda idarəçilik, milli kimlik və vətəndaşlıq məsələləri

Niderlandda demokratik bir sistem mövcuddur. Bu sistemin başlıca əlamətləri kimi aşağıdakılar göstərilir:

- 1) azad və həqiqi seçkilər vasitəsilə seçilən bir xalq nümayəndəliyinin mövcudluğu;
- 2) əsasında Konstitusiyanın durduğu hüquqi dövlət;
- 3) parlamentar sistem (bunun vasitəsilə hökumətin hakimiyyətdə qala bilməsi məsələsində xalq nümayəndələri son sözə malikdir);
- 4) fundamental insan hüquqları. Onlar hər bir fərdə aid olub və onlar vasitəsilə fərdin hakimiyyətlə münasibətdə avtonomluğuna təminat verilir.

Niderland anlamında "milli kimlik" (ingilis variantı: national identity) anlayışı hansısa millətin nümayəndəsi olmağı deyil, konkret dövlətə mənsubluğu bildirir. Başqa sözlə ifadə etsək "milli kimlik" "vətəndaş kimliyi" deməkdir. Məsələn, Niderland Konstitusiyasının 2-ci maddəsinə görə "Niderland milli kimliyi" dedikdə "Niderland vətəndaşlığı" (Niederlanderchap) başa düşülür. Niderlandda (o cümlədən digər inkişaf etmiş Avropa ölkələrində) insanlar malik

olduğu hüquq və vəzifələrə görə iki qrupa bölünür. Hüququn hər bir insana aid olmasını göstərmək üçün qanunverici "hər kəs" anlayışını, onun yalnız Niderland vətəndaşlarına aidliyi isə "Hər bir niderlandlı" (yəni hər bir Niderland vətəndaşı) ifadəsindən istifadə edib.

Onu da deyim ki, Niderland çoxmillətli dövlətdir. Burada 200 millətin nümayəndəsi yaşayır. Onlardan yalnız ikisi: hollandlar və frislər (bəzən hollandlara çox yaxın olan flamanları da ayrıca qrup kimi göstərilər) aboregendir, yəni köklü xalqdır.

Bütün bu 200 millətin özünün Niderland vətəndaşlığına hörmətlə yanaşmaq vəzifəsi olduğu kimi, özünün hansısa millətə mənəbiyyət etibarını dilini, adət-ənənələrini saxlamaq üçün, müxtəlif dillərdə dərslər təşkil etmək, televiziya, mətbuat və s. imkanları var.

Ölkənin rəsmi dili holland dilidir. Bütün rəsmi yazışmalar bu dildə aparılır. Yalnız frislərin kompakt yaşadığı ərazidə: Frisland (Fris torpağı) yerli xalqın öz dilində lokal orqanlara müraciət hüququ tanınır.

Niderland Azərbaycan kimi unitar, yəni sadə quruluşlu dövlətdir. Ölkə 3 pilləli idarəçilik sistemi: 1) mərkəzi hakimiyyət, 2) əyalətlər; 3) bələdiyyələr vasitəsilə idarə olunur⁷¹. Əyalətlərin və bələdiyyələrin yerli özünüidarə

⁷¹ C.J.Loonstra, Hoofddlijnen Nederlands recht, Groningen, 2012, s. 308.

hüququ var. Burda seçkilərin saxtalaşdırılmasından söhbət gedə bilməz.

Mərkəzi hakimiyyət 3 qoldan ibarətdir. Qanunverici hakimiyyət 2 palatalı parlament tərəfindən həyata keçirilir. Aşağı palata (Tweede kamer) proporsional seçki sistemi vasitəsilə seçilir. Yuxarı palata (Eerste kamer) əyalət parlamentləri tərəfindən formalaşdırılır.

Niderlandda hökumət aşağı palataya keçirilən seçkilərdə qalib gələn siyasi partiya (və ya onların koalisiyası) tərəfindən təşkil edilir. Əlbəttə, onun tərkibinə son anda dövlət başçısı – monarx (kral) razılıq verir. Monarxın eyni zamanda əyalətlərə və bələdiyyələrə başçılıq üçün namizəd vermək kimi əlahiddə hüququ var.

Delege (ötürülmə mənasında) qanunvericiliyi ilə mərkəzi hakimiyyətin bəzi səlahiyyətləri əyalətlərə verilə bilər.

Ölkədə ədalət mühakiməsi 3 pilləli məhkəmə sistemi: yerli məhkəmələr, Apelyasiya Məhkəmələri, Ali Məhkəmə vasitəsilə həyata keçirilir.

Bir sıra parametrlərə görə (çox millətlik, ərazinin balaça olması və s.) Niderland Azərbaycana çox oxşayır. Bu baxımdan Azərbaycanda Niderland idarəçilik sisteminə bənzər bir sistemin qurulması ədalətli cəmiyyət quruculuğu istiqamətində ən uğurlu addım ola bilər.

08-10-2016

8.2. Niderlandın hökumət kabineti

26 oktyabr 2017-ci ildə Niderland parlamentinin 8 aylıq müzakirələrdən sonra təşkilinə nail olduğu yeni hökumət kabineti fəaliyyətə başladı. Kabinet 8 ay öncə bir-birinə müxalif olan 4 siyasi partiyadan təşkil edilib. Bu o deməkdir ki, bir kabinetdə bir-birinə nəzarət edən dörd mərkəz olacaq. Mən hələ parlamentdə müxalifətdə oturan digər siyasi partiyaları demirəm.

Belə bir şəraitdə dövlət büdcəsinin həтта bir qəpiyini (senti) belə təyinatdan kənar istifadə etmək olarmı? Niderland iqtisadiyyatı inkişafdadır, hər il işsizliyin faizi aşağı düşür, adambaşına düşən gəlir və minimum əmək haqqları artır.

Yeni kabinet “Gələcəyə inan” çağırışını özünə əsas deviz elan edib. Kabinetdə əsasən gənclər təmsil olunub. Belə ki, bu gün fəaliyyətə başlayan Niderlandın hökumət kabinetində yaşı 60-dan yuxarı olan nazir yoxdur.

Kabinetdə 20 nəfər təmsil olunur, onlardan biri baş nazir, on biri nazir və səkkizi dövlət katibi vəzifələrini tutublar.

Bu hadisədən bir müddət sonra isə - 21 aprel 2018 və 23 aprel 2018-ci il tarixlərində Azərbaycan Respublikası Prezidenti “Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin yeni tərkibi haqqında” iki sərəncam imzalayıb. Bu iki sərəncamda Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin

tərkibi ilə bağlı 37 nəfərin adı keçir. Bu hələ hamısı deyil⁷². Ümumi Daxili Məhsulun həcmi Niderlanddan 22 dəfə az olan Azərbaycanda⁷³ Nazirlər Kabinetinin həcmnin bu dərəcədə şişirdilməsinin hansı elmi əsasları ola bilər? Hələ onu demirik ki, onların əksəriyyəti təqaüd yaşını çoxdan ötmüş və sovet təhsili görmüş insanlardır...

26-10-2017

8.3. Niderlandda dövlət orqanlarının əhaliyə xidməti barədə

İndi yazacağlarım Avropada yaşayanlar və ya burdakı sistemlə tanış olanlar üçün adi və mənasız görünə bilər. Amma ən azı öz yaşam keyfiyyətlərini yaxşılaşdırmaq baxımından vətəndaşlarımızı məlumatlandırmaq və onları qonşu olduqları cəmiyyətlərdə insana münasibətin necəliyi barədə xəbərdar etməyi də çox vacib hesab edirəm.

Avropaya ayaq basarkən müvafiq strukturlar tərəfindən şəxsiyyətimi təsdiq edən sənədlə təmin olunmuşdum. Azərbaycan anlamında "şəxsiyyət vəsiqəsi" adlanan bu sənədin qüvvədə olma müddəti 5 ilin tamamında bitdi. Sənədin vaxtının bitməsiylə bağlı mənə zəng gəldi və təzəsinin verilməsi üçün foto və digər məlumatlarla bağlı

⁷² Nazirlər Kabinetin üzvlərinin sayı barədə kitabın 2.5 paragrafında daha ətraflı məlumat verilib.

⁷³ Вак: Рейтинг стран по ВВП 2017. Investorschool.ru (axtar: рейтинг по ВВП).

şəhər meriyasına, yəni bələdiyyəyə dəvət aldım. Meriyada xidmət standartı yaşadığım Niderland dövləti üzrə bütün məntəqələrdə, yəni bütün bələdiyyələrdə eynidir. İçəri daxil olan kimi avtomat mexanizmdən növbə ilə bağlı qeydiyyat qəbzi çəkirsən. Sözü gedən idarənin xidmətindən yararlanmaq istəyən hər bir şəxs kimliyindən, tutduğu vəzifədən asılı olmayaraq belə bir qəbz çəkib növbəsini gözləməlidir. Gözləmə zalında rahatlıq və sakitlik hökm sürür. Burada növbəsini gözləyənlər pulsuz internet və kompüterlərdən yararlana, dövrü mətbuatla meriyanın hesabına tanış ola bilər. Növbə çatdıqda, iri televiziya ekranı ilə (çəkdiyin "nömrə" göstərməklə) bu nümayiş etdirilir və həmin şəxs müvafiq pəncərəyə dəvət edilir.

Təmasda olduğun əməkdaş müraciət etdiyin problemlə bağlı hər şeyi etməyə çalışır ki, siz eyni problemlə həmin idarəyə ikinci dəfə üz tutmayasınız. Adəti üzrə sizi belə halda güləriz və sizdən heç nə ummayan əməkdaş qarşılayır və sizi gülə-gülə də yola salır.

Xidmətlə bağlı rüsum ödəməli olsanız, bu, rəsmi qəbzlə həyata keçirilir və rüsumun məbləği barədə çox aydın şəkildə müxtəlif vasitələrlə vətəndaş məlumatlandırılır.

Beləliklə, mən bu gün vaxtı bitmiş şəxsiyyət vəsiqəmi təzələmək üçün yaşadığım şəhərin bələdiyyəsində oldum və onların qeyd etdiyim xidmətindən istifadə etdim. Sənəd üçün şəklimi də pulsuz çəkdilər.

Məlumatıma görə Azərbaycanda "Asan" adlanan xidmət sistemi fəaliyyətə başlayıb. Bu sistemin proseduru və əhatə dairəsi barədə məlumatım yoxdur. Amma onun bütün Azərbaycanı əhatə etməməsi deməyə kifayət qədər əsas verir ki, bu, mütləq özbaşınalığa, rüşvətə, müxtəlif formada tapşırımlara səbəb olacaqdır.

Təbii ki, dövlət tərəfindən insana qayğı vətəndaşların özlərindən asılıdır. Əgər hansısa xidmətə görə total şəkildə rüşvətvermə etirazı baş verərsə, istənilən dövlət cavab addımı kimi rüşvətin aradan qaldırılması ilə bağlı tədbir görəcəkdir. Oudur ki, dövlət orqanları ilə münasibətlərdə xidmətin keyfiyyəti vətəndaşın tək-tək formada deyil, kütləvi şəkildə etirazlarından keçir.

24-01-2014

8.4. Azərbaycan deputatı niderlandlı həmkarı ilə müqayisədə sırayı həmvətənlərindən 18 dəfə çox qazanır

Niderlandda parlament üzvü ayda 7.705 avro əmək haqqı alır. Ölkədə minimum əmək haqqı 1.565 avro, orta aylıq əmək haqqı isə 2.855 avrodur (bütün rəqəmlər brutto məbləğidir). Qısa təhlil belə deyir ki, Niderland deputatı minimum əmək haqqının 4,9 mislini, orta aylıq əmək haqqının isə 2,6 mislini alır.

Bu nisbətdə Azərbaycan reallığını gözdən keçirdək.

Azərbaycanda minimum aylıq əməkhaqqı 2018-ci il yanvarın 1-dən 130 manat müəyyən edilib. Bunun da 4.9 misli 637 manat edir. Deputatlarımız isə yayılan xəbərlərə görə 2018-ci il yanvarın 1-dən 3000 manat əmək haqqı alacaqlar.

Deməli, Azərbaycan deputatının əmək haqqısı Niderlanddakı analoji situasiyadan fərqli olaraq minimum əmək haqqından 4,9 dəfə deyil, 23 dəfə çoxdur ($3000 / 130 = 23,08$). Buradan belə nəticə çıxır ki, Niderland deputatı ilə müqayisədə Azərbaycan deputatı sırası həmvətənlərindən 18 dəfə çox ($23 - 4,9 = 18,1$) qazanır.

Nə üçün belə olmalıdır? Niyə Azərbaycan deputatı, ona səs verən və həyatın dibində yaşayan Azərbaycan vətəndaşından Niderlanddakı kimi 4,9 dəfə deyil, 23 dəfə çox maaş almalıdır?

29-12-2017

8.5. Niderland Krallığının yoxsulluq haqqında qanunvericiliyin tarixinə qısa baxış

Niderlandda Yoxsulluq haqqında Qanun 1854-cü ildə (XIX əsr) qəbul edilib. Həmin qanun nə az, nə çox düz 109 il qüvvədə olub. 1963-cü ildə bu qanunu başqa bir qanun – Ümumi kömək Qanunu əvəz edir. Axırını 2004-cü ildə İş və Kömək Qanunu əvəzləyir.

Hər üç qanunun fəlsəfəsini işi olmayan, və ya yaşamaq üçün tələb olunan minimum həyat zənbilini qazana bilməyən hər bir vətəndaşa dövlətin həyan durması, kimsədən asılı olmasın deyə, vətəndaş üçün təminat sistemi yaradılması təşkil edir. Bura ilk növbədə maddi təminat və iş tapmaqla bağlı reintegrasiya tədbirləri daxildir. Hər iki məsələ koordinə edilmiş şəkildə paralel aparılır. Yəni, dövlət vətəndaşını işlə təmin etməyə borcludur. Bu istiqamətdə səlahiyyətli dövlət orqanının səyləri nəticəsiz qalana qədər dövlət vətəndaşına minimum yaşayış zənbili ilə təmin etmək vəzifəsini yerinə yetirməlidir. Onu da deyim ki, bu sistem heç də analoqsuz deyil...

Deyilənlərə görə Azərbaycanda da yoxsulluqla mübarizə gedir. Rəsmi statistikaya görə onların sayı minimuma çatdırılıb. Necə? Bilən varmı? Bu hansı səviyyədə aparılır. Bu barədə qanun varmı? İşsizliklə mübarizə funksiyasını daşıyan hansısa səlahiyyətli orqan Azərbaycanda mövcuddurmu?

Bizim demokratik müxalifətə aid olan siyasi partiyalar bu yöndə hansısa proqram ortaya qoya biliblərimi?

21-01-2015

8.6. Niderlandın təhsil sistemi (Nə öyrənə bilərik?)

Təhsil hər bir cəmiyyətin sabahının necəliyini müəyyən edən əsas faktordur. Bu sahədə Azərbaycanda işlərin heç də ürəkaçan olmaması bəllidir. Təhsilin necəliyində formaməzmun kateqoriyasının düzgün uzlaşması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Azərbaycanda təhsil sisteminin forması keçmiş SSRİ-dən qalan ənənələr üzərində qurulsa da, onun məzmununda əndrabadi gəlişmələr baş verib. Heç kəsə sirr deyil ki, ölkəmizdə qərribə ənənələr hökm sürür: təhsil sahəsindəki məmurun əvəzedilməz "pedaqoq"luğu, təhsil nazirinin dərsləklər müəllifi olması, əlahəzrətin ən böyük dahi kimi qələmə verilməsi, rütbəliələrin mütləq dahi istedad olması... ənənələri.

Təhsilimiz sınaqdan çıxan təcrübələrlə deyil, əlahəzrətlərin istəklərinə uyğun yönləndirilir. Müstəqilliyin ilk illərində ali məktəblərə qəbul imtahanları ilə bağlı müəyyən edilən test üsulunu nəzərə almasaq, təhsildə mahiyyət kəsb edən heç bir islahata rast gəlinməyib. İslahat adıyla gürölən işlərin əksəriyyəti "məcburi məktəbli formasının müəyyən edilməsi" kimi təhsilə heç bir aidiyyəti olmayan məsələlərlə bağlı olub. Nəticədə özəfəliyyət kursları olmadan təhsildə ardıcılığın təminatı qeyri-mümkün olub. Ali məktəbə daxil olmaq üçün orta məktəblərdəki dərslər kifayət etmir, mütləq xüsusi hazırlıq kurslarına yazılmalı, əlavə müəllim yanına təşrif buyurmalısan.

Pillələrarası uyğunsuzluq, uzlaşmanın olmaması Azərbaycanda təhsilə kompleks yanaşmadan danışmağı istisna edir. Kompleks yanaşma təhsilin maddi texniki bazasından (normal məktəb binası, onun lazımı avadanlıqla təchizatı, müvafiq kitab-dərslik və ləvazimatların mövcudluğu və s.) tutmuş, professional kadr ehtiyatı da daxil olmaqla təhsilin sağlam planlaşdırılmasına qədər bütün elementləri əhatə edir. İnşaf etmiş ölkələrin təhsil sistemlərinə, onlardan hansısa formada yararlanmaq üçün baş vurma, onların təcrübəsini öyrənmə bu mənada cəlbedici görünür.

Qeyd edilənlərdən irəli gələrək Niderland təhsil sistemi, pillələri, onun forma və məzmunu, habelə təhsilin inzibati idarəçiliyi barədə oxucuları məlumatlandırmaq istəyirəm.

Niderlandda sanki Məhəmməd (s.ə.s.) peyğəmbərin "beşikdən qəbrə qədər öyrən" kəlamını əsas tutan bir təhsil sistemi var. Burada mövcud olan təhsil sistemi əsas etibarı ilə dörd pilləli hesab edilir:

- 1) ibtidai (əsas) təhsil;
- 2) orta təhsil: peşə təhsilinə hazırlıq; ali təhsilə hazırlıq; elmi təhsilə hazırlıq;
- 3) peşə təhsili;
- 4) ali təhsil: ali peşə təhsili; universitet təhsili.

İbtidai (əsas) təhsil

Niderland Krallığında ibtidai (əsas) təhsil 4 yaşdan başlayır. 4-cü doğum gününün səhərişi uşaq məktəbə gedə bilər. 5-ci doğum gününü qeyd edən uşağın isə "məcburi təhsil alma" vəzifəsi yaranır. İbtidai təhsil 8 il davam edir. Buna müvafiq olaraq ibtidai təhsildə 8 qrup ("sinif" anlayışına uyğun gəlir) mövcuddur. Birinci iki il alt ibtidai təhsil, 3-5-ci illər orta ibtidai təhsil, 6-8-ci illər üst ibtidai təhsil illəri adlanır.

Şagirdin əməyi ildə 3 dəfə, hesabat formasında qiymətləndirilir. Hər qiymətləndirmə valideynlə fərdi müzakirəyə çıxarılır və rəsmiləşdirilir. Qiymətləndirmə 10 (100) ballıq sistemlə aparılır. Hər hesabat 8 bölümdən ibarətdir. Uşağın sosial-emosional inkişafı (1), dil aktivliyi (2), oxu (3), yazı (4), hesab (5), dünyagörüş (6), kreativ (yaradıcılıq) inkişaf (7), fiziki inkişaf (8) qiymətləndirmə bölümləridir. Bölüm bir neçə element üzrə dəyərləndirilir. Məsələn, dünyagörüş bölümü coğrafiya, tarix, biologiya, yol hərəkəti, informatika fənlərini əhatə edir.

Uşaqlar aşağı siniflərdə ev tapşırığı almırlar. Dərslər bütün qruplar (siniflər) üçün eyni vaxtda başlayır, eyni vaxtda qurtarır. Şagird həftədə 5 gün olmaqla, gündə beş saat aktiv və planlı şəkildə məktəbdə işləyir. Bütün dərslilər və dərslər ləvazimatları məktəb hesabına təmin edilir. Yuxarı siniflərdə ev tapşırığı materialları istisna olmaqla, dərslilər istifadə üçün evə verilmir, şagird onlardan yalnız məktəbdə olduğu müddətdə istifadə edir. Müsbət hesabatlar şagirdin

qrupdan-qrupa (sinifdən-sinfə) keçməsi üçün əsasdır. Mənfi hesabat alan şagird qrupda qalır, yaxud əqli zəif inkişaf etmiş uşaqlar üçün nəzərdə tutulan xüsusi məktəblərə keçirilir.

İbtidai məktəblərin ictimai, əlahiddə və xüsusi növləri var. İctimai ibtidai məktəblər hər uşaq üçün əlçatandır. Əlahiddə məktəblərdə uşağa hansısa din və onun fəlsəfi inancları tədris olunur. Burada təhsil din və etiqad əsasında aparılır. Xüsusi məktəblərdə təhsil özünəməxsus xüsusi metodlarla aparılır. Nümunə kimi Montessori məktəblərini göstərmək olar.

İbtidai təhsil tamamilə pulsuzdur. Məktəblər yalnız əlavə tədbirlər üçün (məsələn, qrup şəklində səyahət etmək, bayramları bir yerdə qeyd etmək və s.) valideynlərdən kömək istəyə bilər. Belə aksiya hər bir halda könüllülük prinsipinə əsaslanır.

Məktəb binaları, onların tədris və təlim prosesinə uyğun olmasına cavabdehlik bələdiyyələrin üzərindədir. Məktəb binasının təmiz saxlanması məsuliyyətini isə məktəbin idarə orqanı daşıyır. Buna görə zəruri olan büdcəni hökumət müəyyən edir.

İbtidai məktəblər keyfiyyətli təhsili təmin etməlidir. Buna Təhsil Müfəttişliyi nəzarət edir. Təhsilin keyfiyyətinin qaldırılmasında hökumət çox maraqlıdır və bu istiqamətdə xüsusi investisiyalar ayırır.

Şagirdlər il boyu 5 dəfə (payız, yeni il (kerst), yaz, may və yay) tətilə buraxılır. Yay tətili cəmi 42 gün (bir ay 12 gün) davam edir.

Orta təhsil

Azərbaycanda ali məktəblərə test üsülü ilə keçirilən son qəbul imtahanlarında "keçid balının endirilməsiylə" bağlı son illər formalaşmış ənənəyə, onu 150 bala salmaqla, bir daha sadiqlik nümayiş etdirildi. Bu nə qədər neqativ olsa da, təhsildə mövcüd vəziyyətə güzgü tutmuş oldu və müvafiq istiqamətdə real islahatların vacibliyini və zəruriliyini bir daha ortaya qoydu.

Bəri başdan qeyd etmək istərdim ki, təcrübəsinə istinad etdiyimiz Niderland təhsil sistemində şagird və abituriyentlərin təhsilin növbəti pilləsinə çıxışı üçün qəbul testləri (imtahanları) bir qayda olaraq keçirilmir. Bu zaman buraxılış testlərin nəticələri və onun əsasında verilən sənədlər kifayətedicidir. Şagirdin hansı növ orta məktəbdə oturması haqqında məsələ ibtidai (bазis) məktəbdə həll edilir. O cümlədən məzunun hansı ali məktəbdə tələbə ola biləcəyi onun bitirdiyi orta məktəbdə müəyyən edilir. Buna görə ikinci dəfə ali məktəbə qəbul üçün test imtahanının verilməsi nəzərdə tutulmayıb. Bunu aşağı rəngli (bазis və orta məktəblərin) təhsil müəssisələrin keyfiyyətinin və məsuliyyətinin formada saxlanılmasına təsir göstərən amillərdən biri kimi də xarakterizə etmək olar. Müvafiq orta məktəb diplomuna (attestat) malik olan məzun

internet vasitəsilə ölkə üzrə mərkəzləşdirilmiş saytda oxuyacağı ali məktəbi seçir və bütün bürokratik məsələləri (tələb olunan sənədlərin surəti, təhsil haqqı və s.) həll edir. Bundan sonra o, artıq tələbə statusunda sentyabr ayında dərsə çağırılır. Bu mövzuya növbəti yazıda bir daha qayıtmaq imkanı olduğundan hazırda Niderlandda orta təhsil və onun formaları haqqında danışaq.

Dörd yaşından başlayan səkkiz illik ibtidai (basis) təhsilin son ilində (təxminən 12 yaşda) ölkə boyu vahid mərkəzdə (Test inkişafı üçün Mərkəzi İnstitut - Niderland dilində: "CITO") hazırlanan dil, oxu, hesab və dünyanın dərki blokları üzrə testlər keçirilir. Testlərin nəticələrinə əsasən şagirdlər orta təhsil almaq üçün üç qrupa bölünür. Yəni, artıq 12 yaşında şagirdin bilik və bacarığına müvafiq olaraq onun gələcək orientasiyası müəyyən edilir. Düzdür, şagirdə gələcəkdə onun əldə edəcəyi nəticə əsas götürülərək orta təhsilin bir növündən digərinə keçid haqqı tanınır. Amma bu zaman orta təhsil almanın müddəti uzanır.

Peşə təhsilinə hazırlıq. İbtidai məktəbdə CITO testlərində zəif nəticə göstərən şagirdlər orta təhsil üçün bu qrupa yönləndirilir. Bu növ orta təhsil 4 il davam edir. Birinci iki ildə bu qrupda oturan bütün şagirdlərə eyni fənnlər tədris edilir. Sonrakı iki ildə isə şagird artıq seçdiyi konkret peşəyə (xidmət, texnik və s.) yiyələnməyə başlayır, müvafiq təcrübə dərsləri keçir, staj toplayır.

Ali təhsilə hazırlıq. Bu növ orta təhsil şagirdləri ali məktəbə hazırladır. Onun müddəti 5 ildir. Qrupa seçim zamanı şagirdin CİTO testin nəticəsiylə yanaşı orta məktəblə ibtidai məktəbin şagirdlərlə bağlı əməkdaşlığı mühüm rol oynayır. Burda şagirdlər 4-cü ildən etibarən ixtisaslaşmağa başlayır. Onlar gələcəkdə ali təhsil alacaqları istiqaməti seçir və buna müvafiq ixtisaslaşırlar.

Şagirdə aşağıdakı 4 istiqamət üzrə seçim imkanı verilir: 1) təbiət və texnika; 2) təbiət və sağlamlıq; 3) iqtisadiyyat və cəmiyyət; 4) mədəniyyət və cəmiyyət.

Diplom alan məzunlar təhsillərini ali məktəblərdə (Hogeschool) davam edirlər. Burda bir haşiyə çıxıb qeyd etmək istərdim ki, Niderlandda ali məktəblər universitetlərdən fərqləndirilir. Ali məktəblər ali peşə təhsili, universitetlər isə elmi təhsil verən müəssisələr kimi xarakterizə edilir.

Elmi təhsilə hazırlıq. Orta təhsilin bu növü 6 il davam edir. Bu növ orta təhsil diplomu olan məzun birbaşa universitet tələbəsi olmaq haqqına malikdir. Elmi təhsilə hazırlığın iki növü fərqləndirilir: athenium və gimnazium. Gimnaziumda klassik dillər olan latın və yunan dillərin öyrənilməsi məcburidir. Atheniumda isə şagirdə bu dillərlə bağlı seçmə imkanı verilir. Burda da şagirdlər 4-cü ildən başlayaraq ixtisaslaşmaya yönləndirilir.

Orta təhsil siyasəti Niderlandda fərdlər üzərində qurulduğundan onun forma və növləri rəngarəngdir. Qeyd olunanlar yalnız onun əsas növləridir. Bundan əlavə xüsusi, dini təmayüllü və s. orta təhsil formalarına da rast gəlinir.

İbtidai təhsildə olduğu kimi orta təhsil də tamamilə pulsuzdur. Valideynlər orta təhsilə görə haqq ödəmir. Şagirdlər dərsliklərin əsas hissəsini də məktəbdən pulsuz alırlar. Hökumət bir şagirdin orta təhsili üçün bir il ərzində təxminən 7.300 avro xərcləyir.

Təhsil müfəttişliyi təhsilin keyfiyyətini nəzarətdə saxlayır. Yalnız müəyyən səviyyəyə cavab verən və müəyyən edilmiş testləri müvəffəqiyyətlə verən şagirdlərə diplom verilir. Tələbləri ödəməyən şagirdlər diplomsuz orta məktəbi tərk edirlər. Zəif məktəblər xüsusi siyahılara salınır və orada təhsil və tədrisin keyfiyyətini qaldırmaq üçün xüsusi proqramlar işlənir.

Ali təhsil

Cəmiyyətimizin xilasında təhsilin oynaya biləcəyi rola rəğmən və bu sahədə baş alıb gedən özbaşınalılıqlara, rüşvət və korrupsiyaya, sovetdən qalma təhsil sisteminin dağıdılıb, yerində təhsildən qeyri hər şeyin olduğu bir sistemin yaradılmasına, tez-tez ölkədəki təhsillə bağlı gündəmi zəbt edən neqativ olaylara reaksiya olaraq, bu barədə danışmaq və insanlarımızı məlumatlandırmaq çox

aktualdır və görünür bu aktualıq hələ uzun müddət gündəmdən düşməyəcək.

Yazının hədəfi heç də Niderland təhsil sisteminin reklamı deyil. Əsas məqsəd dünyanın inkişaf etmiş dövlətlərindən birində təhsillə bağlı formalaşan ənənələrdən, onun müsbət cəhətlərindən Azərbaycanın geniş oxucu kütləsini xəbərdar etmək və perspektivdə cəmiyyətimizi ondan faydalanmaq imkanı ilə təmin etməkdir.

Qeyd edilənlərdən irəli gələrək Niderlandda ali təhsilin formaları, qəbul qaydaları, ali təhsil haqqı, ali təhsilin təşkili və qiymətləndirmə sistemi, tələbə-müəllim münasibətləri, təhsilin hüquqi tənzimi kimi məsələlərin üzərində dayanırıq.

Ali təhsilin formaları və qəbul qaydaları

Niderlandda ali təhsil verən müəssisələr iki qrupa bölünüb:

1) Ali məktəblər (Hogeschool); 2) Universitetlər. Onlar arasında fərq abituriyentlərin orta təhsil diplomlarının müxtəlifliyi, tədrisin məzmunu və müddəti, verdikləri diplomların dərəcələriylə ölçülür.

Yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, universitetə gedəcək orta məktəb şagirdi artıq 12 yaşından bu barədə informasiyalı olur və 8 illik ibtidai təhsildən sonra orta təhsili 6 ilə başa vurur. Ali məktəbə yönələnələr isə orta təhsili 5 ilə alırlar. Müxtəlif səviyyəli təhsil qruplarının olduğu orta məktəblər müvafiq olaraq Ali məktəb və Universitetlərlə sıx

əməkdaşlıq edir. Orta məktəbi uğurla bitirən məzunun ali təhsilə yolu açıqdır və buna görə qəbul imtahanı vermir. Ali təhsillə bağlı müəssisənin (Ali məktəb və Universitet) seçimi abituriyentin arzusuna bağlıdır. O, aldığı orta təhsil diplomunun səviyyəsinə uyğun olaraq, kompüterinin arxasında oturub ölkə daxilində müvafiq ali təhsil müəssisəni seçməkdə sərbəstdir.

Yeri gəlmişkən burda bir daha qeyd etmək istərdim ki, Niderlandda yaşayan bütün uşaqlar təhsil almaqla bağlı eyni start imkanlarına malikdir, yəni valideyninin sosial nərdivanın hansı pilləsində (milyonçu və ya kasıb, vəzifəli və ya sıradan, şəhərli və ya kəndli və s.) yer tutmasından asılı olmayaraq, uşaqların bərabər real imkanları var.

Ali məktəblərdə təhsil praktiki, universitetlərdə isə elmi-nəzəri xarakter daşıyır. Ali məktəblərdə bakalavr diplomunu 4 ilə almaq olur. Universitetlər isə 3 illik bakalavr və 1 illik master (magistr) diplomu verir. 17 milyonluq Niderlandda 38 ali məktəb, 14 universitet fəaliyyət göstərir.

Ali təhsil haqqı

Niderlandda ali məktəblərdə təhsil almaqla bağlı təhsil haqqı məsələsi həlli müşkülə dönə biləcək məsələ ola bilməz. Düzdür, son illər davam edən iqtisadi böhranla bağlı bir neçə dəfə bu məsələdə korrektələr edilib. Amma hər halda təhsil haqqını ödəmə ilə bağlı kimsənin

iradəsindən kənar təhsili dayandırması halına təsadüf oluna bilməz.

Təhsil haqqı məsələsinə yanaşmada əsas prinsip kimi tələbənin valideynlərinin gəlirləri götürülür. Qeyd etmək yerinə düşər ki, Niderlandda bütün vətəndaşların gəlirləri şəffafdır, vergidən yayınma ilə bağlı gəliri hansısa formada gizlətmə ağır cərimələrlə müşayiət olunur. Valideynlərinin aylıq gəlirləri minimum yaşayış səviyyəsinin tələb etdiyi həddə (təxminən 1800 avro) və ya ondan azdırsa, dövlət tələbəyə təhsil haqqı üçün subsidiya və çib xərcləri verir. Subsidiyanın məzmunu və şərtlərinə tələbənin uğurları təsir göstərir.

Bir illik təhsil haqqının məbləği çox cüzi fərqlərlə bir aylıq minimum əmək haqqı (1800 avro – buna yaşayış minimumu da deyilir) civarındadır. Bu, Niderland vətəndaşları və ya burada yaşayış hüququna malik olanlar üçün nəzərdə tutulub. Xaricilər üçün bu məbləğ 5 dəfədən 10 dəfəyə qədər arta bilər. Universitetlərdə təhsil haqqı ali məktəblərlə müqayisədə bir qayda olaraq bir neçə yüz avro çox olur.

Ali təhsilin təşkili və qiymətləndirmə sistemi

Ali təhsil müəssisələrini Kollegiyalar idarə edir və müəssisəyə güclü ictimai nəzarət sistemi mövcuddur. Sədrin rəhbərlik etdiyi Kollegiyaların fəaliyyəti Ali təhsil və elmi tədqiqat haqqında Qanunla tənzimlənir. Təhsilin

Demokratiya dərsləri

keyfiyyəti, məqsədi, hüquqa uyğunluğu və davamlığı başlıca məsələlərdir.

Ali təhsil müəssisələri hüquqi şəxs statusuna malik olub və əsas hissəsi ümumi hüquq xarakterli təsisatlardır.

Tələbələrin bilik səviyyəsi 100 ballıq və müvafiq kreditlə qiymətləndirilir. 100 mümkün baldan 55 və artıq bal toplayan tələbə predmeti qazanmış olur. Eyni zamanda tədris yükünə müvafiq olaraq hər bir fənnə müəyyən məbləğdə kredit (1 dən 5-ə qədər) təhkim olunur. Predmetdən müsbət qiymət alan (55 bal +) tələbə həmin predmetə təhkim edilmiş krediti almış olur. Birinci kursda bir neçə fənnədən müsbət qiymət almağın 2-ci kursa keçmənin məcburi şərtindən başqa tələbənin imtahan kəsirinə görə təhsil müəssisəsindən çıxarılması (qovulması) halı istisnadır.

Tədris müəssisəsinin personalı əsasən gənc müəllimlərdən ibarətdir. Yaşı 65-i ötmüş professor və müəllimlərə universitet dəhlizlərində təsadüf edilməz.

Təhsil müəssisələri yüksək texniki avadanlıqla təchiz edilib və tədris üçün hər cür şəraitə malikdir. Mühazirələr son texnoloji imkanlardan istifadə edilməklə aparılır. İnternetin imkanlarından çox keyfiyyətli formada istifadə olunur.

Tələbə-müəllim münasibətləri

Tədris prosesində tələbə və müəllimlərin işgüzar münasibətlərinə vacib şərt kimi baxılır. Azərbaycan ali

məktəb auditoriyasının keçmiş tələbəsi və müəllimi kimi qeyd edə bilərəm ki, bu istiqamətdə Azərbaycan və Niderland paralelləri heç bir çərçivəyə sığa bilməz.

Professorun işə velisopedlə gəlməsi, tələbənin geyimindən heç nə ilə fərqlənməyən çox sadə geyimi, pedaqoji həssaslığı, özünü tələbəyə və auditoriyaya həsr etmə bacarığı adi davranış normalarıdır. Tələbə auditoriyasındakı mühit professorla çəkinmədən tələbənin verdiyi sualı bilmədiyini etiraf etməyə imkan verir. Təhsildə rüşvətdən və tapşırılma sindromundan hətta şüuraltı belə söhbət gedə bilməz.

Burada təhsilin heç bir elementi formal xarakter daşıya bilməz. Təhsildə nəzəri və praktiki ahənglik əsas şərtidir. Əzbərcilik, şablonluq tədrisə yaddır. Adi bir misal. Hüquq fakültəsinin tələbəsiindən hansısa məcəllənin maddələrini əzbərləmək tələb olunmur. Buna heç ehtiyac da qalmır. Çünki imtahanda məcəllə tələbənin əlinin altında olur. Prosesdə qanunu əzbərləmək deyil, onu tətbiq etməyi bacarmaq həlledici şərtidir.

Beləliklə, xülasə olaraq qeyd etmək olar ki, Niderland krallığında ali təhsil ona yiyələnmək istəyən hər kəs üçün çatımlıdır. Təhsilin hər kəs üçün çatımlı olmasının əsasında duran prinsiplər isə aşağıdakılardır:

- 1) ali məktəbə qəbul imtahanları yoxdur, orta təhsilin tamamlanması barədə sənəd (attestat) təhsilin ali formasını almaq üçün kifayət edir;
- 2) ali məktəbə qəbullar bağlı bütün proseduralarda evdə kompüter qarşısında oturmaqla tənzimləmək olur;
- 3) heç bir abituriyent təhsil haqqını necə tapacağı haqqında fikirləşmir. Onun arxasında dağ kimi dövləti dayanıb;
- 4) təhsildə rüşvət və "tapş", "day-dayı" deyilən hallara hətta şüuraltı (təhtəlişüurda) belə təsadüf olunmur;
- 5) "tələbənin xaric edilməsi" proseduru yoxdur. Bu və ya digər predmetdən müsbət qiymət almağa istənilən qədər cəhd edə bilərsiniz. Kifayətdir ki, motivasiyanı olsun və təhsil haqqını ödəyəsən;
- 6) hər bir ali məktəb özünün imici uğrunda mübarizədədir və daha yaxşı təhsil, təhsilin daim təkmilləşdirilməsi üzərində bəş sındırır və s.

Azərbaycanda belə təhsil sistemini qurmaq çətin deyil. Sadəcə dövlətin məsul şəxslərinin iradə nümayişi və cəmiyyətin maariflənmə istəyi ilə bağlı ortaya mövqe qoyması lazımdır.

Yazı geniş oxucu auditoriyası üçün nəzərdə tutulduğundan məlumat xarakterli idi. Əslində bir yazı ilə Niderlandda ali təhsilin bütün tərəflərini işıqlandırmaq mümkün deyil. Hər

bir halda məqsədi insanlarımıza informasiya vermək olan bu yazının özünün missiyasına nail olacağına ümidliyəm...

26-01-2015

8.7. Bir daha Niderlandda orta təhsil haqqında

Əvvəlki paragrafda bu mövzudan bəhs edilib. Daha doğrusu onun nəzəri tərəfləri haqqında. İndi isə mövzu ilə bağlı praktiki müşahidələrimi oxucularla bölüşmək istəyirəm. Məqsədim aidiyyəti dostları: təhsil işçiləri, müəllimləri, şagirdləri və valideynləri məlumatlandırmaq və daha yaxşı təhsil uğrunda onların motivasiyasını artırmaqdır.

Niderlandda təhsil müəssisələrin hamısı: mərkəzdə, regionda, ucqar kənddə yerləşməsindən asılı olmayaraq eyni səviyyədə maddi texniki bazaya malikdir. Bura məktəb binası, onun qızdırılması, oturacaqlar, kompüter təminatı, birgə tədbirlərin keçirilməsi üçün şərait və s. hallar daxildir.

Hər bir məktəbin öz saytı var. Belə saytda hər bir şagirdin öz səhifəsi mövcuddur. Həmin səhifəyə yalnız məktəb rəhbərliyi (inzibati və sinif), şagirdin özü və valideyni bəlli şifrə ilə daxil olur. Səhifədə uşağın dərslər cədvəli, gündəlik olaraq keçirilən dərslər və müəllim xəstə olanda dərslərin çıx-
daş edilməsilə bağlı məlumat, vaxt, ev tapşırıqları və şagirdin gündəlik olaraq aldığı qiymətlər və s. əksini tapır. Bununla hər bir valideynə, onun öz uşağını məktəbin saytı

vasitəsilə gündəlik olaraq nəzarətdə saxlamaq imkanı verilir.

Dərslük problemi necə həll olunub?

Orta təhsilin ilk ilində dərş vəsaiti üçün müəyyən məbləğ (təxminən 70 avro) orta məktəb dərslüklərin fonduna köçürülür (Bu bir növ dəbbə pulu rolunu oynayır və kitabların səliqəli saxlanması və onları dərş ilinin sonunda olduğu kimi geri qaytarılmasına hesablanır). Həmin fondnda Niderland üzrə bütün şagirdlərin, onların hansı məktəbdə və hansı sinifdə oturmaları barədə məlumat vardır. Müəyyən məbləğ hesaba köçürüldükdən sonra bir həftə ərzində şagirdin oturduğu sinifdə il ərzində tədris edilən bütün dərslüklər onun ev ünvanına çatdırılır. Dərş ilin sonunda kitabların hamısı istifadəyə yaralı vəziyyətdə qaytarılacağı təqdirdə, qeyd edilən məbləğ avtomatik olaraq sonrakı il üçün təminatverici vasitəyə çevrilir. Beləliklə, şagirdin səliqəli olacağı təqdirdə bütün orta təhsil boyu pulsuz tədris materiallarını almaq şansı vardır.

Şagirdin şəxsi kompüterlə təmini məsələsi necə həll olunub?

Son illər Niderland üzrə hər bir şagirdin şəxsi kompüterlə təmini proqramı hazırlanıb. Belə proqrama əsasən məktəb hansısa kompüter təminatı ilə məğul olan şirkətlə müqavilə bağlayır. Tədrisin ilk ilində valideynlərə şagirdin şəxsi kompüterlə təmini proqramı izah edilir və valideynlə

şirkət arasında kredit müqaviləsi bağlanır. Orta məktəbdə tədris səviyyəsinin növündən asılı olaraq təhsil 4-6 il arası davam edir. Bu müddət ərzində valideyn hər ay müəyyən məbləğ olmaqla kompüterin dəyərini hissə-hissə ödəyir. Şirkət də öz növbəsində kompüterin işlək vəziyyətinə təminat verir. Beləliklə, Niderlandda orta məktəbdə təhsil alan hər bir şagird şəxsi kompüterlə təmin edilir.

Məktəb necə hesabat verir?

Məktəb dərslər deyən müəllimlərin simasında ildə 3 dəfə valideyn qarşısında hesabat verir. Valideyn uşağın iştirakıyla onun davranışını, qiymətləri, zəif və güclü tərəflərini aidiyyəti müəllimlərlə müzakirə edir.

Hansı fənnlər tədris edilir və dərslərin həcmi nə qədərdir?

Tədris prosesi daha çox dil öyrətməyə hesablanıb. Eyni vaxtda dövlət diliylə yanaşı ən azı 4 dil öyrədilir. Bunlar əsasən ingilis, alman, fransız və ispan dilləridir.

Gimnaziumlarda bu sıraya qədim dillər: yunan və latın da əlavə edilir. Tədrisdə ədəbiyyat dərsləri yer almayıb. Elmi fənlər kimi riyaziyyat, tarix, biologiya, fizika, coğrafiya və kimya keçirilir.

Dərslər saat 8.30-dan başlayır 16.30-a qədər davam edir. Şagird məktəbə içməyə su və günorta yeməyi götürə bilər.

Müəllim şagird münasibəti liberal dəyərlərə söykənir. Adi münasibətdə heç bir ciddiyyət hiss olunmur, amma tədrisə

münasibət və onun nəticələrini qiymətləndirmədə güzəşt edilmir.

Orta məktəbi müvəffəqiyyətlə bitirən şagird imtahansız universitet auditoriyasına gedir...

Uğurlu tədris uğurlu gələcək deməkdir. Elə isə uğurlu gələcəyi əldən buraxmayaq...

13-12-2016

8.8. Niderlandda həkim-xəstə münasibətləri

Məlumdur ki, Azərbaycanda səhiyyə acınacaqlı vəziyyətdədir. Dövlət vəziyyəti düzəltmək üçün maraqlı görsənmir, bu istiqamətdə heç bir təşəbbüs yaxına buraxılmır. Kimin imkanı var, müalicə üçün xaricə üz tutur. İmkansızlar isə mövcud sistem içində çabalayır, onun qurbanına çevrilir.

Vəziyyəti Azərbaycan insanın maariflənməsi düzəldə bilər. Müasir dövlət 100 il əvvəl olduğu kimi yalnız “gecə qaravulcusu” deyil. Vətəndaşın qayğısına qalmaq, bunun üçün ölkədə akedvat səhiyyə sistemi qurmaq dövlətin birbaşa vəzifəsidir.

Azərbaycan insanının da yaşadığı bu dünyada digər dövlətlərdə səhiyyə necə qurulub? Bu baxımdan Azərbaycan insanına Niderland səhiyyəsinin quruluşu haqqında danışmaq aktual görünür.

Niderlandın səhiyyə sistemi çox sadə şəkildə qurulub. Bu sistemi istənilən dövlət, əgər istəyərlərsə, eynilə götürüb öz ölkəsində tətbiq edə bilər. Sadəcə səlahiyyətliyərin öz vətəndaşına insan kimi baxmaq istəyi və bir də bir balaca işgüzarlığı kifayət edir.

Niderlandda hər ailənin şəxsi həkimi var. Onlara ev həkimi deyilir. Bir kvartalın və ya şəhərçiyin ev həkimləri bir yerdə otururlar. Belə mərkəzlər ev həkimləri postu adlanır. Hər hansı bir vətəndaş özünü pis hiss edəndə, xəstələnəndə və digər sağlamlıq problemlə üzləşəndə ev həkiminə zəng edir və görüş istəyir. Təyin edilmiş vaxtda vətəndaş ev həkimində müayinədən keçir. Xırda analizlər elə burdaca aparılır. Ev həkimi vəziyyəti axıra qədər təkbəşinə qiymətləndirə bilmədikdə xəstəni müvafiq ixtisaslaşmış tibb mərkəzinə göndərir. İxtisaslaşmış tibb mərkəzləri bir qayda olaraq xəstəxanaların yanında fəaliyyət göstərir. Belə mərkəzlər tibbdə baş vermiş son texniki nəaliyyətlərə qədər təchiz ediləblər.

Ev həkimi, və yaxud da ixtisaslaşmış həkim müayinənin nəticəsi olaraq xəstəyə resept yazır və onu yaşadığı yərə yaxın olan aptekə internetlə göndərir. Aptek daxil olan resept əsasında dərmanları hazırlayır, onu çıxışı küçəyə baxan aparatda yerləşdirir və dərmanı aparatdan (dərman bankı) götürmək üçün pasientin mobil telefonuna onun kodunu göndərir. Heç bir növbə gözləmədən, sutkanın istənilən vaxtında aparata yaxınlaşıb, kodunuzu yığmaqla dərmanınızı ordan götürə bilərsiniz.

Bütün bu xərcləri (həkim müayinəsi və dərman) bir qayda olaraq tibbi sığorta ödəyir. Niderlandda rəsmi qeydiyyatda dayanan bütün fiziki şəxslər üçün məcburi tibbi sığorta öhdəliyi var. Tam şəkildə tibbi müayinə sığortalanmanın aylıq miqdarı minimum əmək haqqının 10 faizi civarındadır. Bu aşağı-yuxarı 150 avro edir. Bura müəyyən miqdarda diş müalicəsi, fizoterapiya xərcləri də daxildir.

Az təminatlı şəxslərə bu məbləği ödəyə bilmək üçün onlara həmin məbləğin 50 faizə qədəri civarında dövlət kompensasiya ödəyir. Buna “qayğı təqaüdü” (zorgtoeslag) deyilir.

Tibbi sığorta fondunda ölkə boyu yığılan vəsaitdən həkimlərin əmək haqqları, dərman və digər tibbi müayinə xərcləri ödənilir.

Qeyd edilən sistem sadə, aydın, effektiv və faydalıdır. Onun hər hansı bir ölkədə tətbiqi o qədər də ağır bir zəhmət tələb etmir. Elə isə Azərbaycanda siyasi hakimiyyəti ələ keçirənlər niyə belə bir sistemin Azərbaycanda tətbiq olunmasını istəmirlər? Bu kimin mənafeyinə zidd ola bilər? Azərbaycanın səhiyyə sistemindəki vəziyyət nə vaxta qədər belə davam edəcəkdir?

03-12-2017

8.9. Niderlandda əlillərin hüquqi vəziyyətinin bəzi məsələləri

Əlillik hadisəsinin fəlsəfəsi

İlk növbədə qeyd etmək istəyirəm ki, Niderlandda əlillik hadisəsinin fəlsəfəsi keçmiş sovet yanaşmasından fərqlidir. Son dövrdə bununla bağlı “məhdudiyyət” anlayışı işlədilir. Ümumi prinsip kimi “insanların bərabərliyi” götürülür. Belə bərabərliyə mane olan bütün faktorlar “məhdudiyyət” hesab edilir. Əgər insanın fiziki, psixoloji və s. durumu ona digərləri ilə bərabər olmağa maneə yaradırsa, belə insanlar sözü gedən kateqoriyaya aid edilir.

Əlillərə verilən müavinətlər

Əlilin (hərəkət məhdudiyyətli insan) aldığı müavinət onun real vəziyyətiylə müəyyən olunur. Bu onun gəlirləri, yaşadığı ev, ev şəraiti, hərəkət etmə imkanı və s. faktorlarla bağlıdır. Cəmiyyətdə bir “istehlak səbəti” deyilən anlayış var. İnsan (fərqi yoxdur o, əlil və digər biridirsə) mövcüd istehlak səbəti üçün lazım olan minimum gəlirə malik olmalıdır. Bundan əlavə, əgər əlilin ev şəraitində qulluğa ehtiyacı varsa, ona ayrıca xidmətçi təyin edilir, hərəkəti üçün nəqliyyat vasitəsi (rolator deyilir) lazımdırsa və yaxud evi onun üçün əl çatan deyilsə, bütün bu məsələlər fərdi olaraq ona münasibətdə həllini tapır.

Əlillərə verilən imtiyazlar

Bu zaman xüsusi imtiyazdan söhbət getmir. Digər insanlarla əlilin bərabər hüquqluğunun təminatı əsas məqsəddir. Avropada sağlamlıq sığortası var. Bu, elə tənzimlənib ki, bütün vətəndaşlar üçün müalicə əl çatan olsun. Cüzi istisnalarla sığorta şirkəti bütün müalicə xərclərini ödəyir.

Ortopedik vasitələrin ödənişləri

Bu şəxsin maddi vəziyyətindən asılıdır. Hər bir fərdin maddi durumu vergi orqanlarına yaxşı məlumdur. Əgər əlilin maddi imkanı nəyisə almağa imkan vermirsə, əlbəttə bütün bunlar dövlət və müvafiq şirkətlər tərəfindən ödənilir.

28-06-2017

8.10. Niderlandda məzlum yoxdur

Bir qövм ki, ona hakim kəsilən və onun varidatını basıb yeyən səlahiyyəт sahiblərini (prezidentini, nazirini, hakimini, prokurorunu, polisini) müəyyən etməkdə, seçməkdə heç bir səlahiyyəti və rolu yoxdur, o qövм məzlumdur. İllah ki, XXI əsrdə.

Məzlumun zülmünü Allah göndərməyib. Məzluma hakim kəsilənlər də məzlumdan heç nə ilə seçilməyən Allah bəndələridir. Bu zülmü məzlum özü-özünə rəva görüb.

Demokratiya dərsləri

Özünün passivliyi, başısağrı olması, haqqını tələb etəməməsi ilə.

Böyük Mirzə Fətəlinin⁷⁴ sözü olmasın, bu gün Azərbaycana hakim kəsilənlər xalqımızın, Vətənimizin başına elə müsibətlər gətirmişlər ki, onları xatırlayarkən ağıllı bir insanı ağlamaq tutmaya bilməz.

Niderlandda təqaüdüünün bir aylıq təqaüdünü Azərbaycan təqaüdcüsü bir ilə ala bilmir. Burada müəllimlərin əmək haqqı 3-5 min avro civarındadır. Bu cəmiyyətin ən təminatlı insanları pərvanə kimi xəstələrin başına fırlanan həkimlərdir. Burada işsizlər adam başına min avro civarında aylıq sosial təminat alır. 18 yaşına qədər uşaqlar tam dövlət təminatındadırlar. Onlar üçün tibbi sığorta və təhsil pulsuzdur.

Biləsiniz ki, bütün bunlara sahib olan Niderlandın Azərbaycan qədər təbii sərvəti yoxdur.

İnsanlar Niderlandda polisdən hürkmür. Polis vətəndaşa yaxınlaşmaq istədikdə göstərdiyi nəvazişlə sanki vətəndaşa nökrəçilik etdiyini nümayiş etdirir.

Burada hər bir vəzifə sahibi xalq qarşısında hesabatlıdır. Özünün fəaliyyəti, varı-dövləti, əxlaqı, davranışı, ailə üzvlərinin fəaliyyətilə.

⁷⁴ Mirzə Fətəli Axundov (Axundzadə) - azərbaycanlı yazıçı, maarifçi.

Bütün bunların yalnız bir səbəbi var. Buranın xalqı məzlum deyil. O, hər 4 ildən bir kimin ona hakim olacağını, nazirini, prokurorunu, polisini, bələdiyyə sədrini özü müəyyən edir. Azərbaycan xalqının isə belə bir haqqı əlindən alınıb.

XXI əsrdə belə imkanları olmayan xalqlar məzlumlardır. Nə qədər ki, Azərbaycan xalqı özünə bu imkanı qazanmayacaq məzlum olaraq qalacaqdır.

28-09-2017

8.11. Niderlandda uşağa dövlət qayğısı

Niderland dövlətinin uşağa qayğısının müxtəlif formaları mövcuddur. Burada dövlət üç formada uşaqlara maliyyə yardımı edir. Onların adlarını təxminən belə tərcümə etmək olar:

- 1) Uşaq təqaüdü (*Kinderbijslag*);
- 2) Uşaqla əlaqəli büdcə (*Kindgebonden budget*);
- 3) Uşağa qayğı təqaüdü (*Kinderopvangtoeslag*).

Bunlardan ən azı birini və ya şəraitdən asılı olaraq hamısını, uşağın valideynlərinin maddi vəziyyətindən asılı olaraq, birdən almaq olar.

1) *Uşaq təqaüdü*. Bu təqaüdü Niderlandda bütün uşaqlar alır. Bu zaman valideynin kimliyi, gəlirləri, sosial vəziyyətinin heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Təqaüdün həcminə

yalnız uşağın yaşı təsir edir. Uşağın yaşı çoxaldıqca məbləğ də çoxalır. Uşaq təqaüdü hər kvartalda bir dəfə aşağıdakı məbləğdə ödənilir:

0-dan 5 yaşına qədər € 200,59;

6 yaşdan 11 yaşa qədər € 243,57;

12 yaşdan 18 yaşına qədər € 286,55.

2) *Uşaqqla əlaqəli büdcə*. Uşağa qayğının bu növü gəlirləri az olan ailəyə verilir. Bu zaman əsas kimi minimum əmək haqqının səviyyəsi götürülür. Xatırladım ki, Niderlandda minimum əmək haqqı 22 yaşdan yuxarı əhali üçün 1.565 avrodur. Uşaqqla əlaqəli büdcə hər ay ödənilir və valideynin gəlirlərindən asılı olaraq aşağı-yuxarı 100 avro civarındadır.

3) *Uşağa bağca təqaüdü*. Belə təqaüdü bağçaya gedən uşaqlar alırlar. Təqaüd uşağın valideynlərinin hesabına köçürülsə də, onu sonradan uşağın getdiyi bağçanın hesabına köçürmək lazım gəlir. Bu növ təqaüdün miqdarı da valideynlərinin gəlirlərindən asılıdır. Valideynin gəliri nə qədər azdırsa, təqaüd bir o qədər çoxdur. Minimum əmək haqqı civarında gəliri olan valideynlərə bağçaya verilən pulun azı 95 faizi ödənilir.

Azərbaycanda uşağa qayğı hansı səviyyədədir?
Müqayisəyə yer varmı? Niyə Niderland sistemin
Azərbaycanda tətbiqi mümkün görünür? Bu suallara
artıq iqtisadçılarımız cavab axtarmalıdır.

28-11-2017

8.12. Niderlandda diktator gecələri

Yaxşı xatırlayıram, gənclik illərində poeziya gecələrinə gedərdik. Niderlandda isə daha çox diktator gecələrinə getməyə meyilliyik. Bunun üçün bizə heç nə mane ola bilmir. Lap dayanmadan yağan leysan yağışı da.

Poeziya gecələri xatırladığım qədər təm-təraqlı zallarda keçirilərdi. Diktator gecələri isə qədim Haaqa şəhərinin bu gün muzey statusunda olan və hələ də orta əsrlərin dördbarmaqlıların baş ağrından qoxusunu özündə saxlayan, qaranlıq, darısqal və vahiməli həbsxana kameralarında keçirilir.

Poeziya gecələrinə giriş pulsuz olardı. Diktator gecələrində iştirak üçün isə zəhmət çəkib, əlini cibinə salmalısan.

Deyirlər ki, Niderlandda Azərbaycandakı diktatorundan qaçıb canını qurtaran, bu ölkəyə sığınan aşağı-yuxarı 10 mindən çox azərbaycanlı "siyasi mühacir" var. Onların diktatoruna həsr edilmiş gecəyə isə cəmi-cümlətani yeddi Azərbaycan oğlu təşrif buyurmağa cəsarət etmişdi.

Diktatorumuzun hesabına o axşam, o tufanlı gecədə ölkəmiz belə təqdim edildi: "Azərbaycan: Min bir oyunlar ölkəsi". Ağlınız Avropa oyunları, İslam oyunları, nə bilim Formula 1 yarışlarına getməsin. Söhbət Azərbaycan vətəndaşlarına diktatorumuzun "toy" tutmasından gedirdi.

09-09-2017

8.13. Niderlandda şəxsi-ictimai kitabxana təcrübəsi

Niderlandda insanların öz aralarında kitab bölüşməklə bağlı bir təcrübə var. Onu şərti olaraq “şəxsi-ictimai kitabxana” təcrübəsi adlandırmaq olar. Ola bilsin ki, ifadə bir az qüsurludur, amma məzmunu düzgün əks etdirir. Bu sıradan bir vətəndaş tərəfindən evinin çöl qapısı tərəfdə küçədə quraşdırılmış, içi kitabla dolu olan bir şkafa deyilir. Üstündə yazılan elanla küçədən keçənlər şkafdan kitabı götürüb oxumağa çağırılır. Hər bir şəxs həmin kitablardan birini və ya bir neçəsini oxumaq üçün heç bir icazə almadan və qeydiyyat aparılmadan götürə bilər; bu balaca kitabxanaya, ora öz şəxsi kitablarından əlavə etməklə töhfə verə bilər; kitab dəyiş-düyüş edə bilər və s.

İnsanları kitab oxumağa həvəsləndirmək üçün əla vasitədir. Azərbaycanda belə bir təşəbbüsü etmək üçün mənə qanunvericilikdə məhdudiyyət yoxdur. Odur ki, maarifçilərimizi belə təşəbbüslərə start verməyə çağırıram.

11-07-2017

8.14. Bir atalar sözünün izi ilə...

Belə bir atalar sözü var: "evdə bişməyib, qonşudan gəlməyib". Adətən bunu əvvəllər görünməmiş, və ya haqqında bir şey məlum olmayan hal, hadisə, və ya proses haqqında işlədirlər. Bunu nə üçün yazıram? Kamil Vəli

Nərimanoğlu⁷⁵ ölkəmizdəki cib müxalifətiylə bağlı bir yazı yazdı. Ad çəkmədən. Ona "dejerniy adressat" dərhal reaksiya verdi. Sonra isə reaksiyaya reaksiya gəldi. Məzmunu isə necə deyərlər, qeyri-sağlam, əxlaq və etikadan kənar ifadələrlə dolu...

Hazırkı statusum belədir ki, eyni vaxtda iki siyasi sistemdə (beynəlxalqı da hesablasaq əslində üç olur) gedən proseslərlə gündəlik maraqlanıram. Bunlar vətəndaşı olduğum Azərbaycan və daimi yaşamaq haqqı olduğum Niderland dövlətləridir. Bu iki siyasi sistemdə baş verənlər istər-istəməz nəzərimdə hər gün müqayisəyə gəlir.

Cib müxalifətiylə bağlı ifadə iki gün əvvəl Niderland siyasi establišmentdə də müzakirə obyektı idi. Müxalifətdə olan Sosialist Partiyasının (SP) lideri ölkənin baş nazirinin təqdim etdiyi hesabatı liberal münasibətlərinə görə həmkarlarını (digər müxalif partiyaların fraksiyalarını) cib müxalifəti adlandırdı. Məsələ kluarlarda və KİV-də xeyli müzakirə olundu. Digər müxalif fraksiyaların liderləri bu fikrə öz mövqelərini ifadə edərkən hər vəchlə çalışırdılar ki, özlərinin cib müxalifəti olmadığını əsaslandırsınlar. Onların dilində bir kəlmə də olsun belə bu fikri səsləndirən SP-nin sədrinin şəxsinə etikadan kənar nəsə eşidilmədi. Əsas diqqət, yenə qeyd edirəm ki, özlərinin cib deyil, həqiqi müxalifət olmasını sübut etməyə yönəlmişdi.

⁷⁵ Vəliyev Kamil Nəriman oğlu - Azərbaycan-Avrasiya Araşdırmaları Mərkəzinin rəhbəri.

Düzdür, Azərbaycanda siyasi mədəniyyətin evdə bişməsindən danışmaq hələ tezdir. Amma, axı, o, qonşuda var və prinsip etibarilə indiki internet əsrində oradan gələ bilər və məncə gəlməlidir. Bəs onda bu niyə belədir? Görünür, atalar sözümüzün ikinci hissəsini atalarımız düz fikirləşməyib. Biz qonşudan öyrənməyi özümüzə heç sığışdıra bilmərik...

Azərbaycan anti-demokratik Respublika, Niderland isə demokratik monarxiyadır!

21-09-2014

8.15. Vilders və Eynulla

Niderlandda belə bir partiya var: Partij Voor de Vrijheid - PVV (Azadlıq üçün Partiya). Adına baxmayın. Bu ad altında gizlənən partiya özünün irqçilik və islamafobiya üstündə köklənən ideyaları ilə bütün dünyaya səs salıb. Bir ara siyasi reytingi xeyli yüksəlmiş və bundan əvvəlki hökumətdə koalisiya üzvü olmağa müvəffəq olmuşdu.

Son həftələr bu partiya Niderland cəmiyyətində yenə də müzakirə obyektidir. Burada keçirilən son bələdiyyə seçkilərində PVV sədri Geert Vildersin (Geert Wilders) Niderlanddakı Mərakeş icmasıyla, "onları Niderlandda az görmək" istəyilə bağlı dedikləri cəmiyyətdə böyük etiraz doğurub. İnsanlar milli və dini mənsubiyyətindən asılı

olmayaraq, kütləvi şəkildə Vildersin söylədiklərinə etiraz edir.

Dünən Niderlandın ən böyük şəhərlərindən olan Naymeğen (Nijmegen) şəhərinin meri başda olmaqla bir kütlə insan yerli polisə gedərək Vilderslə bağlı şikayət ərizələri yazdılar. Hər biri ayrı-ayrılıqda. Bu prosesin sonrakı gedişinin necə olacağına yaxın günlərdə şahid olacağıq.

Bu fəslin birinci paraqrafında qeyd etdiyimiz kimi, Niderland Krallığı parlamentar demokratiya ənənələrinə malikdir. Dövlətin başında monarx durur. Ölkə parlament seçkilərində qalib gəlmiş siyasi partiya və ya partiyalar tərəfindən təşkil edilən hökumət tərəfindən idarə olunur. Azərbaycan Respublikası kimi Niderland Krallığı da unitar dövlətdir. Amma inzibati ərazi vahidi kimi ölkə əyalətlərə (12 əyalət), şəhər və kənd meriyalarına bölünüb. Hər bir inzibati ərazi vahidi daxilində geniş demokratik əsaslarla yerliözüidarə institutları fəaliyyət göstərir. Hazırda ölkəni Volkspartij voor Vrijheid en Democratie (VVD) - Azadlıq və Demokratiya üçün Xalq Partiyası və Partij van de Arbeid (PvdA) – İşçi Partiyası tərəfindən təşkil edilən koalisiya hökuməti idarə edir. Hökumətə 47 yaşlı Mark Rutte rəhbərlik edir.

Niderland Krallığı bir emiqrant ölkəsi kimi də xarakterizə edilir. Burda çoxlu sayda, dünyanın müxtəlif yerlərindən müxtəlif səbəblər üzündən təşrif buyuran əcnəbilər

yaşayır. Onların sırasında mərakeşlilər və türklər xüsusi çəkiyə malikdir. Özlərinin əməksevərliyi, Niderland cəmiyyətinə verdiyi töhvəsiylə öyünən türklərlə müqayisədə mərakeşlilər daha çox asosiallığı ilə diqqət mərkəzindədir. Müxtəlif növ cinayətlərdə adı hallanan, faydalı əməklə məşğul olmamağa üstünlük verən mərakeşlilər həqiqətən də bu gün Niderland cəmiyyəti üçün problem yaşadacaq səviyyədədirlər. Amma bütün bunlara baxmayaraq, cəmiyyət öz dəyərlərinə sədaqətini nümayiş etdirmək əzmindədir və mərakeşlilərin ünvanına parlament və siyasi partiya səviyyəsində deyilənləri həzm etmək fikrində deyil.

Vəziyyətə uzun-uzadı izahat verməyimin səbəbi əlbəttə ki, söhbəti Azərbaycan üzərinə gətirməkdir. Keçən həftə jurnalist Eynulla Fətullayev özünün haqqın.az (ada fikir verin) saytında Azərbaycanın xalqlarından birilə bağlı bir yazı yazdı və bu xalqın üzdə olan bütün nümayəndələrini siyasi baxışlardan və mövqelərindən asılı olmayaraq nifrət dolu bir qazanda qaynatdı. Təbii ki, o, mənim də bostanıma daş atmalı idi. Çünki öz dəyərlərinə xilaf çıxdığı gündən Eynulla mənim də hədəfimə tuş gəlib, zaman-zaman facebookda yazdığım statuslarımin mənfə qəhrəmanlarından biri olub. Baxmayaraq ki, onun azadlığa çıxması üçün içi mən qarışıq siyasi mühacirlər az rol oynamayıblar.

Sözü gedən sifarişli, məlum instansiyalarda hazırlanan və Eynulla Fətullayevin imzaladığı yazıda ünvanıma üç böhtan

atılıb. Azərbaycanda hüquqi dövlət qurulacağı günün səhərisi Eynullanın məhkəmə qarşısında həmin böhtanlara cavab verəcəyinə qoy, kimsə şübhə etməsin.

Bu rüsvayçı yazıya sosial şəbəkələrdən gələn etirazı həzm etmək iqtidarında olmayan bu bədnam jurnalist daha da irəli gedərək səhərisi gün bütöv bir xalq üzərində linc məhkəməsi qurmağa çağırdı. Artıq onun bu statusu aparıcı dünya dillərinə tərcümə edilərək internetdə dolaşır.

Burda bir haşiyə çıxıb qeyd etmək istərdim ki, iqtidar-müxalifət arasında olan siyasi leksika millətlərarası münasibətlərdən tamamilə yan durmalıdır, buna qətiyyənlə yol vermək olmaz.

Əlbəttə mənim şərin və nahaqqın yanında yer alan, bunu ört basdır etmək üçün çıxış etdiyi tribunanı "haqq" adlandıran Eynullanı, faşistsayağı baxışlara malik, rəhbəri olduğu siyasi partiyayı "azadlıq üçün" adlandıran niderlandlı Vilderslə müqayisə etmək fikrim yoxdur. Bu vəziyyətdə Niderlanda miqrasiya edən mərakeşlilər də Azərbaycanın köklü xalqı olan talışlarla müqayisəyə gələ bilməzlər. O da qeyd edilməlidir ki, Eynulla avtoritar Əliyev rejiminin qeyri-leqal sözçüsüdür. Vilders isə hökumətə müxalifdir, hökumət onun barəsində qüvvədə olan qanunvericilik çərçivəsində məsuliyyətə cəlb etmə proseduru başlamaq niyyətindədir.

Bütün bunlara rəğmən mənim Azərbaycan cəmiyyətindən umacağım və gözləntilərim vardır. Vəziyyəti dərk edirəm və bu mənada Niderlanddakı kimi kütləvi polis müraciətləri də gözləmirəm. Gözləntim Azərbaycanda real vətəndaş cəmiyyəti qurmaq arzusunda olan dairələrin bu yazıya tutarlı reaksiyası ilə bağlıdır. Amma hələ ki, bu baş verməyib. Hər ötən gün isə, müzakirə mövzusu olan məsələ ətrafında çatı dərinləşdirir. Bunu görmək üçün isə, sosial şəbəkələrdə gedən müzakirələrə bir diqqət yetər.

26-03-2014

8.16. Xilas ümid dolu danışıklardan keçir

Dünən (20-02-2018) yaşadığım Niderlandın Rotterdam şəhərində bir yaradıcılıq gecəsinə dəvət almışdım. "Fəlsəfə axşamı" adlandırılan gecənin mövzusu "Ümid dolu danışıklar" idi. Gecənin iştirakçıları əsasən yaşlı nəslin nümayəndələri, mühazirəçi isə universiteti yenicə bitirmiş bir gənc idi. Gənc məruzəçi hər şeyin başlanğıcını sözlə əlaqələndirir və bütün işlərin ən yaxşı həllinin danışıklarda olduğunu, "danışiq aparmaq, bir araya gəlmək, razılaşmaq, səyləri birləşdirmək cəmiyyətləri inkişafa aparır", deyirdi.

Anındaca mövzünün Azərbaycanımız üçün bu gün daha aktual olmasını və sanki mənim məqsədli şəkildə bu gecəyə dəvətimi xəyalımdan keçirtdim. Ölkəmizi talan etmə, dövlət siyasəti səviyyəsində maarifçiliyi və təhsili

boğma, əvəzində cahilliyi və dini fanatizmi “çiçəkləndirmə”, paralel olaraq insanlarımızı həyatın dibinə yuvarlatma missiyası ilə, yarım əsrlik ailə hakimiyyətindən sonra belə, cəmiyyətimizin toparlanaq özünə bir gün ağlaya bilməməsinin səbəblərini danışığıqlar apara bilməməyimizlə əlaqələndirdim.

Bu gün xalqın tərəfində dura biləcək, xalqın arzu və ehtiyaclarını səsləndirə biləcək bir millət vəkili belə yoxdur. Ölkənin parlamenti adlandırılan Milli Məclisin 125 kreslosunun hamısı İlham Əliyevə vəkillik edir. Onların əslində başqa bir yolu da yoxdur, çünki onların hamısını İlham Əliyev təyin edib. Hətta bir millət vəkili belə xalqa qıyılmayıb. Ədəbiyyat, sənət, mədəniyyət fetiş ədəbiyyat, fetiş sənət və fetiş mədəniyyət səviyyəsinə endirilib və burada da fetiş adamlar at oynadır. Onlar vicdan hissini itiriblər. Dinin dövlətdən rəsmən ayrı olduğu bir məmləkətdə camilər siyasi təlimatlar alır, orada Allaha ibadətin Əliyevlərə ibadətlə əvəzlənməsi barədə göstərişlər verilir. Ölkə vətəndaşları ilə əsirlər kimi davranılır və bu heç kəsin vecinə deyilmiş kimi görünür. Ölkə vətəndaşlarının mütləq əksəriyyətinin üzləşdiyi rejimdən narazı olduğu halda birləşə bilmir, insanlar mövcüd vəziyyəti dəyişmək üçün birləşmək əvəzinə ölkədən köç etməyə üstünlük verir. Gedənlərin əksəriyyəti ölkənin gələcəyi ilə bağlı ümidlərini itiriblər. Ümidverici isə heç nə, hətta danışığı belə yoxdur.

Niderlandda tez-tez rastlaşılan başqa bir praktika da vardır. Ölkə parlamenti bir xeyli siyasi partiyanın iştirakı ilə bərabər və tərəfsiz seçkilər yolu ilə seçilir. Bir qayda olaraq heç bir siyasi partiya, parlamentdə əksər mandatlara sahib olmadığından, hökuməti təkbəşinə təşkil edə bilmir. Bunun üçün ən azı bir neçə partiya öz arasında razılığa gəlməlidir. Söhbət o partiyalardan gedir ki, onlar bir müddət öncə bir-birilə yarışdılar və bir-birilərini bu cəmiyyətin mental dəyərləri çərçivəsində bacardıqları qədər ifşa edirdilər. Seçkilərdən sonra isə onlar bir yerdə işləməyə sadəcə məhkumdurlar. Proses heç də asan başa gəlmir. Partiyaları bir stol arxasında otuzdurmaq işi ölkənin nüfuzlu, yaşlı və siyasətdən getmiş bir ağsaqqılına tapşırılır. Onun bir hüquqi adı da var: formator⁷⁶. Həmin bu ağsaqqal formatorun rəhbərliyi ilə partiyalar dünənki ifşa kəmpəniyalarına baxmayaraq, danışıqlar masasına oturur və bir-biriylə komanda şəklində fəaliyyət göstərməyə nail olurlar.

Azərbaycan cəmiyyətinin bəxti ağsaqqallıq kimi təfsir etdiyimiz formator məsələsində də gətirməyib. Keçən prezident seçkilərində bu işi üzərinə götürmək istəyən ziyalımız Rüstəm İbrahimbəyova aradan 5 il keçməsinə baxmayaraq hələ də cəmiyyətimizin bir xeyli üzvü “vedra bağlamaq”da davam edir. Əslində etiraf olunmalıdır ki, yuxarıda qeyd etdiyimiz ədəbiyyat, sənət və mədəniyyət

⁷⁶ Y.M.Visscher, Praktisch staatsrecht, Groningen, 2011, s. 103.

adamlarımızın fetişləşməsində bu amilin rolu heç də az olmayıb.

O da aydındır ki, yarım əsrdir cəmiyyətimizin iliyinə işləyən bu rejimdən qurtulmaq asan olmayacaq. Azərbaycan tək siyasi baxışlarına görə deyil, eyni zamanda milli-etnik, dini, peşə, sosial mənsubiyyətinə görə rəngarəng bir tərkibə malikdir. Bu tərkibin hər bir qolunun etiraz auditoriyasında öz çəkisi var. Bütün səylərin birləşdirilməsinə çalışmaq lazımdır. Ortaya real demokratik cəmiyyət quruculuğuyla bağlı dəyərlər və bir də səmimiyyət qoyulmalı, mənəm-mənəmlik iddiaları və bir-birini bəyənməmək kimi zərərli xüsusiyyətlərdən imtina edilməlidir. İnsanlarda bu istiqamətdə aparılan danışıqlarla ümid yaratmaq lazımdır. Şübhə etməyin ki, avtoritar rejimin sonu və demokratik cəmiyyət quruculuğu ümid dolu danışıqlardan keçir.

21-02-2018

8.17. Yaxşı əsər sərhəd tanımır

Bu müsahibə teleqraf.com saytına verilib.

- Niderland Krallığına gəlişiniz necə oldu?

- 2007-ci ildə vətəni tərk etmək qərarına gəldim. Rusiyanın paytaxtı Moskva şəhərinə gələrək BMT-nin Qaçqınlar üzrə Ali Baş Komissarlığına müraciət etdim. Bu qurumun dəstəyi ilə Niderland Krallığının hökumətindən burada yaşamaq

üçün dəvət aldım. Beləliklə, 2009-cu ilin yanvarından bu dövlətdə yaşayıram.

- Hansı şəhərdə yaşayırsınız və bu şəhər haqqında oxucularımıza məlumat verin...

- Yaşadığım Rotterdam əhalisinə görə Niderlandın ikinci böyük şəhəridir. Burada Avropanın ən böyük limanı qərarlaşıb. Tarixi XIII əsrdən başlayan şəhər Maas və Reyn çaylarının deltasında yerləşir. Niderlandın digər şəhərlərindən fərqli olaraq Rotterdam özünün modern görünüşü ilə diqqəti cəlb edir. Şəhər II Cahan Savaşında strateji mövqeyinə görə bombardman edilib. Lakin müharibədən sonra şəhər modern üslubda tikilib, yeniləndi.

- Sizin ölkəniz Azərbaycanda daha çox cinsi azlıqların ən azad diyarı kimi tanınır. Bəs siz Niderlandı oxucularımıza necə təqdim etmək istəyirsiniz?

- Bu ölkənin adı rəsmən Niderland Krallığıdır. Hollandiya isə onun yalnız bir hissəsinin tarixi adıdır. Krallıq 12 əyalətdən ibarətdir. Tarixi Hollandiya torpaqları hazırda iki əyaləti: Şimali və Cənubi Hollandiya əyalətlərini əhatə edir. Digər 10 əyalətin öz adı var və onları Hollandiya adlandırmaq qəbuledilməzdir.

İdarəçilik formasına görə Niderland konstitusiyalı monarxiyadır. Dövlət başçısı funksiyası monarxa məxsusdur. Ölkəni demokratik seçkilər yolu ilə seçilən

parlamentdə çoxluq təşkil edən siyasi partiya və ya partiyalar qrupunun yaratdığı hökumət idarə edir. Krallığın ərazisi Azərbaycanla müqayisədə iki dəfə az, əhalisi isə iki dəfə çoxdur.

Niderland azadlıqlar ölkəsidir. Cinsi azlıqlarla bağlı qeyd etdiyiniz məsələ bu sistemdə yalnız bir elementdir və burada ümumiyyətlə, nəzərə çarpacaq dərəcədə deyil. Faktiki həmin problemlə Azərbaycanda qarşılaşma imkanı müəyyən səbəblərdən Niderlandla müqayisədə daha çoxdur.

- Niderland Krallığının gəlir mənbəyi, yerüstü, yeraltı sərvətləri haradandır, nələrəndən ibarətdir?

- Niderland Krallığı inkişaf etmiş iqtisadi sistemə malikdir. Tarixən bura kənd təsərrüfatı ölkəsidir. Bu növ məhsulların ixracına görə ölkə ABŞ-dan sonra dünyada ikinci yeri tutur. Kənd təsərrüfatı mexanikləşdirildiyindən bu sektorda ölkə əhalisinin cəmi dörd faizi çalışır. Ölkə iqtisadiyyatında maşınqayırma, elektronika, neft-kimya, gəmiqayırma, aviasiya sənayesi xüsusi çəkiyə malikdir. Dünya şöhrətli trans-milli korporasiyalar olan “Philips” və “Shell” buradan idarə olunur. Niderlandda qaz yataqları, kömür mədənləri istismar edilir, ölkənin kontinental şelfində neft yataqları kəşf edilib. Dövlətdə inkişaf etmiş kommunikasiya sistemi qurulduğundan şəhərlə kənd arasında olan fərqlər demək olar tamamilə aradan qalxıb.

- Bəs təhsil sistemi haqqında nə deyə bilərsiniz?

- Niderland Krallığında istehsal prosesinə qədər fərdlər üçün üçpilləli təhsil sistemi mövcuddur: ibtidai, orta və ixtisas təhsili. Uşaqlar dörd yaşından məktəbə məcburən getməlidir. Onlar səkkiz il olmaqla, 12 yaşlarına qədər ibtidai məktəbdə təhsil alırlar. İbtidai təhsil ölkə üzrə eyni gündə keçirilən test imtahanı ilə başa çatır. Həmin testin nəticəsindən asılı olaraq uşaqlar orta təhsil almaqdan ötrü üç qrupa bölünür: orta-peşə təhsili, orta-ali təhsil, universitet qabağı təhsil. Həmin qruplar üzrə müxtəlif təhsil alma müddətləri mövcuddur. Sonrakı illərdə əldə etdiyən nəticədən asılı olaraq qruplar üzrə yerdəyişmə imkanları da var. Orta təhsilin yekunu olaraq aldığı diplom növbəti pillələrdə təhsilin davam etdirilməsi üçün əsasdır və bu zaman ali məktəblərdə yenidən qəbul imtahanların verilməsi nəzərdə tutulmayıb. Yeri gəlmişkən, burada “məktəbli forması” deyilən bir anlayış yoxdur. Şagirdlər istədiyi geyimdən, o cümlədən hicabdan istifadə edə bilər.

Ölkə boyu təhsil müəssisələri bərabər maddi-texniki bazaya və kadr potensialına malikdir. Eyni zamanda xüsusi qeyd edilməlidir ki, ölkədə monarx ailəsinin üzvü ilə sadə vətəndaşın təhsil almaqla bağlı start imkanları eynidir.

- Bu ölkə zanbaqları və pendiri ilə tanınır. Bəs bizə tanış olmayan daha nələri var?

Demokratiya dərsləri

- Bu gün krallıq özünün bir sıra göstəriciləri ilə fəxr edə bilər. Ölkə nadir nəqliyyat kommunikasiyasına malikdir. Burada bütün ölkə boyu demək olar, metro sistemi kimi işləyən dəmiryolu şəbəkəsi var. Bu balaca ölkədə avtomobil yollarının uzunluğu 110 min km-i aşır. Gəmiçilik üçün 5 min km-dən çox daxili su yolları mövcuddur.

Bundan əlavə, Niderland dünyada su ilə mübarizə və suda tikinti işlərinin aparılmasına görə böyük təcrübəyə malikdir. Eyni zamanda dövlət muzeylər ölkəsi kimi tanınır. Ölkə boyu 800-dən artıq muzey fəaliyyət göstərir.

- Tələbələrə dövlət hansı imtiyazları verir?

- Əvvəla, burada təhsil almaq üçün hər bir şərait var. Qonşu ölkələrlə müqayisədə təhsil haqqı aşağı olduğundan son illər Niderland ali məktəbləri qonşuluqda yaşayanlar üçün də cəlbedici olub. Digər tərəfdən, təhsillə bağlı dövlətin imkanı olmayan tələbələrə subsidiya sistemi mövcuddur. Tələbə təhsil haqqını gələcəkdə qaytarmaq şərtilə dövlət hesabına ödəyir. Tələbələrin ictimai nəqliyyatdan pulsuz istifadə etmək və s. bu kimi güzəştləri də mövcuddur.

- Rotterdamda Azərbaycan ədəbiyyatından xəbər tutan varmı? Orada Nizami ilə Füzulidən başqa, hansı azərbaycanlıları tanıyırlar?

- Yaxşı əsər sərhəd tanımır. Burda yerli əhali kitabla dostluq etməyi xoşlayır. Hər evin öz kitabxanası var. Bəzi

ailələrdə beş-altı yüz ilin arxivi mövcuddur. Azərbaycan ədəbiyyatının bir nümunəsi olaraq “Əli və Nino” romanı buradakı oxuculara yaxşı məlumdur. Hətta buranın mərkəzi qəzetlərindən biri Bakıda keçirilən “Eurovision” mahnı yarışması ərəfəsində həmin əsərə geniş istinad edilməklə böyük bir yazı dərc etmişdi.

- Siz qədim tarixi olan ölkədə yaşayırsınız. Bu ölkədə qədim abidələrə münasibət necədir?

- Yerli əhali tarixinə hörmətlə yanaşır və onunla fəxr edir. Qeyd etdim ki, burda çoxlu sayda muzeylər fəaliyyət göstərir. Onlar da əsasən Niderlandın tarixi ilə bağlıdır. Köhnə bina və qurğulara dəymirlər, onlar xüsusi qayğı ilə qorunur.

- Holland polisi ilə Azərbaycan polisinin fərqi nədir? Bu ölkədə polisdə və ya başqa dövlət işində işə düzəlmək üçün nələr tələb olunur?

- Kobud ifadə etsək, belə deyə bilərik, Niderlandda polis gözə görünməməyə üstünlük verir. Azərbaycanda isə polis yeri gəldi-gəlmədi özünü gözə soxmağa can atır. Burada qanunlara riayət edəcəyin halda polislə üzləşməyin demək olar istisnadır. Adi halda polisi yalnız kütləvi tədbirlərdə görə bilərsiniz. Fövqəladə situasiyalarda, yaxud təcili çağırışlarda isə polis təcili tibbi yardım və yanğınsöndürənlə bir yerdə fəaliyyət göstərir.

Niderlandda nəinki polisə, ümumiyyətlə, bütün sahələr üzrə işə götürmə standart prinsiplərlə həyata keçirilir. Boş qalmış yerlərə tələblər göstərilməklə elan verilir. Təhsilin və digər göstəricilərin uyğun gələcəyi təqdirdə iddiaçı mü sahibəyə çağırılır və bundan sonra işə götürmək haqqında qərar qəbul edilir.

- Niderlandda ictimai nəqliyyat necə idarə olunur?

- Bəri başdan deyim ki, burda ictimai nəqliyyat Azərbaycanla müqayisədə çox bahadır. Bunun müqabilində ictimai nəqliyyat yüksək keyfiyyətli xidmət təklif edir. İctimai nəqliyyatın bütün növləri qabaqcadan müəyyən edilən vaxt cədvəli ilə işləyir. Bu sistem internetə yüklənib. İctimai nəqliyyatla hər hansı səfəri internetdə həmin sistemdə hesablayıb yola çıxma bilərsiniz. Bu zaman dayanacaqlarda vaxt sərf etmədən və ciddi yubanma olmadan mənzil başına çatırsınız. Şəhərlərdə vahid nəqliyyat sistemi fəaliyyət göstərir və bu sistemdə tramvay xüsusi çəkiyə malikdir. Vahid mərkəzdən həssaslıqla idarə olunan ictimai nəqliyyatın rahat və təhlükəsiz olmasına təminat verilir. Əhali velosipeddən istifadəni daha üstün tutur. Bunun üçün xüsusi yollar çəkilib. Ölkədə velosipedlərin sayı əhəlinin sayını ötüb keçir. İnsanların gediş-gəlişinin sıx olduğu yerlərdə velosipedlər üçün düzəldilmiş dayanacaqlar var.

- Bu ölkənin mətbəxi və qədim adətləri haqqında nə deyə bilərsiniz?

- Mütəxəssislərin fikrinə görə, Niderland mətbəxinin formalaşmasında əhalinin kənd təsərrüfatındakı fəaliyyəti mühüm rol oynayıb. Bundan irəli gələrək buradakı milli yeməklər daha çox ət məhsulları və müxtəlif növ göyərtilərin kombinasiyasından ibarətdir. Şam yeməyi xüsusi adət halını alıb. Şam yeməyi dəqiq bir vaxtda (adətən saat 18.00-da) və bütün ailə üzvlərinin iştirakı ilə olur. Ailə stol arxasında birgə oturmalı və bir qayda olaraq, isti sup yeməlidir. Ölkədə ilboyu rəsmən bir çox bayramlar qeyd edilir. İki bayram istisna olmaqla, (30 aprel - kraliça günü və 5 may - azadlıq günü) onların hamısı xristian adət-ənənələri ilə bağlıdır.

- Niderlandda azərbaycanlılar çoxdurmu? O ölkədə erməni diasporu güclüdür, yoxsa Azərbaycan?

- Niderlandda azərbaycanlıların sayı ilə bağlı dəqiq məlumatım yoxdur. Müxtəlif rəqəmlər səsləndirirlər. Buradakı diaspora pərakəndə fəaliyyət göstərir. Amma heç də onun erməni diasporasından zəif olmasını deməzdim.

- Niderlanddan baxanda Azərbaycan necə görünür?

- Niderland əhalisində də Azərbaycan haqqında kütləvi bilgi yoxdur. Məlumatı olanlar Azərbaycanı neft ölkəsi kimi tanıyır. Dünyada demokratik proseslərin labüdlüyünü nəzərə alaraq tezliklə vətənimizin də sivil dünyanın bir hissəsi olacağına inanıram.

Arzu Abdulla / teleqraf.com 26-09-2012

İstifadə olunmuş ədəbiyyat

Kitablar

Niderland dilində

Amtenbrink & Vedder 2010.

F.Amtenbrink & H.H.B.Vedder, *Recht van de Europese Unie*, Den Haag, 2010.

Bakker 2014

C.Bakker, *Europees recht*, Amsterdam, 2014.

Belinfante & De Reede 2005

A.D.Belinfante & J.L. de Reede, *Beginnelsen van het Nederlands staatsrecht*, Deventer, 2005.

Deschouwer & Hooghe 2011

K.Deschouwer & M.Hooghe, *Politiek. Een inleiding in de politieke wetenschappen*, Den Haag, 2011.

Henrard 2008

K.Henrard, *Mensenrechten vanuit internationaal en nationaal perspectief*, Den Haag, 2008.

Hoeksema & Van der Werf 2010

K.J.Hoeksema & S. van der Werf, *Sociologie voor de praktijk*, Bussum, 2010.

Kooijmans 2008

P.H.Kooijmans, *Internationaal publiekrecht*, Deventer, 2008.

Kronenberg & De Wilde 2010

M.J.Kronenberg & B. de Wilde, *Grondtrekken van het Nederlandse strafrecht*, Deventer, 2010.

Demokratiya dərsləri

Loonstra 2012

C.J.Loonstra, *Hoofdpijnen Nederlands recht*, Groningen, 2012.

Nollkaemper 2011

A.Nollkaemper, *Kern van het internationaal publiekrecht*, Den Haag, 2011.

Schrijver 2014

N.J.Schrijver, *Internationaal recht begrepen*, Den Haag, 2014.

Tonkems 2008

E.Tonkems, *Tussen onderschatten en overvragen*, SUN Trancity, 2008.

Verheugt 2007

J.W.P.Verheugt, *Inleiding in het Nederlandse recht*, Den Haag, 2007.

Visscher 2011

Y.M.Visscher, *Praktisch Staatsrecht*, Groningen, 2011.

Walraven & Ode 2013

G.Walraven & A.Ode, *Binding en burgerschap*, Antwerpen-Apeldoorn, 2013.

Pus dilində

Абилов 1999

Атахан Абилов, *Права человека в международном праве и конституционном праве стран- членов СНГ (на примере конституции Азербайджанской Республики)*, Баку, 1999.

Маммадова 2013

Марьям Маммадова, *Трагедия одной семьи*, Москва, 2013.

Azərbaycan dilində

Kərimov 2017

M.Kərimov, *Müdrikliyə, ədalətə, uğura 40 çağırış*, Didaktik müntəxabat, Bakı, 2017.

Makiavelli 2016

Nikolo Makiavelli. *Hökmdar*. Bakı, 2016.

İnternet resursları

Azadlıq.info

Azadlıq.org

Azertag.az

Azpolitika.info

Aztehsil.com

Eurasianet.org

Gundeminfo.az

Hudoc.echr.coe.int

Henleyglobal.com

icmp.int

investorschool.ru

Kavkaz-uzel.ru

Nl.wikipedia.org

Nss2016.org

Osce.org

Prodemos.nl

Solfront.org

Un.org

Vernoeming.nl

Villa.org

Xa.yimg.com

Xural.com

Youtube.com

Ataxan Vəli Əbilov
(Atachan Wali Abilov)
Demokratiya dərsləri

Çapa imzalanmış 7.07.1018

Format 84x108 1/32

Kağız offset N1

f.ç.v. 21.75